

iktisat dergisi

AYLIK DERGİ

Haziran, Temmuz, Ağustos 1989
Sayı: 295, 296, 297 • 6000 TL

14. İKTİSATÇILAR HAFTASI Türkiye için alternatifler

İKTİSAT POLİTİKALARI

SOSYAL VE SİYASAL
POLİTİKALAR

DIŞ POLİTİKALAR

İFMC

İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI DERNEĞİ

KOMATSU'YA YÜK OLMAZ...

Temsa A.Ş. İmalat Bölümü,
Japon **KOMATSU** lisansı ile
2-2,5-3 ve 4 tonluk dizel
forkliftleri ile 1,5 ton elektrikli
forkliftlerin üretimini yapmaktadır.
Türkiye'de ilk ve en büyük forklift
ihracatını 1988 yılında
Temsa A.Ş. İmalat Bölümü
gerçekleştirmiştir.
Yurt içinde en büyük pazar
payına sahip olan
Temsa A.Ş. İmalat Bölümü,
satış sonrası servis ve yedek
parça hizmetiyle bir
TEM SA güvencesi sunar.

TEM SA
İMALAT

GENEL MÜDÜRLÜK
Çeyhan Yolu Üzeri
10.Km. P.K.40 01322
ADANA
Genel Müdürlük
Tel: (71) 21 71 65
Santral: (71) 22 36 90
(7 hat)
Teletex: 18963035
Fax: (71) 21 71 66

**İSTANBUL Bölge
Bürosu**
Kısıklı Cad. No:90
Altunizade 81190
Üsküdar-İSTANBUL
Tel: (1) 325 57 60
(10 hat)
Telex: 29057 ttrms tr
29427 paa tr
Fax: (1) 325 57 71

**ANKARA Bölge
Bürosu**
Gazi Mustafa Kemal
Bulvarı No:95/6
Maltepe-ANKARA
Tel: (4) 230 38 94
Telex: 42279 assa tr.
Fax: (4) 230 03 39

**İZMİR Bölge
Bürosu**
Atatürk Cad. Ak İş Hanı
No: 380/106
1.Kordon-İZMİR
Tel: (51) 22 49 60
Teletex: 18953050
Fax: (51) 21 82 02

İktisat dergisi

AYLIK DERGİ

Sahibi:

İ. Ü. İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti Yönetim Kurulu Başkanı
AHMET C. ÖZKAN

Sorumlu Yayın Yönetmeni:

NAIL SATLIGAN

Danışma Kurulu:

ASAF S. AKAT, ERDOĞAN ALKİN,
TOKTAMIŞ ATEŞ, NİHAT BATUR,
AYHAN BERMEK, NATİK BUDA,
KEMAL CİVELEK, NUSRET EKİN,
MEHMET EMANET, SEYFETTİN GÜRSEL,
AKIN İLKİN, GÜLTEN KAZGAN, SAİM KURUL,
ESİN KUYLULU, EROL OKUYAN, ALP ORÇUN,
TALAT ORHON, İZZETTİN ÖNDER,
ŞEREF ÖZGENCİL, SELÇUK SANCAR,
ORHAN SOFULOĞLU, RAMAZAN SÖNMEZ,
ZAFER TUNCA, OSMAN ULAGAY,
REŞAD UMUR, YÜKSEL ÜLKEN

Kapak:

ÖMER ÜLKENCİLER

Yönetim Yeri:

Cumhuriyet Cad. No: 27/6
Taksim - İSTANBUL
Tel.: 150 50 34 - 150 16 42

Abone Koşulları :

Yıllık 20.000.- TL. (Öğrenci : 12.000.- TL.)
6 Aylık 10.000.- TL. (Öğrenci : 6.000.- TL.)
Yurt Dışı: Yıllık 26.000.- TL. / 6 Aylık 13.000.- TL.

Banka Hesap No.:

AKBANK Taksim Şb. (923)
T. İŞ BANKASI Beyoğlu Şb. (4678)

Basıldığı yer:

YENİLİK BASIMEVİ
Tel.: 143 55 72 - 145 32 48

Dergideki yazılar Cemiyet'i bağlamaz;
görüşler yazarlarına aittir.

İÜ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
YAYIN ORGANIDIR.

İçindekiler

İKTİSAT POLİTİKALARI	3
İKTİSAT POLİTİKALARI : GENEL TARTIŞMA VE ELEŞTİRİLER	19
SOSYAL VE SİYASAL POLİTİKALAR	41
SOSYAL VE SİYASAL POLİTİKALAR : GENEL TARTIŞMA VE ELEŞTİRİLER	61
DIŞ POLİTİKALAR	79
DIŞ POLİTİKALAR : GENEL TARTIŞMA VE ELEŞTİRİLER	97

Garanti'den size...

Para taşımadan
alışveriş yapma
zevkini gönlünüzce
yaşamamız için
çağdaş seçenekler:

GarantiÇek

VISA

MasterCard

Eurocard

GARANTİ
BANKASI

6 Nisan 1989 (Sabah)

İktisat Politikaları

Açılış : **Ahmet C. ÖZKAN**

Oturum Başkanı : **Akın İLKİN**

Panel : **Sümer ORAL**

Birgen KELEŞ

AKIN İLKİN - Ondördüncü iktisatçılar haftasının ilk oturumunu huzurlarınızda açıyorum. Önce konuşmacı arkadaşlarımızı kürsüye davet ediyorum. Buyurun efendim. Sayın **Sümer Oral**. Efendim, gördüğünüz gibi Sayın konuşmacılarımızdan Doğru Yol Partisi temsilcisi arkadaşımız, SHP temsilcisi arkadaşımız var. Fakat ANAP partisinin temsilcisi bugün maalesef aramızda yok. Belki ANAP'ın şanssızlığı. Bugün meclisin toplanmış olması dolayısıyla gerek grup toplantılarının, gerek öğleden sonraki meclis toplantısının olması nedeniyle ayrılmadılar, gelemediler. Söz savunmanındır diyemeyeceğim. Aslında ben ANAP'ın fikirlerine, iktisadi fikirlerine katılmakla beraber belki onların fikirlerini ben savunur duruma gelirim bunu da başkanlığın bir tecellisi olarak kabul buyurun. Belki ben de bu kalan zamanda-biraz çünkü zamanımız artacak-ANAP iktidarının son beş yılda yaptığı ekonomik doğrular ve yanlışlar diye dışarıdan bir özeleştiri olarak belki birkaç kelime de bana vakit kalabile-

cek. Sayın İmren Aykut bugünün açılış konuşmasını ANAP temsilcisi olarak yapacaklardı. Fakat demin söylediğim gibi bu olay nedeniyle gelemediler ve aramızda bulunamıyorlar. Biliyorsunuz, kendisi bizim fakültemiz mezunu. Büyük mezunlarımızdan biri. Sayın bakanımız kendisiyle iftihar ettiğimiz, konusuna hakikaten vakıf bir İktisatlı. Onun gelmemiş olması hakikaten üzüntü verici bir olay. İnşallah gelecek toplantılarda kendisiyle bir arada oluruz. Şimdi efendim, açılış konuşması için Sayın Başkanımız Ahmet Özkan'ı kürsüye davet edeceğim. Buyurun efendim.

AHMET C. ÖZKAN - Sevgili konuklar, sevgili İktisatçılar. Biz İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyeti olarak gelenekselleşmiş İktisatçılar Haftalarının konularını üyelerimiz ve genel olarak iktisatçılar camiası içinde geniş bir danışma mekanizmasını harekete geçirerek saptamayı vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirmiş bulunuyoruz. Bu yılki İktisatçılar haftasının genel başlığının "Türkiye için alternatifler" olmasını da katkı-

da bulunanlar arasında siyasi partilerimizin ağırlıklı bir yer tutmasını da demokratik danışma süreçleri sonunda kararlaştırdık. Ve bir kez daha ne denli isabet ettiğimizi memnunlukla görüyoruz. Nasıl ki bundan 2 yıl önce de geleneksel haftamızın konusunu "Avrupa Topluluğu ve Türkiye" olarak saptamıştık. Ve haftamız Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna tam üyelik başvurusuna denk düşmüştür. Demokrasimiz 10 gün önce önemli bir dönemeci daha yüz aklıyla geride bıraktı. Şimdi başlayan sürecin varacağı yer neresi olursa olsun bu süreçte hem Türkiye'nin önündeki alternatif tartışmasının yeniden ve kuvvetle gündeme geleceği, hem de siyasal partilerimizin, özellikle bizim buraya davet ettiğimiz ve parlamentoda temsil edilen partilerimizin belirleyici bir rol oynayacağı herhalde yadsınmaz. Alternatifler sorununun yeniden güncellik kazanması pek muhtemeldir. Çünkü demokrasilerde seçmen iradesinden bağımsız nesnel doğrular olsa bile, yani seçmenlerin bazen yanılabilmesi söz konusu olsa bile bu doğruların salt doğruluklardan kaynaklanan bir gerçeklikleri ve yaptırım güçleri olamaz. Öte yandan önümüzdeki dönemde haftamıza katılmalarıyla bizleri onurlandıran siyasî partilerimizin Türkiye'nin gündemindeki acil sorunların çözümünde her zamankinden daha hayati bir rol oynayacaklarını kestirmek de pek kehanet sayılmamalıdır. Çünkü 26 Mart seçimlerinin ortaya çıkardığı siyasal tablo ile parlamentodaki mevcut siyasal aritmetik arasında ilginç bir uyumsuzluk belirmiştir. Seçimler ise gene tanım gereği dönemsel bir anlık mekanizma olduğuna göre sözü edilen aykırılığın giderilmesi, eğer böyle bir aykırılığın giderilmesi yararlı ve gerekli görülüyorsa, parlamentodaki oluşumlara, değerli partilerimizin içlerindeki ve aralarındaki gelişmelere bağlı kalacaktır. Kuvvetle inanıyorum ki bu oluşumların ve gelişmelerin parlamenter sistemin doğal akışı içerisinde demokratik kurum ve kurallar zedelenmeden cereyan edebilmesi bakımından önemli bir gerçeğin altını bir kere daha çizmekte yarar olacaktır. Demokrasi her şeyden önce bir uzlaşma rejimidir. Uzlaşmanın gereği olan itidal, soğukkanlılık ve hoşgörünün örneklerini içine girdiğimiz şu kritik dönemde en başta siyasi partilerimizin göstereceklerinden kuşumuz yoktur. Öte yandan demokrasinin temel niteliği olan uzlaşmanın alan ve kapsamının ne olması gerektiği de herhalde açıklığa kavuşturulmaya muhtaç bir konudur. Zaman zaman demokratik uzlaşmadan siyasi partilerin mümkün olduğu kadar çok konuda ya da hiç değilse en temel siyasi tercihlerde görüş birliği içinde bulunmalarının an-

laşıldığı olmuştur. Oysa bu durum demokrasinin ayrılmaz bir vasfı olan çoğulculuğu zayıflatır. Dahası biz-zat kendi demokrasimizin geçmişinde tanık olduğumuz gibi siyasi partilerin savunma siyaseti, dış politika gibi bir dizi alanda birbirine çok yakın görüşler savunurken kendi aralarındaki ilişkilerin alabildiğine gerginleşmesi ve bu gerginliğin parlamentonun duvarlarını aşarak topluma yansması, sonuç olarak demokrasinin çıkmaza sürüklenmesi pekala mümkündür. Öyleyse demokratik uzlaşma tartışmaya sunulan siyasi alternatifin çeşitliliğini kısıtlayan değil, demokratik rejimin temel işleyiş kuralları konusunda siyasi güçlerin olabildiğince geniş bir bölümünü kucaklayan bir uzlaşmadır ya da böyle olması gerekir. Nitekim biz de siyasi partilerimizin değerli sözcülerini "Türkiye için alternatifler" konusunu tartışmaya davet ederken konuları mümkün olduğu kadar çeşitlendirilmiş alt başlıklar çerçevesinde irdelemelerini beklediğimizi ve dilediğimizi kendilerine ilettik. "Türkiye için alternatifler" tartışmasının ilginç bir konjonktürde yapılacağını belirtmekte de yarar görüyorum. İktidar dört yıllık bir icraatın ardından kendince uygun gördüğü bir tarihte erken seçime gitmiş, beş yıllık bir dönem için yeniden iktidara gelmiştir. Öte yandan bu dönemin daha ilk iki yılı dolmadan yapılan yerel seçimlerde siyasi tablo değişmiş, parlamentoda temsil edilen muhalefet partileri yeni ve hiç kuşkusuz kendilerini iktidara getirmesini umdukları bir erken genel seçim ister olmuşlardır. Başka bir deyişle parlamenter yelpazenin her iki kanadı da iktidara taliptir. İktidar iktidarını sürdürmeye, muhalefet ise bir icraat döneminin ortasında iktidarı devir almaya. Her iki taraf kendi açısından haklıdır. Ancak bu durumda bizim de siyasi parti sözcülerinden Türkiye'nin önündeki alternatifler konusunda görüşlerini geleceğe dönük olarak yapılması gerekenler açısından formüle etmelerini, geçmiş suçlamak yerine, geçmişin olumsuzluklarından çıkardıkları dersler varsa bunları geleceğe yönelik pozitif öneriler içinde cisimlendirerek dile getirmelerini beklemeye öyle sanıyorum ki hakkımız vardır. Saygılarımla.

AKIN İLKİN - Çok teşekkür ederiz Sayın Özkan. Şimdi birinci oturumun ilk konuşmacısı Sayın Birgen Keleş hanımefendi, İzmir milletvekili ve SHP Parti Meclisi üyesidir. Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu olup, konusunda master yapmış ve DPT'de uzun süre çalışmıştır. Buyurun hanımefendi.

BİRGEN KELEŞ - Teşekkür ederim. Efendim, bu iktidar nasıl bir şeyse insan hep kârlı çıkıyor. Biraz önce Sayın ANAP temsilcilerinin gelmediğini görünce tamam dedim, artık görüşlerini savunamaz haldeler. Fakat kendilerinden çok daha birikimli ve nitelikli bir savunucu buldular -Akin hocamızı. bunun için şapka çıkarmaktan başka bir şey yapamıyorum. Sayın Başkan, Sayın konuklar, basının saygı değer temsilcileri. Hepinizi en içten duygularla, selamlıyorum. Ben konuşmama başlamadan önce iki noktaya değinmek istiyorum. Bunlardan birisi her ekonomik modelin beraberinde getirdiği bir sosyal model ve bir dış politika modeli olduğudur. Eğer bir ekonomik model geniş halk kesimlerini eziyor ve kaynakları büyük şirketlere ve yurt dışına aktarıyorsa o ekonomik modelde demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla uygulanması mümkün değildir. Nitekim Türkiye'de de böyle olmuştur. Ve 24 Ocak kararlarından sonra, kısa bir süre sonra temel hak ve özgürlükler getirilen düzenlemelerle kısıtlanmıştır. Gene her ekonomik modelin birlikte getirdiği bir dış politika modeli vardır. Ve bu dış politika modeline göre de eğer ülke borçlanıyorsa, bu borçlar hızla artıyorsa, borcunu ödemek için de borç almak zorundaysa o zaman o ülkedeki iktidar dışardan yapılan politik baskılara çok uzun süre direnemez, direnmesini ısrarla sürdüremez. Türkiye'ye gerek Türk-Yunan ilişkileri, gerek Kıbrıs sorunu, Ermeni sorunu gibi konularda yapılan baskılar bu bilinç ile sürdürülmektedir. Değinken istediğim nokta Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevlerine, işlevlerine ilişkindir. Bugün Türkiye Büyük Millet Meclisinin görevleri büyük ölçüde kısıtlanmış durumdadır. Kanun hükmünde kararname Büyük Millet Meclisinin en önemli iki görevinden birini, yasa yapma görevini kısıtlamaktadır. Anayasaya göre kanun hükmünde kararnamelerin yürürlüğe girebilmesi için Büyük Millet Meclisine sunulmaları gerekir. Gene aynı Anayasa Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulan bu kanun hükmünde kararnamelerin komisyonlarda ve genel kurulda ivedilikle görüşülmesini emretmektedir. Ama ne var ki bu kanun hükmünde kararnameler Büyük Millet Meclisine sunulmakta yürürlüğe girebilmeleri için, fakat bir türlü komisyonların ve genel kurulun gündemine alınmamaktadırlar. Fonlar Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütçe yapma işlevini kısıtlamaktadır. Gerçi son zamanlarda yapılan değişikliklerle fonların denetimi, bi kısmının denetimi Türkiye Büyük Millet Meclisine getirilmektedir. Ama fonlar bütçeyle ilgili Büyük Millet Meclisi sadece denetim değildir. Ondan çok daha önemli olan

nokta kaynakların tahsisi konusudur. Kaynakların dağıtılması konusudur. Ve fonlar bunu engellemektedirler. Son çıkarılan vergi yasaları da Türkiye Büyük Millet Meclisinin Anayasaya göre devredilmez olan vergi koyma görevini büyük ölçüde hükümete aktarmış durumdadır. Ve böylece Meclisin görevleri hükümete aktarılmıştır. Hükümetin görevleri de Başbakanlıkta toplanmış durumdadır. Çünkü ekonomide kullanılabilecek olan, ekonomiyi yönlendirmek için kullanılabilecek olan ne kadar büyük ve önemli kuruluş varsa bunların hepsi Başbakanlıktadır. Kısacası öyle bir düzen vardır ki bugün bu düzeni düşünerek alternatifleri tartışmamız lazım. Öyle bir düzen vardır ki bu düzen içerisinde sendikalar, meslek kuruluşları, odalar siyasi oluşum ve kararlara katılamamaktadırlar. Siyasi oluşum ve kararları etkileme olanağından yoksundurlar. Buna karşılık iş adamları ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşlar kanallarıyla yabancılar siyasi oluşum ve kararları etkileme, hatta yönlendirme olanağına sahiptirler. Ve kaynaklar da bunun doğal sonucu olarak işadamları ve yabancılar yararına kullanılmaktadır. Bunu bir ölçüde değiştirebileceğiniz bir merci olarak Türkiye Büyük Millet Meclisini düşünebilirsiniz. Fakat Türkiye Büyük Millet Meclisinin de görevleri büyük ölçüde hükümete, onun da görevleri Başbakana devredilmiş durumdadır. Bugün Türkiye'de Devlet İstatistik Enstitüsü son bir tahmin yapmıştır. Bu tahmine göre 3.36 oranında artmıştır, gayri safi milli hâsıla. Gayri safi milli hâsılanın artış oranı sanayide % 2.5, imalat sanayiinde de % 1.82'dir. Son yapılan tahminlere göre. Alt sektörlere baktığımız zaman büyüme oranlarının 87'ye göre yarı yarıya azaldığı görülmektedir tarım hariç. Tarım sektöründe 87'de % 2 olan büyüme hızının % 6.7'ye ulaştığı söylenmektedir. Şimdi bu tabii çok incelenmesi gereken bir noktadır. Bir yıl içinde tarımda ne oldu, nasıl bir değişim oldu, nasıl bir verimlilik artışı oldu ki bir yıl önce % 2 olan artış bu yıl % 6.7'ye ulaştı. Ve burada bir önemli nokta daha kişi başına olan gelirdir. Kişi başına gelir 1292 dolar olarak belirtilmektedir son tahminde. Şimdi görülmektedir ki 1980 öncesindeki miktara dolak olarak henüz ulaşılmamıştır. Satın alma gücü paritesi, gayri resmi ekonomi gibi açıklamalar bu gerçeği ortadan kaldırmamaktadır. Çünkü satın alma gücü paritesi, resmi olmayan ekonomi, saklı ekonomi, saklı ekonomi eskiden de olan olgulardır. 80'den önce de var olan olgulardır. Bugün Türkiye'de durgunluk ve enflasyon bir arada yaşanmaktadır. Kuşkusuz enflasyonun bir nedeni karşı-

B a n k a n ı z . . . İ m z a n ı z . . . İ t i b a r ı n ı z . . .

Kredi Kartlarında da Akbank Saygınlığı

Saygılığın simgesi Kredi Kartları... Visa ... Eurocard/MasterCard. Çağdaş ödeme araçları... Bir ayrıcalık ve güven sembolü. Akbank'ta... Akbank saygınlığıyla... Ve tüm avantajlarıyla. Akbank Kredi Kartları... Dünyaya uzanan bir hizmet... Gelin Akbank'a... Dilediğiniz zaman... Dilediğiniz Kartları seçin... Yurt içi, yurt dışı, ya da ikisini birden... "Saygın Akbanklılar" arasına siz de katılın. Rahat yaşayın... Güzel yaşayın...

Akbank'la yaşamak güzel

AKBANK
"Güveninizin Eseri"

Ayrıntılı bilgi için lütfen Akbank şubelerine uğrayın.

lıksız para basmaktır. Ama tek neden bu değildir. 80'den sonra uygulanan pek çok politika enflasyonu kamçılamakta, enflasyonu adeta teşvik etmektedir. Örneğin faiz politikası, kur politikası, vergilendirme politikası ve iç borçlanma politikası hep enflasyonu arttıran politikalardır. Dolayısıyla bir yandan enflasyonu aşağıya çekme sözü çok sıkça kullanılmış, iktidarın adeta geliş nedeni olarak açıklanmış, fakat ondan sonra da enflasyon oranını kamçılayan ve bunu hızlandıran politikalar uygulanmıştır. Fonlar kanalıyla alt yapıya kaynak aktarılması, dışardan borçlanılarak üretimi doğrudan etkilemeyecek olan altyapı tesislerine, otoyolları örneğin, kaynaklarının tahsis edilmesi de enflasyon oranını arttıran unsurların bir tanesidir. 1989 yılı bütçesinde enflasyon oranı % 38 olarak açıklanmaktadır. Ama aynı bütçede aynı anda enflasyonun % 50 olacağı düşünülmüştür ve % 50'ye göre hesaplar yapılmıştır.

Ama görüyoruz ki son yapılan tahminlere göre enflasyon oranı % 38'in de, % 50'nin de çok üzerinde olacaktır. En iyimser tahminler bile % 60'ın üstünde bir oran olacağını göstermektedir. Enflasyon oranının aşağıya çekilmesi her şeyden önce faiz, kur, iç borçlanma, vergilendirme ve yatırım politikalarında değişiklikleri gerektirmektedir. Bu bir anlamda da uygulanan modelin değiştirilmesi demektir. O nedenle bu değişikliklere değinmeden önce izin verirsiniz modelin özünü söylemek istiyorum algıladığım şekliyle. Bence modelin özü ithalatın serbestleştirilmesi, sanayiden vazgeçilmesi ve kamu kuruluşlarının yerli yabancı ayrımı gözetilmeden özel şirketlere satılmasıdır. 80'den beri uygulanan modelin birinci unsuru ithalatın serbestleştirilmesidir. Ve bu yönde davranılmıştır. İç pazar yabancı mallarına açılmıştır. Kuşkusuz iç pazarın yabancı mallara açılması, vitrinlerin yabancı mallarıyla dolması pek çoğumuzun özlemi olabilir. Ama eğer bu malları halkın çoğunluğu kullanamıyorsa, eğer ithalattaki bu serbestleştirme sonucunda yurtiçinde rahatlıkla üretilebilecek olan mallar da dışardan getiriliyorsa, bunu sağlamak için ihracat aşırı zorlanıyorsa ve her şeyden önce ihracatın bu zorlanması da yetmiyor, hızla borçlanılıyorsa o zaman bunun çok rasyonel olduğunu söylemek mümkün değildir. İthalat bugün Ortak Pazarla olan ilişkimizin gerektirdiğinden de daha fazla serbestleştirilmiştir. Ortak Pazarla aramızdaki ilişkinin, ortaklık ilişkisinin gerektirdiğinden de daha fazla serbestleştirilmiştir ve kısıt çeken bir ülkede ihracatın teşviki kadar önemli olan bir unsur da ithalatın planlanmasıdır. Türkiye bugün ithalatını

planlamadığı gibi sadece serbestleştirmemektedir de. Benim kanıma göre adeta teşvik eder bir durumdadır. Ve 89'dan sonra değiştirilmesi gereken politikalardan bir tanesi de budur. İthalatın teşvikinden vazgeçilmeli, ithalatın planlanması yönüne gidilmelidir. İkinci halkası sanayileşmeden vazgeçilmesidir. Daha önceki planlarda bir amaç olarak belirlenen sanayileşme beşinci beş yıllık kalkınma planından itibaren bir amaç olmaktan çıkarılmıştır. Ve uygulama da bu doğrultuda yapılmıştır. Planlar bu yönde hazırlanmış, uygulama bu yönde gerçekleştirilmiştir.

Nitekim kamu kuruluşlarına sanayi yatırımı yaptırılmayacağı, Doğu'daki bazı yatırımlar dışında, kamu kuruluşlarının sanayi yatırımlarına giremeyeceği tekrar tekrar ifade edilmiştir. Ne var ki özel sektör de uygulanan faiz politikası, kur politikası, iç borçlanma politikası, vergilendirme politikası nedeniyle sanayi yatırımı yapamaz durumdadır. Bu durumda Türkiye sanayileşmekten tamamen vazgeçmiş olmaktadır. Diğer bir deyişle Türkiye'nin sanayileşmesi yurt dışındaki bazı şirketlerin kâr etmek amacıyla verecekleri kararlara bırakılmış olmaktadır. Gelişmiş ülkelerin sanayi yatırımı kurmakta birbirleriyle yarıştıkları bir çağda Türkiye gibi bir ülkenin sanayileşmesine yurt dışındaki şirketlerin kâr etmek amacıyla verecekleri kararlara bırakmak ne derece doğrudur? 1980'den önceki planlı dönemde ekonomi açısından Türkiye istediği bir yapıya kavuşmamıştır. Ara malları ve yatırım malları açısından özlenen yapının gerçekleştirilmediği açıktır. O dönemde kurulan kuruluşların çok küçük olduğu, rasyonel olmadığı, iç pazara dönük olduğu, dışa bağımlı olduğu da söylenebilir. Ama bütün bunlar sanayileşmekten vazgeçmek için bir gerekçe olabilir mi? Ve bir yeni sanayi devrimi yaşanan bir dönemde yeni sanayilerin kurulmasından vazgeçilmesi ile çağdaşlaşmak, çağdaşlaşmak arzusu birbiriyle bağdaşır mı? Bir ülke yepyeni sanayilerin kurulduğu bir ortamda herhangi bir sanayi yatırımı yapmadan çağdaşlaşabilir mi? Çağdaşlaştığını iddia edebilir mi?

Son yıllarda imalat sanayii sabit sermaye yatırımlarına baktığımız zaman yılda reel olarak ortalama % 5 azaldığını görüyoruz. İmalat sanayiine yapılan yatırımların toplam sabit sermaye yatırımları içindeki yer kamu sektöründe % 5 oranına kadar düşmüş vaziyette. Bir yandan sanayi yatırımı yaptırmama kararı olduğu için, öte yandan da zaten bütçeler açık verdiği için son yıllarda, 80 sonrasında sürekli olarak sanayi projeleri programlardan çıkarılmıştır. Yüksek faiz ve Türk lirasının değerinin sürekli olarak düşürülmesi özel

sektörün de sanayi yatırımlarına elvermediği için bu dönemde sadece kapasite geliştirme yatırımları yapılmıştır. Dar boğaz giderme yatırımları yapılmıştır. Ve bir de mevcut kapasiteler bu yatırımlar sonucunda daha fazla artmış ve daha yüksek oranlarda kullanılmıştır. Dolayısıyla da bu dönemdeki üretim artışı yeni yatırımlar yapıldığı için, gerçek bir sanayileşme olduğu için değil, fakat kapasiteler artırıldığı için, dar boğazlar giderildiği için ve mevcut kapasiteler de daha yüksek oranda kullanıldığı için artabilmiştir. Yalnız bir tek bu son yılda durgunluk dönemi yaşadığımız için kapasite kullanımlarında da düşüşler olduğunu görmekteyiz. 1989'dan başlayarak bu politikanın ve bu tutumun değişmesi gerektiğini düşünüyorum. Türkiye'nin imalat sanayiine yatırım yapması sadece işsizlik gibi temel sorunlara çözüm getirmesi için değil, fakat çok sözü edilen dış satımın artışı sağlamak için, bunu sürekli ve sağlıklı bir artış haline getirmek için de gereklidir. Aynı zamanda Ortak Pazarla olan ilişkilerimiz ister ortaklık ilişkisi olarak sürsün, ister tam üyelik olarak devam etsin, eğer bu ilişkinin sağlıklı bir şekilde gelişmesini istiyorsak, bu ilişkiden ezilmeden çıkmak istiyorsak, bu ilişkinin sonucunda Türkiye'nin yararlı olması, yarar sağlamasını istiyorsak o zaman imalat sanayiine yatırım yapılması da çok önem taşımaktadır. Teknoloji üreten bir toplum haline gelmek, teknolojik üreten toplumlarla eşit koşullarda üye olabilmek ancak bu şekilde mümkün olacaktır. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının hazırlanıyor olması çok iyi bir imkândır. Kanımca bu imkân çok iyi kullanılmalıdır. İmalat sanayi yatırımları değil sadece, imalat sanayi yatırımları içinde de katma değeri yüksek olan ve ileri teknoloji kullanılan yatırımlar öncelik almalıdır. Modelin 89'dan başlayarak değişmesi gereken üçüncü dilimi de özelleştirmedir. Sık sık kullanılan, özelleştirmeye ilgili olarak sık sık kullanılan, mülkiyetin tabana yayılması, işçilerin yönetime katılması, kuruluşları kâr eder hale getirmek gibi argümanları geçerli bulmuyorum. Çünkü mülkiyetin tabana yayılması geçerli değildir, çünkü mülkiyetin tabana en fazla yayılmış şekli bence bu günkü şeklidir: Kamu kuruluşları. Çünkü tüm toplumun malıdır bugünkü şekliyle. Bundan daha yaygın bir şekil düşünmüyorum. Kaldiki tabanın herhangi bir hisse alacak hali de yok. Ve yapılan satışlar da zaten toptan satış halinde yapılmaktadır. Blok satış halindedir, biliyorsunuz. İşçilerin yönetime katılması özellikle sosyal demokratların çok desteklediği, çok beğendiği bir ilkedir. Ama işçilerin yönetime katılması, işçilerin sermayedar olarak yönetime katılması

değildir. İşçilerin işçi olarak, işçi sıfatlarıyla, işçi nitelikleri dolayısıyla yönetime katılmalarıdır. Ve önemli olan da budur. Gerçekleştirilmesi gerekli olan da budur. Kârlı çalışır hale getirilmesi kamu kuruluşları savunulur bir argüman değildir, çünkü zaten satılanlar kârlı olan kuruluşlardır. Bu politikanın da, yani kamu kuruluşlarını yerli yabancı ayırımı gözetmeden, özellikle yabancılara yok pahasına satma, adeta bağışlama politikasının da 89'dan itibaren değiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bunun yerine söz konusu kuruluşların uzun süredir ihmal edilen bakımları, tevsi yatırımları yapılmalı, bu kuruluşlar kalkınmayı hızlandırmak için, gelir dağılımında bölgeler arasında adalet sağlamak için etkin bir şekilde kullanılmalı ve kuruluşların hem gelirlerinden, hem de üretim güçlerinden yararlanılmalıdır. İMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen, biraz önce de ana hatlarıyla belirttiğim modelin bu kuruluşlar ve yabancılar açısından savunulur tarafı yoktur. Çünkü nihayet yabancı mallarına pazar açılmaktadır, bu pazarın sürekliliği sağlanmaktadır ve yılların birikimi yok pahasına el değiştirebilmekte ve yabancılardan olabilmektedir. Ve bu yapıldığı zamanda aynı zamanda ekonominin ilerde ters yönde yönlendirilmesi de önlenmiş olmaktadır. Dolayısıyla uluslararası kuruluşların, yabancılardan bu modeli neden beğendikleri, neden ısrarla bu modelin sürdürülmesini istedikleri ve bunun için destek verdikleri bazı iktidarlara, açıktır. Ama bu modelin Türkiye açısından ve Türkiye'de yaşayan kişiler açısından savunulur tarafı olmadığı kanısındayım. İçinde bulunduğumuz koşulları ve içinde bulunduğumuz sorunları sadece seçim ekonomisi veya uygulanan uygulama hataları, modelin uygulanmasındaki bazı hatalar, bazı bilgisizlikten kaynaklanan hatalar, düzeltilebilecek, düzelecek hatalar olarak görmemelidir diye düşünüyorum. Çünkü model hatalıdır ve bu model çerçevesinde uygulanan politikalar mevcut sorunları çözecek politikalar değil, tam tersine kamçılacak politikalar. Ve sorunların 80'den sonraki gelişimine baktığımız zaman da, sorunların 80'den itibaren bir çok sorun itibarıyla çözüme ulaşmadığını görüyoruz.

Örneğin kaynak sorunu da bu sorunlardan bir tanesidir. Model çerçevesinde yapılan uygulamalar sonucunda Türkiye'de kurumlar ve yüksek gelirli kişilerde yapılan düzenlemeler ve getirilen istisna ve indirimler sonucunda çok az vergi verir hale gelmişlerdir. Bunlar etkin bir şekilde vergilendirileceğine bunlardan borç alınmıştır. Bunlardan ve üst gelir gruplarından ve tabii yüksek faiz uygulandığı için de kısa bir

süre borç veren kesimlere büyük kaynak aktarmaları olmuştur. Bütçenin % 30'u iç ve dış borç faiz ödemelerine gitmektedir. Bütçede kırırdanacak hal kalmamıştır. Yatırımlara ayrılan oran koskoca Türkiye gibi bir ülkede sadece % 16'dır. Ve bir sene sonra büyük bir ihtimalle bu miktarı da ayıramaz hale geleceğiz. Borç ödemelerinin, faizlerin büyüklüğü sonucunda. Son yıllarda bütçeler daha başlangıçta açıkla kapatılmaktadır, bağlanmak ve uygulamada açıklar, öngörülen açıklar % 100 fazlasıyla gerçekleşmektedir. Nitekim 89 bütçesi de 4,5 trilyon açık öngörmektedir. Ama aynı 89 yılı bütçesinde hükümetin aldığı borçlanma yetkisi 9 trilyondur. Daha başlangıçta. Hükümet de biliyor ne olacağını çünkü. 89'dan itibaren kurumlar ve üst gelir grupları etkin bir şekilde vergilendirilmeli, gelir ve kurumlar vergisindeki istisnalar mümkün olduğu kadar kaldırılmalı, dolaylı vergiler içersindeki payı azaltılmalı ve en az gelir diliminde olanların vergilerini hafifletme yönünde çaba gösterilmelidir. İç borçlanma olanaklarını kullanırken çok dikkatli davranılmalı ve iç borçları daha düşük faizle daha geniş bir zaman dilimine yaymak için girişimde bulunulmalıdır. Türkiye'nin 80'den itibaren izlediği dış borçlanma politikasını da sürdürmek çok mümkün değildir. Önceliği olmayan projelere kaynak aktarılması, hesapsızca yapılan satın almalar (örneğin Belediyelerin birbiriyle yarışmasına dışarıdan taşıt aracı vs. almaları, çeşitli kuruluşların aynı şekilde) borçları hızla artırmıştır. Döviz endeksli borçlanma, döviz tevdiat hesapları, Avrupa Para Birliğine bağlı tahvil çıkarma girişimleri son derece tehlikeli gelişmelerdir. Ve engellenmesi gereken gelişmelerdir. Döviz hesapları normal gelişmelerle sıfırlanabilir. 80'den sonra uygulanan, borçlanmayı adeta bir meziyetmiş gibi gösteren, borçlanmanın maliyeti yokmuş imajını veren politikalar hızla terk edilmeli, bunun yerine çok mecbur kalmadıkça borçlanmamaya özen gösterilmelidir. Bütçe içinde gözükmeyen borç ana para ödemeleri döviz gelir ve giderlerinin dengelenmesini güçleştirmektedir. İktidarları hesaplarını bilemez halde tutmaktadır. Ve miktarının 9 trilyonla 14 trilyon arasında olduğu söylenen fonlar hem denetimsiz harcama yapılmasına yol açmakta, hem de bütçe kaynaklarını küçültmektedir. Çünkü bu fonlara bütçeden kaynak aktarılmaktadır. Bunlar bütçe olayının haklarını küçülten, bütçeyi kemiren unsurlar haline gelmiştir. Bütçe kaynağını daha bütçeye akmadan kurutmaktadırlar. Tabii bütçenin birlik ilkesini zedelediğine değinmiyorum bile. Ama bütçeyi küçülten unsurlardır bunlar. Bütçe açıklarının kapatılması,

mümkün olduğu kadar azaltılması, fonlar bütçe kapsamına alınması için gerekli girişimler yapılmalıdır ve kamu kesiminde bugüne kadar olduğu gibi yatırımlardan değil, fakat personel ve yatırım harcamaları dışındaki harcamalardan tasarruf edilme yoluna gidilmelidir.

Bir yandan yatırım projeleri gayet rahat bir şekilde çıkarılırken son yıllarda, öte yandan sürekli toplantılar düzenlemeler, yurt dışında bile toplantı düzenlemeler, kaynakları savurganca kullanmalar süregelmiştir. Kaynakların rasyonel kullanımı önemlidir ve bu sağlanmalıdır. Bunun da en etkili yolu plânlanmayı ciddiye almaktır. Bugünkü gibi hedef, strateji saptamadan, kalkınma hedefi bile verilmeden plânlama çalışması yapılması çok anlamlı değildir. Ve plânlamanın ciddiye alınmadığını gösteren bir tutumdur. 1989 yılında Türkiye'de enflasyon oranının azaltılması, sanayileşme ve kalkınma, gelir dağılımının düzeltilmesi, bölgeler arası dengesizliğin giderilmesi, işsizlik, dış borç, iç borç gibi çeşitli sorunlar vardır. Kuşkusuz bu sorunlar 1980'den önce de vardı. Ama uygulanan politikalar sonucunda bu borçların boyutları artmış, hızla artmış, ağırlıkları çoğalmıştır. Söz konusu sorunları 8 yıldır uygulanan politikalarla aşmak mümkün değildir. Aslında 8 yıldır uygulanan politikalarla o çok sözü edilen dışsattımın artırılması bile tam olarak gerçekleştirilmiş değildir. Türkiye dışsattımını artırmak için parasının değerini 40 kat düşürmüştür. İnanılmayacak teşvikler verilmiş, büyük kaynaklar aktarılmıştır. Hayali ihracata yeşil ışık yakılmış, hayali ihracat kamçılanmıştır. Kaçakçılık yasallaştırılmış, kaçakçılar temizlenmişlerdir. Ama bunun sonucunda ihracat 3,5 kat artmıştır ve 80 öncesindeki 8 yıla baktığınız zaman çok büyük bir artış farkı olmadığını görürsünüz. Bu dönemde ihracatı sadece teşviklerle artırmak mümkün değildir. Kapasite kullanımlarının sonuna gelmek için. İmalat sanayii yatırımlarının artması, üretimin artması gereklidir. Mevcut teşvikler de gözden geçirilmelidir. Üretim dönük olmayan teşvikler, dışsattımcıya büyük kaynak aktaran teşvikler, dışsattımcıya büyük kaynak aktaran teşvikler, tarım üreticisinden, esnaftan, sanatkârdan, memurdan sakınılan kaynakları dışsattımcıya cömertçe aktaran teşvikler ciddi olarak gözden geçirilmeli ve bu kaynak aktarımına artık bir son verilmelidir. Çünkü, bakın, 80-88 yılları arasında uygulanan politikalar sonucunda emeğin maliyetindeki payı % 36'lardan % 14'lere inmiştir. Gelirden aldıkları paya baktığınız zaman tarım üreticisinin aldığı pay, işçinin, memurun, çalışanların aldığı pay yarı yarıya azalmıştır. Bu ke-

simlerin milli gelirden aldıkları pay yarı yarıya azalmıştır. Buna karşılık faiz, kâr, rant geliri sağlayanların milli gelirden aldıkları pay % 50 oranında artmıştır. Bu çok büyük bir adaletsizliktir. Ve bugün bu kesimler, emekleriyle geçinenler en temel ihtiyaçlarını karşılayamaz durumdadırlar ve artık kalkınmak için fedakârlık yapacak halde değildirler. En ufak bir fedakârlığın beklenmesi mümkün değildir, çünkü 20 yıllık işçinin eline 150.000 lira para verip geçin kardeşim diyebiliyorsunuz. Ve geçekodu kirasının 50-60 bin lira olduğu yerde 4 nüfus geçindirmesini bekliyorsunuz. Daha fazla fedakârlık yapması bu tür insanların mümkün değildir. Bunun için bir yandan tarım üreticisine emeğinin karşılığı verilmeli, öte yandan memurlar ve işçiler temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir ücret ve maaş düzeyine kavuşturulmalıdır. İnsanların iş bulması ve bu işten temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelir sağlamaları hükümetlerin görevi olarak görülmelidir. Ve hem bunu sağlamak hem de % 20'yi aşan orandaki işsizliği giderek gelişmiş ülkelerdeki işsizlik düzeyine indirmeye çalışmak iktidarların hedefi olmalıdır, hedefi olarak görülmelidir. GAP projesinin, GAP Güney Anadolu projesinin bitiminden sonra uygulanmak üzere ciddi bir toprak reformu ve birbiriyle bağlantılı bir proje seti geliştirilmelidir.

Sayın dinleyenler, kuşkusuz sosyal demokratlarla sosyal demokrat olmayanların dünya görüşleri ve önerdikleri politikalar birbirlerinden farklıdır. Ama kalkınmak, enflasyon oranını gelişmiş ülkelerdeki enflasyon oranına yaklaştırmak, iç borçları ekonominin yönlendirilmesini engellemeyecek, dış borçları ekonomik ve politik baskı yapılmasına imkân vermeyecek bir düzeyde tutmak, sanayileşmek, yılların birikimleri olan tesisleri yok pahasına yabancılara kaptırmamak, dış ekonomik ilişkilerden ülkenin yarar sağlamasını düşünmek ve bunun için çalışmak, gelirler ve bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermek dünya görüşü ne olursa olsun her iktidarın hedefi olmalıdır. Ben 1989 yılının bağımsızlığını özenle koruyan, hızla kalkınan, hakça paylaşılan bir Türkiye'ye ulaşmak için bir adım olması dileğiyle hepinize en iyi dilekler sunuyorum.

AKIN İLKİN - Sayın Keleş'e çok çok teşekkür ediyoruz. Tabii benim ANAP için söyleyeceklerim sözlerim, bizim Türklerin bir hasletimiz vardır, yıldı öldür, hanı hakkını ver yahut zayıfın yanında ol şeklinde olacak. Onun için hiç korkmadan, hiç olmazsa Sayın Sümer Oral konuşabilir. O bakımdan,

dan, yani ben öyle başkanım, ama çok sert başkan değildir. Benim konuşmalarım da bu mealde olacaktır. Efendim, şimdi sözü Sayın Oral'a vermeden önce, Sayın Sümer Oral bizim İktisat Fakültesi mezunumuzdur. Önce Maliye Bakanlığında geniş bir bürokrasi tecrübesi geçirmiştir. Bütçe Genel Müdürü olmuştur. Sonra siyasi hayata atılmıştır ve son Demirel kabinesinde sosyal güvenlik bakanlığı yapmıştır. Efendim, kendisine söz veriyorum. Buyurun efendim.

SÜMER ORAL - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Sayın Başkan, sözlerime size, kıymetli konuşmacı arkadaşşıma, değerli hocalarımıza ve muhterem misafirlere, hanımefendilere ve beyefendilere saygılarımı ve iyi temennilerimi sunarak başlamak istiyorum. İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin her sene hemen hemen aynı dönemde, nisan ayından düzenleye geldiği ve bir gelenek haline soktuğu bu tür toplantılarda ülke ekonomisi muhtelif boyutlarıyla geniş bir tarzda ele alınmakta ve bu yönüyle de fevkalade etkili ve faydalı bir zemin oluşturmaktadır. Bu defaki toplantımızda tarih itibarıyla Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planının Meclislerde görüşülmesine başlamadan çok kısa bir süre önceye isabet etmesini de fevkalade faydalı ve isabetli buluyorum. Gerçekten bizi böyle bir araya getiren ve ülkenin önemli meselelerini tartışma imkânı hazırlayan Mezunlar Cemiyetinin değerli başkanı ve onun kıymetli arkadaşlarına huzurunuzda teşekkür etmeyi kendime bir borç biliyorum. Bugünkü tartışmamızın konusu aşağı yukarı 5 yıldan beri bu zeminde tartışmakta olduğumuz konular olmaktadır. 1984'te serbest piyasa ekonomisine geçiş adı altında bir tartışmamız olmuştu. Gene bu salonda konuşmuştuk. Gene ben de orda konuşmacı olarak bulunmuştum. Aşağı yukarı bugünkü konumuz hemen hemen aynıydı. 1988'de de, yani bir sene önce "yapı değişikliğinin neresindeyiz?" diye bir tartışma yapmıştık. Onda da gene bir alternatif arayışı vardı. Bugün de Türkiye için alternatifler diyoruz. Görülüyor ki aradan beş yıl geçmesine rağmen 88 senesini ve 1988 senesinin ekonomik performansını veri kabul ederek ileriye dönük düşünceler nedir şeklinde bir kısıtlama, sınırlandırma getirmişlerdir ki bu da bana göre fevkalade isabetli olmuştur. Durum böyle olunca 6 Nisan 1989'da, yani bugün itibarıyla ekonomimiz nasıl bir yapı içersinde, halen üzerinde durduğumuz zemin, bir ekonomik zemin üzerinde bulunuyoruz, bu zeminin sağlamlığı nedir, çünkü ileriye doğru hareket ederken bu zeminden ha-

reket edebileceğimize göre bu zemin nedir, ekonomi nasıl bir tablo gösteriyor ve ülkenin halihazır ekonomik performansı nedir? Bunlara bir bakmak lâzım. Çünkü buna bakacağız ki ileriye doğru kendi tahminlerimizi veya kendi modellerimizi oluşturabilelim. Ekonomiyi tüm boyutlarıyla ele alıp bir değerlendirmesini yapmak hepimizin de kabul edeceği gibi bu tartışmanın zaman bakımından kapsamını aşan bir niteliktedir. Onun için sadece ana hatları itibarıyla, kaba çizgileriyle, temel noktaları itibarıyla ekonominin bir değerlendirmesini yapmaya çalışacağım. Ülke ekonomisinin bugün karşılaştığı bir numaralı sorun şüphesiz ki fiyat artış hızlarının devam etmesidir. Alternatif, yapı değişikliği derken ülkemiz sürekli ve yüksek bir enflasyonist yapı içerisinde kendisini bulmuş durumdadır. Şüphesiz ki enflasyon müstakil bir olay değildir. Her vesileyle söylüyoruz, müstakil bir olay değildir. Bir ekonomik hadise değildir. Bu bir neticedir. Uygulamalar vardır. Uygulamaya konulan ekonomik, mali politikalar vardır. Onun sonunda ortaya çıkan bir neticedir. O bakımdan enflasyon olayına öyle bakmak lâzım. Enflasyonu aşağıya çekiyorum, ediyorum derken, enflasyonun kaynakları üzerinde ne tür duruyorsunuz, onun üzerinde durmak lâzım. Onlar üzerinde durulmuyorsa enflasyon kendiliğinden aşağıya inip çıkmaz. Aynı bir kimsenin sıhhatli gibi. Eğer bünyede bozukluk varsa, rahatsızlık varsa ateş çıkar. Ateş varsa da bünyede bir hastalık vardır. O ateşi indirmek için de hastalığı tedavi etmek lâzım. Olaya o açıdan bakmak gerekir. Enflasyonla birlikte yaşamak da mümkün değil. Yani onu mutlaka aşağıya çekip, onu makul bir seviyeye, makul bir orana, çünkü enflasyonun 20'si de müdafaa edilemez, 25'i, 30'u da müdafaa edilemez, makul bir seviyede tutmak gerekecektir. Enflasyon olduğu zaman ülkede uzun vadeli düşüncelere de yer yoktur. Çünkü plân, program, bütçe fikriyatını zedeler. Üretimin temel sektörü olan sanayi ve sanayide de enflasyon yatırım ve üretim iklimini yok eder. Ve birçok zararların sonunda gelir dağılımı da enflasyon karşısında fevkalade tahrip olur. Onun için bu enflasyona her şeyden evvel bir çare bulmak lâzımdır. Enflasyona çare bulurken nedenleri üzerinde durmak gerekir, demiştim. Uzun uzun bu konulara girmek istemiyorum. Yalnız enflasyonun çok değişik sebepleri vardır, ama bu sebeplerin içerisinde belli başlı bir iki tanesi fevkalade önemlidir. Bugün ülkemizin içinde bulunduğu enflasyonun en büyük kaynağının kamu kesimi olduğunu ifade etmek isterim. Yani bizatihi kamu kesimi enflasyonu yaratan bir araç halindedir. Bunu aşağı

ya çekmek gerekirken de bunun üzerinde durmak lâzım. Nasıl durmak gerekir? Onu da biraz sonra arza çalışacağım. Yalnız şunu yapmak lâzımdır. Efendim, enflasyon bu ay düştü, önümüzdeki ay da düştü, işte enflasyon düşüyor gibi böyle geçici konular üzerinde durmamak lâzım. Vatandaş ve Türk ekonomisinin enflasyonun aşağıya çekildiğini hissetmesi ve inanması lâzım. Yoksa eğer geçmiş yıllara bir bakacak olursanız bu tür ifadeler çok kullanılmıştır, hakikaten periyodik olarak, mevsimlik olarak veya konjonktürel bir gereği olarak belli dönemlerde inmiştir ama devamlı bir kontrol altına alınmış ve aşağıya çekilmiş değildir. Enflasyon artık bugün herkes tarafından aşağıya çekildiğine inanılması gereken bir noktaya gelmiştir. Çünkü daha uzun bir süre böyle bir ekonomik ortama Türk ekonomisinin tahammülü yoktur. Enflasyonun yanında Türk ekonomisinin bugünkü ekonomik gündeminde, bugün ikinci önemli mesele kaynak sorunudur. Gelir meselesidir. Genelde gelirler kamu yönünden yetersizdir.

Son 5 yılda Türk kamu idaresinin en büyük derdi de kamu kesiminin finansmanı olmuştur. Burada şunu da ifade etmek isterim, kaynak bulmak kadar, mevcut kaynağı israf etmeden, iyi bir şekilde kullanmak da fevkalade önemlidir. Bizde genellikle hep yeni bir kaynak bulalım, denir; ama mevcut kaynağının kullanımında o kadar titiz davranılmaz. Artık bugün Türkiye tasarrufu dahi tasarruf etme durumundadır. Yani tasarrufu dahi tasarruf edecek bir anlayış içersine girmesi gerekir. Şimdi, kamunun en büyük sorunu kaynak yetersizliğidir, dedim. Buna bazı rakamlarla vurgulamak istiyorum. Kamu kesiminin kaynak yetersizliğini kamu kesiminin finansman açığı şeklinde ifade ediyoruz. Kamunun borçlanma gereği diyoruz. Bu rakamlara baktığımız zaman 1985 yılında kamu kesiminin finansman açığı % 4.8 idi. 1986'da da % 4.5, 1987'de % 8.2 olmuştur. 1988'de 5 - 5.5'lük bir hedef alınmasına rağmen % 6.8 - 7 düzeyinde olmuştur. Yani hedeflere ulaşılmamıştır. 1989'da, yani içinde bulunduğumuz mali yılda program hedefi % 5'tir. Ama açık ifade ediyorum, ilk üç aylık verilere göre bunun da tatulması fevkalade güçtür. Bu durum haliyle kamunun borçlanma gereğini ortaya çıkarmıştır. Vergi gelirlerinde programlanan ve beklenen artışlar olmamıştır. Vergi gelirlerinde programlanan ve beklenen artışlar olmamıştır. Sık sık hepimiz duyarız. Esasında bir ülkede mali ve ekonomik politikadan sorumlu kişilerin fevkalade az konuşması ve gerektiği zaman konuşması gerekir. Zaman zaman görürüz, efendim, bu se-

neki tahsilat, vergi tahsilatlarımız çok iyi gidiyor. Vergiler çok iyi. Bütçenin geliri çok iyi deniyor. Ama sonra yıl sonunda bütçe bağlandığında karşılaştığımız rakamlar bu ifadelerin gerçekçi olmadığını gösteriyor. Nitekim son yıllara da baktığımız zaman vergi tahsilat oranları programların hep altında olmuştur. 1986 yılında % 56 olmuştur. 1987 yılında % 51.6 olmuştur bu yüksek enflasyona rağmen. 1988'de % 57.6 olmuştur. Oysa 88'de % 62'lik bir program hedefi vardı. 57.6'ya düşmüştür. Şimdi Türkiye'de vergi gelirlerinin de arzulanan seviyede tahsil edilmediği gerçektir.

Şimdi borçlanma gereğinin neticesini, bakın şu tabloyla, yani borçlanma gereği nasıl bir tablo ortaya çıkarmıştır, onu göreceğiz. Şimdi, kamu kesimi finansmanını yapabilmek için bu defa borçlanmaya gitmiştir. Tahvil yoluyla, bono yoluyla, kısa vadeli avans yoluyla borçlanmıştır. 1985 yılında hazinenin iç borç stoku 6.9 trilyon 1986'da 10.5 trilyona çıkıyor. 1987'de 17.2 trilyon oluyor. 1988 sonu itibarıyla iç borç stoku 26.6 trilyona çıkmış durumda. Yani 1985'te 6.9 olan iç borç stoku 1988 sonunda 26.6 trilyona yükseliyor. Şimdi burada şu itiraz yapılabilir veya şöyle mütalâa edilebilir: Efendim, bunun içersinde konsolide borç dediğimiz kur farkı veya tahkimden meydana gelmiş birikimler de var. Onları bir an bir tarafta tutsak, bugün Hazine'yi devamlı tazyik altında bırakan tahvil, bono ve kısa vadeli avansa baktığımızda gene tablo aynıdır. 1985'te 2.3 olan bu boğlar, 2.3 trilyon olan bu borçlar 1988 sonunda 9.1 trilyona çıkmıştır. Yani kamu kesiminin iç borç stokunun ne kadar süratle arttığını gösteren belirgin, çarpıcı rakamlardır. O hale gelmiş ki, borç anaparaları o kadar büyük boyutlara ulaşmıştır ki Türk bütçe idaresi 3 yıl önce geliştirdiği yeni tasnif sistemiyle borç anapara ödemelerini bütçe dışına almıştır. Yani bütçenin büyüklükleri içersinde borç anaparalarını görmek mümkün değil. 3 yıl öncesine kadar görüyordunuz. Zaten efendim biz bu seneki bütçeyi ta 23'ten bu yanaki bütçelerle mukayese edelim desek edemeyiz. Çünkü 3 sene öncesinin bütçe büyüklüklerinde borç anaparaları var. Ama 3 yıldır yok. Bunları dikkate alarak, telafi ederek mukayese yapmak lâzım. 3 yıldır borç anaparaları bütçenin dışına çıktı, ama bunla da mesele bitmedi. Faizler o kadar büyüdü ki bugün belki bütçe idaresi faizleri de şimdi bütçe dışına mütalâa etme gibi bir arayış içersine girmiştir. Şimdi, bu borçları da nasıl alıyorsunuz? Fevkalâde yüksek faizle alıyorsunuz. Şimdi vergisiz % 22.3 civarında, vergiyle düşündüğünüzde % 85 civarında. Yani bu sene bütçeyi denkleştirmek için, maaş ödemek

için, borç ödemek için, cari gider yapmak için, kalem kırtasiye almak için gidiyorsunuz, 100 lira borç alıyorsunuz. Sadece gelecek sene 85 liranın faizini ödüyorsunuz. Anapara 100 lira duruyor. İşte böyle bir gelişme, tabii Türk kamu idaresini fevkalade bir borç yükü altında tutmuştur. Borç anaparasını bir yana bırakıp bir an için ihmal etseniz dahi faiz ödemelerinin bütçede fevkalâde büyük boyutlara ulaştığını göreceksiniz. 1985 yılında bütçede faiz ödemesi olarak 674 milyar ödenek vardı. 86 yılında bu 674 milyar lira 1.3 trilyona çıkmış, 87'de 2.265 trilyona çıkmış, 88 yılında 5.4 trilyon; 89, halen içinde bulunduğumuz bütçede sadece faiz 9.3 trilyondur. 1986 bütçesinin tamamı 8.1'di. Yani 3 sene sonra 3 sene önceki bütçenin bütün büyüklüklerini aşan sadece bir faiz büyüklüğüyle karşı karşıya kalmış Türk kamu kesimi. Ve 1989 bütçesi 32 trilyon civarındadır. Bu bütçede 16.7 borç anapara ve faizi vardır. Gerçi borç anaparası bütçe dışında ama, o anaparayı da ödeyen Hazine. Yani bütçenin normal masraflarını nasıl hazine ödüyorsa bunu da yine hazine ödüyor. Hesap şekli olarak bütçede değil de bütçe dışında gösteriliyor. Değişen bir şey yok. Bir çarpıcı örneği de şöyle vermek istiyorum. Bakınız, yani faizlerin hangi boyuta geldiğini göstermek için. 1989'da vergi gelirleri, yani 1984 yılı içersinde Türk Hazinesi 24.3 trilyon vergi tahsil edecek. Bunun 9.3'ünü faize ödeyecek. Yani her Türk vatandaşından alınan 100 lira verginin 38 lirası faize gitmektedir. İşte faizlerin de durumu ve boyutları bu. Türk bütçesinde faiz ödemeleri gayri safi milli hâsılanın % 6'sına ulaşmış durumdadır. Tabii biz burada sadece iç borçtan bahsettik. Dış borçlarımızın da faiz ve anapara ödemeleri fevkalâde yüksek boyutlara çıkmıştır. Onunla da uzun uzun burada meşgul etmek istemiyorum sizleri. Onun için kısa kesiyorum. 1988'de ödemeler dengesinde 7.1 milyar dolar dış borç, anapara ve faiz acı ödemesi yapılmıştır. 89'da bu 7.2 olacaktır. 90'da 7.3, 91'de de yine 7.3 düzeyinde bir ödemede bulunulacaktır. Gerçi ödemeler dengemiz 1.5 milyar dolar bir fazlalık veriyor; ama bu da ödenecek. Bunlar da ödenecek, yani Türkiye'de ödemeler dengesinin halledildiğini sanmak öyle söylenildiği kadar kolay bir olay değil. Onda tabii ithalatın miktarı, iç piyasanın durgunluğu, birtakım faktörler var. Onun tahlilini burada detaylı olarak girmek istemiyorum, ama Türk ödemeler dengesinde daha 89'da, 90'da, 91'de 7.3 lük ödeme yapacağımızı göz önüne almak lâzım. Eğer dışardan bunu sağlayamadığınız takdirde karşılamamız mümkün değil. Eğer ihracat, ithalat şimdi hedefine ulaşmış olsa idi, hatta 5

Yıllık programa göre ithalat hedefi tahakkuk etmiş olsa idi, bu ödemeler dengesindeki cari ödemeler dengesindeki 1.5'lik fazlalık da meydana gelmezdi. Bu ithalattaki azalmadan ortaya çıkmıştır. Şimdi bu büyüme, bir miktar da büyüme üzerinde duracağım, burada enteresan bir gelişme var. Biliyorsunuz, 1986'da büyüme hızı 8.1, 87'de 7.4'tü. 1988'de büyüme hızı 7.2 olarak programlandı, sonra 5.2 olarak revize edildi. En son da 3.4 olarak çıktı. Yani burada büyüme büyük bir suçluluktan kurtuldu. Kendini beraat ettirdi. Çünkü büyüme enflasyonun sorumlusu, suçlusu olarak görülüyordu, herkes canım bu büyüme amma berbat şeymiş, millet enflasyondan yarıyor, yakılıyor, demek ki müsebbibi buymuş deniyordu. Şimdi büyüme burdan kurtardı kendisini. Suçluluktan kurtardı.

Çünkü 3.4 herhalde enflasyonun sebebi olarak artık görülmeyecek. Yani o rahatlığa da kavuşmuş oldu. Fakat 3.4'ün önemli bir bölümü de tarımdan gelince şüphesiz ki bunun ekonomi üzerindeki menfi etkileri, özellikle artan işsizlik şeklinde kendini hissettirecektir. Zaman zaman işsizlik rakamları üzerinde de çok tartışmalar yapıldı. Muhtelif ünitelerin rakamları farklı değerlendirildi. Ama efendim, devamlı büyüme var, bakınız, 86'da 8.1, 87'de 7.4'lük bir büyüme var. 88'de de 7'lik bir büyüme var. Nasıl işsizlik artar, deniyordu. Şimdi artık o müdafaa argümanı da ortadan kalktı. Herhalde işsizliğin büyüdüğünü, yetkili merciler de benimseyecekler. Şüphesiz ki büyümeyle birlikte sanayi ve özellikle imalat sanayii sektörünün de önemli sıkıntıları olduğu açıktır. Adeta bir kriz içersindedir. Enflasyon ve yüksek faizli kredi hem sanayide bir belirsizlik, hem de büyük bir finansman sıkıntısı ortaya çıkarmıştır. Buralarda yatırım iklimi kaybolmuştur. Kapasite kullanım oranları da artık doyum noktasına gelmiştir. Üretimi artırmak için kapasite artırma değil, yeni yatırımlara gerek vardır. Ama biraz evvel saydığımız performans karşısında yatırım iklimini bulmak mümkün değildir. Bunların da üzerinde durmak gerekecektir. Gelir dağılımı da Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı en büyük sorunlardan biridir. Şüphesiz ki bu enflasyonun tahribatı orada da kendisini göstermektedir. Kaba çizgiler halinde ekonominin Nisan 89 itibarıyla görünüşünü gayet kısa bir tarzda izah etmeye çalıştım. Şüphesiz ki tablo iyi bir tablo değil. İyi olmadığına da esasen her kesime mensup kişiler kendi özel yaşantılarında, günlük yaşantılarında bunu hissetmektedir. Ancak o kadar fazla karamsar olmaya da gerek yok. Çünkü Türkiye'nin bütün ülkelerin olduğu gibi, Amerika'nın da olduğu bir takım meseleleri vardır.

İmkânları da vardır. Yeter ki bu imkânlarla mesele arasında ilişkiyi çok iyi kurmak lazım. Bu durumda ne yapılacaktır? Ekonominin amacı hepimizin bildiği gibi, her şeyden önce insandır ve insan refahıdır. İnsan refahını artırmaktır. Ekonomi her şeyden evvel bunu sağlama durumundadır. Bu alanda ekonomide model aramaya falan gerek de yoktur. Mühim olan, doğru olan, isabetli olan politikaların uygulanmasıdır. Her ülkenin kendi özellikleri ve kendi şartları vardır. O bakımdan ille şu ülkedeki model bizde de uygulansa iyi netice verir gibi bir düşünceye gerek yok. Mühim olan doğru politikaları uygulayabilmektir. Her şeyden önce ekonomide istikrar olacaktır. Ve istikrar içersinde de kalkınma olacaktır. Bu aynı zamanda demokratik düzen içinde, hür ve parlamenter sistem dahilinde gerçekleşecektir. Ekonomide mucize aramak da mümkün değildir. Zaten mucize de yoktur. Aransa da bir neticeye varılmaz. Mühim olan bu imkânları devletin ülkenin ihtiyacına uygun bir şekilde kullanmaktır. Esasen ekonomi alanında bizim Anayasamızın da ortaya koyduğu bazı ilkeler vardır. Bu bazı ilkeleri kısa kısa belirtmek istiyorum. Anayasamızın 49'uncu maddesinde aynen der ki: "Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir. Devlet çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için, çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için her türlü tedbirleri alır." Bir başka madde, 55'inci madde: "Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır" der. Bir başka, 60'ıncı maddede: "Devlet, herkes sosyal güvenlik hakkına sahiptir, devlet bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır, yaşlılar devletçe korunur, yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir." 73'üncü madde: "Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı maliye politikasının sosyal amacıdır" der. Ve plânlama ile ilgili bir son maddeyi okurmak istiyorum. 166'ncı madde: "Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi, tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmak devletin görevidir. Fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı kaynakların verimli şekilde kullanılmasını hedef alır." Bunlar bizim Anayasamızın görüşleridir, ilkeleridir. Bunları gerçek-

leştirmek zorundayız. Yani model ararken modelimizi sınırlayan, çerçeveleyen ilkelerdir bunlar. Ekonominin belli bir istikamete girmesi, problemleri azalan bir ekonomi haline dönüşmesi biraz evvel de söylediğim gibi doğru ekonomik ve mali politikalarla mümkündür. Piyasa ekonomisi gayet tabii aksini düşünemeyeceğimiz bir model. Bugün piyasa ekonomisi bizim de benimsediğimiz bir ekonomi. Dışa açılma. Ürünlerimizin dışarda rekabet gücü kazanması dışa açılmayla mümkündür. Bunlar da aynen benimsediğimiz metotlardır.

Türkiye Avrupa Topluluğuna girme konusunda fevkalade ciddi bir adım attığı bir dönemdedir. Mutlaka Batı'nın bazı gerekleri yerine getirilecektir. Ancak bunların şartlarını yerine getirmek lâzım. Yani ekonomiyi güçlendirmek lâzım. Ekonomiyi hazırlamak gerekir. Aksi takdirde, başka türlü Avrupa Topluluğunun kapısında uzun süre beklenir. Evet siyasi yönü de vardır ama, orada ciddi bir ekonomik yapıya sahip olabilmek için, ekonomik bakımdan güçlü hale gelmek lâzım. İşte bunun şartlarının sağlanması gerekir. Hepimiz biliyoruz, Türkiye 5-6 sene önceden konvertibiliteye geçiyor, dendi. Ama konvertibildenin şartını sağlamayınca geçemezsiniz. Nitekim birçok şeyler de böyledir, piyasa ekonomisi, evet, bunlar güzel şeyler. Biz de buna aynen varız, ama ekonomiyi güçlendirmek şarttır piyasa ekonomisinin kurallarını uygulayabilmek için. Bugün piyasa ekonomisinin kuralları var mı yok mu, o da ayrı bir konu, bir tartışma konusu. İşe, sevgili konuklar, değerli dinleyiciler, enflasyonu aşağı çekmekle başlanacaktır. Önce hastanın ateşinin kontrol altına alınması, ateşin düşürülmesi, yoksa devam ettiği sürece bünyeyi sağlığa kavuşturmak mümkün değildir. Bu alandada işe kamu kesiminden başlamak gerekecek. Çünkü enflasyonun biriz evvel de ifade ettiğim gibi en önemli kaynağı kamudur. Ortaya çıkan kamu kesimi finansman açıkları, yani borçlanma gereği ve bu açıkların karşılanış biçimi enflasyonist tazyiği artırmaktadır. Bunun için de denk bütçeye, sağlam gelir kaynaklarına gidilecektir. Öncelikler sağlam bir biçimde tespit olunacaktır. Plân fikriyatı göz önüne getirilecektir. Bütçe ve hazine birliği, etkin bir bütçe idaresine mutlaka ihtiyaç vardır. Bugün Türkiye'de bütçe idaresini etkin kabul etmek mümkün değildir. Bütçe idaresi adeta olsa olsa metodu ile geçen yılki ödeneklerden hareket ederek bir neticeye gitmektedir ki, bununla içinde bulunduğumuz sıkıntıları gidermemiz mümkün değildir. İsraftan kaçınan bir bütçe uygulaması, kaynakların dağınlıklığını önleyen

bir yaklaşım. Fon uygulamalarının mutlaka tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Bunun içersinde iyi işleyenler de olabilir, ama fon uygulamasını bütçe birliği içersinde ele almak lâzımdır. Mutlaka ülkeye mali nosyon, mali disiplin hâkim kılınmalıdır. Bilgili ve ciddi bir yönetim, hesabını, kitabını bilen bir kamu yönetimi mutlaka şarttır. Sizin uyguladığınız politika ne kadar isabetli olursa olsun, reçete ne kadar doğru olursa olsun, ama uygulama da o kadar etkilidir. Eğer uygulama aynı başarıyı göstermiyorsa, o programdan, o politikadan beklediğiniz neticeyi elde etmek mümkün değildir. Türkiye'de vergi yapısı mutlaka gözden geçirilmelidir. Verginin mali fonksiyonu kadar, ekonomik ve sosyal fonksiyonu üzerinde de durmak lâzım. Vergi sistemini, vergi idaresini ve vergi kazasını bu açıdan bir kere daha değerlendirmek lâzımdır. Yeni bir bütçe anlayışına ihtiyaç vardır netice olarak, yeni bir bütçe. Devletin harcama muslukları, gelir gider musluklarının yeniden gözden geçirilmesi gerekecektir. Türkiye belli bir süre borçlanmada balayı yaşadı ama bitti o dönem. Şimdi sıkıntılarla karşı karşıya. Türkiye bu musluklarını gelir, gider musluklarını tekrar ele almak mecburiyetindedir. Üretim ve sanayi harekete geçirilmelidir. Teşvik sadece ihracat aşamasında değil, üretimden başlamalıdır. Sanayi içinde bulunduğu sıkıntıların aşılması için tedbirler alınmalıdır. Yatırım ve üretim iklimini tekrar yaratmak gerekecektir. Finansman tıkanıklarının aşılması gerekecektir. Kamu kesimi için biraz evvel ifade ettiğim yeni bir bütçe fikriyatını daha da genişleterek ekonominin tümü için yaymak. Bu bütçe anlayışında nereden ne alacaksınız, nereye vereceksin, bu konuyu yeniden bir değerlendirmek lâzımdır. Meseleyi bu yönüyle ele almak gerekecektir. Sonuç olarak ekonomide, tekrar söylüyorum, mucize yoktur. Doğru politikaları uygulamak esastır. Sadece reçetenin doğru olması yetmez, uygulamanın da fevkalade etkili bir düzeyde olması gerekir. Ülkenin artık kaybedecek zamanı yoktur. 1988 yılı mutlaka kazanılması gereken bir yıldır. Hedefler tespit edildi ama hedeflerin büyük miktarı gerçekleşmedi. 89'u da, artık 89'u Türk ekonomisinin kaybetmeye tahammülü yoktur. Biz inşallah seneye tekrar burada olduğumuz zaman bu karamsar tablo yerine, çok daha iyi tablolar görüşebilme umuduyla sözlerimi bitiriyorum. Ama buna da çok fazla iyimser misiniz, dersiniz buna da olumlu cevap ve-

remediğimi ifade etmek istiyorum. Beni dinlediğiniz için hepinize teşekkür ediyor, en içten saygılarımı sunuyorum.

AKIN İLKİN - Sayın Oral'a çok teşekkür ediyorum. Şimdi bir kahve molamızı verelim. Bundan sonra ANAP'ın doğru ve yanlışlarını ben de arayacağım. Noktalayacağım. Kendime biraz söz vereceğim birkaç dakika. Arada buluşmak üzere.

* * *

AKIN İLKİN - Değerli konuklarımız, birinci oturumun ikinci kısmını açıyorum. Önce birinci oturumda söylediğim birkaç kelimenin yanlış anlaşıldığı zahabıyla şu açıklamada bulunmak istiyorum: Ben bir akademisyen olarak hiçbir şekilde ANAP'ın temsilcisi olamam. Zaten böyle bir yetkim de yoktur. Ben sadece bir akademisyen olarak iktidarın eksi ve pozitif yönleri varsa onları dile getireyim. Bunu da ANAP'lılar gelmediği için zaman bakımından bana faydası oluyor. Ben genellikle ilk başladığımız an, gençlikte doçent olduğumuz an başkanlar çok konuşurlardı o dönemde. Bize sıra kalmazdı. Ya, biz tebliği vereceğiz. Adam o kadar çok konuşuyor ki, tebliğe sıra kalmaz. Onun için biraz yaşlanınca başkanlık olmaya başladı yerimiz. O zaman benim düsturum, yani "açıyorum, kapatıyorum"dan başka pek konuşmak istemez. Bir de belki bir fıkra anlatırım, o kadar. Fakat şimdi bu gün müsait. Ben de misafir sanatçı olarak, yani mütevazı bir kişilik içinde aklıma gelen bazı şeyleri söyleyeceğim.

İki değerli konuşmacı o kadar geniş ve ANAP hükümetinin ekonomik politikasını gözler önüne serdiler ki bana fazla söyleyecek bir şey kalmadı. Yalnız ben, dilerseniz, işin felsefi yönüne, yani niçin ANAP buraya geldi, nereden koşuyor değil de, nereye geldi, bilmiyorum neden güldünüz anlamadım ama, nereye geldi onu söyleyeyim. Efendim, aslında Sayın Özal'ın ekonomik politikası bir tercihtir. Yani her kalkınan ülkede her parti ister SHP yarın iktidara gelsin ister Doğru Yol gelsin iki tercih içinde olmak zorundadır. Yani üçüncü tercih yoktur. Nedir bu tercihler? Birinci tercih: Kalkınan ekonomiden bahsettiğimiz için özel sektörün sermaye birikimi yeterli olmadığı için devlet buraya girmek zorundadır. O zaman devlete bir takım kaynaklar lazımdır. Bu kaynaklar iki yerden

gellir. Birincisi, vergi gelirlerini artıracaksınız. Gelirleri artıracaksınız, her işletmede verimliliği yükselteceksiniz, gelirler öyle artar, dolayısıyla bu köklü, ciddi bir ekonomik görüştür ve uygulaması oldukça zor ve zamana dayanır. Buna karşılık devlet olmanın verdiği bir fayda vardır. O da iç borçlanma, dış borçlanma ve devlet olmanın faydası olarak emisyon yapabilme, yani matbaanın elinizde olması. Biraz açayım: Bir aile düşünün. Anne, baba beraber yaşıyorlar. Yani dede var, çocuk çocuk var, hanım var. Ailenin geliri belli. Ama herkes biraz daha fazla şey ister. Çocuk daha fazla, işte bir palto daha ister, hanım bir ayakkabı daha ister, anneanni daha şunu ister, seyahat isterler, tatil isterler vesaire. Bu da doğaldır. İşte, iktisatçılar ihtiyaçlar sonsuzdur, diyorlar. Bunu neyle karşılayacağız, belirli bir gelirimiz var? O zaman gayet basit. Ne Yapabiliriz? Borçlanma. Nerden borçlanabiliriz? Akraba, yani önce iç borçlanma. İşte oradan biraz, oradan biraz. Geliri ve tüketimi artırmak için. Bu yetmezse dış borç. Bankaya gideriz, tefeciden para alırsak vesaire. Tabii devlet olmadığı için kalp para basamayacağımız için o yolumuz yok. Bu iki yolla gelirimizi artırırız. Tabii gelir artmıştır, tüketim artmıştır ama bunların, borçların vadesi gelecektir ve yeni borçlar ortaya gelecektir. Şimdi aileyi bırakalım, işletme ne yapar? İşletme de aynı şey. Genel müdürsünüz. İşte imalat müdürü bu şeyini kapadı, o makine ister, öbürü başka şey ister. Depo yetmiyordur, bir depo daha ister. Kaynak. Ya öz sermayeniz vardır, doğru yol odur. Yani doğru yol deyince parti adına değil. Doğru yol nedir? Öz kaynağınızdan artırarak, yani işte fifty fifty diyorlar ya. % 50 öz kaynak, % 50 yabancı kaynak. Bunları karşılırsınız. Ama istekler çok, öz sermayeyi de artıramıyorsunuz. Yavaş yavaş daha çok bankalara, daha çok kredi almaya yönelirsiniz. Ve % 10 öz kaynak, % 90 banka kredisiyle çalışır duruma geçersiniz. Tabii, hakkını verelim, Sayın Özal'ın yaptığı bir olay vardır, gerçek bir olaydır, faizleri reel faiz haline getirmiştir, yani Türkiye'de artık eskisi gibi zavallı mevduat sahibi % 3'ten bankaya versin, banka da işadamina % 18'den versin, enflasyon da % 30. Eksi reel faizle siz yatırım yapın. Bu kolay işte. Halbuki biliyoruz ki her şeyin maliyeti olduğu zaman rasyonel kullanılır. Maliyetsiz bir kaynak irrasyonel kullanılır. Şimdi 80'den beri Sayın Özal'ın yaptığı, tek demeyece-

ğim, iyi bir olay faizleri reel olarak tutmasıdır. Yüksek tutmuştu o ayrı ama reel olması açısından iyidir. Tabii bu olunca ne olmuştur? İşletmeler zor duruma girmiştir. Şimdi devlete gelelim. Aynı prensibi zannederseniz Özal'da, benim yakınlığım yok ama, o da öyle düşündü. İki yol var. Vergileri arttıracam, verimliliği artıracağım, KİT'lerde rasyonellik yapacağım, e bunlar zor iş. 5 senede yapamam ben bunları. 5 sene sonra seçim var. Kolay yol nedir? Kolay yol iç borçlanırım, dış borçlanırım, banknot matbaası da elimde olduğundan emisyon yaparım. Demek ki Türkiye'de enflasyonun nedenini bir Sayın Özal'ın kalkınma politikasıyla eşdeğerde tutmak lâzım. Onun için Sayın Özal niye enflasyonu durduruyor sorusunu sorarsanız veya enflasyonu durdurmak için bütçeni denk yap, şunu şöyle yap dersanız, Özal'ın İktisat politikasına ters düşersiniz. Çünkü onu yaptığı takdirde hizmet yapamayacaktır. Hizmet yapamayınca oy kaybedecektir ki iktidar olmak hizmet yapmak için. Bir de her iki parti mensubu da biz iktidar olursak şunları yapacağız, diyorlar. Yapmak için kaynak lâzım. Kaynak ya gerçek yola gireceksiniz veya borçlanma yoluna gideceksiniz. Enflasyonu da bir borçlanma gibi düşünebiliriz. Şu halde esas gazetelerde bugün söylenen şey, röportajlar yapılıyor, işadamları diyor ki: İnşallah Özal 83'teki Özal olur. Olamaz. Niye olamaz? Onu da irdeleyeyim. Enflasyona girerseniz, enflasyonist kalkınma modelinde ilk yıllarınız iyidir. Çünkü bu sene % 20 enflasyon; biraz daha para borçlanıp para basarsanız emisyonu artırır, % 40'a çıkar, % 60'a çıkar, 80'e çıkar. Tabii burada IMF'nin, sevmediğimiz IMF'nin bir iyiliği vardır. A, der, artık yeter. Yeter deyince % 80'lere ulaşmış ve iç borç, dış borçla, emisyonla gelmiş olan olayda enflasyonu durdurmanın tek çaresi, Sayın Özal diyor işte, frene basarsak dışarı çıkarız. Mutlaka stabilizasyon tedbirlerine girmeniz, yani durgunluğu getirmeniz lâzımdır.

Sayın Özal IMF'nin etkisiyle belki eylül'den beri durgunluğa Türkiye'yi getirdi. Dikkat edersek imalat sanayiinde 88 ilk yarı yılda üretim artışı 6-7. Son Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı imalat sanayi üretim artışı 1988'de 1,6 veya 7. Demek ki ikinci yarı yılda imalat sanayiinde artış yok, bilakis eksiliş var. Zaten bunun göstergesi de ithalatın kısılması, sonuçta Özal'ın beğendiği cari işlemler dengesinde fazlalık olması. Ama be-

dell ne? Durgunluk. Şimdi Sayın Özal'ın hesabı herhalde şöyle ve doğru bence. İster 1950 Cumhuriyet Halk Partisi dönemlerini, ister 60 Menderes dönemlerini anımsarsak enflasyon mutlaka oy kabettiriyor, hatta Sayın Alkin gitti galiba, iki sene önce Washington'daydık. O gün de Sayın Sümer Oral'ın seçildiği, milletvekili olduğu bir ara seçim olmuştu. Herkes şaşırdı, ama ben daha bir gün önce söyledim. Enflasyon var, ANAP oy kaybedebilir. Hatta o zaman Kaya Erdem'le bir toplantıda, masadaydık. Erdoğan dedi ki, Akın hoca dedi, seçim zorlaşır, eğer geçim zorlaşırsa. Hakikaten yavaş yavaş enflasyon oy kaybettirdi. Nereye kadar kaybettirir? % 36'ya kadar kaybettirir 86'ya kadar. Demek ki her üç kişiden bir kişi enflasyondan yararlanıyor. Tabii enflasyonda hepimiz biliyoruz ki, enflasyonda yararlananlar vardır, kaybedenler vardır. Giderek kaybedenlerin sayısı artar. Şimdi üçte bir. Üçte bir olunca 87'de Sayın Özal'ın hesabı tuttu. Çünkü üçte birle birinci parti olma şansı vardı. Gerçekten Halk Partisinin ve Demokrat Parti'nin eski yıllardaki oy oranına baktığımız zaman o yıllardaki iktidarı kaybettikleri an dahi % 30-% 40 arasında oy almışlardı. Demek ki enflasyon yaratan bir iktidar gene ne olursa olsun üçte bir oya sahip olabiliyor. Yalnız bu 26 Mart seçimlerini nasıl yorumlayacaksınız, dersanız, beşte bire düştü çünkü. Fakat enflasyonu bir yere kadar getirebilirsiniz, dedik. Bundan sonra getiremiyorsunuz. Ne yapacaksınız? Bir önlemler paketi, yani aldığımız tedbirler, araçlar artık ekonomiyi durgunluğa getirecektir ve götürdü. Götürünce enflasyondan yararlanan o iki kişi de gitti. Geriye kaldı bir kişi. Demek ki enflasyon dediğimiz olay kalkınma modelidir ve 83'ten beri uygulanan bu model yalnız da olsa bir iktisadi modeldir ve birçok kalkınmakta olan ülkeler bunu yaptılar. Kötü mü? Kötü ama bir model. Şimdi o modelden yeni modele geçmek için deniyor ki 6 ay içinde Özal kendini kurtarabilir. Olmaz. Niye olmaz? Onu da şöyle açıklamak mümkün. Enflasyonu önlemek için Sayın Özal bir yanlışlık yaptı. Birçok tedbir alması gerekirdi. Bu tedbirlerden zaman zaman tekini kullandı. Örneğin 86'da hazine bonusu çıkardı yüksek faizle. Gayet normal. Enflasyonda kısa dönemde yüksek faizle parayı toplayıp bir dengeye gelmeniz lâzım. Ama o dengeye gelince onu çok sevdi, o aracı. Devamlı kullanmaya başladı. Ne oldu 6 ayda bir % 80 faizli, % 70 faiz-

li hazine bonosunu tekrar etmeye başladı. İç borç ya da borçlanma iyidir, uzun vadeli. Ama hazine bonosu ile kısa vadeli borçlanma ancak kısa dönemde enflasyonu önleyen bir tedbirdir. Ama iyi bir tedbir değildir. Ama enflasyon canavar mı, yoksa biraz daha zararlı bir ilaç mı? Zararlı bir ilaç ama hiç olmazsa canavarıdan kurtulalım. Ama bunu sevdiği için 86, 87, 88, 89'da devam etti ve kısa vadeli borçlar, demin söylediği gibi Sayın Oral'ın, faizi sade 9 trilyona geldi. Yani artık bütçe bir yatırım, bir transfer bütçesi değil, borç ödeme bütçesi haline geldi. Şimdi bu şekilde gelmiş bir ekonomi, yanında şunu da söylememiz lâzım, biz iktisatçı olarak hep maddeyi ön plânda alırız ama bir de gerçek var. Tutum. Halkın tutumu. Psikolojik düşünceler. Şimdi halkta enflasyonun durmayacağına dair bir kanaat geldi. Kanaat geldiği için devamlı paradan kaçmaya başladı. Şimdi öyle bir ortamda ki Sayın Özal 5 senedir enflasyonu durduracağını diyor, durduramıyor. Gene durduramayacak, diyecekler. Gene tüketim harcamalarına devam edecekler. O halde halkın psikolojik yönden enflasyonu durdurma aracını da Sayın Özal kaybetti. İç, dış borç ve bütün borçlar bir araya geldi. Bu borçları ödemenin problemi var. İkincisi, halkın, son oylama gösteriyor ki, güvenini kaybetti. Sayın Özal hükümetinin enflasyonu önleyeceği kanaatli artık kimsede yok. Onu kaybetti. Ve bu durumda enflasyonu durdurması mucize olur mu? Olmaz. Ne yapar? Durgunluğu daha da fazılaştırır. Yani daha daha enflasyonu sıkılamak için para musluklarını çok daha sıkar. O zaman durgunluk daha hızlanır. Durgunluk hızlanınca eskiden üçte biri enflasyon dolayısıyla ANAP'a veriyorsa, şimdi durgunluk fazılaştı mı, bu beşte birden altıda bire, yedide bire düşmeye başlar. Onun için iktisatçı olarak baktığımız zaman, iktisat felsefesi olarak baktığımız zaman Sayın Özal'ın yeni kabinesinin enflasyon konusunda kanımca yapabileceği fazla bir şey yok. Ya enflasyon devam edecek, oy kaybedecek. Ya enflasyonu kesinlikle önleyeceğim, diyecek, bu sefer de açmazı durgunluktur. Durgunluk bu sefer aldığı, yani enflasyondan kazanan oyları da kaybettireceği için sonuçta kanımca oylarında büyük erozyon olacaktır. Bilmiyorum, sözlerimi fazla uzattım mı? Tabiatıyla Türk ekonomisi acaba ne durumda? Ne olabilir? Muhakkak ki iç ve dış borç bugün Türk ekonomisinin yeni bir politikaya gir-

mesinde bence en büyük kambur olarak karşımızda.

Sayın Özal hükümetinin veya ondan sonra gelecek hükümetlerin en büyük problemi iç ve dış borcun ödenmesi. Onun için Türkiye'nin geleceğinde kalkınma, sanayileşme konusunda hiçbir endişem yok. Mutlaka bu olacaktır ve devam edecektir. Fakat Türkiye'nin geleceğinde, gündeminde artık enflasyonist bir kalkınma modelinin ne Özal ne de ondan sonra gelecek partiler bakımından gündeme getirilmemesi gerektiği göz önünde tutulursa Türkiye'de saklanmış olan kemerlerin biraz daha sıkılacağını, ancak söylemek mümkündür. Aksi halde dediğimiz gibi ekonomide durgunluk, enflasyondan da kötü, yani stagflasyon artık Türkiye'de başladı. Türkiye bir kalkınmış ülke değil ki kalkınmış olan ülkelerin stagflasyonu Türkiye'de olsun. Ama hem enflasyon vardır, hem durgunluk vardır. Yani isterseniz bunun adına stagflasyon demeyin, başka bir şey deyin ama Türkiye'de bugün imalat sanayinde, çünkü artık % 30'ların üstünde ulusal gelirinde payı olan sanayi kesiminin etkinliği fazladır, burada eksil büyüme varsa bunun diğer kesimlere yansıtacağı, çünkü buradaki üretim, buradaki gelirler diğer kesimleri besliyor, o zaman diğer kesimlere de bunun sırayet etmesi muhakkak olacak. Nasıl kalkınırken sanayileşme diğer kesimleri peşinden götürüyorsa, sanayi kesimi şimdi geriliyorsa diğer kesimleri de geri hale getirecektir. Tabiatıyla Türkiye'nin ekonomik yapısı gelecek için iyi uzun vadede, fakat kısa vadede bu iyileştirmenin yollarının acı ilaçlardan geçeceğini söylemek herhalde gerçekçi olacaktır. Efendim, beni dinlediğiniz için teşekkürler.

“Yarının Türkiyesi” için bugünden...

1988 yılı sonuçlarına göre;
% 10'a yaklaşan bir yıllık artışla,
toplam **730.000 ton/yıl**
düzeyine ulaşan
cam ve camla ilgili mamul üretimi...

Artışını geçen yılda da sürdürerek,
5 kıtada, 65 ülkeye
toplam **240 milyon dolar**'ı aşan ihracat...
Böylelikle;

18000 kişilik insan gücü
ve ekonomik bir bütün oluşturan
29 şirketiyle,
Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı
sürekli büyüyen bir topluluk...

Yarınki hedefi, üretimini
1.000.000 ton/yıl'a çıkarmak,
ve dünya çapındaki önemini
daha da pekiştirmek olan

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.

Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş. bir **TÜRKİYE İŞ BANKASI** Kuruluşudur.

6 Nisan 1989 (Öğleden Sonra)

İktisat Politikaları: Genel Tartışma ve Eleştiriler

Oturum Başkanı : **Talat ORHON**

Panel : **Ege CANSEN**

Gülten KAZGAN

Erol MANİSALI

İzzettin ÖNDER

Osman ULAGAY

TALAT ORHON - Sayın Konuklar, Basınıımızın değerli mensupları. 14'üncü İktisatçılar haftasının ikinci oturumunu açıyorum. Konumuz İktisat politikaları, genel tartışma ve eleştiriler. Sabahki oturumda siyasi parti temsilcilerimizin konuşmaları da bu kapsam içinde mütalaa edilecektir sanırım. Vakit kaybetmemek için önce birinci olarak değerli hocamız Sayın Gülten Kazgan hanımdan başlamak istiyoruz. Gülten hanım, İktisat Fakültesinin yetiştirdiği çok değerli elemanlardan ve hocalardan birisidir. Aynı zamanda sınıf arkadaşımızdır. Bu yönüyle söyleyeyim, bizim sınıfın da birincisiydi. Değerli fikirlerinden istifade etmek istiyoruz. Biraz evvel değindiğim şekilde sadece mevcut politikalar değil, sabahki öneriler ve eleştiriler de bu kapsamın içinde mütalaa edilsin. Buyurun Gülten hanım.

GÜLTEN KAZGAN - Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. Sayın dinleyiciler, efendim, ben konuşmama izin verirseniz küçük bir anekdotla başlamak istiyorum. Bu anektot İktisatçıların 1980'li yıllarda uğradıkları başarısızlık için geliştirilmiş anlaşılan. Anektot şöyle: Evren yaratılması ve bu yaratılış sürecinde değişik mesleklerin oynadığı rolle ilgili. Üç meslek sahibi tartışıyor. Biri hukukçu, biri mühendis, biri de İktisatçı. Mühendis diyor ki: Mühendislik mutlaka en eski meslektir, çünkü evren yaratıldığı zaman Tanrı mühendislik kurallarından yararlandı. Bütün fizik kurallarıdır Evrenin kuruluşuna giren. Dolayısıyla mühendislik mesleklerin en eskisidir. Kaostan evren bir düzene geçmiştir. Eğer düzen mühendisler olmasa kurulmazdı evrende. Hukukçu geliyor, diyor ki: Hayır. Hukukçuluk en eski meslektir. Çünkü kaostan sonra hemen kelimaya çıktı, kelimaya, yani yeni kuşak için söylüyorum, söz an-

lamında. Dolayısıyla en eski meslek hukukçuluktur. Hukuk olmadan evrenin düzeni kurulamazdı. Düzen hukuka bağlıdır diyor. İktisatçı geliyor. Bir kahkaha atıyor. Diyor ki: Siz hepiniz yanılıyorsunuz, diyor. En eski meslek iktisatçılıktır. Çünkü kaosu yaratan iktisatçılardır da onun için, diyor. Şimdi, sanıyorum 1980'li yıllarda bir meslek olarak iktisat ve aynı zamanda o mesleğin sahibi olarak iktisatçılar epeyce prestij yitirdiler. Bunun başında da geliştirdikleri modeller ve bu modellerin başarısızlığıdır. Model 1980'li yıllarda bildiğiniz gibi bir yandan borç krizine girmiş az gelişmiş ülkelerin hem borç ödeyebilir duruma girmeleri hem de gelişmelerini düşünerek tasarlanmıştı. Bu model tam serbest piyasa ekonomisi diye aynı zamanda Reagan'la birlikte Amerika Birleşik Devletlerinde de iktidara geldi. Reaganomics diye böyle bir model tasarımı düşünüldü. Bildiğiniz gibi Reagan gitti ama arkasında çok büyük sorunlarla ilgili bir Amerika bıraktı. Bütçesi açık, dış ticareti açık, dış dünyaya karşı her ne kadar dolarla ödemek çok büyük sorun olmasa da kendisi için, büyük borçları olan ve teknoloji, sanayileşme açısından liderliği kaptırmış ya da kaptırmak üzere olan bir Amerika, Uzakdoğudaki bir dizi ülkeye başta Japonya olmak üzere. Az gelişmiş ülkelere geldiğimiz zaman, bu ağır borçlu dediğimiz orta gelir düzeyindeki ülkelerin hepsinin durumu birbirinden perişan geliştirilen bu modelden ötürü. Şimdi bu perişan durumdaki ülkeler arasında bildiğiniz gibi sürekli Türkiye örnek ülke olarak gösterildi. Nedeni de Türkiye'nin borç ödeme zorunluğunda olan ülkeler arasında en iyi konumda ülke sayılması. Çünkü borcunun faizlerini düzenli ödüyor. İşte durumu daima daha iyiye gidiyor diye dış dünya bildiğiniz gibi devamlı destek verdi, dış dünya dediğim zaman da kastettiğim uluslararası finans merkezleri. Türkiye'ye devamlı destek verdi ve Türkiye bugüne kadar geldi. Fakat bu son seçimlerden sonra baktık ki bu merkezlerde söz sahibi bulunan kişiler bir şaşkınlık içinde. Söyledikleri şu: Demek ki bu model uygulandığı zaman bu kadar huzursuzluk, tatminsizlik, doyumsuzluk yarattı ki uygulayıcılar bu duruma düştü. Şimdi efendim model, sanıyorum ki başarılı ya da başarısız mı diye bir soru sorulursa en iyi göstergesi modelin uygulama sürecunda halk katından gelen tepki, bu da oylama yoluyla ortaya çıktı. Görüldüğü gibi halkın % 80'i bu modele onayını vermediğini 89 yılının başlarında ortaya koydu. Sorun büyük ölçüde modelin kendisinden ve epey ölçüde de modelin uygulama biçiminden çıktı. Modelin kendisi nerelerde sorun yarattı? Efendim model bir

varsayıma dayanıyordu. O da şu: Tam serbest piyasa ekonomisi bizim iktisat kitaplarında gördüğümüz gibi uygulandığı zaman her şey mükemmel işleyecek, dengeye gelecek ve sorunlar çözülecek. Daha önceki dönemlerde ortaya çıkan sorunların kaynağı olarak da devletin yaptığı müdahaleler, devlet işletmeciliği vesaire gibi etkenler görülüyordu. Bu bir varsayımdı. Varsayıma dayanılarak geliştirilen model de Türkiye ve Türkiye gibi birçok ülkelere giydirilmeye çalışıldı. Şimdi Türkiye'nin galiba diğerlerinden farkı şu oldu: Eğer bize vur dedilerse, bizdeki model uygulayıcıları, bu modeli daha ileri götürerek uyguladık diyebilmek için anlaşılan biraz vurmaktan da öteye gidip vurup, kırıp götürdüler. Örneğin, modelin uygulandığı diğer ülkelerden Brezilya'ya bakarsanız Brezilya uyguladı, sonunda baktı ki bu iş böyle gitmiyor, kendisini denetim altına almaya çalıştı. Tabii onun bizim kadar da bir olanağı olmadı. Çünkü Türkiye'ye yapılan finansal destek o boyutlarda o ülkelere yapılmadı ya da yapılmadı, çünkü borçlarının boyutu çok daha büyüktü. Şimdi, bir dedik, halk katındaki tepkinin en iyi göstergesi oylamadır. Ama diğer pozitif göstergeler var. Bunlardan bir tanesi dış borçların yekûnunda 1983'ten bu yana olan artış, bu iki katın da üstündedir. Dolar üzerinden borç olmak üzere. İç borçlardan bu sabah çok bahsedildiği için üzerinde durmaya gerek görmüyorum. Onun da boyutu, tabii nominal değerler belki çok iyi gösterge olmuyor, enflasyon hızı dolayısıyla. Bu da bir diğer göstergedir. Üçüncü bir gösterge de bütün bu dış borç artışı yoluyla yapılan desteğe rağmen Türkiye'de bugün kişi başına dolar üzerinden gelirin 1977 yılının üzerine çıkamamış olmasıdır. Demek ki 10 yıldan daha uzun bir sürede borcumuzu birkaç katı artırdığımız halde, bu modeli daha da ileri götürerek uyguluyoruz dediğimiz halde Türkiye'nin bugün geldiği nokta, son derece kritik bir noktadır. Bu kritik nokta sanıyorum ki 1980'den de daha ileri bir kritik noktadır. Çünkü 1980'li yıllarda Türkiye'nin birtakım olanakları vardı ki Türkiye bu son 9 yılda bu olanakları tüketti. Bir tanesi dış borçlar. 1979'da Türkiye'nin dış borcu 13,5 milyar dolar civarındaydı. Düşününüz, bugün dış borç birtakım hesapları içermeyen resmi rakama göre dahi 38 milyon dolar düzeyindedir. Ve Türkiye'nin gayri safi milli hâsılası arttığı için, düşününüz, gayri safi milli hâsılaya borcun yükünün artışı 3 katı olmuştur. 1979 yılına oranla. Demek ki dış borç olanağımızı iyice tükettik, tükettiğimizin en iyi göstergesi de şudur:

Türkiye bugün ancak çok kısa vadeli olarak yük-

sek faizle kredi alıp, uzun vadeli borçlarını öder duruma gelmiştir. Yalnız son geçen yıl bir miktar kısa vadeli borç ödemesi yapmıştır. Fakat onun dışında, kısa vadeli yüksek faizli borçlarla uzun vadeli düşük faizli borçlarımızı ödeyip borç ödüyor durumuna geldik. Dış borç kaynağımız bu biçimde tükenmiş bulunuyor. İç borçların durumu da bundan farklı değildir. Çok yüksek faizlerle alınan iç borçlar öyle hale getirilmiştir ki ekonomiyi, bütçeyi artık bundan böyle bu kaynağı da çok geniş ölçüde Türkiye'nin kullanma olasılığı bitmiştir. Ailelerin kaynakları tükenmiştir. Çünkü aileler geçen son 8-9 yıl içinde sahip oldukları bir takım varlık kalemlerini, hiç olmazsa bu gelişmeden büyük ölçüde zarar gören aileler, bu varlık kalemlerini tüketerek yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır. Neyse, bir iki altın bilezik, bir iki Cumhuriyet altını, bir küçük tarla, bir küçük belki ev, bunları satarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmıştır. Ama görünen odur ki ailelerin de bu olanakları tükenmiştir. Demek ki 1989 yılında biz Türkiye'nin alternatiflerini düşünmeye geldiğimiz noktada, dış kaynak kullanım olanaklarını yitirmiş, artık net dış kaynak kullanma olanağı olmayan, ancak dış borç ana parasını ödemek için, o da yüksek faizle borç para bulabilen bir ülke konumundayız. İç borç kaynakları da aynı şekildedir. Bütçenin faizler, sabahleyin konu edildi % 30'unu götürüyor, yani donmuş bir bütçe demektir bu. Ana parayı da koyarsanız artık ne boyuta çıkar, düşününüz. İç borç kaynaklarını da tüketmiş durumdayız. Aynı şekilde aileler de varlık kaynaklarını tüketmiş durumdadır. Tabii diyebilirsiniz ki, peki bu kadar refah, zenginlik nerde? Bir yerlerde bir şeyler oluyor. Doğru, bu politikalardan Türkiye'de itiraf etmek gerekir ki nüfusun bir % 20-25'i iyice yararlanmıştır. Bu yararlanmadır bugün gördüğümüz bu parlak, dolu vitrinler, lüks villalar, lüks arabaları yaratan. Ama Türk ekonomisi bunlar üzerinde duramaz. Şimdi, bu model nerelerde tökezledi? Efendim, modelin bence en önemli tökezleme noktaları birkaç tane. Bir tanesi model önemli ölçüde bir gelir bölüşümünü zaten öngörüyordu. Bu öngörme süreci içinde de bir varsayımı dayanıyordu. O da şu: Yüksek gelir sahiplerine bir gelir aktarımını yaparsak, ekonomide ortalama tasarruf eğilimi de artar. Çünkü bunların, çok iktisatçı olduğu için söyleyeyim, marjinal tasarruf eğilimi nasıl olsa ortalamanın üstündedir, biz bunlara gelir aktarımına devam ettiğimiz sürece ekonomide bu ortalama tasarruf meyilide yukarı çıkar. Bu bir tarafta tasarruf eğilimini artırmak için. Öbür yanda yatırımları da artırmak için bir varsayım vardı. O da şu: Serbest piyasa ekonomisi

olacak, tam serbest piyasa ekonomisi, dolayısıyla özgür girişime namütenahi olanaklar sağlayacak, bir de ayrıca ihracat teşvikleri, yatırım teşvikleri gibi olanak var. Getirilen dış ticaret rejimi yoluyla ihracat da yatırımlar için yeni pazarlar açacak. Öyleyse yatırım olanakları da genişleyecek. Şimdi bir kere bu varsayımlar tutmadı, çünkü gelir bölüşümü içinde daha yüksek geliri elde eden sınıfların, ortaya çıktı ki marjinal tasarruf eğilimi ortalamadan da düşüktür. İkincisi, marjinal ithal eğilimleri de çok yüksektir. Dolayısıyla ithalat eğilimi yükselirken, tasarruf eğiliminin düştüğü bir açmaza girdi. Türkiye ekonomisi. Yatırımlar için getirilen varsayım da tutmadı. Çünkü özel girişim yoluyla biz bunu yapalım derken, ekonominin, bir gerçek var ki, altyapısı da iyice tükenmişti. Elektrik kısıntıları, hatırıyorsa-nuz çok önemli bir olaydı. Kamu kaynakları da bu alana aşırı derecede hesapsız kitapsız aktarılınca kamunun kaynak kullanımı o boyutlara geldi ki, faizler o ölçüde arttı ki, özel girişimci için o faizlerde yatırım yapma olanağı da kalmadığından, Türk ekonomisi modelin içinde düşündü, tasarruf-yatırım gerçeğini ortaya koyamadı. Ama olan olay şu oldu: Kamu kendi kullandığı kaynaklar yoluyla, aşırı biçimde altyapıya yönelmiş bir düzeni getirdi. Şimdi, bir kere, o kadar açık ki, bu varsayımlar hatalı, bu varsayımların değişmesi lâzım. Bu varsayımların getirdiği yan etkilerden biri de: Hatırladığınız gibi 1980'li yıllardan itibaren Türkiye bir vergi indirimi sürecine girdi. Öyle ki 1985 yılına geldiğinde böyle bir dip noktasına inmişti gayri safi milli hâsılda vergi oranı ve ancak o yıl KDV geldi, ondan sonra işin bir açmaza gittiği görüldükten sonra çabalar başlatıldı ama çok geç. İç borçlanmayla beraber bir kamu için kaynak yaratma süreci ortaya çıktı. Fakat onun yükü bugüne kadar, işte gördüğünüz gibi, iç borçların giderek ağırlaşan yükü biçiminde ortaya çıktı. Şimdi bunlar modelin nerelerde çok önemli biçimde hatalar yaptığını göstermeye yönelik. Birkaç nokta daha söyleyeceğim ki bunları belirtmemiz gerekiyor. Bunlar değişmedikçe, bu modelin alternatifi ne olur, onu da saptamak kolay değil. İkinci olay, bu ithalat, ihracat rejimine ilişkin olarak geldi. Orda da varsayım suydur:

Biz ithalatı tamamen libere edersek, daha önce ithalatçılara giden rantlar ortadan kalkacağı için, ithalatın cazibesi azalacak, buna karşılık ihracat rant yaratır hale gelecek, teşvikler, kur ayarlamaları dolayısıyla. Oysa ithalat orada kaybedecek. Öyleyse ithalat yerine ihracat desteklenmiş olacak, ihracatın desteklenmesi de çok önemli. Çünkü Türkiye'nin en azından dış borç

faizlerini ödeyebilir duruma gelmesi gerekli. Bildiğiniz gibi bu modelde bir yandan hayali ihracatı ve hayali ithalat, o meyanda ikisi birden işliyor. Türkiye'nin gerçek olarak ihracatı tam ne kadar arttı, onu da ancak bu yıl vergi iadeleri kalktığı zaman göreceğiz. Ayrıca da aşırı kur destekleri, aşırı ihracat teşvikleri dolayısıyla, Türkiye ihracatını artırdı ama bu ihracat artışının ekonomiye de küçümsenmeyecek bir maliyeti olduğu, çok küçük fiyatlarla ihracat yapma zorunluluğu ortaya çıktığı için. Birçok malların ihracatında bildiğiniz gibi Türkiye iç pazarda sattığı fiyatın özellikle dayanıklı tüketim malları gibi mallarda üçte biri, dörtte biri fiyatlara dış dünyaya satmaya yöneldi. Hatta son olarak görüyorsunuz, gazetelerde de konu edildi, elektrik fiyatları, Türkiye içerde kendi sanayicisine verdiği fiyatın epeyce üstünde fiyatla dış dünyaya elektrik satmaya hazır durumda, sırf ihracatı artırabilmek için. Tabii siz ithalatı libere ettiğiniz zaman ithalatın artışını kontrol etmek için elinizde bulunan çok önemli bir araçtan vazgeçmiş oluyorsunuz. Bu araçtan vazgeçtiğiniz zaman ithalatı kontrol etmenin yolları ciddi yollar haline geliyor. Bunlardan bir tanesi ekonomiyi durgunluğa sevk etmektir. Eğer ihracatınızda daha fazla artmasını engellemek istiyorsanız ithalatınızın, ki geline nokta budur, burada ancak ekonomiyi yavaşlatarak ithalatınızı kısıtlamak önemli bir araç haline geliyor. Tabii ayrıca fonlarla falan da desteklenmek üzere. Şimdi bu model işlediği biçimde kaynakları ne yazık ki ekonominin en üretken olmayan bazı kesimlerine aktardı. Bunların başında, iç ve dış ticaret kesimleri geliyor. Üretken değil diyorum, çünkü üretimi yeterince desteklenmeyen bir ekonomide, bunların yaptığı üretimi dış dünyaya yöneltmek için hizmetlerin desteklenmesi, sanıyorum ki üretken faaliyet pek sayılmıyor. Kaynaklar ve gelir bu üretken olmayan alanlara yönlendirilirken, aynı zamanda bu kesimlerin kârlılığını artırmak için de Türkiye'nin dışarda sömürgeci olmadığına, dışarıya sömürerek kendisine kaynak aktarmadığına, aksine kendisinden dış dünyaya kaynak aktarmak durumunda olduğu içine, nereden sağlayacak bu kaynakları? Geniş halk kesimi kaldı. Geniş halk kesiminden düşük ücretler, düşük tarım fiyatları ve ağır vergilendirme emek kesimi için, ağır gelir vergileri bunlar üzerinde bindirilmek yoluyla kaynak aktarmak sayesinde, bir çeşit iç sömürü düzeni koyup, dış dünyaya aktarılan kaynakları bu mekanizmalar içinde transfer etme sürecine girdi. Hangi yollarla dış dünyaya kaynak aktarıyoruz? Bunun biçimi çok. Bunlardan bir tanesi ödediğimiz faizler. İkincisi, yabancı

sermaye gelsin diye çok bekliyoruz ama, yabancı sermaye de dışarı kaynak aktarıyor. Anaparayı aktarmıyor ama kâr aktarıyor. Transfer fiyatlaması yapıyor. Kâr yoluyla aktarıyoruz. Aleyhe dönen dış ticaret hadleri yoluyla kâr aktarıyoruz. Bir de şimdi özelleştirme sürecinde bedava fiyata kamu işletmelerini, dış dünyaya da blok satışlarla müşteri arayarak satıyoruz. Şimdi biz dış dünyaya bu dört biçimde kaynak aktarmı yaparken, dayandığımız tek olanak da içerdeki halk. bundan kaynakları alacağız, bizi dışarıyla bağlantılı hale getiren bu hizmetler kesimini aracı yaptığımız için dış dünyayla bağlantıda, kaynakların bir kısmını onlara vereceği, geri kalanını da dış dünyaya aktararak bu modeli götüreceğiz. Bu model başta belirttiğim gibi geldi tikandı. Şimdi alternatifleri nasıl kuracağız? Onu da ikinci konuşmamda söyleyeyim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz. Şimdi değerli yazar Osman Ulagay konuşmasını yapacak. Osman beyi hepimiz tanıyoruz. Güncel yazıyla hepimizin dikkatini çeken değerli bir arkadaşımız. Buyurun.

OSMAN ULAGAY - Teşekkürler Sayın Başkan. Değerli izleyiciler, konumuz alternatifler olduğuna göre ister istemez model sözcüğü de akla geliyor. Nitekim, sabahki konuşmalarda da model sözcüğü çevresinde değişik görüşler belirtildi. Şimdi ben de küçük bir yaşanmış olayı anlatmak istiyorum. Bir ay önce falan yaşanan bir olay. Bu İsrail'de enflasyonun aşağıya çekilmesinde büyük rol oynamış olan İsrail Merkez Bankası Başkanı Profesör Bruno burdaydı, sanırım 5-6 hafta önce. Onun bir basın toplantısını izlemeye gitmiştim. Cumhuriyet gazetesinin ekonomi servisinde bir arkadaş daha vardı. Toplantıyı izledik, çıktık ve bir taksiye bindik. Yolda da birbirimize anlatıyorduk adamın söylediklerini. Ya işte şu önlemleri aldık, kamu harcamalarını kısıttık, şunu yaptık, bunu yaptık diye konuşurken, birden şoför lâfa karıştı. Ne o abi dedi, yoksa şimdi de İsrail modeli mi, dedi. Canım işte dedik, anlat-tık durumu falan. Siz yoksa gazeteci misiniz dedi. Evet dedik. Aman abi yandık dedi. Siz bunu yazarsanız, Özal yarın da İsrail modeli diye tutturur. Biz Cumhuriyet gazetesinden olduğunuzu söyleyince ise, ha o zaman siz yazın, ziyan yok, sizin dediğinizi nasıl olsa yapmaz. Şimdi model sözcüğü bu derecede basite indirildi.

80'lerden bu yana model sözcüğü böyle son derece basit bir hale getirildi. Yani birisi gidiyor, bir yerde bir

şey görüyor, diyor ki ertesi gün, biz İsrail modeline geçelim arkadaşlar. O deneniyor. Öbür gün gidiliyor. Japon modeli bize çok uygun, Japon modeline geçelim falan. Yani model sözcüğünün bütün ciddiyeti bu süreç içerisinde kayboldu. Ve günlük gazetelere bakıyoruz. Burada da bayağı saygın yazarlar, hatta başyazarlar, zaman zaman ekonomi politikaları demeti içerisindeki bir iki unsuru ele alıp, model diye tartışıyorlar. Meselâ, bunların en belirginleri, çok iyi bileceksiniz son zamanlarda, bir tanesi faiz olayı. Yani reel faiz bir model sanki. Kur olayı, gerçekçi kur olayı bir model sayılıyor. Şimdi işi bu derece basite indirgediğiniz zaman, gayet tabii binlerce model mümkün ve alternatif diye de böyle çok basit arayışlar içine girip, bunların alternatifini aramak mümkün. Ama bununla bir yere varılamayacağı da ortada. Şimdi ben ilginç bir noktaya değinmek istiyorum. Son bir haftadır belki gazetelerde izliyorsunuz. seçimlerden sonra Sayın Başbakan ekonominin iplerini tekrar kendi eline aldığını ilan etti ve uygulamak istenen politikalar hakkında da değişik ipuçları gazetelere yansıyor. Şimdi bunlara bakıyoruz. Bir kısmı zaten 88 Ekiminden beri uygulanıyor, enflasyonu kontrol etmek için. Bunların bir tanesi yavaşlatılmış kur ayarlaması politikası. Yani Özal'ın yıllar yılı övündüğü, model diye millete takdim ettiği hızlı kur ayarlamasından vazgeçildi. Niye? Efendim keşfedilmiş ki enflasyonu artırıyormuş. 8 sene sonra keşfedilen olay, hızlı kur ayarlamasının enflasyonu artırdığı. Efendim faizler düşüyor diye bir sevinç havası var iktidar çevrelerinde. Çünkü faizlerin de, yüksek faizlerin de enflasyonu artırdığı keşfedilmiş bulunuyor 8 yıl sonra. Benzer şekillerde kamu yatırımlarında fazla aşırıya gidilmiş, bunun için enflasyon azmış. Onun için kamu yatırımlarında müthiş disiplin uygulanacakmış bundan sonra. Buna benzer model diye takdim edilen bütün uygulamaların tersi şimdi çare olarak, enflasyona çare olarak takdim ediliyor. Bu enteresan durum belki de, kişisel yorum yapmak istiyorum, bir iktidar partisinden bir temsilcinin aramızda bulunmaması belki de buna bağlı, yani kafaları fazla karıştı. Model diye neyi savunacaklarını da pek kestiremiyorlar galiba. Onun için gelip burda da bize o eski ya da yeni modellerini anlatamadılar. Burda olmayan iktidara böylece biraz değindikten sonra, bir de olan muhalefete biraz değinmek istiyorum. Sabahki konuşmaları dinledim. Şimdi ortada yine bana biraz garip gelen bir durum var. Ben politikaya hiç yaklaşmadım, yaklaşmayı da düşünmüyorum. Ama olaya baktığım zaman ve politik olaylardaki hızlanmaya da baktığım za-

man, bana öyle görünüyor ki, iktidar alternatifi olmayı düşünen partilerin önünde bazı çok acil sorunlar var. Yani böyle iktidar oldukları gün, tıpkı bazı belediyelerin şu anda yaşadıkları gibi hemen önlerine gelecek sorunlar var. Yani çaycı yok diye yakını yok Sayın Nurettin Sözen. Çaycıyı bulmaktan, kaynakları bulmaya, acil işleyir yapmaya, acil sorunları çözmeye ve ülkeyi birdenbire yönetilemez bir ülke haline gelmekten korkmak için yapmaları gereken şeyler var mı?

Şimdi Özal iktidarının ne yaptığı, ne yapmadığı tabii çok değişik şekillerde tartışılabilir. Yalnız burda çok önemli bir nokta var. Adı ne olursa olsun yani, ben ihracat dövizini diye gelen dövizlerin, ne kadarının gerçekten ihracat dövizini olduğu gerçekten son derece tartışmalı görüyorum. Turizm dövizini diye gelenlerin ne kadarının turizm dövizini olduğunu tartışmalı görüyorum. Ama şurası bir gerçek ki, belirli kısa dönemler dışında döviz ihtiyacı temin ediliyor, Türkiye'nin döviz ihtiyacı temin ediliyor. Bazı dönemlerde yaşandığı gibi döviz nedeniyle bir kriz, bir üretim aksaması vesaire olmuyor. Bu çeşitli mekanizmalarla yapılıyor. Şimdi bunlar içerisinde çok önemlilerinden bir tanesi sermaye hareketleri. Yani fiili ihracatla, turizmle ilgisi olmayan sermaye hareketleri ve dışarda dövizle hükmeden kişilerle kurulmuş olan bağlantılar sayesinde, bu giriş temin ediliyor çok çeşitli yollarda. Biraz da bunu izlemek için işin detektiflik tarafına girmek lâzım ama bir kere alternatif bir iktidarın bunun yerine neyi koyacağını, yani kısa vadeli döviz hareketlerini yoluna koyma açısından, temin etme açısından neyi yapacağını çok iyi bilmesi lâzım. İkincisi, uluslararası kuruluşların ve uluslararası bankaların gözünde Sayın Özal'ın hâlâ da süren bir itibarı var ve Özal'ın yerini alacak bir iktidarın, Özal iktidarının yerini alacak bir iktidarın ne yapacağını, nasıl yapacağını bu çevrelere çok iyi anlatması lâzım, çok iyi bir diyalog kurması lâzım ki, kısa sürede buralardan sağlanan kaynak akışında herhangi bir aksama olmasın ve Türkiye en azından kısa dönemde bu ihtiyacını karşılamaya devam edebilsin. Üçüncüsü, enflasyon ve büyüme arasındaki zıtlıkla ilgili. Sayın hocam Kazgan da belirttiler. Türkiye bence çok kötü bir darboğaza gelmiş durumda. Yani manevra alanı son derece sınırlanmış durumda. Geçen yıl yeni yayınlanan milli gelir ve dış borç ödemesi rakamlarına dayanarak basit bir hesabını yaptım. Geçen sene Türkiye'nin ödediği, Türkiye'nin milli geliri cari fiyatlarla 100 trilyon lira, dış borç servisi ortalama dolar kuruyla 10.3 trilyon. Yani siz milli gelirinizin % 10'unu dış borç servisine ayırıyorsunuz. Bu öyle bir kıskaç ki bu

kıskaca girdiğiniz zaman, siz artık ben ekonomiyi büyüteceğim de deseniz, büyötmeye karar da verseniz, büyötmek için en kararlı iktidar da olsanız seçenekleriniz son derece sınırlı ve üstelik enflasyonu kontrol etmek istiyorum diyorsanız iyice bir çıkmaz içerisin-desiniz. Yani bu durumda yapılabilecek seçenekler son derece sınırlı. Ancak burada alternatif olabilecek bir iktidarın bence gene uluslararası düzeyde çok iyi bir pazarlık gücü geliştirebilirse, yapabileceği bir şey var ve bu şeyi Özal'ın aynı ölçüde başarıyla yapamayacağını düşünüyorum ben. Bu da Türkiye'nin borç ödemeleri konusunda yeniden pazarlığa oturmak. Bunu Sayın Özal kesinlikle reddediyorum. Kismen de haklıdır, çünkü o bütün imajını iyi borç ödeyen ülke konumu üzerine oturttu, borç erteletmeyen ülke imajı üzerine oturttu ama onun yerine gelecek bir iktidarla o çevreler de uyumlu bir ilişki kurmak muhakkak isteyeceklerdir ve Türkiye eğer bunu yerinde, uygun bir pazarlık süreciyle götürebilirse sanırım burda bir şans vardır.

Uluslararası konjonktür de buna çok elverişli, herhalde izliyorsunuz, üçüncü dünya ülkelerinin borçlarını hafifletmek için çeşitli önerilerin hararetle tartışıldığı, IMF toplantısında gündemin birinci maddesi olduğu bir ortamdayız. Bu yapılabildiği takdirde bir, kısa dönemde bir nefes alma imkânı sağlanabilecektir. Bunları ben şu açıdan önemli görüyorum. Toplumumuzda nasıl düşünürsek düşünelim ilerleme, belli standartları tutturma, en azından gelinen noktadan geriye gitmeme özlemini ben oldukça kuvvetli görüyorum. Ve Sayın Özal da bu özlemi, biraz da istismar ederek ama kullanarak bugüne kadar iktidarda kalmayı başardı. Çünkü büyük bir kesime bu umudu verdi, yani Türkiye'yi ilerletebileceği, belli bir noktaya girebileceği umudunu verdi. Şimdi herhangi bir iktidarın basit konularda dahi başarısız gibi görünebilmesi ya da vaatlerini tutamaz gibi görünebilmesini başlangıçta çok büyük bir handikap olacağını düşünüyorum. O bakımdan da bu ivedi sorunları nasıl çözümlayebilecekleri konusunda ayrıntılı şeyleri söyleyebilme zamanı gelmiştir diye düşünüyorum. Yoksa sabah da söylendi. Temel doğrultularda birçok doğru şeyler söylüyorlar, ama bunlar arasında dediğim sorunları ben daha somut, daha ayrıntılı görmek istiyorum, sanırım kamuoyu da bunu böyle görmek istiyor ve şu anda bence kuvvetli bir reaksiyon oyuyla 26 Mart'ta bu iktidara verdiği süreyi tamamladığını göstermiştir kamuoyu ama yeni bir iktidara da tam güvenini belirtmesi için sanırım bu çeşitli konularda, ben sadece 3 ör-

nek verdim, daha somut yaklaşımları görmek istiyor, vazgeçilecek uygulamaların yerine, nasıl uygulamaların konuacağını görmek istiyor. Şimdi, daha önemli ve belki daha uzun vadeye dönük yapısal nitelikte de önemli sorunları var Türk ekonomisinin bence. Bunların başında da, yine Sayın hocam değindiler, Türkiye'de kaynaklar ekonomiyi ilerletecek alanlara gitmiyor ve örneğin sanayinin eline geçen kaynaklar da, bir-kim şekline ortaya çıkan kaynaklar da Türkiye'nin geleceğini kurtaracak türde alanlara gitmiyor. Özel sektör kendisinden beklenen yatırım atılımını bir türlü gerçekleştiremiyor. Bence bu Sayın Özal'ın ortaya koyduğu modeldeki en zayıf halkalardan da bir tanesi. Bu nasıl yapacağız? En önemli sorunlardan biri bu. Çünkü özel sektör beğenelim ya da beğenmeyelim Türkiye ekonomisinin büyük bölümüne hâkim durumda ve özel sektörün işbirliğini sağlamadan ekonomiyi yönetmek son derece zor. Ama nasıl yapacağız da bu işbirliğini istediğimiz yöne doğru kanallı edebileceğiz? Belli hedeflere yönelmek için gerekli yatırımları yapmasını sağlayacağız. Örneğin, Türkiye'ye dünya uluslararası işbirliğinde daha iyi yer sağlayacak, ileri teknolojiye yönelik yatırımları yapmasını nasıl sağlayacağız? Bence burda çok temelli bir sorun var ve bu sorunu aşmak için özel sektörle çok iyi diyalog içinde olmak gerekiyor, dünyadaki gelişmeleri çok yakından izlemek gerekiyor ve belki bir küçük fikir sıçraması yapmak gerekiyor. Bizde hep olaya hep biraz siyah ve beyaz diye bakıldı. Bir tarafta bir plan zihniyeti ki, plan-cılar, birtakım bürokratlar böyle karanlık tipler gibi bütün ekonomiyi yönetiyorlar, her şeyin kararını onlar veriyorlar falan, öbür tarafta ise sınırsız bir piyasa ekonomisi, yani herkes bildiğini okuyor ve bundan da bütün ekonomi için yararlı sonuçlar çıkıyor. Bence bu ikisi de bu günün dünyasında geçerli değil, pek uygulanmıyor da doğrusunu isterseniz, böyle katı bir planlamayı sanıyorum en fazla savunmuş olan ülkeler dahi terk etme noktasına geldiler. Diğerleri ise iddia edildiği gibi hiçbir ülkede yok. Hele mesela bir Japonya'da, Kore'de hiç yok. Yani orda kamu kesiminin yönlendirici etkisi çok çok fazla ekonomi üzerinde. Ve böyle bir senteze doğru bir sıçrama yapmak lâzım, yani piyasaların iyi işlediği, piyasa ekonomisinin genel kurallarının geçerli olduğu, ama aynı zamanda akılcı bir makro planlamanın da geçerli olduğu, temel hedeflerin bir konsersüs, bir görüş birliği içerisinde saptanıp onlara doğru yönlendirilmelerin yapıldığı ve bu çerçevede de özel sektörün bu alanlara girmesinin daha verimli bir şekilde teşvik edildiği bir arayışa girmek gerekli diye

düşünüyorum. Sabahki tartışmalarda gene dikkatimi çekti. Her iki siyasal partinin sözcüleri belli konulara nasıl yaklaşacaklarını söylediler ve toplumun çeşitli kesimleri için daha olumlu sonuçlar ortaya çıkartacak icraatlara girişeceklerini söylediler. Şimdi burda da bizim politik sistemimizin bir enteresan tarafı var. Belki bu sadece bize özgü değil ama biz bunu fazlaca ileriye mi götürüyoruz diye düşünüyorum. İktidarlar kısa vadede seçmene hoş görünmek için plâni, programı, ölçüyü elden kaçırarak işlere girişiyorlar. Acaba bunu aşma yönünde bir düşünce var mı? Yani toplumu daha uzun vadeli hedeflere hazırlayıp, kısa vadede bazı sıkıntılardan geçmenin onlara zorunlu olduğunu anlatacak bir yaklaşım ve bunun sonucunda da vakit kazanarak daha köklü işleri yapma imkânına kavuşma arayışı gündeme gelebilir mi diye bir soruyu ortaya atmak istiyorum. Teşekkür ederim.

**TALAT ORHON - Teşekkür ederim Sayın Ula-
gay. Şimdi sıra zannediyorum Sayın Erol Manisa-
lı'da. Manisalı İktisat Fakültesinden mezun. De-
ğerli hocalarımızdan, evet, buyurun.**

**EROL MANISALI - Teşekkür ederim Sayın Baş-
kan. Sayın Başkan, Sayın konuklar. Galiba ekonomi politikalarını veya politikalar demeti olan alternatifleri tartışırken nihai hedefler konusunda fazla bir görüş ayrılığımız yok. aslında bana kalırsa kullanacağımız araçlar konusunda da fazla bir görüş ayrılığımız yok. Araçların kullanış biçimlerinde birtakım farklılıklar ortaya çıkıyor. Amacımız ne diye baktığımız zaman bunu kendimize tekrar tekrar söyleyip, iyi, açık bir şekilde ortaya koymamız gerekiyor. Çünkü uygulamaya yönelik politikaları belirttiğimiz zaman nihai hedeflere ters düşen birtakım uygulamalara da giriyoruz. Ben sadece hükümetler olarak söyleyemiyorum, düşünürümüz olarak da meseleyi kastediyorum. Nihai hedefimiz ekonomide verimli kaynak kullanımı ve dağılımı, uluslararası ekonomi karşısında etkin bir yapıda ayakta durabilme. Bu iki temel amaç doğrultusunda biz bütün politikalarımızı kanallı etmek zorundayız. Bu iki hedefe yönelik olarak. İçerde etkin kaynak kullanımı ve dağılımı, dışarıya karşı da etkin bir biçimde, dışarıda etkili olabilecek bir biçimde hareketlendirme kaynaklarımızı ve bunun alt başlıkları olarak hedeflerimiz, nihai hedeflerimiz olarak baktığımızda bunlar politikalarımıza ışık tutacak, sanayileşme hedefinden hiçbir şekilde fedakârlık edemiyoruz. Yüksek teknoloji, istihdamı yükseltme, istikrarı sağlama, istikrar için-**

de bu hedefe ulaşma yönünden bir fedakârlıkta bulunmuyoruz. Ve bütün bunları sağlarken de arada politikalar bakımından tutarlı olmak zorundayız. Şimdi bu nihai hedefi veya hedefler demetini sağlarken kullanacağımız araçlar neler? Uygun bir sanayileşme ortamını sürdürmek, bu ne demek? Sanayiciye, yatırımcıya uygun bir ortam yaratmak. Burda hemen bir parantez açmamız gerekiyor. Kim yapacak yatırımı meselesi. Galiba yanılmıyorum. Yanılmıyorsa büyük çoğunluk Türkiye'de ve dünyada bunun devlet, kamu kontrolünde özel sektör tarafından yapılması, bazı istisnai sektörler hariç olmak üzere yapılması konusunda görüş birliğinde bulunuyorlar. Devletin bir yatırımcı olarak imalat sanayiinde, normal sanayi dallarında yatırım yapması, dışarıya mal satabilmesi hem etkinlik açısından hem de demokrasilerin bozulması açısından iki temel sakınca taşımaktadır. Bir tanesi ekonomiktir, ikincisi politiktir. Başa gelen iktidar kim olursa olsun, merkez, sağ, sol, elindeki kamu iktisadi kuruluşlarını bir çiftlik olarak kullanmak ister. Bu kaçınılmaz bir kaddedir. Dolayısıyla özel sektör tarafından yapılsın diyoruz çoğunlukla. Sayın Osman Ulugay da aynı görüşte aşağı yukarı. Belirtti, bazı koşullara bağlı olarak. Özel sektör tarafından yapılsın demek de kolay. Bunun bir alt parantezini açmamız gerekiyor. Nasıl bir özel sektör yapısı? Özel sektör özel sektördür. Nasılı olurmu? Olur. Olur. Türkiye gibi aile işletmelerinin ağırlık taşıdığı özel sektör olur. Aile işletmelerinin ulusal ekonomi bakımından önemli sakinçaları vardır. Sanayici, kurumsallaşma yönünde ilerlemek zorundadır. Bir aile işletmesi olmadan bir özel sektör kuruluşunun Türkiye'de de nasıl yürütülebileceğine en iyi örneklerden bir tanesidir. Sayın Talat Orhon'un eskiden uzun yıllar başında bulunduğu kurum. Dolayısıyla özel sektör yapsın derken politakalarda hangi özel sektörü yönlendireceğiniz de bilincinde olmamız gerekir ve bunu açık bir şekilde masaya yatırmamız gerekir politik partiler olarak da. Bunu açık bir şekilde, gocunmadan tartışmamız gerekiyor ve Türkiye'de en kapalı kalan, en az tartışılan konudur, Türkiye'de en az tartışılan konular: Bir tanesi basının iç sorunlarıdır, bir tanesi de aile işletmeleridir. Bunları da bizim açık kamuoyu önünde cesaretle bir şekilde tartışmamız gerekir. Kaçtığımız zaman kendimiz daha büyük sorunlarla karşılaşma durumunda kalıyoruz. Biraz meseleyi politikalara girerken Türkiye'nin bugünkü durumuna getirmek istiyorum. Geçmiş yılların değerlendirmesini yapmak istiyorum. Sayın Kazgan serbest rekabetin getirilmesi büyük bir sakıncadır, dedi. Bu yönüyle, yanlış uygula-

masıyla aslandı serbest rekabet Türkiye'ye normatif olarak getirildi. Bir bakıma ana damarları, ana kanalları ortaya konmadan getirildi. Çünkü Türkiye'de finans sektöründe belki de Cumhuriyet döneminin en yoğun devletçiliği uygulandı son 5-6 senedir. Bir taraftan özel sektörün önü açılırken istediğinizi yapın, şirketleri rahat kurun, ihracatı şöyle rahat yapın, ithalatı böyle rahat yapın derken öbür taraftan da para ve sermaye piyasasında Türkiye'de çok çok uzun yıllar yaşanmış devletçilik uygulamasını gördük, dolayısıyla Türkiye'de hem serbest rekabet getirildi hem de getirilmedi, bir yönüyle getirildi ama öbür tarafta işleyişinde temel unsurlardan biri olan finans ayağı bakımından Devletçilik uygulandı ve halen de uygulanmaktadır Türkiye'de. Yani Kamu kesimine aktarılan fonlar, rakamlar meydanda. Kamu harcamalarının milli gelire oranı Türkiye'de Cumhuriyet tarihinde aşağı yukarı son 40 sene içinde artmadığı oranlara kadar, 30 sene içinde artmadığı oranlara kadar çıkmıştır, % 30'a çıkmıştır. Harcanan 100 liradan 30 lirayı devlet harcar duruma gelmiştir. Bunun da finansmanını bulduğu yol dolayısıyla özel sektörün finans ayağını kesmiş oluyordu -bildiğiniz husus. Türkiye'de ekonomi politikalarını konuşurken sırtımızdaki 3 tane kamburu bilmemiz gerekiyor. Nüfus artış hızımızın yüksekliği, iç tasarruf oranımızın düşüklüğü ve ekonomik olmayan bir faktör: coğrafyamız. Türkiye'de alternatif politikaları ortaya koyarken kim olursa olsun, hangi iktisatçı, hangi politik parti, bu 3 kamburu mutlaka ortaya koymak, bunları göz önünde tutmaksızın politikalar sepetini belirleme olanağı bulunmamaktadır. Ve ayrıca konjonktürel ve hatta konjonktür ötesi bazı gelişmeler söz konusu. Dünyadaki gelişmeleri de gözönünde tutmak zorundayız.

İkinci Dünya Savaşından 1970'lere kadar çok uluslu şirketler modası hâkimdi. Diğer bir deyişle çok uluslu şirketlerin dünya ekonomilerine, dünya piyasalarına hâkimiyeti söz konusu idi. 70'lerden sonra yoğun bir biçimde bu çok uluslu şirketlerden ülkeler, bloklar topluluğuna geçmektedir. Artık bir Hollanda şirketinin önümüzdeki 20 sene içinde çok uluslu olmasından çok Hollanda şirketinin AT'li olması söz konusu olacaktır. Onu demek istiyorum. Kanada ile Amerika aralarında bir anlaşma yapmışlardır. Artık bir Kanada firması, uluslararası bir Kanada firması, bir Amerikan firması dünya ekonomilerinde faaliyet gösterirken uluslararası piyasada AT, Japonya karşısında bir Kanada-Amerikan ortaklığı, şirketi olarak gösterecektir. Dolayısıyla arkalarında ekonomik bloklar,

ülkeler söz konusu olacaktır, dolayısıyla bu değişim sürecini de Türkiye'nin görmesi, gözlemesi gerekir. Uzakdoğuda bir Japon hâkimiyeti söz konusudur. Güney Kore'den Avustralya'ya kadar ve hatta Güney Asya'ya kadar olan bölge içinde bu hâkimiyet giderek de yoğunlaşmaktadır. Batı Avrupa, Akdeniz, Kuzey Afrika, kısmen Ortadoğu AT alanı içinde düşünülmektedir ekonomik olarak. Geri kalan kısmı da büyük ölçüde Kanada, ABD rekabet alanı içinde bulunmaktadır ve bu bloklaşmalar içinde Türkiye'nin bir yalnızlığı söz konusudur. Türkiye'nin yalnızlığında kısmen başta belirttiğim coğrafi faktöre bağlı olarak politikaları belirlerken, ekonomik politikaları belirlerken bunun içinde değerlendirmek zorunda kalmaktayız. Diğer bir deyişle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Yalta'da çizilen siyasi ve buna bağlı olarak ekonomik haritalarda bugün önemli değişiklikler olmaktadır. Son aylarda çok yoğun bir şekilde takip ediyoruz. Doğu Avrupa ülkelerinde çok büyük hareketlenmeler vardır. Doğu Avrupa ülkeleri bugün yarının Batı Avrupa ülkeler grubu içinde olmak istemektedirler. Bugün bir Polonya, bugün bir Macaristan, bugün bir Çekoslovakya 25 sene sonrasının AT devleti içinde olmanın hazırlıkları içine girmiştir. Avusturya'yı falan saymıyorum. Onlar müracaatlarını bile ha yaptılar, ha yapacaklar. Bu yıl içinde Avusturya'nın ciddi ciddi görüşmelere başlaması söz konusu Avrupa Topluluğuyla. Dolayısıyla dünyadaki fotoğraflar oldukça hızlı değişmekte ve bu fotoğraflar içinde Türkiye'nin ilginç bir yalnızlığı var. Hatta hatta Arap ülkeleri bile şimdiye kadar ki aralarındaki büyük anlaşmazlıkları, sürekli kavga durumunu biraz biraz unutmaya başladılar. Arap ekonomik birliği konusunda ilk defa olarak uzun yıllardan beri 1989 yılı içinde ciddi ciddi adımlar atmaya başladılar. Ve onların da çok hızlı bir tempoda olmasa bile 15, 20 yıllık bir süreç içinde, bütün Arap ülkelerini kapsamasa bile % 60'ını, % 70'ini kapsayacak bir biçimde aralarında ekonomik entegrasyona doğru önemli hareketlenmelerde bulunmaları söz konusudur. Bütün bunları bilmezsek biz içerde hani şu politikayı yapalım, böyle yapalım, bunların egzojen faktörlerden ne şekilde etkilendiğini bilmeyiz.

Bir de bir konuyu özellikle belirtmek istiyorum. Konuşmamın başında ekonomi politikalarının hedefi kaynak dağılımında, kullanımında etkin ve uluslararası piyasalarda güçlü bir durumda olma dedim. Yani dışarıya sağlam, kaliteli mal ve hizmet satabilme. Yalnız mal değil, hizmet de satabilme. Bu çok önemli. Bu çok önemli ve Türkiye dahil Türkiye benzeri, benzeri olma-

yan bütün ülkeleri uluslararası ekonomiye entegre olmaya götürüyor. Entegre olmak genel bir tanım. Bir gruba girerseniz yahut gruplar topluluğuna girerseniz, aldığınızla verdiğiniz arasında lehinize de olur, aleyhinize de olur, başa baş bir noktada da kalabilirsiniz, önemli olan Türkiye için en azından aldığımız, verdiğimizle başa baş noktalarında bulunabilmek. Yani domine edilen, yönlendirilen, ekonomik politikaları, uygulamaları empoze edilen bir ülke durumunda olmak, bunu kendimiz belirleme durumunda olmak. Dışa açılmayı savunan bir insanım. Ancak dışa açılırken ulus, devlet özelliğini, niteliğini bozmayacak şekilde, yani ben iktisat kararlarımı Türkiye olarak kendim verebilmeliyim. Nasıl Japonya, Japon iş hayatı dış dünyaya açılırken Japon firmaları kendi hükümetleri ile oturup tek bir kafa gibi plânlar, programlar yapıyorlar, ben bunu yapıp kendi koşullarımı şu veya bu derecede dışa empoze edebilmeliyim. Yoksa firmaların tamamen serbest bırakılıp dışa açılması, efendim bu serbest rekabettir. Bunlar giderler, her firma kendi başına en kârlı durumu kendisi belirler. Bu da neticede Türkiye'nin de mutlaka yararınadır diye bir sonuca varmak yanlıştır. Pek çok örnekte zararına da olabilir. Bunun bir plân, disiplin, uzun vadeli bir politika çerçevesi içinde yönlendirilmesi gerekir. Bunun en güzel örneğini Japonya vermiştir ve vermektedir. Dolayısıyla dışa açılmada özellikle dış finans çevrelerinin Türkiye üzerindeki, Türkiye'nin kendi tercihlerine, kendi refahına yönelik uygulamalarını empoze edici, değiştirici ve onların kendi koşullarına doğru götürücü şekilde zaafırlar içine girilmemesi gerekir. Ben dış borç konusunu sadece bir ekonomik faktör olarak değil, ekonomi ve politikanın bir arada yürüdüğü bir unsur olarak görüyorum. Sayın Başkan, teşekkür ederim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederim Sayın Manisalı. Şimdi değerli hocamız İzzettin Önder'e söz veriyorum. İzzettin bey de İktisat Fakültesinden mezun, çok iyi yetişmiş ve çok iyi öğrenciler yetiştirmiş değerli bir hocamız. Buyurun İzzettin bey.

İZZETTİN ÖNDER - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Galiba hak etmediğim şeylerle karşılaştım şu anda ama Sayın Başkan, çok değerli misafirlerimiz, çok sevgili öğrenci arkadaşlarımız. Ben bugün doğrusu kendimi şanslı addediyorum burda konuşurken, çünkü iktidar partisinin temsilcisi gelmedi. Fakat bunun için ben gelmediğine seviniyorum. Bakın ben size ta-

rihten örnek vereyim müsaadenizle. Geçen gün bir kitabı okurken gördüm. Mussolini Eylül 1973'de, Mussolini işte, tabii malûm adam, Berlin'de bir konuşma yapmış. Konuşmasında demiş ki adam, hiç sıkılmadan: Dünya'nın en sağlıklı demokrasisi İtalya ve Almanya'da. O zaman da söylemiş. Şimdi tabii Mussolini daha da akıllı bir adamdı muhtemelen. Bunun tersi örneği de var. Meselâ Stalin. Buna benzer bir şey yapmış. Stalin'i biliyoruz, üstelik şimdi kendi devletin, milletin değerlemesi var, bırakalım biz kendi değerlememizi. Fakat o da meselâ kendi Anayasasını dünyanın en modern Anayasası veya demokratik anayasası olarak nitelemiş ki 126'ncı bölümü anayasanın son derece azınlığa dayalı bir anayasa olduğunu belirtiyor. Zaten kendisi öyle olduğu halde böyle belirtiyor. Onun için iyi ki bulunmamışlar burada. Neyse, yani çok fazla bir şey kaybetmedik. Politikacıların diğerlerinin burada bulunması tabii fevkalâde iyi oldu. Dinledik kendilerini. Gerçekten müstefik olduk müsaadenizle söyleyeyim. Yalnız bence, belki SHP Sayın temsilcisini biraz dışında tutarak, çok fazla aletler üzerinde durduk gibi geliyor bana. Şimdi iktisat politikası konuşurken ben doğrusu aletin üzerinde durmayı biraz olaya yabancılaşma olarak görüyorum. Çünkü öyle bir rahatlama getiriyor ki böyle futbol maçından sonra falan olan olay gibi. İşte tenkit ediyoruz, bazı gazete yazarlarında falan olduğu gibi. Sonra bu tenkide eğilimli olanlar kendilerini onlarla özdeşleştirip, onlar da boşalıyorlar. Öyle de bir imaj yayılıyor ki sanki bütün hadise bu aletlerde, yani bunlar belki biraz akılsız olabilir ama aletler biraz değiştirildi mi, biraz da akıllı birisi geldi mi ve olabilir de bu işler biraz. Böylece olayın içindeki çekirdek kayboluyor, etrafında dolaşıyor. Bu tabii biraz da sosyal politikanın amacıdır da. Böylece o politika bütünlüğüyle korunmuş oluyor. O felsefelere girmemiş oluyoruz. Nasıl oluyor bütün bunlar? Anlayamıyoruz hadiseyi. Anlayamadığımız sürece de, bu olayları anlayanlar, bu ilişkileri anlayanlar çok girift ilişkiler içinde kendi yönlerine de çekmeye çalışabiliyorlar. Tabii böyle çok uzun yıllar onlar da hâkim olamıyorlar ama bugün, yarın gıdım gıdım, böyle tedrici olarak olayları kendi yönlerine çekmeye daha fazla hâkim olabiliyorlar. Onun için ben bugün burda sizlerle bir şey paylaşmak istiyorum müsaadenizle. O da şu:

Bu olaylara biraz girelim istiyorum, bunları biraz tartışmalı istiyorum. Yoksa o alet, bu alet. Çünkü o alet nerden geldi diye sonra sorarlar. O alet niye böyle uygulanmadı diye sorarlar. Yani öyle olsaydı da böyle olur demek de bana pek fazla bilimsel gelmiyor. Öyle

olmamış demek ki böyle de olmamış. Demek ki onun altında çok ciddi, maddi bir yapı var, maddi bir temel var. Şimdi Türkiye'ye baktığımızda bu bağlamda 1980'e gelen Türkiye tünellere girip çıkıyordu. O zamanki siyasi liderleri hatırlayın. Tünelin ucu gözüktü, gözükmeyi falan diye bir türlü tünelden çıkamadık. Ama 80'den 8 sene, şimdiye gelelim. Bakıyorsunuz, bir siyasal partinin sosyal tabanı son derece hızlı bir şekilde erozyona uğradığı halde, Amerikan Maliye Bakanı söyledi. Bankalarına açıkçası resmen direktif veriyor. Türkiye'ye yardımı kesmeyin diye. E şimdi bundan bir şey olması lâzım. Atlayıp geçemeyiz bu olayları. Onun yanında başka bir olay. Bu dış ilişkiler, Sayın Manisalı'yı, meslektaşımı, kutluyorum. Gerçekten bütün bu olayları bilmemiz lâzım. İçteki olaylara baktığımızda da, içte gelir dağılımı bozuluyor, bakıyoruz. Fakat hâlâ da iktidarlar oy almaya devam ediyor. Ben doğrusu Sayın dekanımız Akın İkin'e çok fazla katılmıyorum. Yani böyle enflasyondan kimler zarar görmüş? Zarar görenler var tabii. Çok kesin bir olay, ama başka boyutları var gibi geliyor bu son erozyona uğramanın. Fakat ona rağmen epey bir ışınlama var içeride. Yani bu dış güççe içeriği nasıl etki altına alıyor? İçte iç güçler bizzat diğerlerini nasıl etki altına alıyor?

Şimdi bir kere bu uygulama felsefelerinin oluşturulmasında çok maddi temeller olabilir. Bir kere dış güçler ve kesinlikle dış borç. Türkiye'nin dış borcu böyle füze gibi arttı gitti. İşte bu gün, yani önümüzdeki yıl için rakamlar eğer doğru ise, çok fazla doğru rakamı elde etmek mümkün değil bu ortamda biliyorsunuz, ama rakamlar eğer doğru ise, Türkiye önümüzdeki yılda sağlayacağı gayri safi milli hasılanın büyük bir kısmını dışarıya transfer edecek. Eğer doğru ise. Ne ise. Tarım meselesine gelelim, bakın. Sabah SHP'nin sayın degesinin müsaadeleriyle sizlerle onu da paylaşayım. Tarımda Türkiye hızlı bir artış sağladı. Bu tesadüfî değil. Çünkü Türkiye'ye 1982'den sonra IMF'nin getirmiş olduğu programlar ki 7 sektörde planlama öngörüyordu, onun içinde birtakım paralar verdiler. Sanayi yoktur burada; gerçekten doğru. Tarım vardır burada ve tarımda deneme tohumlukları verdiler, denediler, ne olacak, ne bitecek ve son raporları da var. Bizde yok son raporları ama, kendilerinde var bu son raporları. Raporları olumlu. Türkiye yatırımda fena bir sonuç almamıştır, diyorlar. Ama bilmiyorum, bundan sonra ne olur? Ama sanayi ile ilgili ciddi bir şeyi yok, bir hareketlenme yok. İdeolojik ışınlama fikirlerle de oluyor.

Başka bir arkadaşım kalktı. Vergi teşvikleri veriliyor, dedi. Gerçekten vergi teşvikleri hakikaten veriliyor Türkiye'de. Bu da tabii büyük ağırlığı itibarıyla 80'den sonra getirildi. Yani gelir vergisine baktığımızda asgari ücretten % 25 vergi alıyoruz. Ama yani ihracat yapandan % 10 falan vergi alıyorsunuz. Kurumlar üzerindeki yük, işte Cumhuriyet gazetesi galiba bir araştırma yapmıştı, % 20'ler civarında gösteriyoruz ve kurumlar vergisi oranı % 46, fonlarla falan % 48'e gelir, biliyorsunuz. Neyse, bütün bunlar teşviklerdir. Niçin bütün bunlar yapılıyor? Hiç arkasındaki ideoloji de kurcalanmadan, yani kimin için yapılıyor, kurcalanmadan işte yatırım yapmak için yapılıyor. Bunu yapmışız. Müsaadenizle ben birtakım rakamlar getirdim. Bakın imalat sanayii sabit sermaye yatırımları 1975'i 100 olarak alır isek: kamu sektörü 1975 100, 1982 93, reel olarak tabii, 1987 40 olmuş. Özel sektör: 1975 100, 1982 59, 1987 77 olmuş. Toplama bakarsak 100'den 82'ye atlayalım. 87'de 59, yani 60 diyelim, biraz müsamahalı, gerilemiş vaziyette reel olarak. Bütün bunlar bu başarıyı sağlayamamışlar. Sanayideki sabit sermaye stokuna baktığımızda 1975'i yine yüz olarak alırsak, 1975 kamu 100, 1987 130 olmuş. 1982'yi vereyim arada, çünkü o çok enteresan, 1975 100, kamu sektörünü söylüyorum, 1982 136, 1987 130, gerileme, 1982'den sonra gerileme. Özel sektöre bakalım. 1975 100, 1982 123, 1987 123'ten 125'e çıkmış. Yani biz bu kadar teşvik vermişiz. 125'e çıkmış. Toplama baktığımızda kamu sektöründeki azalma işte onu götürüyor. 1975 100, 1982 128, 1987 128. Peki nereye gitti bu kadar teşvik? Adına teşvik diyoruz. Teşvik demek ne demek? Yani yatırım yapacaksınız, para kazanacaksınız, ön teşvikleri bir tarafa bıakıyorum. Para kazanacaksınız, o paradan vergi vermeyeceksiniz. Vergi vermeyen adam ne yapıyor? Sayın hocamın müsaadeleriyle söyleyeyim. Yani işte aynı şeyi söyleyeyim. Marjinal tasarruf oranı yüksekmış bunların güya. E yüksek ise bu olabilir idi ama aynı şekilde halam da erkek olsaydı dayım olurdu belki. Demek ki yüksek değilmiş, demek ki sermaye kanaması olmuyormuş, demek ki lüks tüketime giriyormuş. Şimdi bunun adına biz nasıl vergi teşvik tedbiri deriz? Bunun adı nedir? Lüks tüketim teşvik tedbiri, sermaye kanamasını teşvik tedbiri. Niye vergi teşvik tedbiri diyoruz? Yani yığınların hücumlarını önleyebilmek için diyoruz. İşin garibi, bu sonuçları da açık bir şekilde yayınlamıyoruz? Bu sonuçları nereden getirdim ben size biliyorsunuz? Türk kaynaklarından değil, IMF'nin rakamlarından. Onlar geliyorlar, bizden alıyorlar. Bize vermi-

yorlar üniversite falan olarak, oraya veriyorlar, biz de oradan alıyoruz. Böyle matrak bir sirkülasyon cereyan ediyor. Niye? Devletin donuk olması lâzım, şeffaf olmaması lâzım. Peki o zaman niçin devlet donuk oluyor? O zaman kimin devleti bu? Çok önemli bir soru, sorgulama. Dışarıyı anladık, yani kime borç verdiler, kime vermediler, nereye getirdiler? Tünel gözükte, çıkamadık, burda biraz çıkar gibi gözükte. Peki iç güçlere baktığımızda. O zaman kimin devleti demek devlet? Bu çok önemli bir sorgulamayı gündeme getiriyor. Buna cevap vermek mecburiyetindeyiz. Bütün bu politikalarla bakıyoruz, gelir dağılımı bozulmuş, işte yatırımlar da böyle cılız cılız, fakat sonuçta büyük bir şey yok. Yüksek faiz, yüksek faiz yüksek mi, değil mi, bilmiyorum, reel olarak. Ama hiç kimse, ama hiç bir yerde meselâ şu tartışılmıyor. Yüksek faiz, vergi teşvik önlemleriyle birlikte uygulanıyor. Yüksek faiz girişleri bir engeldir sermaye sektöründe ve faizsiz krediler de kullanıyorlar. Bu doğru. Fakat bir büyük firma düşünün. Giriş için fona ihtiyacı yok, yatırımı var, para kazanıyor, vergi teşvik önlemlerinden de yararlanıyor. Bir de küçük firma düşünün, yani henüz paraya ihtiyacı var, kredi alacak, yatırım yapacak. Eğer yani teşvikse meşvikse o da alabilir ama gene bakın, hani serbest ekonomi? O da kredi kullanacak, yani faizi maliyet olarak algılayacak kendisine ve para kazanamazsa vergi teşvik önleminde de yararlanamayacak. İşte o zaman bunları bir araya getirdiğimizde bilgisayarcınızın printeri şunu çıkıyor. Vergi teşvik tedbirini, bu anlamdaki vergi teşvik tedbirini yüksek faizle uyguladığınız zaman sahaya, sektöre girişleri engelliyor, yüksek faiz girişleri engelliyor, olan vergi teşvik önlemleri zaten gelirle artan oranlıdır, yani regressive'dir bu anlamda. Bu anlamda adaletsizdir de. Monopolleşmeyi hızlandırıyor ve biz bütün bunu hepimiz destekliyoruz, hakikaten verilsin, hakikaten verilsin. Başka bir şey söyleyeyim. Dünyada yapılmış bir araştırma var. 14 gelişmekte olan ülkeyi almış bir yabancı adam. Biz falan yapmadık bunu. Vergi teşvik tedbirleri ne iş görüyor? Ve anket metoduyla yapmış. Bir iş adamına soruyor. Vergi teşvik tedbiri olmasaydı siz yatırım yapacak mıydınız, yapmayacak mıydınız? Tabii işadamları eğilimlidir. Niye eğilimlidir? Yapmayacaktık, desin ki bu tedbirler kalkmasın. Ona rağmen sonuçları yayınlanmış. İsmi falan vermeyeyim. Şu anda aklımda değil ama bunlar bilimsel yayınlarda var. % 3 ile 5 arasında etkisi var bu tedbirlerin. % 3 ile 5 arasındaki sonuç için biz kurumlar vergisi yükünü şuraya indiriyoruz, gelir vergisi yükünü alt gelir gruplarına kaydırıyor-

ruz ve genellikle vergileri de dolaylı vergilere kaydırıyoruz.

Bütün bu operasyonu kamu sektöründe yapıyoruz ve bütün bunlarla kalkınacağız, diyoruz. İşte bütün bunlar ideolojik ışınlama. Bütün bunları üniversitelerin söylemesi lâzım. Yani YÖK'ü falan engel görmüyorum ben burda. Hakikaten fazla da bir şey yapmıyor doğrusu Allah için şimdi. Bunları söylememiz lâzım, yani halkın bunları bilmesi lâzım. Halk bunu bilirse, ne üniversite olarak biz, hatta çok samimi söyleyim ne de siyasi partiler karar organı değildir o anlamda. Vurgulayayım: Bizler karar organı değiliz. Kararı halk verecek. Ama nasıl verecek? Hangi halk verecek? Böyle halkı istediğiniz gibi ışınlayın. Yalan yanlış bilgi verin. Bir de sandık koyun. Hadi, oyunu at. E oy tabii öyle çıkar ordan. Ama halk bilsin. Kendi çıkarını bilsin, yönünü bilsin, önünü görsün. Halk dese ki, ben kardeşim bunları sırtımda taşıyacağım, senin de bir diyeceğin var mı? Yok benim bir diyeceğim. Ben oyumu başka şekilde atarım, o da o şekilde atabilir. O zaman meşrudur o iş. Onun için bu ışınlamayı aksi yönde bizim yapmamız gerekiyor gibi geliyor bana. Tabii iktisatçılara burda büyük görev düşüyor. Mühendisler şimdi niye işbaşında? Çünkü onlar kendileri de açıklayamıyorlar bunu. Yani onun da organik bir nedeni var. Açıklayamamaları iyi bir işlev görüyor ve hatta ruh huzuruna kavuşuyorlar, yani muhtelemen cennete falan gideceklerini zannediyor olabilirler bütün bunlara gerçekten. İnsan bile bile bu kadar büyük hata yapmaz gibi geliyor bana. Kesinlikle burda bir bilgisizlik olayı var ama bu cehalet değil, farklı sahada iş yapıyorlar tabiiyle. Şimdi Sayın Özal, deyim müsaadenizle, yeni şu andaki başta bulunan zat tabii yapamaz ve bundan sonra artık dış borçlarla ilgili bütün manipülasyon, bütün müdahale etme hakları da ortadan kalkmıştır. Neden kalkmıştır? Çünkü arkasında Türkiye'yi Türkiye olarak tırmak içinde almamış, bir grubu almamıştır. IMF toplantılarına katıldığı zaman karşısındaki adam çok açık olarak biliyor ki, ya gider öbür adamın gırtlığına basar, öbür tarafa aktarır parayı, bana da verir. İşte Sayın hocamızın anlattığı gelir dağılımı bozulması, enflasyon, kaynakların bir tarafa giderek böyle kanalizasyon olması burdan bu sonuca götürüyor bizi. Bu çok önemli bir olaydır. Bakın, müsaadenizle bir şey söyleyeyim. Bundan galiba bir iki ay evveldi. Gorbacov'la Reagan'ın bir karikatür filmi oynamıştı televizyonda. Dikkat ederseniz orda, yanlışsam bilmiyorum, birisi, bir arkadaşım ikaz eder beni burda, şu gündeme geliyordu. Sıkıştıklarında bir tanesi ben bunu halkıma an-

latamam diyordu. Anlatamam dediği zaman karşısındaki anlıyor ki bir anlamda, ha karşıda koskoca Sovyetler var ya da koskoca karşısında Amerika var. Yani işçisi var, memuru var, tüccarı var vesaire. Ne bileyim, ihracatçısı var, ithalatçısı var. Bütün bunlar var. E o zaman baskıyı azaltması gerekiyor. Bütün siyasi partiler tabiatıyla ne yaparlar? Yaygın olamazlar. Yani SHP'nin bir tabanı vardır, DSP'nin bir tabanı vardır, DYP'nin bir tabanı vardır, ANAP'ın bir tabanı vardır. Bütün diğer partilerin bir tabanı vardır, yani Meclis'teki. Hepsisi meşrurdur da. Ben doğrusu burda kanaat belirtmekle yükümlü hissetmiyorum kendimi ve hakkım yok buna tabiatıyla. Buradaki çok önemli yanılsama nedir? Çok ciddi bir psikolojik hata nedir? İlla bunlar bir çatı altında birleşsin. Yani biz niye onla birleşelim? Niye bizde bunlar ayrı ayrı temsil edilmiyor? Bütün bunlar oyunun bir parçası tabiatıyla. Bu çok önemli bir olay. Temsil edilsin orda. E şimdi Meclisin bileşimine bakın. Meclisin bileşimine baktığınız zaman sonuç olarak ortaya çıkıyor tabiatıyla. Meclis öyle bir bileşimde ki sadece ülkenin bir grubunu temsil ediyor. Tabii bu zatin kafasında son seçim kanunu bu yönde ekstrem hale geldi ama sadece mesele bu değil. İlk başta, biliyorsunuz, yapılan Anayasamıza bakın. Eliminasyonlar yapıldı. Kimler girebilir, kimler giremezler? Onlar elemine edildi tabiatıyla. Ondan sonra iyice bir gruba yoğunlaştı. Son bir şey söyleyeyim müsaadenizle: Devletin bir grubun sadece menfaatini temsil etmesi çok ciddi bir hatadır **bence**, bilgileri gizlemesi ikinci çok ciddi bir hatadır ve büyük bir hatadır, yani affedilmeyecek bir hatadır. Bakın KİT satışlarında neler oluyor, bilmiyorum doğrusu. Ama yarın galiba dinleyeceğiz, DYP temsilcisi Sayın Ertüzün bir açık oturumda biliyorsunuz, o zamanki toplu konut başkanına belki biraz saldırırken kızarak, böyle sinirlenerek bir şeyler söyledi. Ama sayın Ertüzün'ün saldırısı belki adama şahsi saldırıydı. O zatin saldırısı topluma saldırıydı. Çünkü bilgi vermedi topluma. Sayın Ertüzün şunu söyledi. Yani bunun geçmiş kârları şunlardır. Gelecek kârları da şudur. Yani tahmin edilen kârı. Bu fiyata kapitalize olamaz. Nedir bu? Bunda bir oyun vardı. Yok efendim öyle değildi. Gayet kibar, Amerikan kibarlığıyla. Böyle saçma şey olmaz. Şimdi bakıyoruz başka araştırmalara. Yabancı sermaye yeryüzüne dağılırken 2 önemli arter belirliyor kendisine. Ya ileri ülkeye gidiyor ya da kalkınmakta olan ülkelere gidiyor. ileri ülkelere gittiği zaman % 10'un altında kâra razı oluyor, kalkınmakta olan ülkelere zaman % 20'nin üstünde kâra ancak gidiyor. Türkiye bu kârı

vermeye, bu oranı vermeye demek ki mecbur. Şimdi acaba bu bağlamda mı satış yapıldı? Ben bilmiyorum vatandaş olarak. Benim malım gitti ama bilmiyorum. İki başka bir olay var: Borçla ana sermayenin değişimi diye çevirebileceğimiz bir olay var. O da şu:

Diyelim ki sizin borcunuz var IMF'ye. Bizse, diyelim ki, Almanya yatırım yapacak. Araya IMF girerek Almanya'ya diyor ki: Türkiye'ye götüreceğin parayı ver bana. Aynen olay böyle cereyan ediyor. Bu yapılmıştır Güney Amerika'da. Ver bana diyor. Ben o borcunu o miktarda silerim, sen de git Türkiye'ye, sana Merkez Bankasından işte TL olarak verirler bir şey. O paraya git içerde ne yaparsan yap. Şimdi tabii kafayı böyle koyduğunuz zaman işte bu borç-öz sermaye değişimi veyahut hissedarlık değişimi kavramına giriyor. Böyle koyduğunuz zaman tabii düşük fiyata gidiyorsunuz, bir; ikincisi, daha da önemlisi, yeni hiçbir yatırım yapılmıyor size. Olduğu gibi aktiflerinizi devretmiş oluyorsunuz. Buna da ben razı olabilirim belki, ben değil de, karar mercii ben değilim. Bunu yapmak yalnızdır, demeyeceğim. Buna haddim yok, bunu biliyorum. Buna da razı olabilirim ama bileyim bunu. Bu böyle. İki tane adam Amerikan kibarlığıyla perdelerimizin arkasında olamaz. Bunu bileyim. Tamam gücüm öyle, hakikaten de mecburum bunu vermeye. Başka da yapacak bir şeyim yok. Çok sıkıcı. Bu da olabilir. Gerçek olabilir ama bunu bilmek mecburiyetindeyim. Bunu gizlemek çok hafif bir ifade olduğu için ancak kullanıyorum. Ayrıptır bir ülkenin önünde. Teşekkür ederim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz Sayın Önder. Evet şimdi konuşma sırası Sayın Ege Cansen'de. Sayın Cansen Ortadoğu'nun ilk mezunlarındanmış. Kendisi biraz evvel anlattı da ben de o şekilde ifade ediyorum ve o zaman Ortadoğu'da ne tür ders gördüklerini bize anlattılar. Sonra yazarlığa intisap etti ve ekonomist olarak halen vazifesine devam ediyor. Buyurun Sayın Ege.

EGE CANSEN - Teşekkür ederim. Ben ekonomist değil, ekonomi yazarıyım. Arada bir ufak fark var. Bu ünvan biraz ağır gelir benim için. Taşımak açısından. Şimdi efendim ben şöyle bir yöntem izleyeceğim müsaade ederseniz. İlk olarak, sabah dinlediğimiz konuşmacılar ne dediler, onları deşifre etmeye çalışacağım. Fırsat kalırsa bir miktar da benden önceki panel üyeleri ne dediler, yakalayabildiklerimden bir iki bir şey söyleyeceğim. Bunda kullanacağım yöntem de 6 küsur yıldır yaptığım köşe yazarlığı yanındaki Hürri-

yet'in ekonomi servisinin danışmanlığı sırasında haberden başlık çekme, spot çekme tekniklerini kullanacağım. Çünkü arkadaşlarla da yaptığımız, bizim ekonomi servisindeki birçok çalışmada, önümüze gelen metinlerden başlık çekmede, yani spot çekmede çok zorlanıyoruz. Ama neticede bir şey çekip yazıyoruz ortaya. Bazen de bunu söyleyenler, hayır biz bunu böyle söylemedik, siz uydurdunuz diyorlar. Bu risk de var. Şimdi söyleyeceklerimin bir kısmını ben kendim spot çekmiş olacağım, metnin içindekini anlamaya çalışalım diye. Ama amacım burda öncelikle SHP temsilcisinin ve Doğru Yol temsilcisinin sevmeseler de, yani alternatif olarak kelimeyi sevmediler, yani alternatif deme bana gibisinden, bir alternatif sundular. Yani zaten şöyle bir şey var. Yani bir insan işbaşına geldiği zaman mutlaka bir şeyler yapar. Fikri olmasa da yapar. Bu da bir alternatiftir. Fikri varsa fikrini uygular. Şimdi benim SHP temsilcisinin konuşmalarından, işte bu gazeteci ağızıyla konuşuyorum şimdi spot çekmek gerekirse neler, ne izlenimler var? SHP eski CHP falan, böyle bir şey çıktı konuşmalardan. Ne demek eski CHP? Demek ki daha müdahaleci ekonomiyi tercih ediyorlar, ekonominin nelerle yürütülmesi gerektiği üzerinde duruyorlar, yani serbest piyasa güçlerine fazlaca itimat etmiyorlar. Gerekçeleri kendilerinde var tabii. Yani zaten olmuyor falan filan gibisinden, ama biz şimdi onların alternatiflerini tespit etmeye çalışıyoruz. Bir serbest piyasa gücünden çok müdahaleye inanıyoruz, plânlamaya, hesaba kitaba inanıyoruz diyorlar. SHP'nin de anlayışında bu vardı zaten esas itibarıyla. Hatta bir şey daha yazmışım buraya ki bunu yemekten sonra da Sayın Birgen Keleş hanımla bir an şöyle sondajlama fırsatı buldum. Biraz kendisini rahatsız ettim ama kusura bakmayın. Yabancılar empoze ediyorlar diye bir not almışım buraya da onu tespit etmek istedim zaten. Yani bugün Türkiye'de vurgulanan yahut da işte şu son 7-8-9 yıldır uygulanan ekonomik politikayı Türkiye'ye yabancılar empoze ediyor. Biz ise kendi irademize, kendi ekonomik politikamızı uygulayacağız. Alternatif bu oluyor. Yabancıların bize empoze ettiği ekonomik politikayı değil, kendi politikamızı uygulayacağız. Çünkü yabancıların empoze ettiği politika, yabancıların işine gelen politikadır. Bizim işimize gelmeyen bir politikadır diye bir düşünüşleri var anladığım kadarıyla. İthalât planlaması yapmayı düşünüyorlar. Ben onu şöyle görüyorum. İthalât planlaması yapmayı, plânlama fikrinin ötesinde ithalâtı kısma olarak anlıyorum. Yani SHP ithalâtı kısıacak. Şimdi yine ara başlık çeki-

yoruz ki herhalde bundan da amaçları döviz ihtiyacını azaltmak, dolayısıyla dış kaynak ihtiyacını azaltmak ve bu suretle de dışa karşı daha fazla el avuç açmaktır, şahsiyetimizi kaybetmeyelim. Ne kadar az döviz ihtiyacımız olursa biz de onların kapılarında o kadar az otururuz, bulunuruz gibisinden bir şey var. İthalâtı teşvik edeceğim diyor, hatta bunun gerisinde tam zaptedemedim ama, yani lüks ithalat falan gibi özellikle vazgeçilecek şeylerden bahsediyor. O zaman vitrinlere veda. Böyle bir başlık teşkil edebiliriz. Çikita muzun sonu geldi falan filan yahut da Marlboro'nun dumanı uçtu, bundan sonra Samsun içeceğiz. Böyle ara başlıklar, biraz da magazinleştirilerek bunlar gelebilir aklı. Sanayileşmeden vazgeçildi diye burda bir notum var. Demek ki sanayileşmeye daha fazla ağırlık verecekler yani, fabrika kurma açısından, imalât sanayiine yatırım yapılışın diyorlar. Aslında son şeyi tenkit ederken, orada bazı söyledikleri tenkitler keşke diyeceğim cinsinden çok iyi iltifatları. Kapasite kullanımları arttı dendi. Bir sanayide yapılacak en iyi iş bir defa kapasite kullanımlarını artırmaktır. Yeni kapasite yaratmak değildir. Bu benim 28 senelik sanayicilik tecrübemin, yani esas ekmek paramı ordan kazanıyorum, gazeteden gazoz parası alıyorum. En akıllısı budur. Yeni kapasite yaratmak genellikle en palavra iştir. Yabancılar bırakıldı sanayileşme diye. Özelleştirme konusunda bir notum var burda, konuşurken almışım. Özelleştirmeye karşı olduğunu anlıyorum, ordan burdan özelleştirme duracak veyahut da tersi olabilir, yani eğer özelleştirme çok ileri giderse o zaman da belki SHP'nin politikası içinde tekrar devletleştirme gelebilir, çünkü madem ki özelleştirmeye karşıdır.

Vergilerle ilgili ifadeleri var. Alternatiflerini ben tespit etmeye çalışıyorum. Kurumlar vergileri ve üst gelir gruplarına salınan vergileri artırmayı düşünüyorlar. İç borçlanmayla ilgili burada bir not almışım: takvim değişikliği, faiz indirimi. İki tane notum var burda. Yani bunlar tabii hızlı konuşma sırasında yakaladığım şeyler. Hani böyle dış borcun yeniden bir ödeme programına bağlanması gibi belki de iç borcun da yeniden bir programa bağlanmasını ve de düşük faizle ertelenmesini düşünüyorlar gibi bir şey aldım. Şu an büyük bir iç borç baskısı var. Demek ki SHP bunla baş edebilmek için belki mevcut devlet tahvili veya hazine bonolarının ödeme vadelerinde değişiklik veya faizlerinde indirim düşünüyor bu baskıyı azaltmak için. Dış borçlanma ile ilgili burada yine bir notum var. Döviz tevdiat hesaplarına değinmiş kendileri. Bunlar kendi içinde erimeli gitmeli diyor. Demek ki döviz tevdiat hesapları-

nın da bir vadede tasfiye edilmesini öngörüyorlar. Dövizde endeksli tahvil ve dışa tahvil satışına karşılar. Zaten dövizde endeksli tahvile şimdiki Merkez Bankası Başkanı da karşı. Dışa tahvil satışı yapıyorlar tabii. Demek ki onlara da karşılar. Fon ve bütçe ilişkileri ile ilgili bir notum var. Fonlar bütçenin içine girmelidir diyor. Demek ki tek bütçe sistemine girebilecekler. Plânlamayı ciddiye almaktan bahsetti kendisi. Kaynak kullanımında randımanı artırır, diyor. Demek ki zaten bu ilk söylediğimizle de tutarlı oluyor. Plânlamacı bir ekonomi anlayışını görüyoruz alternatif olarak. Yoksa plâni yapanlar ciddi yaparlar da, siz ciddiye almazsınız, o başka konu. Her halükârda plâni yapanlar teknik olarak onu ciddi yapmaya çalışırlar. Yani onu ben plâncılar açısından değil, politik açıdan söylüyorum. Şimdi ki plâncılar gayri ciddi yapıyorlar manasına değil. Şimdiki politikacılar plâni ciddiye almıyorlar. Halbuki SHP ben onu ciddiye alacağım diyor. Yani onu kullanmak üzere yaptıracağım, diyor. Ayrıca şimdiki yapılanlar da beğenmeyebilir. Teşvikler gözden geçirilip azaltılmalı diyor kendisi. Emegün maliyeti % 36'dan % 14'e indi diyor. Tabii ben bu rakamlar üzerinde durmuyorum. Benim işim gücüm rakamlarla uğraşmak olduğu için bu rakamların bir kısmına katılmak kabil değil ama hiç mühim değil bu kısmı, yani 36 mıdır, 14 müdür, nerden nereye inmiştir ama her halükârda daha yüksek bir maliyet içinde emegün maliyeti aza indi, biz bunu tekrar yukarı çıkaracağız diyor, diğer bir deyişle ücretlilerin reel gelirlerinde artış, yani bir yeniden gelir dağılımı politikası uygulamakla ilgili bir düşünceleri var. Bir de toprak reformunun bahsettiler. Benim SHP'nin alternatif ekonomik politikasının seçme noktaları diyelim, ben bundan tamamı bir sistem yapmasa bile sistemin cinsini, yani modelin karakteristiğini belirlemek açısından bize epeyce delil verdi, yani epeyce bilgi verdi. Bu bakımdan da teşekkür ederiz kendisine. Ben şuna da katılıyorum. Genellikle canım bir alternatif göstermediğiniz diyenlerin ifadesi söylediklerinizi beğenmediğimdir. Yoksa siz fevkalade alternatif gösterdiniz. Beğenip beğenmemek karşı tarafa ait bir hadise. Yani alternatif var, alternatif var. İyi, kötüdür o ayrı konu. Ama alternatif yok diye bir şey olmaz tabii. Elma yemenin alternatifi nedir diye sormuşlar. Elmayı yememektir. Her şeyin bir alternatifi var tabii. Şimdi Sümer Beyden neler yakalayabildim? Onları biraz özetleyeyim. Sümer Bey bu kadar keskin farklar koymadı ortaya. Daha ziyade orda şu havayı sezdim ben. Yani yapılanların fikriyatı isabetlidir ama yapanların becerisi yoktur.

TALAT ORHON - Sayın Cansen, bunları saydıktan sonra bize fikirlerinizi o konuda söyleyecek misiniz?

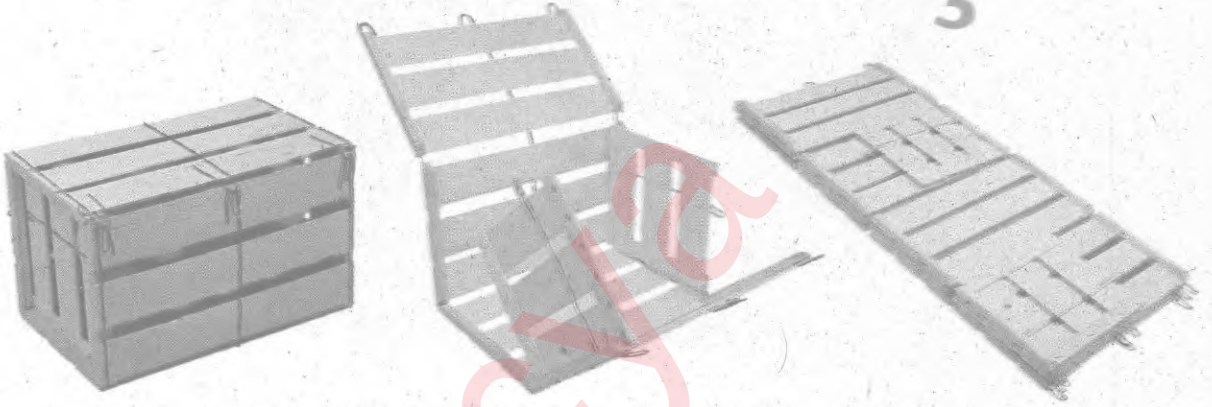
EGE CANSEN - Şimdi efendim, ben onu da söyleyim tabii de...

TALAT ORHON - Yani rica edelim ki bu tartışma olsun. Yani Sayın Keleş şunları söyledi, öteki bunları söyledi diye sıralarsak arkadaşların duyduğu şeyleri tekrar etmiş oluyoruz. Halbuki bunun üzerinde sizden beklediğimiz yeni fikirler, benimsemek yahut benimsememek konusu idi. Sayın da sonunda sizin gibi bir arkadaşın fikir almak isteyeceğiz herhalde. Yahut diğer dinleyenler de almak ister. Buyurun.

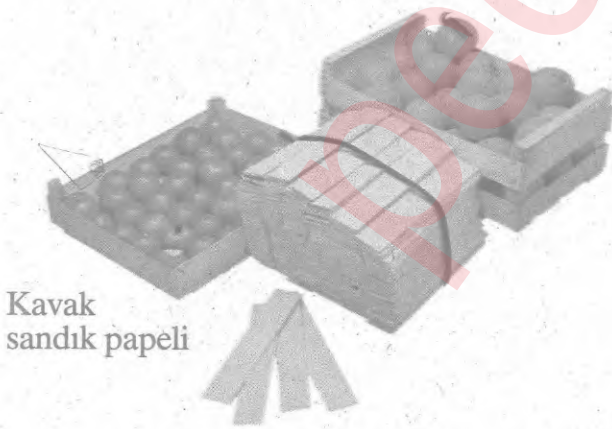
EGE CANSEN - Evet peki efendim. Ben de üzerine kendi yorumlarımı koyacağım. Bunları bir defa ne tespit ettiğimi söylemek lâzım ki o açıdan ve yöntem olarak da bunun daha iyi olduğu kanaatine geldiğim için söylüyorum. Şimdi Sümer Bey ise çok önemli bir fikri politika sapmasından ziyade tatbikat olarak biz bu işi daha iyi tatbik ederiz diyor. Yani ben orda daha önemli açılar görmedim, farklı yaklaşımlar görmedim, ama biz bu işi daha iyi yaparız diyor. Uygulamaları gayri ciddi buluyor en azından yeteri kadar ciddi bulmuyor diyorum.

Şimdi efendim, bu her iki alternatifin bence ortak bulunduğu nokta daha fazla devletçilik oluyor, daha fazla karma ekonomiye yönelme oluyor en azından fikri platformda. Onu da şöyle söyleyelim, bazen insanlar bir konuda öyle yapmıyorum der de öyle yapar. Nitekim geçmiş dönemdeki iktidarın da zaman zaman söyledikleriyle icraatı birbirini tutmadı. Geçmiş 8 sene de var olan, o manada, halen devam ediyor. Onlar da meselâ devleti küçülteceğiz dediler. Devleti küçültmediler gibisinden. Şimdi biz burda söylenenleri konuştuğumuz için böyle de uygulanacağını varsayıyoruz. Bir tarihte Halk Partisinin 6 okundan biri olarak da devletçilik yazılmış. Meselâ bugün bugündür devletçilik konusunun, hele geçtiğimiz 10-15 sene içinde, hatta 20 sene içinde hiç işlenmediğini görüyorum ben. Buna mukabil ya pür sosyalist modelle lanse edilmiş, ülkenin bulunduğu ekonomik düzeyden kurtulup çok yüksek noktalara gelebilmek için veya pür kapitalist sistemler önerilmiş. Yani aydınlarımızın bir kısmı, iktisatçılarımızın bir kısmı, bir süre, bugün onlardan pek tedavülde yok, pür sosyalist sistemleri müdafaa et-

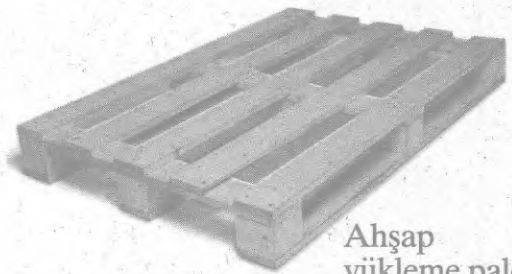
Ağaç ambalaj üretiminde Türkiye'nin en gelişmiş entegre kuruluşu: Demantaş

Tel dikişli açılır-kapanır ağaç ambalaj sandığı

Kavak
sandık papeli

Ahşap
yükleme paleti

Demantaş, ağaç ambalaj türevleri (her türde palet, tel dikişli açılır-katlanır tipte tarımsal ve endüstriyel sandık papeli ve kontrplak) üretiminde ülkemizin uzman kuruluşudur.

SMC - Rockaway/U.S.A. Grubu'nun "leasing" ve "know-how" işbirliğiyle **Demantaş**'ın modern entegre tesislerinde, her ihtiyaca uygun, kaliteli, kullanışlı, dayanıklı ambalaj malzemesi üretilir: Büyük bir titizlikle, üstün teknolojiyle, dünya standartlarında...

Sanayiciler, İhracatçılar!
Ürünüze yakışır bir ambalaj istiyorsanız **Demantaş**'ı arayın. Size sunacağı özel imkanlar hakkında ayrıntılı bilgi isteyin.

DEMANTAŞ
demircioğlu entegre ambalaj sanayi ve ticaret a.ş.

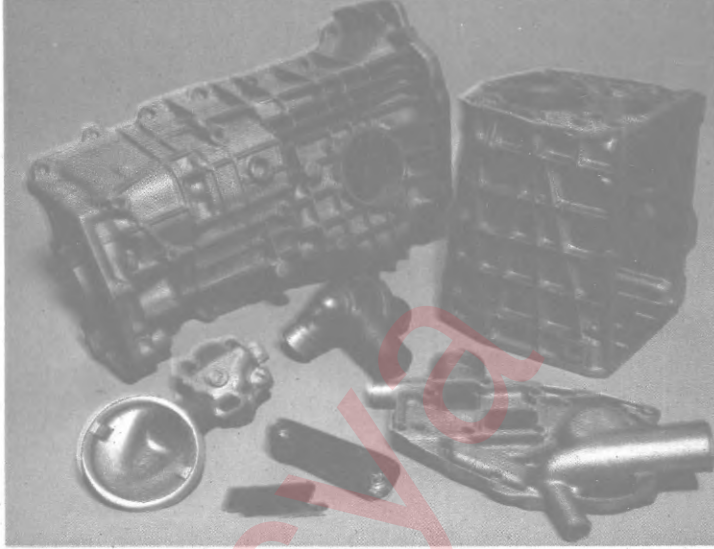
Yoğurtçu Şükrü Sokak 49/1 Kadıköy, İstanbul
Tel: (1) 338 94 91 - 345 40 51 - 345 40 52
Teleks: 29177 hıdt tr

ALUMİNYUM ve ZAMAK ALÇAK, YÜKSEK BASINÇLI DÖKÜM PARÇALARI İMALATINDA

LİDER

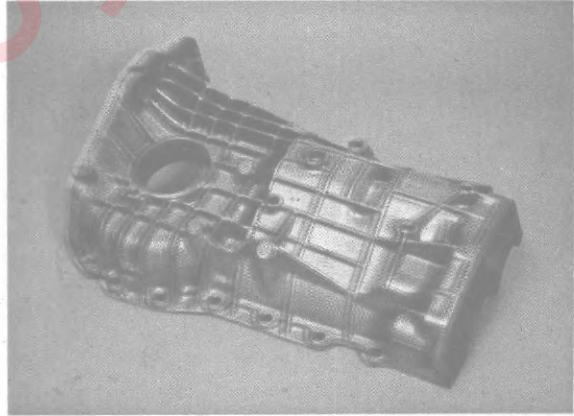
ELBA

Low and high pressure die casting for aluminium and zinc alloys.

- Otomotiv
- Beyaz eşya
- Elektronik
- Tarım aletleri parça dökümlerinde güçlü kuruluş.

Parts for automotive industries, laundry machines, ovens refrigerators electronic industry and agriculture industries

ELBA BİR **E.C.A.** KURULUŞUDUR

ELBA IS A COMPANY OF **E.C.A.** GROUP

ELBA

Mareşal Fevzi Çakmak Cad. No 39
KARTAL-MALTEPE- İSTANBUL

TEL: 3522915-18
TLX: 24449 Ema Tr

mişler. Bir kısmı da, karşı olanlar diyelim, onların sesi çıkmıyordu. Şimdi daha çok çıkıyor tabii. Hayır efendim. bütün hüner serbest ekonomidedir, serbest piyasa ekonomisinden de önce. Ama kimse karma ekonominin de bir sistem olduğunu, bunun da bir fikriyatı, bir doktrini olması gerektiği üzerinde durmamış. Belki de sistem değildir diye bir kenara bırakılmış. Yani böyle bir sistem yok. Bu zaruri olarak uygulamadan doğan bir şeydir diye. Fakat şimdi görüyoruz ki, gene zaten ANAP'ın da uygulamalarında ve şimdi iktidar alternatifi olarak karşımıza çıkan, eğer hayırlıysa inşallah iktidar da olurlar bir devre sonra, gerek SHP ve DYP yine devletçi düşünceler getiriyorlar bize. Bunun gerisinde inşallah, bir de bu işin fikriyatı ve felsefesi üzerinde durulur diye düşünüyorum. Yani sadece uygulamada şöyle yapacağız, böyle yapacağız. O zaman şunu bekleyeceğiz tabii alternatif sununlardan. Bu işin felsefesini de, yani devletçiliğin hududu, cinsi, derecelerinde nereye, ne zaman, ne kadarın, iyi kötü bunun kriterlerinin, nerede durulacağı, nerede geri gelineceği. Meselâ Atatürk bir şey söylemiş. Yani onun zamanında söylenmiş. Kişinin yapamadığını Devlet yapar, demiş. Yani burda anlaşılıyor ki kişi yapar hale gelince, devlet o işten vazgeçecektir gibi bir zımnî ifade var işin içinde ama, sonradan kişi yapar hale gelmiş de devlet o işten vazgeçmemiş. Meselâ bu bir politika olabilir. Yahut bu tekrar canlandırabilir felsefe olarak. Artık kişiler, yani özel girişimler bir iş yapıyorlarsa devlet ordan çekilir, diğer dallara girebilir. Meselâ önümüzde çok entresan bir sanayileşme konusu var. Benim bir türlü modelini çözemediğim. İhale yoluyla sanayileşme diye bir de isim taktık ona. Saçma sapan bir şey cereyan ediyor orda. Ne olduğunu anlamadım. Aslında çok tipik bir devletçi ya da karma ekonomik yaklaşımı icap ettiren felsefe olması gereken bir şey. Çünkü trilyonlar sarf edilecek o konuda. Şimdi alternatif olarak ortaya konan hadiseyi bugünkü ekonomik politikadan daha fazla devletçi bir politikaya gidiş olarak görüyorum ben her iki partinin dediklerinde. SHP'de bu daha belirgin, DYP'de bu daha az belirgin. DYP daha ziyade burda kadro alternatifi olarak ortaya çıkıyor. Benim algılamam bu şekildedir. İster-seniz burda keseyim.

TALAT ORHON - Sayın Cansen hakikaten entresan bir noktaya değindi. Şu bakımdan: Şimdi birçok konuşmalar oldu ama, soru bazında pek eksik kalıyorduk bu toplantılarda. Zannediyorum sayın Cansen bütün sorulacak soruları tek tek or-

taya koydu ve ilk defa toplantıdan sonra ikinci dönemde parti temsilcilerine söz vereceğim. Bu suretle onlarda bugünkü konuşmaları tek tek cevaplandırmış olurlar. Şimdi 15 dakika ara veriyoruz.

* * *

TALAT ORHON - Açıyorum. Şimdi siyasi parti temsilcilerinden Sayın Sümer Oral'ı kürsüye davet ediyorum.

SÜMER ORAL - Sayın Başkan, önce teşekkürle sözüme başlamak istiyorum. Biz parlamentoda bir milletvekilinden sonra diğer bir milletvekili konuştuğunda eğer kendi söyledikleriyle ilgili konular olursa, işte satışmadan falan söz alınca kadar akla kararı seçerdik. Teşekkür ederiz. Siz bizim öyle bir talebimiz olmadan lütfedip bize söz verdiğiniz için teşekkür ediyorum. Sayın Cansen konuşmalarında benim konuşmamla ilgili çok fazla şey dile getirmediler. Herhalde orada ya orada sizin fevkalâde nazik uyarınız sonucu, veya Sayın Cansen'in bana bir miktar hatır geçmesi şeklinde ele alıyorum. Şimdi ben konuşmamda tabii plân fikriyatı üzerinde durdum ama plânı, planın yapılacağı kaynakların plânla bir araya getirileceği ve dağıtılacağı Anayasamızın amir bir hükmüdür. Zaten Anayasamızdaki ekonomi ile ilgili maddeleri okurken, plânla ilgili konulara da değinmişim. O arada ekonomide plânlı düşünmenin fevkalâde yararlı olduğunu söyledim. Esasen plânlı düşünme, plân fikriyatı da piyasa ekonomisine ters düşen bir konuda değil. Nitekim biraz önce görüşlerini ifade eden Sayın Ulagay da piyasa ekonomisi, iyi işleyen bir piyasa ekonomisi ama makro seviyede akılcı bir plânla birlikte bu fikriyat fevkalâde uygun bir fikriyattır diye ifadede bulunmuşlardı. Şimdi plân fikriyatını piyasa ekonomisinin benimsenmesiyle çelişkili bir yönünü görmüyorum. Ayrıca konuşmalarında politikaların neticesini almada, uygulamaların çok önemli rolü olduğunu beyan ettim. Ama bununla kesinlikle uygulamanın da ciddi olmasını ve mevcut uygulamanın da gayri ciddi olduğunu ifade etmedim. Şimdi ne kadar ciddi olunursa olunsun uygulama bazen beklenen neticeyi almada yeteri kadar etkili olmuyor. Bunu ifade etmek istedim. Yani bir bütçe çıkıyor, program çıkıyor ama, onun yıllık uygulanışı ve daha küçük, kısa zaman periyodu içinde uygulanışında uygulama çok etkili olmuyor. Bu da fevkalâde önemlidir dedim. Buna fazlasıyla önem ver-

mek gerekir diye ifade ettim. Hatta Sayıştay denetiminden söz etmiştim. Devletçiliği getirme diye bir görüşü kesinlikle ifade etmedim. Zaten kabul de etmiyoruz. Ferdin yapacağı her şeyi fert kendisi yapmalıdır. Ancak ferdin, özel teşebbüsün yapmadığını devlet yapmalıdır ve öteden beri savunduğumuz görüş de devleti mümkün olduğu kadar küçültmektir, yani devlet daha çok kendisi tarafından yapılabilecek görevlerle ilgilenin görüşünü hep savunmuşuzdur. bizim altını çizerek söylemek istediğimiz konu: Piyasa ekonomisini benimsiyoruz. Zaten Türkiye bundan sonra piyasa ekonomisinin arkası bir ekonomiyi de düşünmez. Düşünürse vatandaşın oy da alamaz. Piyasa ekonomisine gidecektir, dış dünyaya açılacaktır. Sanayi ürünlerine rekabet gücü kazandıracaktır. Bunun modeli de budur, aracı da budur. Piyasa ekonomisine geçilecektir. Ama piyasa ekonomisinin içersinde plân fikriyatı da bir kenara itilecek değildir. Benim konuşmamda söylediğim konular temel itibarıyla bunlardır. Bu kadro harekâtının dışında kamu kesiminde, sanayi kesiminde üzerinde durulması gereken konuları da konuşmamın akışı içerisinde ifade etmiştim. Onları tekrarlamakta yarar ve gerek görmüyorum. Sayın Başkan, bana bu fırsatı verdiğiniz için tekrar teşekkür ediyorum.

TALAT ORHON - Teşekkür ediyoruz Sayın Oral. Evet, Sayın Keleş, buyurun.

BİRGİN KELEŞ - Efendim, ben söz verdiği için Sayın Başkana, katkılarından dolayı da öğleden sonrakı oturuma katılan ve konuşma yapan arkadaşlara şükranlarımı sunuyorum. Bu arada benimsediği yönetimin zevkine çok varamamakla birlikte Sayın Ege Cansen'e de teşekkür ediyorum. Zevkine varamadım. Çünkü konuşmadan belli cünlelerin alınması, hele de bazılarının ridiculer edilmeye çalışıldığı düşünülürse çok zevk vermiyor konuşmacıya. Fakat buna rağmen kendisine de teşekkür ediyorum. İki nedenle. Bir, dikkatle dinlemiş olduğu için; ikincisi de alternatif bir şeyler söylediğimize itiraf etmiş olduğu için. Kendiliğe tabii yapılan konuşmaları izledikleri şeklinde algılamakta ve bunları gazetelerinde çeşitli nedenlerle istedikleri şekilde yansıtmakta hürdürler. O nedenle kendi değerlendirmelerine de pek bir şey eklemeyeceğim. Yalnız bir nokta da dediler ki: Kapasite kullanımını kötü bir şey olarak gösteriyorlar, halbuki iyidir dediler. Ben kapasite kullanımındaki artışı kötü bir olay olarak, kötü bir uygulama olarak anlatmadım. Yalnız sa-

nayi yatırımı yapılmasına imkân vermeyen bir model olduğunu söylediğimi için ve bunun karşısında da Sayın Özal sık sık peki sanayileşmiyoruz da, sanayi yatırımı yapmıyoruz da üretimdeki artışlar neden kaynaklanıyor dediği için parlamentoda ve çeşitli konuşmalarında, üretimdeki artışların yeni yatırımların devreye girmesinden veyahut da yeni yatırımlar yapılmasından değil, kapasite geliştiren yatırımların devreye girmesinden ve kapasitelerin daha fazla oranda kullanılmasından kaynaklandığını söylemek istedim Efendim, bugünkü modelin IMF ve Dünya Bankası başta olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve gelişmiş ülkeler tarafından empoze edildiği sanıyorum ki yadsınmaz bir olay. Aslında gelişmiş ülkeler İkinci Dünya Savaşından sonra yeni bir uluslararası düzen kurmuşlardır ve bu uluslararası düzen kendi çıkarlarına, kendi yararlarına işleyen bir düzendir ve kendi yararlarına işlemesini iyi sürdürmesi için de serbest pazar ekonomisinin yaygınlık kazanması ve çeşitli ülkeler tarafından benimsenmesi gerekir. Bu nedenle İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası kuruluşlar bir yandan, gelişmiş olan ülkeler bir yandan bizim gibi gelişmekte olan ülkelere sürekli olarak bunu telkin etmişlerdir, önermişlerdir ve bunu bazen çok da açık şekilde ifade etmişlerdir. Yani sektör tercihiyle belirterek ifade etmişlerdir. Tercihlerini belirtirken kullandıkları terminoloji her zaman aynı olmamıştır. Bazen tarım değil, sanayi demişlerdir. Bazen ağır sanayi değil, hafif sanayi demişlerdir. Son zamanlarda ithalat ikamesi değil, ihracata dönük sanayi demişlerdir. Fakat empoze ettikleri modelde iki noktaya önem vermişlerdir. Bunlardan bir tanesi, iç pazarın dışarıya açılması, ikincisi de serbest pazar ekonomisine işlerlik kazandırılmasıdır. Serbest pazar ekonomisine işlerlik kazandırıldığı zaman uluslararası ilişkilerde gelişmiş ülkelerin yararına işleyen bir sistem ortaya çıkıyor. Yurt içinde, daha güçlü, kuvvetlinin yararına işleyen bir sistem ortaya çıkıyor. O nedenle ki bizim programımızda savuna geldiğimiz model, plânlı karma ekonomi dediğimiz modeldir. Plânlı karma ekonomide özel sektör ve kamu sektörü varlıklarını yan yana sürdürmektedirler. Özel sektöre direktif vermeyeceğiniz için şunu yap, bunu yap diye, bu sektörün plânlandırılması sadece özendirici tedbirlerle olabilmektedir. Ama özel sektör plânlı karma ekonomide de, kendi kaynaklarıyla istediği yatırımı yapmaya, istediği girişimde bulunmaya serbesttir. Buna kimse karışamaz. Ama eğer kamunun kaynaklarını kullanmak istiyorsa, eğer bazı teşviklerden yararlanmak istiyorsa, o zaman plânın ülke-

yi yönlendirmek istediği alanlarda girişimde bulunması kendisine önerilmektedir. Kamu sektörü için ise verdiğiniz hedefler uygulanması gerekli hedeflerdir ve kamu sektörü eğer etkili bir şekilde kullanılabilirse, bu gerçekleştirilebilir. Devletçilik aslında Atatürk döneminde benimsenen bir ilke olmakla birlikte ve bizim partimizin de ilkesi olmakla birlikte çok konuşulan bir olay değildir. Çünkü toplum devletçilik aleyhine de kullanılmıştır. Kamu iktisadi kuruluşları yıllardır, sürekli olarak ekonomideki her olumsuzluktan sorumlu tutulmuşlardır. Ekonomideki her olumsuzluk onlara fatura edilmiştir. Ve bugün çok başarılı olan, bugün iftiharla, göğsümüzü gere gere Avrupa'da bizim yüzümüzü ak çıkaran bazı sektörlerin bir kamu kuruluşu olarak başladığını hep göz ardı etmişizdir. Tekstil gibi bir sektör kamu sektörü olarak başlamıştır ve biliyorsunuz ki özel sektörün bu işi ele alması, özel sektörün çok daha büyük bir pay alması bu sektörde ve çok başarılı olması kamu sektörünün girişimini de engellemiştir. Daha doğrusu kamu girişiminin sürdürülmesi özel sektörün bu hale gelmesini engellemiştir. Tam tersine destekleyicisi olmuştur. Türkiye gibi bir ülkede zengini daha zengin eden, kuvvetliyi daha fazla kuvvetli kılan bir sistemi her zaman savunmanız mümkün değildir. Çünkü eğer sorunlarınız çoksa, gelişmiş ülkelerle aranızdaki gelişmişlik farkı büyükse ve bunu aşmak zorundaysanız, gelirlerde, toplumun çeşitli kesimlerinde gelir bakımından ve toplumun çeşitli bölgelerinde gelişmişlik bakımından farklılıklar varsa bu sistemi savunmanız sosyal patlamalara yol açabilecek bir gelişmeye neden olabilir. Herhangi bir özel sektöre, sen kârından vazgeç de, ben onu toplumun şu kesimi için kullanayım diyebilir misiniz? Herhangi bir özel sektöre, canım bu yıl da kâr etme de git Hakkâri'de yatırım yap diyebilir misiniz? Ama bütün bunlar yapılması gereken şeylerdir. Yani eğer iktidardaysanız, işbaşındaysanız, toplumların geleceği sizin elinizdeyse, siz o insanlara bir şeyler vermek zorundasınız ve bunun için de üretim araçlarına ihtiyacınız vardır, bunun için de kaynakları etkin bir şekilde dağıtmaya ihtiyacınız vardır.

Bugünkü iktidarın yapmadığı şeyler bunlardır. Bugünkü iktidar toplumun bütününi gözetmeden, düşünmeden harcamalar yapmakta ve kaynakları maalessen en kötü şekilde kullanmaktadır ve bunun için de bugün sadece kaynakları kullanmakla kalmamakta, geleceği de ipotek altına almaktadır. Bizim de itirazımız bunadır. Gelecek nesillerin hayatı ipotek altına alınmamalıdır. Gelecek iktidarların davranışları bu-

günden ipotek altına alınmamalıdır. Ama ne yazık ki son 8 yılda bugünkü iktidar epeyce mesafe katetmiştir. Dileğimiz bu ilerleyişin bir an önce son bulması ve toplumun tümünün çıkarını gözetten bir sistemin iş başına gelmesidir. Ben teşekkür ediyorum. Sabahki konuşmamda bazı konuşmacılara cevap veremediğimi sonradan hatırladım. Bir tanesi işsizlik konusuydu. İzin verirsiniz bir iki cümleyle de ona değineyim.

TALAT ORHON - Evet, buyurun, çok kısa ama.

BİRGİN KELEŞ - Kısa olarak, evet, ona değinmek istiyorum. Efendim, dediler ki 10 yıl bekle de sanayi kurayım. Ondan sonra iş alanı mı açayım diyeceksiniz. Efendim, sanayileşme iş alanı açmakta etkili yoldur ve bunun içinde kesinlikle emek yoğun sanayiler değildir kastettiğimiz. İleri teknoloji kullanan sanayilerdir. Ama eğer ürünün maliyetini etkilemiyorsa, eğer ürünün niteliğini etkilemiyorsa o zaman emek yoğun teknikler kullanılabilir ama ürünün maliyetinin ve niteliğinin olumsuz yönde etkilenmesi şarttır. Dediğiniz şu açıdan doğru. Bazı yerlerde işsizlik o denli birikmiş ki, sosyal patlamalara yol açabilecek boyutta. Böyle yöreler için özel istihdam projeleri diye bir sistem geliştirmeyi düşündük ve programımızda da bundan bahsettik. Programımızda buna da değindik. Bütün teşviklere rağmen neden sanayi yatırım yapmıyor dediler. Sanıyorum İzzettin bey buna çok iyi bir şekilde cevap verdi. Fakat şu: Bir yatırımı yapmanızla iş bitmiyor, ondan sonra sektörün geleceğini de görebilmeniz lazım. Oysa hem uygulanan yüksek faiz politikası sadece yatırım açısından bir dezavantaj olmuyor, yatırımcı caydırıcı etkiyi yapmıyor, ileriye içinde bir caydırıcı etki yapıyor. Çünkü çok büyük bir faiz kazancı sağlamak gerekirken herhangi bir risk almadan, insanlar neden üretime veyahut da yatırıma girişelim diye düşünüyorlar. Ayrıca meselâ Türk lirasının değerinin sürekli olarak azaltılması da ileriye görememe durumu yaratıyor. Dolayısıyla maliyet hesabı yapamıyor girişimci. Yatırımın maliyetini hesaplasa, işletme maliyetinin ne olacağını düşünemiyor. Çünkü bunların hepsi işletme maliyetini de etkileyen unsurlar ve o nedenle görünürde yatırımda olan teşviklere rağmen, çok iyi niyetli girişimciler bile ciddi sanayi yatırımlarına giremeyebiliyorlar. Başka yanıtlamadığım sorular varsa onları yanıtlarım. Çok teşekkür ediyorum.

TALAT ORHON - Teşekkür ediyoruz Sayın Keleş. Şimdi zamanımız çok kısttlı. Yeni bir yöntem

ortaya koymamız gerekiyor. İzin verirsiniz önce arkadaşlarımızın kaldığı noktadan 3'er dakikalık bir zaman ayırmak suretiyle, 5'er dakika olsun. Evet, Sayın Kazgan, evet, buyurun. Varsa yani. Mutlaka konuşmak zorunda değiller.

GÜLTEN KAZGAN - Efendim, piyasa ekonomisi-plânlama tartışmasına döndüştü olay. İzin verirsiniz ben bir anlayış değişimini vurgulamak istiyorum. Serbest piyasa şampiyonluğu yapan Amerika Birleşik Devletlerinde öncelikle, Amerika 1980'li yıllarda teknolojik öncülüğünü Japonya'ya kaptırdıktan sonra bir çeşit paniğe düştü ve Japon ekonomisini araştırmaya başladı. Ondan sonra gördüler ki Japonya'nın bu süratli gelişmesi ve teknolojiyi ele alması bir çeşit güdümlü ekonomiyle oluyor. Devlet güdümünde teknoloji gelişimi plânlanarak yürütülüyor. Reagan döneminde pek bir şey yapılmadı. Fakat Bush geldikten sonra aldıkları karar, Amerika'nın da Japonya'dan geri kalmamak için, bundan böyle devlet güdümünde teknolojik gelişmeyi sağlayabilmek için girişimde bulunması ve işi sadece piyasa ekonomisine bırakmaması. Yani ne zaman ki bir ülke, bir yerde öncelik yitirme durumundadır, o zaman daha güçlü olabilmek için, güçleri birleştirme amacıyla devlet güdümünü anıyor. Sanıyorum bizdeki devletçilik, plânlı ekonomi, serbest piyasa tartışması da buraya geliyor. Bir noktayı daha vurgulamak istiyorum. Bugün Türkiye'nin uyguladığı kesinlikle serbest piyasa ekonomisi değil. Belirli alanlarda serbestleşmeler oldu. Doğru. Fakat ekonomiyi yönlendirmek açısından en önemli silah olan bütün finansal kaynakların çok büyük bölümü bugün devletçe kullanıldığı ölçüde Türkiye bir başka biçimde devletçilik uyguluyor. Daha önce işletmecilik anlamında olan devletçilik uyguluyor. Daha önce işletmecilik anlamında olan devletçilik, bugün finansal alanda devletçiliğe kayd. Şimdi izin verirsiniz bu alternatif için 2 dakika ayırmak istiyorum. Sayın Ulagay belirtti ki: Türkiye gayet kritik bir dengededir döviz açısından. Bu yıl cari işlemler dengesini sağlamış olsak dahi, bu kritik denge önümüzdeki yıllar için devam edecektir. Bu açıdan ben gerçekçi bir yaklaşımı bugün uluslararası piyasada ortaya çıkan havadan da yararlanarak, Türkiye'nin dış borç ödemeleri yoluyla dışarı kaynak transferinde bir sınırlama açısından girişimler yapması gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü bu yılki enflasyonda unutmayalım ki, dışarı kaynak transferinde çok önemli bir nedendir. Çünkü kaynak transferini sınırlamadan, enflasyonu, bütçe açığı, şu

bu, nasıl düşünürseniz düşünün, bunu düzeltmesi mümkün değil. Onun için öncelikle bu dış borçlar sorununda uluslararası havadan da yararlanıp bir girişim yapıp, dışarı kaynak transferlerini yıllık sınırlamakta yarar görüyorum. İkincisi efendim, Türkiye'de mutlaka tasarruf oranını yükseltmesi lâzım ama, tasarrufu toplumun en fakir kesimine yaptırmak yerine, bunu gerçekten tasarruf gücü olanlara yaptırmak. İşte bunun vergi yolları var vesaire, kamu harcaması yolları var. O mekanizmalar düşünülebilir. Ama tasarruf oranının mutlaka bugünkü oranın üstüne çıkması lâzım. Çünkü enflasyon da tasarruf-yatırım açığı dolayısıyla ortaya çıkıyor. Yani enflasyonu tasarruf oranından bağımsız olarak düşünemezsiniz. Dolayısıyla tasarruf oranının mutlaka artırılması gerekiyor. Üçüncüsü, Türkiye çok girift bir finans sorunu içindedir. İç borç, dış borç, altyapı yatırımı vesaire. Dolayısıyla benim düşündüğüm plânlama, aslında bir finansal plânlama niteliğinde. Yani daha önceki yıllarda böyle girdi-çıktı tekniğine dayalı bir plânlamayı görelî fiyatların bu derece değiştiği bir ortamda çok uygun görmüyorum, ama sanıyorum ki bir finansal plânlama Türkiye için şu anda son derece gerekli, çünkü Türkiye finansal plânlamayı yapmıyor. Yapmadığı için de açıklarını nasıl kapayacak, ne kadar vergi alması lâzım, bunları bilemiyor. Fakat bu finansal plânın son derece gerçekçi biçimde yapılması lâzım. Buna karşı serbest piyasa ekonomisi diye bir savunma getiremezsiniz. Çünkü finansal plânlama sizin finans alanında öngörü yapmanız olacağını verecek. Bir diğer alanda, mademki ihracatı artırmak lâzım ama bunu ekonomiyi çok fazla boğmadan, zorlamadan yapmak lâzım. İthalata gelince, burada da serbestleştirmede bir noktaya geldik. Buradan ileriye gitmesek de geriye gitmek imkânsıza yakın güçlüktedir. Dolayısıyla ihracat, ithalat ve bu amaçla ve hem ithalat ikamesi hem ihracata dönük sermaye olmak üzere o alanda bir plânlama-ekonominin geri kalanını serbest bırakınız. Finans alanında da zaten siz piyasa ekonomisine müdahale ediyor değilsiniz, sadece hesabınızı yapıyor demeksiniz. Onun için, benim sunacağım alternatifte bir finansal plânlama, dış ticarete yönelik olarak bir kısmi plânlama, onun dışındaki tasarruf oranını artırmak için büyük gayret. Bir şey daha söyleyim Sayın Başkan, 2 dakika izin verirsiniz. 2 düzeyde ekonomiyi geliştirmek için, bunu biraz devlet dürtüklemesiyle, biri ileri teknoloji sanayiler olmak üzere, ikincisi de istihdam yaratmak üzere, ki gelir bölüşümünü kötüleştiren en önemli nedendir. İstihdam yaratmak üzere Sayın Keleş'in belirttiği noktayı vurgu-

layacağım. İstihdama dönük sanayi ve hizmet alanları. Teşekkür ederim efendim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz. Dedüğümüz zaman içinde sığdırmaya gayret edeceğiz. Evet, çok kısa.

OSMAN ULAGAY - Ben ilk konuşmamda da değinmiştim. Sayın hocam Kazgan da şimdi tekrarladılar. Bir kere bu dış borç servis yükü ve ona bağlı olarak yürüyen iç borç servis yükü ekonominin üzerinde olduğu sürece manevra kabiliyeti yok gibi, yani gayet açık bir şey ve makro olarak buna baktığınız zaman bu sorunu çözmeden, ben hem hızlı büyüyeceğim, hem enflasyonu aşağıya çekeceğim diyorsanız birleştirmeyi çalışıyorsunuz, yani bunun benim görebildiğim kadarıyla hiç başka seçeneği yok. Manevra alanı kazanmak istiyorsanız mutlaka borç meselesinde yeni bir yaklaşıma ve bir manevra alanı kazanma yönüne gitmeniz lâzım, yani bir tür borçları yeniden vadelendirme yönüne gitmeniz lâzım. Yeni bir iktidarın bu konuda daha fazla şansı olacağını düşünüyorum. Onu da demin de söylemiştim. Plânlama konusunda yine Sayın hocam da değindiler. Şimdi bizde böyle bir eğilim var ki, yani bu biraz da geçmiş dönemlerden kaynaklanıyor. Plân lâfını ağzınıza aldığınız zaman tamam, devletçilik geri geliyor diye bir korku başlıyor. Adeta bir öcü masalları tekrar anlatılmaya başlanıyor. Halbuki günümüzün dünyasında böyle bir karşıtlık bence yok. Hangi akılcı bir makro plânlamayla ve özellikle sanayi yatırımları alanında uluslararası olanakları da göz önünde tutarak, devletle özel sektörün yakın işbirliği içerisinde bir ufuk çizmesi ve ona göre hangi alanlara girilecek, nasıl yatırım yapılacak, bunu, bu konuda yön belirlemesi bence çok önemli. Son olarak bir noktaya değinmek istiyorum. Burda alternatifleri ve alternatif iktidarları konuştuğumuz için. Şimdi Türkiye 80'lerde empoze edilen bir model olduğuna ben de kısmen inanıyorum, yani dışardan empoze edilen bir model olduğuna kısmen inanıyorum ama ben Türkiye'de ve Türkiye dışında yaptığım temaslarda edindiğim bir izlenimi de aktarmaktan geri dönmeyeceğim. O da şu, yani bu empoze olayı içerisinde sizin kendinize göre bir özerkliğiniz var, eğer Türkiye'de bir iktidar adayı parti, özel sektörün dilinden iyi anlayabilirse, şu anda Türk özel sektörü bir arayış içinde, bunu gayet açık görüyorum. Bugün tutarlı bir politikalar demetini açık seçik ortaya koyacak bir siyasal parti hemen öne çıkacaktır. Ama bu ihtiyaç

henüz karşılanmış değildir. Yani özel sektörün gördüğü bakış açısı budur. O yüzden hâlâ mevcut iktidar üzerine tereddütler var. Acaba vazgeçsek mi, vazgeçmesek mi? Çünkü diğer taraftan bu ışık görülmüş değil ve burda şu önemli: Bu politikaların mutlaka özel sektörün çıkarına tamamen uyacak politikalar olması şart değil. Yeter ki tutarlı olsun, geleceği gösterebilsin, yani bir perspektif içerisinde, bunların tutarlı olabileceği görülebilsin. Aynı şekilde uluslararası ekonomik çevrelere de, böyle bir modelin olduğu, böyle bir tutarlı ekonomik paketin, bütün denklemleri az çok birbirini tutan bir anlayışın olduğu izlenimi verilebilirse sanırım onlar da bunun üzerinde düşüneceklerdir ve acaba böyle bir modeli geliştirebilen bir iktidarla yeniden pazarlığa oturalım mı, borç imkânı tanıyalım mı, şans verelim mi diye düşüneceklerdir. Yani benim kişisel izlenimim ama, bence böyle bir şans vardır. Bunu birinci dakikadan onlar nasıl olsa kendi modellerini empoze edecek, bizi nasıl olsa benimsemezler diye göz ardı etmemek gerekiyor. Teşekkür ederim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz Sayın Ulagay. Sayın Manisalı, evet.

EROL MANİSALI - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Konu devletçilik, piyasa ekonomisi, serbest ekonomi konularına geldi. Burda galiba kavramlarda tereddütlü bazı hususlar var kullanırken yahut dünyadaki uygulamalara bakarken, serbest ekonomi ile özel sektör ekonomisini ve piyasa ekonomisini birbirinden ayırmamız lâzım. Amerika Birleşik Devletleri veya Avrupa Ekonomik Topluluğu kendi içinde serbest ekonomi, serbest piyasa ekonomisi uygulamak ister. Dış dünyaya karşı serbest piyasa ekonomisi uygulamaz, özel sektörü kullanır, yine piyasa ekonomisidir ama güdümlü, farklı bir ekonomidir. Bunu karıştırmamız gerekir. Avrupa Topluluğu kendi içinde fiyat araştırmaları yapan gruplara karşı en büyük cezaları, antitrust kanunları uygularken yine aynı firmaları dış pazar tutmaları için % 100, % 200 sübvansiyonlarla, hattâ siyasi desteklerle dış pazar tutmaları için elinden gelen desteği yapar. Bu iki kavramı karıştırmayalım lütfen. Kendi içlerinde serbest piyasa ekonomisini uygulamak istiyor. AT'de, Amerika Birleşik Devletleri de bunları uyguluyor. Niye? Kaynak dağılımının o yönle daha uygun olacağına, ekonominin daha verimli olacağına inanıyorum. Ama kapıdan dışarı baktığı zaman ayrı bir gözle bakıyor, ayrı bir dünya diyor, savaş var diyor. Ordusunu, ekonomik ordusunu, siyasi ordusu-

sunu koyarak her şeyi yapıyor. Bu iki kavramı karıştır-mayalım birbirine. Bunlar ayrı şeylerdir. Bu Türkiye için belki onlardan biraz daha fazla ölçüde geçerli olan bir kavramdır. Yani biz içerde serbest rekabeti uygulayalım, ama dışarıya karşı biraz daha farklı gözle bakmamız gerekiyor, bu evrensel bir şey değil ama, başkaları öyle davrandığı için biz böyle mukabele etmek, karşı koymak zorundayız diye bunu yapmak durumundayız. Zamanla koşullar değişir. O zaman da biz durumumuzu değiştirebiliriz, yeniden düşünüyoruz. İkinci söylemek istediğim konu: Türkiye'de hep saatin rakkası gibi dışa açılma, ithal ikamesi, sanayileşme şeyleri ayrı ayrı şeyler olarak, ayrı uçlar olarak ortaya konmuştur. Bu da yanlış bir polikadır, yaklaşımdır. Türkiye benzeri ülkelerin sanayileşmeyle dışa açılmayı bağdaştıran eklektik uygulamalara gitmesi gerekir. Hem sanayileşecegiz, hem dışa açılacağız. Sanayileşmek için dışarıya kapanmamız gerekir veya dışa açılmak için sanayileşmeye son vermemiz gerekir diye alternatifler söz konusu olamaz. Bunu da kafamıza bizim iyice, açık bir şekilde alt başlıklarını da, teknik detaylarını da doldurarak yerleştirmemiz gerekir. Bunu yapmadığımız zaman çünkü çok yanlışlar yapıyoruz. Hem teorik olarak, hem de uygulamada. Üçüncüsü ekonomik politikalar arasındaki tutarlılıktır. Bu bir taşı hareket ettirmeye benzer. Ekonomide ortaya konan politikalar artı bunları uygulayacak olan unsurlar, özel sektör, kişiler, kamu sektörü, herkes, 55 milyon, taşı aynı yönde itmelidir. Aşağı yukarı aynı yöne doğru hareket ettirmelidir. Bir kısmı kuzeye doğru iterken, bir kısmı batıya, bir kısmı doğuya doğru, bir kısmı güneye doğru iterse taşın hareketi bozulmaktadır. Sorun budur. Piyasa ekonomisinin işlerliğini de böyle anlamak gerekir. Hollanda'da bu daha iyi işli-yorsa ekonominin maksimizasyonuna doğru büyüme, bölüşüm, istihdam sorunları olarak mikro birimlerle makro hadiseler politikalar arasında daha iyi bir uyum vardır Türkiye'ye oranla. Türkiye'de bir ihracatçı kesim çıkmakta ve bozuk uygulamalarıyla bütün sistemi bozmakta ve hatta tersine uç noktalara itilmesine, Türkiye'nin kapanması gerektiğine götüren görüşlere imkân verebilmektedir. Bunlar taşı ters yönde iten kimselerdir. Örneğin: Hayali ihracatçılar. Dördüncü konu: Sanayileşme yanında sanayi ötesi toplum dediğimiz üst düzey hizmetlerin geliştirilmesi meselesidir. Bugün Türkiye'de gözlerden kaçıyor. İleri düzeyde gelişmiş dünya'da Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya'da hizmetler sektörünün milli gelir içindeki payı artmaktadır. Bunun bir sebebi var. Artık sanayi bildiği-

miz sanayi gibi değil. Hizmetler sektörü daha kalifiye, daha üst, yani katma değeri daha yüksek olan hizmet alanlarına girmekte, mal yerine hizmet satışları gelişmekte, dolayısıyla milli gelir içinde refah etkisi bakımından katma değer artı bölüşüm unsurları göz önünde tutularak, hizmetler sektörüne daha ağırlık verilmektedir. Son 10 yıl içinde Batı Avrupa'da çok radikal bir değişiklik olmuştur hizmetler sektörü bakımından. Bu Türkiye'nin gündemine hiç gelmemiştir. Türkiye'de hiçbir şekilde bu konuşulmamıştır. Ben hatırlamıyorum. Ne bir yayında, ne bir forumda, ne bir toplantıda. Dolayısıyla bu gerçeği de politikaları belirlerken bizim göz önünde tutmamız gerekir. Teşekkür ederim Sayın Başkan.

TALAT ORHON - Teşekkür ederim Sayın Manisalı. Evet Sayın Önder, buyurun.

İZZETTİN ÖNDER - Teşekkür ederim. 3 dakika da ben de müsaadenizle bir şey söyleyeyim. Şimdi 1980'de ki model müsaadenizle dar model demek istiyorum. Çünkü sadece içte belirli gruplara dayanan bir modeldi gerçekten bi dış güçlerle birlikte gerçekleştirildi ve ekonomik kararlar ona göre alındı. Bundan sonra yine aynı tabana dayanarak bir ekonomik karar alınacaksa ve bunu 8 seneden beri yapıyoruz, aynı iktidar kalsın da aynı şeyleri sürdürsün demek lâzım gibi geliyor bana. Şimdi o zaman devletin mutlaka sisteme, devreye girmesi gerekiyor. Devlet sistemi devreye girerken, ekonomik güçler bağlamında girmesi gerekiyor. Bugünkü güçlere dayandığı zaman çok fazla farklı bir şey olmayacaktır. O zaman şuraya iniyoruz: Toplumun alt kademelerinde serbest örgütlenme olmalı ve topluma bütün bunların anlatılması gerekir. Bakın bir şey söyleyeyim: Sayın hocam Kazgan dediler ki: Tasarrufun artırılması lâzım. Evet, tasarrufun artırılması lâzım. Türkiye'de bunun için vergi teşvik önlemleri ve enflasyon kullanıldı. Hakikaten alt gelir gruplarına büyük aktarımlar yapıldı. Yani mülkiyet değişikliğine yol açıldı. Vergi teşvik önlemlerinin bir sonucu da odur. Mülkiyet değişikliğine yol açmaktır. Peki, bunlar tasarruf edildi mi? Edilmedi. Bu çok önemli bir olay. Şimdi öyle aletler, yeni aletler gündeme getirmek lâzım ki mülkiyet değişikliğine yol açmadan tasarrufu teşvik etmeli. Bunu yapabilmek için de aynı matematikte olduğu gibi a b'nin fonksiyonu ise biz hem a'ya hem b'ye hâkim olamayız. Yeni felsefeler benimsemeliyiz. Yeni alt sosyal tabanlar bulmalıyız kendimize. İşte belki sosyal demokrasi denen olay veya başka

şey denen olay bu. Kafamızı katiyen dogmalarla, ideallerle yıkamamamız lâzım. Yeni serbest piyasa şöyledir. O iyidir, o piyasanın tanımını öyle mi, böyle mi? Bu da bana çok anlamlı gelmiyor doğrusu. Serbest dediğimiz esnada, devleti diğer tabanlara oturtmadığınız esnada mutlaka ekonomik güç hâkim olmaya başlıyor. Bu son derece açık bir olay. Devletin görevi bağımsızlığının korunabilmesi. Ülkenin bağımsızlığının korunabilmesi. Borç erteleyeceksek hâkim, güçlü olarak masaya oturabilmemiz için bütün milleti arkamıza almak mecburiyetindeyiz. Bunu bir partiye yapamaz. Bunun için meselâ koalisyonlardan da korkmamak lâzım. İsrail neden bu tedbirini alabildi. Koalisyon olduğu için bu şok tedbirini alabildi. Olmasaydı alamazdı. Bizim hükümet alamaz şimdi. Bütün güç iddialarına rağmen alsınlar bakalım şimdi böyle bir şok tedbiri. Katiyen yapamazlar. Çünkü koalisyon yok. Çünkü anlaşma yok toplumda. Teşekkür ederim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz Sayın Önder. Buyurun Sayın Cansen.

EGE CANSEN - Şimdi efendim, daha önce anladığım kadarıyla siyasi partilerin, yani temsil edilen SHP'nin ve Doğru Yolun ekonomik politikalarını özetlemeye, daha doğrusu, agrandize etmeye çalıştım. Çünkü onlar bazen satır aralarından geçiyor, netice itibarıyla temsilciler de tekrar açıkladıklarına göre şimdi daha iy anlamış oluyoruz ne dediklerini. Aslında ilk tespitlerimiz de önemlidir, hata yapmamışız. Şimdi şöyle yapayım isterseniz bu sefer de? Ben ne kadar katılıyorum bu politikalara, ayrı bir önerim var mı? Aslında bizden burda panalist olarak öneri vermemiz biraz çizmeyi aşmak olur ama, bizde aşalım, biraz da örenide bulunalım, böyle olmalıdır diye. Şimdi yine daha önceki konuşmacıların yaptığı gibi şöyle bir an için Özal'ın 8-9 yıldır uyguladığı politikadan şöyle bir rüzgâr gibi geçelim. Ben Özal'ın iktidara gelmeden önceki devrelerde de zaman zaman işte panellerde falan konuşmalarını dinlemiştim. Özal da o zaman kendisi çok konuşmaz, dinlerdi, toplantılara gelirdi falan, notlar alırdı ve epeyce de kendine göre hazırlıklar yapıyordu. İktidara veyahut da etkili bir noktaya gelsem daha neler yapabilirim diye. Şimdi Özal'ın iktidara gelmeden önceki devrelerinde, benim hatırlayabildiğim kadarıyla, o zaman ki terminolojiyle konuşacağım. bir optimizasyon felsefesi diye bir felsefe vardı. Yani siz piyasa güçlerini serbest bırakacaksınız, onlar nerde dengeye gelirse, hangi maldan ne kadar üreti-

mi gerçekleştirebilirse veya ne kadar bir gelir dağılımı veya ihracat-ithal dengesi getirebilirse o ideal noktadır diye. Fakat iktidar olduktan sonra hedef seçmeye başladı kendine ve bu hedefleri behemehal tutarmayı ekonominin optimize olmasına tercih etti, yani ben şu kadar telefon dağıtacağım, ben elektrik üretimini sende 25 milyar kilovat saattan 50-60-70 milyar kilovat saate çıkaracağım, şu kadar bilmem ne yapacağım şeklinde hedefler seçmeye ve kendine hedefler angaje etmeye başladı. Bu zannederseniz birçok geri kalmış ülkelerin siyasi liderlerini, özellikle iktidara geldikten sonra sarsan çok önemli bir olay, yani dayanamıyorlar, netice itibarıyla ülkenin birtakım fizik hareketleri tuturmasını çok şart buluyorlar. Liman, yol, baraj, neyse, elektrifikasyon, demir çelik üretimi gibi fizik hedefler tespit ediliyor ve ondan sonra iktidarını elinde tutan kimse her ne kadar geçmişte işte optimizasyon demiş, kaynakların kendi doğal akışı içinde tespiti, serbest ekonomiye olabildiği kadar uymak, fiyat mekanizmasının çalışmasına müsaade etmek, fiyat mekanizmasının önündeki engelleri kaldırmak gibi fikriyatı olsa bile bu serbestleşmenin seçtiği hedeflere ülkeyi götürmediğini gördüğü zaman, a ben bu işe karışırım demeye başlıyorlar ve o zaman mutlaka ülkeyi belli hedeflere götürmek istiyorlar. Tabii böyle olunca ortaya korkunç bir kaynak problemi çıkıyor. Bunun da kısa vadede tek çözümü borçlanmak oluyor. Bunu yaparken de, bunu Osman kardeşim de hatırlar, konuşmalarımızda ara sıra çömlek patladı diye bir şey çıkar mıştık. Bana şöyle de geliyor: ya ben bu borçları alayım ülkeye bu barajları yapayım, bu santralleri kurayım, bu gemileri alayım, bu fabrikaları yapayım, yolları yapayım, borçlanayım. Bana deseler ki hadi borcunu öde. Ödemiyorum falan. Çömlek patladı, bin türlü hali var. Nasıl olsa kimse benden bunları sökemez, yani ben bir defa Atatürk barajı sistemini kurduğum zaman, Urfa tüneline deldiğim zaman, bilmem Çukurova'nın ikisi büyüklüğünde bir alanı sular hale geldiğim zaman, Irak, Suriye üzerinde su hâkimiyetimi tesis ettiğim zaman, 3-5 milyar kilovat saat elektrik üretecek hale geldiğim zaman, şunu yaptığım zaman, bunu yaptığım zaman, velev ki benim büyük dış borcum bile olsa, ben öyle bir noktaya gelmiş olurum ki değişik bir noktadan pazarlık ederim deniyor. O zamanda işte diğer göstergeleri tutturmak kabil olmuyor. Çünkü bir tarafta sarılınca, öbür taraf elden çıkıyor, işte enflasyon patlıyor, gelir dağılımı bozuluyor gibi hadise karşımıza çıkıyor. Bugün Özal'ın geldiği ve bir miktar başarısız olduğunu, onun dahi kabul etmesi gereken nokta bu-

dur. Şimdi bugün gelinen nokta ile şöyle düşünüyorum. 80'i de düşünüyorum. 70'u da düşünüyorum. Tabii burdaki hepimiz de 79, 80'i gayet iyi hatırlıyoruz. Aslında 79'daki kadar da ben karanlık bir tablo görmüyorum. Yani 79'da işi devralmak için 80'de hani bir siyasi değişiklik, şu bu, çok daha zor şartlar vardı. Yani o zamanki petrollerin, hammaddenin fiyat artışı o kadar anormal yükseliyordu ki neredeyse Türkiye'nin toplam ihracatı, üçte ikisi giderek tamamı sanki sırf petrol ithalatına tahsil edilecekmiş gibi böyle bir entresan çıkmaz vardı önde. Gerçi dış borçlar 13 milyar dolar civarındaydı ama o gün için o da devasa bir rakamdı. Yani belki izafi olarak bugünün 38 milyar dolarına eşittir diyebileceğimiz kadar sıkışık bir hadise vardı. Bugün de sıkışık miktar var, ama o günkü kadar bir defa karanlık bir tablo yok ortada. Şimdi bu bir defa içinde bulunduğumuz durum ve giderek de bir siyasi iktidar değişikliğinin çanları çalıyor diyelim, yani rüzgârları esmeye başladı işte. Dolayısıyla bu alternatif politika arayışları da daha bir güncellik kazandı. Normal olarak zaten alternatif politika arayışı şüphesiz ki bir ucunda hür devletçilik, bir ucunda hür kapitalizm olan bir grinin tonları üzerine konuşulacak. bunun başka bir konuşma platformu yok zaten. Ne o simsiyah var, ne bembeyaz var. Biz biliyoruz, her ülke grinin bir tonu üzerinde duruyor.

Türkiye'de de çeşitli partiler bu grilerden ton seçecekler kendilerine. Ben şu kadar diye, bu kadar diye. Ben müsaadenizle, bu fon tartışması zaten bir miktar yapıldı burda. Yani işte kim ne kadar daha devlet müdahalesi, şöyle böyle tepeden plânlama, finansal plânlama mı, girdi-çıkıtı plânlaması mı? Artık anlaşılıyor ki konu hani devletçilik de nerde ne kadar devletçilik, karma ekonomi ama nerde karma ekonomi, ne kadar karma ekonomi platformuna sağlıklı olarak oturdu. Bu tartışılacak. Şimdi ben bir yeni kavram bu tartışmaya getirmek istiyorum. o da büyük şirket, küçük şirket kavramı. Hatta işte bunun bir de kelimesi var. Korporasyonizm falan diye de bir yazının taktığı bir kelime var. Ben uydurmadım bunu. Büyük şirketler üzerine mi ekonomiyi inşa etmek, yoksa yine doğal dağılım içinde böyle küçük şirketler üzerine mi ekonomiyi inşa etmek gibisinden ve bu büyük şirket konusu sadece bizim ülkemizde değil, birçok ülkede de biraz kıskançlık çeken, biraz kötü, yani politik açıdan savunulmakta nispeten güçlüğü uğranan bir kavram. Ama büyük şirketiniz de yoksa yani, gerek teknoloji üretebilecek, gerek dünya çapında üretim sayısı tutacak şirketiniz yoksa da dış dünyaya da açılmıyorsunuz.

Halbuki büyük şirket'de gayri ihtiyari bir tekelci güç oluşturuyor, meselâ, sizin Şişe Camın durumu gibi. Şimdi hem iftihar ediyoruz, hem kızıyorum. Ya bunlar tekelci diyoruz, diğer taraftan diyoruz ki tek başlarına Türkiye'nin incir, üzüm ihracatının toplamı kadar ihracat yapıyorlar, 250 milyon dolara gidiyorlar falan, filan diye. Şimdi Türkiye'de bundan sonraki model içinde biliyoruz ki bu bir karma modeldir. Uygulanan da bir karma modeldir zaten, o da başka bir şey değildir. Bir konu daha var karşımızda. Korporasyonizm. Yani biz kendi elimizle ülke içinde tekelci gücü olmasına müsaade edeceğimiz cinsten ve fakat beynelmilel sahada hakikaten iş yapabilecek cinsten firma yaratılmasına müsaade edecek miyiz, etmeyecek miyiz? Bir de bunu ben bundan sonraki tartışmaların gündemine madde olarak yazıyorum efendim. Teşekkür ederim.

TALAT ORHON - Teşekkür ederiz. Şimdi sayın Cansen bize takıldı biraz. Ben hemen cevap vereyim. Görünüm itibarıyla gerçekten tekel hüviyetinde bazı mallarımız var. Düz cam özellikle. Fakat bilinmediği için biz bunu Türkiye'de bir türlü anlatamadık. Avrupa'ya bakarsanız 4 firma var düz cam ihracatında bugün Almanya'nın düz camı tamamen İngiltere'nin elindedir. Yani sektörden kaynaklanan bir üretim tekelliliği zorunlu hale geliyor. O halde sizin dediğiniz büyük şirket her sektörün kabul edebileceği bir şey midir, yoksa küçük ya da orta işletmelere bir hayat verilebilir mi konusu gündeme gelebilir. Benim tecrübelerime göre bu sektör bazında görüşülecek, konuşulacak konulardandır.

Efendim, değerli konuklarımız, bugünkü toplantımız burada sona eriyor. Gerçekten ülkemizin özellikle ekonomik sorunları, sosyal sorunları kısmen, mali sorunlar kısmen dile gelmiş bulunuyor ve ülkemizin en değerli, yetkili kişileri tarafından açıklık getirilmiştir. Alternatifler ortaya konmuştur. Bu nedenle ülkemizde böyle açık bir forum tekrarlanması dolayısıyla İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetine burda teşekkür ederek kürsüyü terk etmek istiyorum. Devamında yarar var. Sadece bugün bir noksanımız vardı. Ülkemizde halen uygulanmakta olan ekonomi politikaların cevabını verecek bir arkadaşımızın burda bulunmamasıydı, o da, bizim kabahatimiz değildi. Sürekli olarak istememize rağmen herhalde bir mazetlerine binaen gelmediler. Onlara da teşekkür ediyoruz.

Aygaz

Hayata g z ellikler sunar.

dök dök ye

**Tat Ketçap şimdi
kullanımı kolay,
ekonomik, kırılmaz
plastik şişelerde...**

YENİ

tat ketçap

7 Nisan 1989 (Sabah)

Sosyal ve Siyasal Politikalar

Sunuş : **Deniz BAYKAL**

Oturum Başkanı : **Yüksel ÜLKEN**

Panel : **Tevfik ERTÜZÜN**

Cevdet SELVİ

YÜKSEL ÜLKEN - İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin ünlü geleneksel İktisatçılar Haftası'nın ikinci gününde sosyal ve siyasal politikalar gündeme gelecek, ilk sunuş konuşmasını Sayın Deniz Baykal'dan rica ettik. Lütfen kabul buyurdular. Kendilerine sözü veriyorum. Buyurun efendim.

DENİZ BAYKAL - Çok teşekkür ederim. İstanbul İktisat Fakültesi Mezunları Derneğinin örgütlediği İktisat Haftası çalışmaları içinde yer alabilmekten büyük mutluluk duyuyorum, onur duyuyorum. Uzun süreden beri derneğin çalışmalarını ilgiyle, dikkatle izledim. Bu gün yakından katılma olanağında bulmuş bulunuyorum. Böyle çalışmaların büyük değer taşıdığına ilişkin bir temel gözlemimi söyleyerek konuya girmek istiyorum. Türkiye'de çeşitli kesimlerin birbirleriyle etkili bir diyalog kurmalarına imkân veren ne yazık ki çok fazla platform elimizin altında yok. Üniversitenin, siyaset dünyasının, iş dünyasının, sendika dünyasının, basın dünyasının, bürokrasinin birbirlerine ülke sorunlarına ilişkin, kendilerini yakından ilgilendiren te-

mel konularla ilgili tezlerini, düşüncelerini, görüşlerini aktarma olanağı ne yazık ki yeterince ülkemizde geliştirilebilmiş değil. Birbirimizden kopuk yaşıyoruz. Bir anlamda yalnız yaşıyoruz. Kendi kendimize düşünüyoruz, kendi kendimize konuşuyoruz. Çok nadir fırsatlardır ki, bu çeşitli kesimlerin düşüncelerini birbirine aktarma şansını onlara verebilsin. Basınıımızda ve TRT'mizde ne yazık ki kesimler arası diyalogu kamuoyuna yansıtacak bir çalışma düzeninin bulunduğundan söz açmak imkânımız yok. onun dışında böylesine İktisat Fakültesi Mezunları Derneğinin örgütlediği bu çalışma gibi düzenli, etkili çalışma alanları, kanalları da yeterince gelişmiş değil. Hepimizin yakından bildiği birkaç tane var. O çerçeve içinde Türkiye konuşuyor, düşünüyor. O nedenle yapılmakta olan hizmetin çok büyük değer taşıdığını, büyük önem taşıdığını, ülkemizde bir diyalog kopukluğunun, kesimler arası etkileşim kanallarının tıkanıklığından kaynaklanan bir sorunun yaşandığı bir dönemde, yalnız insanların ortaya çıkmaya başladığı bir dönemde düşüncelerin karşılıklı iletilmesine fırsat veren böyle bir düzenlemeyi gerçekleştirdikleri için de bu girişimi kutlamak istiyorum.

rum ve katıldığım için de teşekkür ediyorum. Bir iş gününde, Cuma gününde mesai saatleri içinde, İstanbul'da iktisatçıların böyle boş konuşmalara ayıracak zamanlarının bu kadar çok olduğunu görmekten bir ölçüde şaşırıldığımı da ifade etmeme izin verin. İktisatçıların böyle konuşmalara ayıracaklarına zamanlarını çok daha verimli şekilde değerlendirme yolunu bulacaklarını umut ederdim. Umarım bu o çabanın eksik bırakılması anlamına gelmiyordur. Yoksa ben de bir suçluluk duygusu içine girerim. Evet. Önümüzde konuşmamız gereken temel konu. Türkiye'de alternatif politikalar ana bakış açısı geliştirilmesi ile ilgili. O konuda bazı saptamalar yapmak istiyorum. Önce bu alternatif sözü Türk siyasi hayatının temel, kutsal kavramlarından birisi haline geldi. Alternatifsiz siyaset konuşmak mümkün değil. Bunun anlamı üzerinde sanıyorum biraz düşünmekte yarar var. Ne demek, niçin bu kadar çok alternatif konuşuyoruz? Ve her siyasal söylemi alternatifte bağlamak gereğini duyuyoruz. Niçin? Demek ki çok alternatif gereksinimi var. Bir arayış var. Bizatihi bu olay, böyle bir alternatif söyleminin yaygınlaşmış olması alternatif konusunun değerlendirilmesinde sanıyorum en temel ipucunu hepimize veriyordur, veriyor olmalıdır. Türkiye alternatifi yaşıyor, alternatifi arıyor, alternatifi peşinde koşuyor, alternatifi tartışıyor ve bu arada alternatifi de oluşturuyor farkına varmadan. Bütün mesele galiba oluşmakta olan bu alternatifi daha açık seçik, daha somut bir biçimde ortaya koyabilmekte. Alternatif tartışmasını, biliyorum, bu programı düzenleyen arkadaşlarımız özellikle öyle bir zamanlama anlayışı içinde davranmadılar ama şartlar öylesine gelişti ki Türkiye'de artık alternatif sorununun yeni bir öz, yeni bir içerik, yeni bir anlam kazandığı bir dönemde konuşma durumuna geldik. Geride bıraktığımız 10 gün içinde Türkiye önemli bir seçim yaşadı. Bu seçim alternatif tartışmasını, bu seçimden önce yapılabilecek alternatif tartışmalarından çok daha farklı bir açığa oturttu. Böylece artık pek çok şeyi artık söyleme durumundan kurtulmuş olduk. Türkiye'de bir alternatifi bulunabileceği konusunda herkes şimdi daha iyimser bir açıdan olayı değerlendirme noktasına gelmiş gözüküyor. Bu alternatif tartışmasını ben üç düzeyde görüyorum. Bunlardan birisi alternatif tartışırken aydınlatılmasını istediğimiz temel konu alternatif politikalarla ilgilidir. Yani bugün uygulanmakta olan politikalar setine karşı önerilen başka politikalar seti nedir? Böyle bir politikalar seti var mıdır? Mümkün müdür? Olabilir mi? Birinci tartışma planı budur. İkincisi alternatif kadrolardır.

Üçüncüsü de alternatif siyasal harekettir. Olayın siyasal boyutudur. Şimdi önce ilk soruna bakalım. Alternatif politika var mıdır? Herhangi bir ülkede herhangi bir zamanda uygulanmakta olan bir politika setinin manzumesinin, demetinin alternatifi olamayacağını düşünmenin, insan aklına, insanın yaratıcılığına, tarihin birikimine, bilimin sınırsızlığına, sonsuzluğuna bir temel saygısızlıktan başka bir anlama gelebileceğini düşünmüyorum. Dünyada birbirinden farklı politikalar uygulanıyor. Bu politikaların her birisi değişik koşullarda etkinlik gösteriyorlar. Politikaları tek bir esasa indirmek şu ana kadar söz konusu olmamıştır. Bu konuda son zamanlarda çok ilgi çekici bir gelişmenin ortaya çıktığının farkındayım. Bir süre önce hepimiz dikkatle izledik. Sovyetler Birliğinde yer alan bir büyük oluşum politikaların bütünlüğü konusunda bugüne kadar olandan daha ileri bir bekleyişi canlandırdı.

Bugüne kadar bilindiği gibi iki dünya sistemi arısnad barış içinde beraber yaşama anlayışı bir hedef olarak ortaya çıkıyordu. Ama son dönemde Gorbaçov'un Sovyetler Birliğindeki çalışmaları ve bütün o çalışmalara bir yandan da teorik bir çerçeve vermek üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda bir süre önce yaptığı konuşma dünya ekonomisinin bir bütünleşmeye doğru yöneldiği, tek bir ekonomik sisteme doğru yöneldiği iddiasına işi götürdü. Bu iddiayı bir anlamda temel alsak dahi, birbirinden farklı politikalar setlerinin, politika demetlerinin var olabileceğini bu anlayış dahi ortadan kaldırmaz. Dünyada iki ekonomik sistemin bir bütünleşmeye doğru ortak kriterlerle ölçülen, ortak hedeflere doğru işleyen, bir yapılaşmaya doğru yöneldiği kabul edilse dahi, bu da birbirinden farklı politikalar demetinin düşünülebileceği gerçeğini ortadan kaldırmaz. Yani uzatmaya gerek yok. Şunu söylemek istiyorum. Türkiye'de bir politika isteniyor. Bir ekonomi politikası, sosyal politika, belli bir siyaset anlayışı birbiriyle uyumlu bir biçimde yürütülüyor. Bu politikalar karşı alternatifim, Türkiye'de birtakım zihinlerde, birtakım dosyalarda, birtakım insanların çalışmalarında bulunamayacağını düşünmek mümkün değildir. Her üniversite kürsüsünde, ülke sorunlarıyla ilgili her insanın kafasında izlenen politikalar alternatif teşkil edecek bir demetin bulunması kaçınılmazdır, vardır. Buna teorik imkânın olmadığını düşünmek mümkün değildir. Teorik imkân da vardır, fiiliyatta reel olarak da bu vardır. Herkese sen olsan ne yaparsın denildiği zaman söylenecek çok söz vardır. Ama alternatif tartışmasını birbirinden farklı zihinlerde değişik önerilerin bulunması ortadan kaldırmıyor. Kaldırması da bekle-

nemez. Çünkü teorik alternatifin varlığı alternatif tartışmasını ortadan kaldırmaz. Nedir onun başka gerekleri? O politikaları uygulayacak başka bir kadro bulunacaktır. İkinci sorun, ikinci plân, o da yetmez. Üç, o kadronun reel olarak iktidara gelmesi söz konusu olacaktır. Bu anlamda alternatif tartışmasının üç ayrı düzeyi bulunduğunu; bir, teorik politikalar, düzeyi; iki o politikaları uygulayacak kadro düzeyi, insanlar, kişiler, siyaset adamları düzeyi; üç, o politikaların, o kadroların iş başına gelerek düşündüklerini realize etme, yaşama taşıma konusunda gerçekçi bir şansa sahip oldukları, bunu başarabilecekleri konusunda haklı bir izlenimi topluma verip veremedikleri konusu. Sanıyorum Türkiye'de alternatif tartışması ortaya atılırken, bunların üçü birbirine karıştırılarak götürülüyordu. Yani politikamız yok, kadromuz yok, bu kadronun iktidara gelme şansı yok diye bakılıyor idi. Ve sanıyorum en çok da iktidarda bulunan kadronun kendisini oraya tahkim ettiği, orada sağlam kök saldığı, kalıcı bir biçimde politikalarını uygulamaya devam edeceği varsayımı, değerlendirmesi muhalefete ilişkin değerlendirmelerin böylesine bir olumsuz yargı ile bütünleşmesine yol oluyordu. Bu öyle sanıyorum ki son gelişmelerden önce kendisini gösteren tablo. Son gelişmeler durumu kökten değiştirmiştir. 20 gün önce alternatif tartışmasında kullanılabilecek olan pek çok gözlem, değerlendirme, iddia artık bugün önemini yitirmiştir. Çünkü alternatifi olmadığı düşünülen siyasal hareketin aslında ciddi bir siyasal hareket olmaktan çıktığı, var olmaktan çıktığı, etkin olmaktan çıktığı, boşlukta kaldığı gözükmiştir. E ne olmuştur şimdi? Kendisi ortadan kalkan bir siyasal hareket ve alternatifsizlik iddialarının peşine takılmış siyasal tartışmalar. Öyle bir manzaranın içinden ne çıkar? Bir yanlış var ortada. Yanlışın ne olduğu yaşamın kendi dinamiğiyle, kendi gelişmesiyle ortaya çıkacaktır, zaten de çıkmaya başlamıştır. İzin vererseniz önce bütün bu alternatif tartışmasını ve ülkemizin siyasal geleceğini, şu andaki siyasal konjoktürü ve yakın geleceğin siyasal yapılaşmasını temelden etkileyen ve etkileri daha uzun süre sürecek olan bu temel olayı biraz daha yakından irdeleyelim, değerlendirelim ve oradan çıkarak geleceğe dönük bazı yansımalarını birlikte saptamaya çalışalım. Siyasal konjoktürümüzü değiştiren bu temel olay yerel seçimlerdir. Türkiye bir süre önce bir yerel seçim yaşamıştır. Bu yerel seçim Türkiye'nin tüm siyasal tablosunu, halini ve geleceğini çok ciddi şekilde değiştirmiştir. Öylesine değiştirmiştir ki, bu haftanın içinde yer alması beklenen hükümet temsil-

cileri, iktidar partisi temsilcileri yer alma imkânını psikolojik olarak yitirmişlerdir. Burada yer alıp görüş söyleme hakkını, o yetkinliği, kendi içlerinde, kendi öz dünyalarında kaybetmişlerdir. Bunun önümüzdeki günlerde nelere yol açtığını da hep beraber izleyeceğiz. Önce bir olayı görelim. Ne olmuştur? Türkiye bir yerel seçime gitmiştir. Bu yerel seçim nasıl bir siyasal perspektifin içinde yer almıştır? 1980 askeri müdahalesinden sonra Türkiye'de sivil bir yönetime geçme çabaları 1983'ten itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Askeri müdahale bir sivil çerçeve oluşturmadan 1983'e kadar gelmiştir. 1983'ten sonra sivilleşme çabaları yürürlüğe konulmuştur. 3 siyasal partiye dayalı bir sistem öngörülmüştür hepimizin yakından bildiği gibi. Kimlerin parti kurucusu olacağı yukardan tayin edilmiştir, vize ile belirlenmiştir. Parti kurma hakkı kontrol altına alınmıştır. Sadece 3 partiye izin verilmiştir. Bunlar arasındaki seçimde 1983'te bir iktidar oluşmuştur. 1984'te bir yerel seçim ve 1987'de seçime katılacaklar konusunda bir ambargonun uygulanmadığı, bir anlamda herkesin vetosuz aday olabildiği, seçime katılabildiği, parti kurma konusunda Anayasadaki siyasal yelpazenin fiilen engellenmesine teşebbüs edilmediği bir ortamda Türkiye seçim yapmıştır. 1987 seçimi. 18 ay önce bu seçimi yapmıştır. 1987 Eylülünde bu seçimi yapmışızdır. Bu seçimlerde bir parlamento oluşmuştur.

Seçim Kanununun kendine özgü imkânları % 36'lık bir halk desteğini % 65'lik bir parlamento desteğine tercüme edebilmiştir. Buna elverişli bir seçim kanunu getirildiği için % 36'lık bir seçmen desteğiyle % 65'lik bir parlamento çoğunluğu üretilebilmiştir, türetilebilmiştir. Ve 18 ayda bu parlamento çoğunluğu, bu parlamento çoğunluğuna dayalı bir hükümet ve o hükümetin bir süreden beri sistematik olarak götürdüğü politikalar kararlılıkla uygulanmıştır ve ilk kez kısa bir süre önce 26 Mart'ta bütün bunların değerlendirilmesine imkân veren bir yerel seçim yaşanmıştır. Önce şunları bilmekte yarar var: 26 Mart'ta yapılan yerel seçim bir kısmi seçim olmamıştır. Yani dünyanın pek çok ülkelerinde görülen yerel seçimlerde olduğu gibi bir kısmi seçim olmamıştır. Türkiye'de bazı seçimlerde olduğu gibi bir kısmi seçim olmamıştır. 1979 yılında gene bir iktidar değişikliğine yol açan bir seçimi Türkiye yaşamıştı, hatırlarsınız, Ecevit'in istifasına yol açan seçim. O seçim de kısmi seçimdi. Yani bütün Türkiye seçmenlerinin oy kullandığı bir seçim değildi. Senato üçte bir ve beş ildeki milletvekil ara seçimleriydi. Bu seçimle iktidar düşmüştür 1979'da. Almanyada

bir süre önce yerel seçimler yapılmıştır. Ve o Türkiye'deki siyasal tartışmalara da şimdi iktidar tarafından taşınmak istenmektedir. İktidarda bulunan CDU, Hristiyan Demokrat Parti oy kaybına uğramıştır bu seçimlerde. Ama 11 eyaletinde, Almanya'nın 11 eyaletinin o seçimler diyelim sadece Hessen eyaletinde yapılmıştır. Daha sonra Frankfurt'un içinde bulunduğu eyaletin içinde yapılmıştır. 2-3 yerde yapılmıştır. 11 eyalet vardır. 11 eyaletin tümünde oy kullanılmamıştır. Almanya'daki o seçimler bu anlamda kısmi seçimdir. Ama Türkiye'de 26 Mart'ta yaşadığımız seçim kısmi seçim değil, tüm seçmenlerin, 28 milyon seçmenin oy kullanma hakkına sahip olduğu, 23 milyonunun fiilen katılarak oy kullandığı bir anlamda bir genel seçim olmuştur. Birinci temel olay budur, bu seçimin değerlendirilmesinde göz önünde bulundurulacak. İkinci nokta şudur: Bu seçim bir yerel seçimdir ama, Türkiye'nin siyasi şartları, bir askeri müdahale sonrasının gerilimi ve çok tartışmalı bir siyasal iktidar oluşumu, çok tartışmalı politikaların, halkı yakından ilgilendiren politikaların bir süreden beri kararlılıkla uygulanıyor olması, Türkiye'de bu yerel seçimi bir genel seçim niteliğine dönüştürmüştür. Muhalefet olayı böyle görmüştür, hatta iktidar olayı öyle görmüştür. Muhalefet partileri seçim kampanyasında falan belediye başkanının zafırları, filan belediye başkanının eksiklikleri diye bir tartışma açmamışlardır. Tam tersine doğrudan doğruya iktidarın uygulamaları, hükümetin temel politikaları, tercihleri, anlayışı ile ilgili değerlendirmelerini, itirazlarını halkın önüne götürmüşlerdir ve bunlar tartışılmıştır. Muhalefetin bu politikası iktidar tarafından da kabul edilmek zorunda kalmıştır. İktidar da bütün çabalarını, bütün propagandalarını kendini savunmaya dönük, belediye başkanlarını değil, belediye başkanlarının uygulamalarını değil, kendini savunmaya dönük bir anlayışa dayatmıştır. Hükümet kendisini savunmuştur. Hatırlarsınız, televizyon konuşmalarında Sayın Başbakan GAP'ı anlatarak belediye seçiminde oy istemiştir. Gene gazete ilanlarında ele alınan, işlenen temalar tümü genel seçim temaları olmuştur. Halk sandığa bu tartışmaların ışığında gitmiştir. Sandığa giden, oy kullanan yurttaşın da zihninde kendi yöresel yönetimleri değil, ülke yönetimleri olmuştur. Ona göre oy kullanmıştır. Önüne 4 tane oy pusulası çıkarılmıştır yurttaşın. Bunlardan 1 tanesinin siyasal önemi yoktur. Muhtarlık seçiminin. Onun dışında 3 tane oy pusulası işaretlenmiştir. Üçünün de siyasal önemi ve ağırlığı vardır. Bunlardan bir tanesi Belediye Meclis üyeliği seçimiyle ilgilidir, öteki Belediye

ye Başkan seçimiyle ilgilidir, üçüncüsü de İl Genel Meclisi üyeliği seçimi ile ilgilidir. 3 ayrı düzeyde vatandaş siyasal karar almaya çağırılmıştır ve 3 ayrı düzeyde de yurttaşlar aşağı yukarı aynı ölçülerle değerlendirme yapmışlar, oylarını aynı siyasal dağılıma tabi tutmuşlardır. Bütün bunlar bir tutarlılığın, bir genel politika anlayışının, oy kullanılan mercein ötesinde doğrudan doğruya iktidarla ilgili ilişkili bir temel değerlendirmenin yer aldığını gösteren somut olaylardır. Oy pusulasının üzerinde aday isimleri yer almamıştır. Vatan'da sadece parti amblemlerine oy kullanmaya çağırılmıştır ve sadece parti amblemlerine oy kullanmıştır. Parti amblemi de ülke genelindeki politikalar dahil her şeyi çağırıştır. Yani değerlendirme subjektif bir tahlile de tabi tutulsa, yerel bir değerlendirme değil, genel bir değerlendirme olmuştur. Öyle olduğu içindir ki iktidarın büyük umut bağladığı, çok güvendiği ve başarılı olduğundan kuşku duymadığı belediye başkanlarından hemen hemen tümü bu seçim sonucunda reddedilmişlerdir, seçimi kaybetmişlerdir. Bu kaybın bin anlamı olmak gerekir. Eğer onlardan gerçekten başarılı, iktidarın umut ettiği gibi iyi çalışmalar yapmış belediye başkanları ise niçin kaybetmişlerdir? Çünkü sadece değerlendirme yerel çerçevede, belediye düzeyinde olmamış, genel düzeyde olmuştur. Peki, bu neyi gösterir? Asıl mesele odur. Onu anlamaya çalışıyoruz. İşine geldiği zaman bunu bir yerel seçim, işine geldiği zaman bunu bir genel seçim diye değerlendirme hakkı kimsenin elinde olmamalıdır. Olayın gerçeğindeki özünü yakalamamız lâzım. Bütün bu açıklamalar gösteriyor ki 26 Kasım seçimleri bir anlamda bir genel seçim olmuştur. Politize olmuştur, adam seçiminin ötesine geçmiştir, yerel düzeyden değil, genel düzeyden olaya bakılmıştır. Sonuç nedir? Sonuç olağanüstü çarpıcı bir sonuçtur.

Bizim siyasal yaşamımızda da, bilemediğim kadarıyla başta ülkelerin siyasal deneylerinde de bu ölçüde çarpıcı bir değişimi, bu kadar kısa bir süre içinde yaşamış bir örnek, bir ülke yoktur. % 36,5'luk bir oy düzeyinden iktidar % 21,75'lik bir oy düzeyine inmiştir. % 15, 15 puanlık, % 40 civarında 15 puanlık bir oy kaybı 18 aylık bir süre içinde gerçekleşmiştir. 1,5 yıllık bir süreye içine 15 puanlık bir oy kaybı sığmıştır. İktidardaki bu büyük oy kaybı, demin açıklamaya çalıştığım temel ölçülerin ışığında yepyeni bir siyasal tablonun Türkiye'de oluşmasına yol açmıştır. % 36'luk ve o zaman tartışılan bir iktidar desteği 1,5 yıl sonra % 21,75'lik bir halk desteğine düşmüştür. İktidarın da önünde 3,5 yıl daha vardır. Önümüzdeki 3,5 yılı daha beşte bire dü-

şen bir halk desteğiyle götürmenin imkânsızlığı, tartışması birdenbire siyasal yaşamımızın gündemine girmiştir, şimdi bu tartışmanın içerisindeyiz. Ve öyle sanıyorum ki dünkü parlamento tartışmaları da herkeşe göstermiştir ki artık Türkiye'de bir erken seçimin, bir seçim yenilenmesinin kaçınılmazlığı kimse tarafından reddedilebilir durumda değildir. Sayın Başbakan da, iktidar partisi sözcüleri de bunu reddemez noktaya gelmişlerdir. Önümüzdeki günlerde konuşulacak olan, konuşulması gereken bunun zamanlaması olacaktır. Ne zaman bir erken seçim, ne kadarlık bir zaman süreci sonunda bir erken seçim? Türkiye bunu tartışma noktasındadır. Türkiye'de bir iktidar boşluğu ortaya çıkmıştır. İktidarın siyasi tabanının, desteğinin olmadığı görülmüştür ve biz şimdi alternatif konuşuyoruz. İktidar yok, iktidarın politikaları halk tarafından herhangi bir demokratik çerçeveye içinde gerçekleştirilebilecek olanın ötesinde bir kararlılıkla reddedilmiştir. İktidar politikalarıyla, kadrolarıyla ve siyasi gücüyle boşluktur. Türkiye yeni bir iktidar arayışı içine girmiştir. Önümüzdeki dönem bu iktidarı inşa etme, bu iktidarı oluşturma dönemi olacaktır. İzin verirseniz bir iki sayısal, iktidardaki oy kaybının ötesindeki sayısal gelişmeye de dikkatinizi çekmek istiyorum. Bu seçimlerde bütün partilerin oy durumlarını kısaca söyleyeyim. Anavatan Partisi, iktidardaki Anavatan Partisi % 36.3'ten % 21.7'ye oylarını düşürmüştür. 14,5 puanlık bir oy kaybı demektir. Sosyal Demokrat Halkçı Parti % 24.8'den oylarını % 28.7'ye çıkarmıştır. Bu 3.9'luk bir oy artışı demektir. Doğru Yol Partisi % 19.1 düzeyindeki oyunu % 25.1 düzeyine çıkarmıştır. Bu 6.1 puanlık oy artışı anlamına gelmektedir. Diğer partilerle ilgili olarak da 2.6 ila 0.1'lik bir oy kaybı söz konusu olmuştur. Bu genel bakışın bize gösterdiği tablodur. İl Genel Meclisi seçimlerini esas alarak bu değerlendirmeyi yapmaya çalışıyorum. Fakat olay bir belediye başkanlığı seçimi olarak düşünüldü, planlandı ve gerçekleştirildi. Belediye başkanlığı seçimi olarak ortaya çıkan tablo şudur: Sosyal Demokrat Halkçı Parti 67 il merkezinin 40'inde yönetim sorumluluğunu almıştır. Bu 67 kentsel yerleşme merkezinde 20 milyona yakın, 19.8 milyonluk bir nüfus yaşamaktadır. Yani 20 milyon insanın yaşadığı bir yördür. Bu 19.8 milyonluk insanın % 80'ini oluşturan 15 milyonluk bir yurttaş kitlesi şimdi sosyal demokrat belediye anlayışının yönetiminde bulunmaktadır. Bu oran 1984 yılında, bundan önceki belediye seçimlerinde % 3,5 idi. Yani 1984 yılındaki yerel seçimlerde sosyal demokratlar kentlerde yaşayan nüfusun sadece % 3,5'ünü yönetme duru-

munda iken, şimdi % 80'ini yönetme durumuna gelmişlerdir. İlçe merkezleri bakımından durum şudur: İlçe merkezlerinde de Sosyal Demokrat Halkçı Parti birinci parti olarak gözükmektedir. 10 milyonluk bir nüfusun yaşadığı toplam 6954 ilçe merkezinin 283'ünde SHP görev almıştır. Bu oralarda yaşayan nüfusun % 44'ünü temsil etmektedir. Beldelerde nüfusun % 28'ini Sosyal Demokrat Halkçı Parti yönetme durumundadır. İl merkezlerinde % 80, ilçe merkezi belediyelerinde % 44, belde belediyelerinde % 28'lik bir nüfus kesimi Sosyal Demokrat Halkçı Partinin yönetiminde bulunmaktadır. Bu oranlar 1984'te, % 3,5'u söylemişim il merkezleriyle ilgili olarak, ilçe merkezlerinde % 11'di, şimdi % 44, beldelerde % 25 idi 1984 yılında, şimdi % 28. Bu SHP'nin metropole, kente dayalı bir parti profilini, siyasi profilini taşıdığı ile ilgili.

Kent merkezlerindeki bu 20 milyon yurttaşın yaşadığı, 19 milyon 800 bin yurttaşın yaşadığı kent merkezlerindeki oy dağılımını da ilgi çekici bulabileceğini umuyorum. Sizlere vermek isterim. Çünkü kent merkezleri bir anlamda Türkiye'nin geleceğini ifade etmekte, toplumun modernleşmeye dönük süreçlerinin yoğunluk ve ağırlık kazandığı yerleşme bölgeleri, bir anlamda ülkenin belli bir zaman aracılığıyla 5 yıl, 6 yıl, 10 yıl geride kalan kısımlarının da etkisi altına gireceği çerçeveyi, ortamı, süreçleri taşımakta, yansıtmakta. Bu bakımdan kent merkezleriyle ilgili değerlendirmeler ülkenin geleceğine dönük projeksiyonlarda belli bir zaman aralığıyla önemli ipuçları veriyor. SHP'nin bu 20 milyona yakın, 19.8 milyonluk kesimindeki oy oranı % 35.7'dir. ANAP'ın oy oranı % 22.6'dır. Doğru Yol'un oy oranı % 20.4'tür. Refah Partisinin % 9.7'dir. DSP'nin % 7.9'dur, MÇP'nin % 2.7'dir, İDP'nin % 0,05'tir, yüzde yarımdır, bağımsızların % 0,04'tür. Gene istatistiki bazı gözlemleri dikkatinize sunmak istiyorum. İl Genel Meclisi oyları itibarıyla SHP 34 ilde birinci parti konumundadır. Doğru Yol 25 ilde birinci parti konumundadır. ANAP 7 ilde birinci parti konumundadır. Refah Partisi de 1 ilde en büyük parti konumundadır. Bu uygulanacak seçim kanununa göre var olan desteğin parlamentoya nasıl bir ağırlık taşıyabileceği ile ilgili spekülasyonlara belki mesnet teşkil edebilecek bazı verileri bize sağlamaktadır. Oranlarla ilgili açıklamalar durumu belki tam değerlendirmeye yardımcı olmuyor, çünkü bu seçimlerde, 1989 yerel seçimlerinde hepimizin bildiği gibi sandığa gitmek zorunlu değildi. İktidar partisinin bir ihmalinin sonucu olarak gerekli yasa değişikliği yapılamamıştı ve kanunda oy kullanmayan yurttaşların cezalandırılması

imkânı getirilmemişti ve bunun sonucu olarak da oy kullanmamak serbestti. Bu durum 1989 yerel seçimlerinde kullanılan oyların 1987 yerel seçimlerinde kullanılan oyların altına inmesine neden olmuştur. Çok yüksek bir katılma oranı gerçekleşmiştir. % 85 civarında bir katılma düzeyi vardır. Ama ona rağmen % 90'ın üzerindeki genel seçim rakamlarının altında bir oy kullanma olmuştur. Bu durumun partilere yansımaları da ilgi çekici bir tablo doğurmuştur. Bazı partilerin aldıkları oy sayıları azalırken, bazılarınınki artmıştır. Bu konuda doğrudan rakamları veriyem yüzde oranlarını vermeden. Sosyal Demokrat Halkçı Parti 1987'de 5.931.000 oy almıştı. Bu seçimlerde, son seçimlerde 6.347.000'e oyları çıktı. 416.000'lik bir oy artışı söz konusu. 416.458. Doğru Yol 4.587.000 oy almıştı 87'de, 5.559.000'e çıktı bu seçimlerde oyları. 972.000'lik bir oy artışı söz konusudur. ANAP'ın 8.704.000 oyları, 4.809.000'e indi. 3.894.000 ANAP oy kaybetti. DSP'nin 2.044.000 oyu vardı geçen genel seçimlerde. 1.996.000'e indi bu seçimlerde. Yani DSP 48.571 oy kaybetti. Refah Partisi 1.717.000 olan oylarını 2.164.000'e çıkarttı, 447.000 oy aldı. MÇP de 701.000 olan oylarını 914.000'e çıkardı. 213.000 oy aldı. Bu ortaya çıkan tablonun sayısal çerçevesini bize veriyor. Bu çerçevede açıkça görülmektedir ki iktidarintemel desteğini, tabanını kaybettiği artık tartışılma götürmez haldedir, üçüncü siyasi parti konumuna gelmiştir halk desteği açısından. Belediye başkanlığı açısından da sanıyorum beşinci siyasi parti durumundadır. 1,5 yılda böylesine büyük bir seçim yenilgisine uğrayan bir iktidarın önümüzdeki 3,5 yıllık süreyi tamamlaması mümkün değildir. Türkiye'de bir erken seçim artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Bunun kaçınılmazlığını sanıyorum herkes kabul etme durumundadır. Bir süre önce Sayın Cumhurbaşkanı bu konuda girişimlerini başlatmıştır. Bu girişimlerin Türkiye'de siyasi yaşamı bir gerilime sokmadan, doğal işleyişiyle bir erken seçime taşımaya dönük olduğu değerlendirilmesi yaygın biçimde yapılmaktadır. Çünkü tartışmalarda iktidar sözcüleri ve Sayın Başbakan da bir erken seçimi ilkesinde reddetme durumunda gözükemiştir. Bunu doğal karşıladığı izlenimini vermeye çalışmıştır. Şu anda zannediyorum üzerinde durulan konu erken seçimin ilkede gerçekleştirilip gerçekleştirilmeyeceği konusuyla ilgilidir. Zamanlama açısından şunu görmezlikten gelmek mümkün değildir: Bu parlamentonun önünde Cumhurbaşkanı seçimi vardır. Bu büyük bir olaydır. Bir parlamentonun en önemli işlevlerinden birisidir. Her parlamento dönemine nasip

olamayn bir işlemdir ki 7 yılda bir yapılır, parlamentoların doğal süresi de 5 yıldır. Böylesine önemli bir işlevi hangi parlamento yapacaktır? Bu parlamentonun demin konuştuğumuz tabloyu artık ortaya koymuş, tabanı desteği beşte bir düzeyine inmiş bir parlamentonun en önemli işlevlerden bir düzeyine inmiş bir parlamentonun en önemli işlevlerden birisini yerine getirmesi kabul edilebilir bir olay değildir. Kasım 1989'da Cumhurbaşkanı seçimini bu parlamentonun gerçekleştirmesini düşünmek artık mümkün olmaktan, kabul edilebilir olmaktan çıkmıştır. Bu konuda çeşitli arayışlar ortaya atılmakta, bilindiği gibi Cumhurbaşkanı seçim yöntemini değiştirmekten, erken seçimin zamanlanmasını ve Cumhurbaşkanı'nı yeni bir parlamentonun seçmesini sağlamaya kadar uzanan çeşitli öneriler ortaya atılmaktadır. Şu ya da, bu o konuda kesin bir şey söylemek şu aşamada böyle bir toplantıda belki mümkün değildir. Ama bir şey kesindir. Bu parlamentonun kendi çoğunluğuna dayanarak uygun gördüğü birisini Cumhurbaşkanı olarak seçip, Türkiye'de 7 yıl ona Cumhurbaşkanlığı yaptırmayı kesinlikle artık mümkün olmaktan çıkmıştır. Eğer siyaset bilimi diye bir şey varsa, eğer hukuk diye bir şey varsa, eğer yaşanan bunca deneyler boşuna gitmemişse, bir ülkede bir parlamentonun erken seçime gitmesi ihtiyacı gereği herhangi bir biçimde ortaya çıkabilecek ise bunun bugünün ötesinde ne zaman, nasıl, hangi şartlarda ortaya çıkabileceğini düşünmek gerçekten artık mümkün değildir. Eğer erken seçim diye bir olay herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda uygulanacak ise işte onun yeri, zamanı önümüzdedir. Şimdi ve mutlaka Cumhurbaşkanı seçiminden önce Türkiye böyle bir seçimi yapma gerçekleştirme durumundadır.

Parlamentonun erken seçime gitmesi gerektiğini kabul edeceksiniz, zamanlamasını tartışacaksınız. Bu yılının baharında ya da sonbaharında olsun diyeceksiniz. Böyle diyerek bu parlamentonun artık değişmesi gerektiğini kabul etmiş olacaksınız. Bu parlamentonun en doğal işlevlerini, yası çıkarma, bütçe çıkarma, karar alma gibi en doğal işlevlerini bile 1990 yılından sonra yapamayacağını kabul edeceksiniz, ama en önemli, en tarihsel işlevini şimdi bu parlamentoya bu sonbaharda yaptıracaksınız. Bu kesinlikle mümkün değildir. Eğer bu parlamento 1990 yılında erken seçime götürülmesi gereken, kanun yapma işlevi açısından bile takviye edilmesi gereken bir parlamento ise 1989 Kasımında bu parlamentonun Cumhurbaşkanı seçmesini kabul etmek mümkün değildir. Ya ortada hiçbir şey yoktur, 92'ye kadar gideriz dersiniz ki

bunu diyecek bir Allahın kulu kalmamıştır Türkiye'de. Bu duruma düşmüş bir parlamentonun kendisini yenilemesi gerektiği bu parlamentoyu en çok destekleyen insanların bile kabul etmek zorunda kaldıkları bir açık gerçek durumundadır. Bunu kabul edeceksiniz, erken seçim kaçınılmazdır diyeceksiniz, ama zamanı biz seçeriz diyeceksiniz. Ve zamanı öyle seçeceksiniz ki Cumhurbaşkanı seçimi bu parlamento tarafından yapılacak, Cumhurbaşkanı seçiminden sonra 6 ay sonra bu parlamento kanun yapamaz artık, değiştirelim diyeceksiniz. Bu mümkün değildir. Bu parlamentonun en kısa zamanda, bir an önce değiştirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Çünkü bu parlamentonun artık gidiciliği, bir seçime mahkûm olduğu ortaya çıkmıştır. Seçime mahkûm bir parlamentoya karşı karşıyayız. bunu herkes biliyor, parlamentonun içindekiler biliyor, iktidar biliyor, Başbakan biliyor, bütün siyasi gözlemciler biliyor, işadamları biliyor, yatırımcılar biliyor, dünyanın bütün ülkeleri biliyor ve biz iktidardaki siyasal patinin işine gelecek zamana kadar bu belirsizliği, bu bilinmezliği, etkisiz siyasal tabloyu taşımayı uygun göreceğiz. Bunu da kesinlikle kabul etmek mümkün değildir. Eğer bu parlamento gidiciyse, bu damgayı yemiş ise, bu bir gerçek olarak ortaya çıkmış ise bunun bir an önce bitirilmesinde ülkenin sayılamayacak yararı vardır. Bu belirsizlik dönemini, bu geçicilik dönemini en kısa zamanda Türkiye tamamlamalıdır. Dünya Türkiye'deki yönetime artık gidici gözle bakıyor. Türkiye'nin gerçek muhatabını arıyor. Ciddi meseleyi görüşmek isteyen herkesin anlayışı budur. Ekonomi böyle bir bekleme içine girdi ya da girme durumundadır ya da girecektir. Bu belirsizliği çok uzun süre taşımanın hiçbir yararı, anlamı olmadığını düşünüyorum. O nedenle bir an önce o da, mutlaka Cumhurbaşkanı seçiminden önce Türkiye parlamentosunun yenilemeli, kendisine yeni bir iktidar bulabilmeli, ortaya koyabilmelidir. Bu tablo niçin ortaya çıkmıştır? Bu kadar büyük bir oy kaybı niçin gerçekleşmiştir? Çok neden var tabii. Alternatifsizlik tartışmasıyla irtibatlamaya çalışıyorum. Belli bir politika izlenmiştir, belli bir ekonomi anlayışı iktidardadır ve bu ekonomi anlayışı halk tarafından çok açık bir şekilde reddedilmiştir. İşte bu ret yepyeni bir ufku önümüze açmıştır. İzlenen ekonomi politikasının siyasi fizibilitesinin olmadığı, siyasal yaşam gücünün bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Türkiye siyasal yaşam gücü olan, siyasi fizibilitesi olan ve gerçek amaçlarına hizmet edebilecek politikayı tarif etme, ortaya koyma durumundadır. Böyle bir politikanın tarif edilemezliği anlayışına daya-

lı hiçbir iddiayı geçerli kabul etmek mümkün değildir. Yani Türkiye bu politikaya mahkûm, alternatifi yok bu politikanın, bu politikanın da siyasal geçerliliği yok. E ne olacak? Türkiye siyasal geçerliliği olan bir politika ortaya koyamaz duruma, yönetilemez duruma mı düşmüş olacak? Böyle bir şeyi kabul etmek demokrasiye, siyasetin sonsuzluğuna, insanın yaratıcılığına inanmamak demektir. Kesinlikle teorik olarak başka her türlü çıkış yolu da, açış yolu da vardır. İzlenen politikalarla ilgili ayrıntılı değerlendirme yapmak istemiyorum. Bu konuda hedefler, iddialar ve meşrulaştırma yöntemleri büyük değişiklik geçirmiştir geride bıraktığımız dönemde. Ama bir şey kesindir. İzlenen politika kendi amaçlarında hizmet etme imkânını bulamamıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde Türkiye'de kalkınma ve özellikle sınıaleşme, ülkenin gündeminde ciddi şekilde düşmüştü ve işin özü, temeli de sanıyorum bu nokta ile ilgilidir. Kalkınmaktan vazgeçen, sınıaleşmekten vazgeçen bir politikanın orta dönemde siyasal geçerlilik taşıma şansının bulunmadığı bir kez yaşanarak Türkiye'de somut olarak görülmüştür. Türkiye'de ekonomik politikasını istikrara göre ayarlamaya dönük anlayışın da kendi ürettiği sonuçlarla ayakta kalamayacağı gene gözükümüştür. İstikrar terminolojisiyle izlenen politikayı açıklamak, izah etmek de kesinlikle mümkün değildir. Ülke 7-8 yıldır belli bir ekonomi politikasının sistemli uygulanması sonucunda bu noktaya gelmiştir. Siyasal plânda tablo açıkça ortaya çıkmıştır. Sosyal plânda rakamlar Türkiye'nin kalkınma, gelir dağılımı, refah gibi ölçütler ışığında ne durumda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Önümüzdeki dönem bu tabloya dayalı olarak ortaya çıkacaktır. Yasal olarak da, ekonomik olarak da sosyal olarak da. Görebildiğim şudur: Bu tablonun seçeneği sosyal demokrat politikalarıdır. Bu tablonun alternatifi sosyal demokrasidir. Her anlamda, dar ekonomi, maliye politikalarından, sosyal güvenlik politikalarından, çalışma yaşamıyla ilgili düzenlemelere kadar, demokratikleşmeyle ilgili çeşitli tartışmalara kadar uzanacak olan bütün konuların sosyal demokrat politikalar çerçevesi içinde sistemleştirilerek bir sonuca bağlanabileceğini düşünüyorum ve yaşadığımız olayların bunu ortaya koyduğuna güveniyorum. Rakamların, siyasi seçim sonuçlarının analizi de bizi bu noktaya zaten taşımaktadır, getirmektedir. Önümüzdeki dönemde Türkiye kalkınma iddiasını yeniden canlandırma, harekete geçirme durumundadır.

Ekonomik yaşamı sınıaleşme politikasına dayalı olarak, kalkınma politikasını sınıaleşme politikasına

dayalı olarak götürme, yürütme durumundadır. Kalınmayı ve sınıileşmeyi sağlam kaynaklardan finanse etme zorunluluğu artık açıkça ortaya çıkmaya başlamıştır. Vergi politikaları borçlanma politikalarının yerini alma durumundadır. Tasarrufu artırmaya dönük etkin kurumlaşmaların, düzenlemelerin gündeme gelmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Borçlanma uygulamalarıyla vergi almadan ya da ekonomik yaşamın temel zorunluklarını bertaraf ederek ülkeyi yönetmenin mümkün olmadığı çok acı bir bedel ödenerek ortaya çıkmıştır. Bu gözlemleri esas alan bir yeni maliye politikasının, vergi politikasının ve sorumlu, tutarlı, ciddi bir para politikasının Türkiye'nin gündeminde yer aldığı artış tartışma götürmez bir gerçektir. Enflasyonun mutlaka denetim altına alınması zorunludur ve bu mümkündür, bu zorunludur, bunu denetim altına almadan hiçbir başka malî politika aracının Türkiye'yi olumlu bir gelişmeye götürme şansı yoktur. Karşılaştığımız sorunların çoğunun temelinde bu vardır. O nedenle önümüzdeki bir yeniden inşa döneminin ilk politika hedefi enflasyonu denetim altına almak olarak gözükmektedir. Türkiye'de gelir dağılımı kabul edilemez ölçülerde bozulmuştur. Ve yaşanan sıkıntıların, sancıların temelinde büyük ölçüde bu yatmaktadır. Türkiye'de toplu sözleşme ve grev hakkı Anayasada, yasalarda vardı. Sendikal sistem işlemektedir. Ama gariptir, Türkiye'de yaşadığımız 7-8 yılda gelir dağılımını işçiler başta olmak üzere çalışan kesimlerin aleyhine çok köklü bir şekilde değiştirebilmiştir. İşçilerin reel ücret kaybı % 50 düzeylerinde ortaya çıkmıştır. Bu kadar büyük bir ücret kaybının Anayasasında, yasalarında toplu sözleşme ve grev hakkı yazılı bulunan, sözümona toplu sözleşme düzeninin işlediği bir ortamda gerçekleştirilmiş olması bu kurumların ciddiyeyle ilgili haklı olarak kuşkuyla doğmasına neden olmaktadır. Bu kuşkuyla bertaraf eden, gerçekten sağlıklı ve etkin bir biçimde toplu sözleşme mekanizmasının işlemesine imkân veren bir düzenlemeyle Türkiye'de makul bir sürede gelir dağılımını geride bıraktığımız 7-8 yılda, çalışan kesimler aleyhine çıkan gelir dağılımını dengeleyecek, düzeltecek bir oluşumu başlatma ihtiyacı vardır. Bu, Türkiye'nin iç dengelerinin, gelir dağılımı dengelerinin yeniden düşünülmelisini bir temel zorunluluk olarak önümüze getirmektedir. Bu nedenlerle sosyal demokrat bir müdahaleye ihtiyaç var, sosyal demokrat bir yeni yaklaşımı Türkiye çağırıyor diyorum. Bu gelir dağılımıyla ilgili olarak ortaya çıkan tabloyu sadece bir sosyal adalet sorunu gibi algılamakda zannediyorum olayı noksan görmek

anlamına geliyor. Uzun yıllar Türkiye'de enflasyonun temel nedeni olarak yüksek işçi ücretlerinin gösterildiğini hatırlıyoruz. Geride bıraktığımız dönemde işçi ücretleri reel olarak yarıya indirildi ama enflasyon % 30'lar düzeyinden 2,5 katına yine o dönemde çıktı, % 87'ye kadar. dün Başbakanın açıklamasından öğreniyoruz. % 87'lik bir rakamı bugüne kadar kimse telâffuz etmemiştir. % 87, 1988 yılı sonu itibarıyla enflasyonun çıktığını iddia ediyor. % 87'ye enflasyon çıkıyor, işçi ücretleri yarının altına inmiş. Artık Türkiye'de işçi ücretlerine enflasyonun kaynağında yatan temel olay olarak gösterme hakkı, imkânı yaşadığımız bunca nedenden sonra ortadan kalkmıştır. Gene sınıileşmenin finansmanında işçi ücretlerinin düşüklüğünü bir dayanak noktası olarak kullanma mantığı da geçerliliğini yitirmiştir. İşçi ücretleri çok köklü bir biçimde düşmüş, ama sınıileşme de en olumsuz dönemini, en yavaşladığı, duraganlaştığı dönemi gene aynı günlerde, aynı koşullar altında yaşamıştır. Yani işçi ücretlerinde çalışan kesimlerin büyük gelir kayıpları Türkiye'de ne sınıileşmeyi finanse etmiştir, ne de ekonomik istikrarı güvence altına almaya yetmiştir. Kökenlerini, kaynaklarını başka yerde aramaya ihtiyaç var. Hatta belki tam tersini düşünmek, toplu sözleşme düzeninin etkin işlediği, işçi ücretlerinin anlamlı bir biçimde giderek yükseldiği, sanayide, yönetimde, işveren üzerinde anlamlı, ciddi baskılar yarattığı bir ortamın belki kaynakların sorumlu, etkin, akıllı, üretkif kullanılmasına yardımcı olacak sağlıklı bir ortamın oluşmasına da omuz verdiği, böylece yükselen işçi ücretleriyle hızlanan sınıileşmenin birbirine koşut gidebileceğini de düşünmek mümkündür.

Geçmişte de yaşadığımız zaten bu olmuştur. Hızlı sınıileşme dönemlerinde bu gelişme kendisini göstermiştir. İşçi ücretlerinin yükselme dönemlerinde gene enflasyonunda denetim altına alındığını hepimiz çok iyi biliyoruz. Bunu çok temel bir olay olarak söylüyorum. Türkiye'nin bu iç dengeli belirleyen en önemli konularından birisi olarak bunun mutlaka ve ciddiyetle en kısa zamanda restore edilmesi, reforme edilmesi, yeni bir dengeye kavuşturulması mutlak bir zorunluluk haline gelmiştir. Kimsenin de bundan korkmasına gerek yoktur. Bu kaçınılmazdır, olacaktır. Dünyanın her yerinde olmaktadır, bizde de olacaktır. Birleşik Amerika'da işçilerin milli gelir içindeki pay oranı her yıl giderek azalıyor mu? Türkiye'de azalıyor. Ne kapitalist sistemin mantığına sığıyor, ne sosyal demokrat bir anlayışın içinde böyle bir uygulamaya cevaz var, yer var. Bir an önce bu konuyu ele almak, toparlamak ihtiyacı var.

Ayrıca toplumda geride bıraktığımız dönemde insanların çok büyük ölçüde yalnızlaştığı, topluma yabancılaştığı, kendi kaderine terk edildiği, yeni getirilen ekonomi anlayışının ve onun altına yatan temel felsefenin doğal sonucu olarak insanların bir anlamda metalaştığı, kendi benliğini, kimliğini, kişiliğini yitirmeye başladığı bir dönemin içinden geçiyoruz. İnsanlar artık serveti kadar önem taşıyor olarak değerlendiriliyor. İnsan insan olarak değil, değerleriyle, kimliğiyle, yetenekleriyle, birikimiyle, yaratıcı gücüyle değil, insanları servetle ölçen bir anlayış meşru, doğal bir anlayış olarak ekonomimize egemen kılınmış olmaya başlanıyor. Bunu temelinden, kökünden reddetme ihtiyacı vardır. Türkiye tekrar insanileştirilmiş bir siyasal sisteme, bir toplumsal sisteme, insanın önem taşıdığı bir yapılaşmaya doğru mutlaka döndürülmelidir, gidiş buna göre yeniden ayarlanmalıdır. Sağlık sorunu bu anlayışın bir uzantısı olarak ortaya çıkıyor. İnsanlar cebinde parası yoksa tedavi göremiyorlar. Bu gerçekten olağüstü bir olaydır. İnsanlar sağlık hizmetini talep etmekten utanıyor, çekiniyorlar paralı olmadığı için. Kendilerine destek olacak insanların paraları olmadığı için. Bu büyük bir toplumsal ayıptır. Bu ayıbı kesinlikle ortadan kaldırmak lazımdır. Türkiye'de her ihtiyaç duyan insanın muhtaç olduğu sağlık tedavisini toplumdan karşılıksız bekleme hakkını kabul eden bir anlayışı Türkiye'de tekrar egemen kılmak lazımdır. Herkes muhtaç olduğu sağlık tedavisini cebinde parası olsa da, olmasa da görebilmelidir. Devlet bunu mümkün kılacak bir düzenlemeyi mutlaka gerçekleştirmelidir. Bu paralı sağlık düzenlemesine ilkesinde karşı değildir. Paralı sağlık düzenlemesi de böyle bir modelin içinde yer alabilir. Önemli de bir yer alabilir, geliştirilebilir de, ama muhtaç olan herkes kim olursa olsun, parası olsa da, olmasa da muhtaç olduğu sağlık tedavisine layık olabilmelidir, onu bulabilmelidir. Devlet bunu sağlamalıdır. Bu da üstelik Fak-Fuk-Fon gibi bir cemaat kültürünün insanların onurunu yerle bir eden anlayışına dayalı olarak gerçekleştirilmemelidir. Etkin bir çözüm değildir, ayıp bir çözümdür, yanlış bir çözümdür. Herkes hakkı olarak tedavi isteyebilmelidir. Bunu mümkün kılacak bir düzenleme yapılmalıdır. Türkiye'nin imkânları, olanakları, koşulları böyle bir düzenlemeyi mümkün kılacak noktadadır. Önemli olan bunun ciddiyetini, önemini kavramaktır. Gereğini yapma tercihini, siyasi iradesini ortaya koyabilmektir. Bunun ortaya konması halinde bunun çözülebileceğine inanıyorum. İkinci önemli bir konu olarak önümüzdeki dönemle ilgili eğitim konusuna dikkatinizi çek-

mek istiyorum. Türkiye'de çok ihmal edilmiş bir konu. Demin anlattığım insanın metallaşmasının, insanın kendi birikimini, yeteneğini göz önünde bulundurmayan bir anlayışın eline teslim edilmesinin sonucu olarak eğitim konusu da Türkiye'nin gündeminden düşmeye başlamıştır. Halbuki insanların toplumun en büyük zenginliği olduğu tartışma kabul edilmez bir gerçek, yani yeraltı servetinden, hidrolik enerji potansiyelinden daha az önemli olduğunu düşünmüyorum. İnsanlarımızı eğitemiyoruz, yeterince eğitemiyoruz, iyi şekilde eğitemiyoruz ve en verimli şekilde insanlarımızdan yararlanmanın yolunu bulamıyoruz. Bunun gerektirdiği organizasyonu da ortaya koyabilmiş değiliz. Bir sade örnek olarak söylüyorum. Ankara'da bir Fen Lisesi var. Türkiye'nin en yetenekli ortaokul mezunları arasından tüm coğrafyada güzel bir sınavla en başarılı çocuklar seçiliyor ve oraya, Fen Lisesine, alınıyor. Çok iyi bir lise, çok iyi de insan yetişiyor orda. Ama bu Fen Lisesinden çıkan çocuklarımız toplumda o yıl moda olan elektrik mühendisliğiye tümü elektrik mühendisliğine, eğer tıpsa tümü Tıp'a, bir başka mühendislik dalıysa o mühendislik dalına girme hakkını peşin olarak elde etmiş duruma geliyorlar. Yani düşünüyorum, niçin Türkiye'de bir Fen Lisesi kurduk? En yetenekli çocuklarımızı alıp niçin Ankara'ya getirdik, niçin özel öğretmenlerle, laboratuvarlarla bunları yetiştiriyoruz? Yetiştirdikten sonra onlardan ne bekliyoruz? Eğer o sırada, o yıl üniversitede giriş sınavlarında moda falan fakülteyse çok iyi yetiştiği için o öğrenciler oraya girme hakkına sahip oluyorlar ve hepsi hemen hemen oraya giriyor. Girdikten sonrada orada da mutlu olamıyorlar. En iyi doktor da olamıyorlar. Çünkü bir insanın en iyi doktor olabilmesi için matematik, fizik, kimya, fen bilgilerinin en yukarı düzeyde olması ve bunların en iyi yetiştirilmesi yetmiyor. Hatta bu bazen engel oluyor, bunlama düşüyor. Doktorluğun kendine göre gerekleri var. En iyi doktor yapamıyorsunuz, en iyi çocuklarınızı da göz göre göre harcıyorsunuz.

Tabiî bu küçük bir örnek. Yani sadece bir lisenin birkaç yüz öğrencilik çerçevesi ama bir felsefe, bir anlayış yatıyor. Yeteneğimize, insanımıza, gencimize bakış açımızla ilgili küçük, sade bir örnek. Bu konuyu çok ciddi ele almak lazım. Dünyada büyük sıçramayı gerçekleştirmiş olan ülkelerin tümünde, Almanya'da, İngiltere'de, Japonya'da, hatta Güney Kore'de ilk sıçramanın eğitiminde yapıldığını hepimiz çok iyi biliyoruz. Çok büyük bir eğitim sıçramasını plânmayan ve gerçekleştirmeyen bir ülkenin hiç bir alanda, sınılaşma, kalkınma alanında, dünya çapında bir iddiayı or-

taya koyması kesinlikle mümkün değildir. ikinci sınıf, üçüncü sınıf eğitimlerden, ikincisi sınıf, üçüncüsü sınıf sınıflaşmalar, ikinci sınıf, üçüncü sınıf ekonomiler çıkıyor, ürüyor. Bu konuyu ciddiyetle ele almamız lâzım. En azından Cumhuriyet kuruluş dönemlerinde bu konuya gösterilen ilgiyi, şimdi yeni bir sıçrayışa mecbur olduğumuz ve böyle bir sıçrayışın da altyapısının oluşmaya başladığını gördüğümüz şu dönemde yepyeni bir anlayışla, iddialı projelerle, acımasızca yaşama geçirmemiz lâzım. Eğitim konusu ve onun uzantısı olarak teknoloji konusu, teknoloji transferi, üretimi, teknolojiyle beraber yaşama yöntemlerinin geliştirilmesi, gene aynı önemi, aynı ağırlığı taşıyor. Önümüzdeki dönemde böylece alternatifin artık zihinlerde değil, yaşamın içinde olduğu, seçim sonuçlarında somutlaştığı ve önümüzdeki ilk genel seçimlerde iş başına geleceği açıkça görülen bu dönemde alternatifin Türkiye'yi sınılaştırmaya ve kalkındırmaya dönük, insanına yeni bir anlayışla eğilen sağlığıyla, eğitimiyle yeni bir duyarlılıkla, yene bir şefkatle, yeni bir sorumlulukla eğilmeye kendini mecbur sayan bir anlayışı iktidara geçirerek Türkiye'de çalışan kesimler arasındaki ekonomik dengenin, gelir dağılımı dengesinin köklü bir biçimde değişmesini öngören bir anlayışla yaşama geçirilebileceğine inanıyorum. Çok zamanınızı aldığımı farkındayım. Uzattığım için de özür diliyorum. Bundan sonraki yöntem hakkında fazla bilgim yok ama soru cevap olanağı olursa memnuniyetle emrinize amade olduğumu ifade etmek istiyorum. Teşekkür ederim.

YÜKSEL ÜLKEN - Efendim, çok teşekkür ederiz Sayın Baykal'a. Şimdi müsaade ederseniz, panalistleri çağırmadan önce bir 10 dakikalık bir ara verelim. Ondan sonra devam edelim. Tekrar teşekkür ederim.

* * *

YÜKSEL ÜLKEN - Panel bölümüne geçiyoruz. Sayın panalistler 20 ila 30 dakika arasında görüşlerini lütfedecekler. Efendim, evvela Sayın Ertüzün. Buyurun Efendim.

TEVFİK ERTÜZÜN - Sayın Başkan, değerli misafirler, sevgili genç iktisatlılar, basınımızın değerli temsilcilere, değerli hanımefendiler, beyefendiler, Sözlerime başlarken hepinizi sevgi ve saygıyla hem şahsum adına, hem de mensubu bulunduğum Doğru

Yol Partisi adına selâmlıyorum. Değerli misafirler, bu arada bizleri bu toplantıya davet etme nezaketini gösteren İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetine ve onun Sayın Başkanına şükranlarımı arz etmek istiyorum. On dördüncüsünü idrak ettiğimiz İktisat Haftasında sizlere bu fakültenin hem mezunu, hem de uzun yıllar öğretim üyeliğini yapmış olan birisi olarak gurur duyduğumu ve şeref duyduğumu da ifade etmek istiyorum. Değerli misafirler, bu panelin konusu Türkiye için alternatifler. Bir müddet önce başka bir platformda, birkaç ay önce Bolu'da bu konuyu yine müzakere etmiştik. Ama bugün biraz değişik bir müzakere içinde bulunuyoruz. Zira iktidar partisi kanadı bu platformda yok. İktidar partisi olmayınca tartışmalar bir ölçüde diyalogdan çıkıp monoloğa dönüşüyor. Ümit ederim ki biz bu diyalogu dinleyicilerle öğleden sonra tekrar bulduğumuzda kurarız. Aslında Anavatan Partisi böyle zeminleri çok severdi. Bu zeminleri çok iyi kullanırdı. Hatta kendisi organize ederdi, ettirirdi yerli ve yabancı kuruluşlara, Forumlar, iş konseyleri, işadamlarıyla, iktisatçılarla çok değişik zeminlerde daima birlikte bulunmuşlardır. Ama bu defa yoklar. Acaba diyorum ki, şöyle düşünüyorum, biz seçimlerden önce demiştik ki vatandaş, bunlar seçimlerden önce sokağa çıkamıyorlar, seçimlerden sonra bunları evlerinden çıkamaz hale getirin, acaba öyle mi oldu hadise? Yani Anavatan Partisi, iktidar partisi mensupları evlerinden çıkamaz hale mi geldiler diye düşünüyorum. Ama o hale gelinse dahi, böyle zeminlerde mutlaka iktidarın temsili gerekir. Bu oturumu tarihi bir günde yapıyoruz bana göre. Dün bilindiği gibi Mecliste güven oyu müzakereleri yapıldı. Bu güven oyu müzakerelerinden sonra ben burada sizlere yapacağım konuşmayı değiştirmek durumunda kaldım. Zira siyasetçi vatandaşın karşısına daima taze çıkmak zorundadır, daima hadiselerin önünden koşmak zorundadır. Eğer hadiselerin arkasında kalırsa, o zaman siyasetçi tarihçi haline gelir. Ama bugün ikinci defa, bir defa dün akşam değiştirdim konuşmamı, bugün ikinci defa değiştirmek durumundayım sizlere hitap ederken. Çünkü zaman çok dar. bana aşağı yukarı sizlere 1 saat kadar hitap edeceğim söylenmişti. Ama şimdi 1/2 saat içinde düşüncelerimi ifade etmek durumundayım. Bu itibarla çok temel gördüğüm, çok esas noktalar, esas kabul ettiğim, saydığım noktalar üzerinde görüşlerimi toparlamak istiyorum.

Sayın Başkan, değerli misafirler, ülke bir seçim geçirdi. Her seçim, seçime katılan siyasi partilerin millet desteğini, arkalarındaki oy desteğini göstermesi

bakımından birer imtihandır. İktidar partisi için de her seçim bir güven oylamasıdır. Kaldı ki muhalefet partilere ve biz Doğru Yol Partisi olarak seçimden önce bu seçimleri bir referanduma çevirdiğimizi ifade ettik. Dedi ki: Bu sandık aynı zamanda referandum sandığıdır. Eğer bu fırsatı iyi kullanamazsanız bir daha önünüze 3,5 yıl sandık gelmeyecektir ve ben vatandaşa hesap vermek zorunda değilim diyen Başbakanı hesap sorun dedik. 26 Mart millette iktidar arasında bir hesaplaşma günüdür dedik. Tezlerimizi böyle ortaya koyduk. İktidar partisi de bunu böyle algıladı. O da dedi ki evet. Ben gerekli desteği bulamazsam ve özellikle büyük şehirleri kaybedersen iktidarı bırakırım, çekip giderim. Ve bir şey daha söyledik. İktidar partisi ve Sayın Özal Çankaya hesabı yapmaktadır. Bu seçimler sonrasında hedef Çankaya'dır. Ey vatandaş, Çankaya yolunu tika. Mesajlarımızdan biri de buydu. Şimdi vatandaş ortaya çıkan sonuçlara baktığımız zaman, bu seçimleri bir mahalli seçim olarak değil, bir genel seçim olarak değerlendirmiş ve oyunu o istikamette kullanmıştır ve eline geçen bu fırsatı da fevkalâde iyi kullanmıştır. Zira ANAP'ı üçüncü parti yapmıştır. Şimdi Türk siyasi hayatındaki mevcut çarpılma çok daha derinleşmiştir. Zaten 1983 seçimleriyle Türk siyaset yelpazesi çarpıktı. Bu çarpıklık, bu çarpılma işte iyiden iyiye derinleşmiştir. Dikkat ederseniz dünkü müzakerelerde Sayın Özal ve Anavatan Partisi sözcüsü % 21.75'i hiç telaffuz etmedi. Sanki hiç öyle bir şey olmamış, Türkiye'de seçim olmamış, bir kamuoyu anketi yapılmış adeta, anket yapılmış ve bu anket sonucunda vatandaşlar bir ikazda bulunmuşlar. 21.75 ortada yok ve böylece Sayın Özal aslında dünkü konuşmasıyla çaresizliğini sergilemiştir. Eğer vatandaş, şunu sormak lâzımdır ki eğer vatandaş, seçmen, Türk seçmeni seçimleri bir mahalli seçim olarak algılamış olsaydı herhalde bu kadar belediye başkanı arasından iyi olanları, yeterli olanları, hizmetinden memnun olanları ayırt etme kabiliyetine sahipti. Bunlara yeniden yetki verecekti. ANAP'ın kaybettiği iller içinde hiç mi başarılı belediye başkanı yoktur? Şüphesiz ki işlerinde çok başarılı olanlar vardır. O halde hiç uzun boylu tartışmaya meydan vermeden açık olarak seçim sonuçlarının halkın genel tercihlerini, siyasi partiler hakkındaki genel tercihlerini yansıttığını rahatlıkla söyleyebiliriz. 26 Mart'a kadar Anavatan Partisinin ekonomik ve sosyal politikaları zaten iflas etmişti. Şimdi ise Anavatan Partisi tükenmiştir. Bugün Türkiye'nin temel meselesi, 7 Mart 1989 tarihi itibarıyla Türkiye'nin temel meselesi siyasi mesele olmuştur, siyasi

mesele haline gelmiştir, rejim meselesidir, Türkiye'de rejimin işletilme meselesidir. Eğer rejim işlerse çare bulunacaktır. Hadise bitmiştir, muamelesi kalmıştır. Muamelesinin nasıl olacağı da rejimin işletilmesine bağlıdır. Ve iktidara düşen görev de rejimi işletmektir. İktidar eğer rejimin önünü tıkarsa çok büyük bir tarihi yanlışlığı içine düşmüş olur. Bir başka ifadeyle 1983'te Türkiye'nin içine sürüklendiği güdümlü siyaset tablosu 26 Mart'ta değişmiştir. Şöyle ifade edebiliriz: 12 Eylül 1980'den sonra, özellikle 83 partileri kurulurken, Türk siyasetini değiştirme modeli tutmamıştır. Türk siyaseti bir değişme değil, 1983 arifesinde ve sonrasında bir değişme değil, bir değiştirme süreci içine sürüklenmiştir. Bunun tepeden inmecilikle herhangi bir farkı yoktur. 1983 seçimlerine keyfi vetolarla 3 parti sokulmamış, 3 parti arasında seçim yapılmış ve o günkü tablo ortaya çıkmıştır ve o tablo 1983'ten sonra, o tablonun alt yapısı 1983'ten sonra da devam etmiştir. Ara rejim zorlamaları Türkiye'de 26 Mart gününe kadar devam etmiştir. İşte vatandaş Anavatan Partisinin bütün devlet imkânlarıyla, bir devlet partisi gibi ve bütün vaatlerine ve hatta şantajlarına rağmen bu değiştirme modelini reddetmiştir. Hadise budur. Şimdi Sayın Özal diyor ki tablo 1980 öncesine döndü. E vatandaş öyle istemiş, öyle getirmiş. Yani vatandaş size % 45 oy verdiği zaman işte tablo değişti bu iyidir diyorsunuz, size oy vermediği zaman yien oraya döndü ve dolayısıyla vatandaş yanlış yaptı, yanlışlığı içine girdi imalannda bulunuyorsunuz. bunun vatandaşın oyuna saygı ile ilgili yoktur. Vatandaşın oyuna saygılıyız demek yeterli değildir. Saygının gereğini yapmak gerekir.

Saygıdeğer misafirler, şimdi dün ben Meclis müzakerelerini ben televizyondan izledim, aslında televizyondan izlemek çok daha zevkli oluyor, onu söyleyeyim. Yani Mecliste bulunduğunuz zaman sinirlendiğiniz belki birçok hadiseye evinizde otururken gülüp geçiyorsunuz. Şimdi bazı şeyler söyledi Sayın Özal. Onlara kısaca değinmek istiyorum. Çünkü Türkiye'nin gündeminde bu vardır. İktisatçı ile siyasetçinin çok benzer yanları var. İkisinde de bir kere rasyonalite hâkim. İkisinde de öncelikler hâkim. Zaten öncelikler rasyonalitenin sonucu. Şimdi Sayın Özal diyor ki: Ben diyor burda, çok daha ciddi meselelerin konuşulacağını beklerdim. Halbuki hiç böyle olmadı. Burada işte seçim sonuçlarının bir yerde polemik yapıldı demek istiyor. Şimdi tartışmanın zemini ayrı. Biz yıllardan beri bu ülke tartışsın diyoruz. Tartışma kavga etmek değildir diyoruz. Tartışmak çok sesliliğin, demokrasinin gereğidir diyoruz. Vatandaşın doğruları öğrenmesi için

doğru haber alması için, açık rejimin işlemesi için Türkiye'de tartışma ortamının oluşması gerekir diyoruz. Ama siz kapatmışsınız, dün kalkıp diyorsunuz ki burda önemli meseleleri tartışacaktık. Bunun yeri burası değil ki. 6 senedir kapatmışsınız televizyonu. televizyonda açık oturumlar bu yıl yapıldı 3-5 tane yapıldı. Tekrar ara verdi. İnşallah bundan sonra devam eder. Onda da zamanlar fevkalâde mahdut, 10 dakika konuşuyorsunuz 6 yıldan beri liderler arasında tartışma yapılmıyor, politikacılar arasında tartışma yapılmıyor ve bir Sayın Özal çıkıp efendim o bir saatin böyle önemli meselelere hasredilmesini, önemli meselelerin konuşulmasını istiyor. E bunun zemini orası değil. Zemin, konuşacağımız şeyin zeminini bulmanız lazım. Eğer zemin bulamazsanız söyledikleriniz havada kalır. Hep Sayın Demirel der ki benim altıma bir kaya bulun, bir taş bulun da onun üstüne çıkayım, oradan konuşayım. Çünkü kalabalığın ortasında konuşursanız gürültüye gider. Bir taşın üstüne çıkmanız lazım. Bugün o en yüksek taş da televizyondur. Televizyonu açın. Evet, bazı köşe yazarlarını da okuyorum. Deniliyor ki işte, muhalefet hep eleştiriyor, ama öneri getirmiyor, getirsinler önerileri de konuşalım. Saygıdeğer misafirler, bugüne kadar bir 87 seçimlerinden bu yana 16 ay geçti. Bu 16 ayın zannediyorum 7-8 ayında Meclis çalıştı. Her salı günü Meclis araştırması önergeleri tartışılır Mecliste. Bunların hepsi reddedilir. Zemin orası. Oraya getiriyoruz. Hatta bunların bir kısmı Anavatan Partisinin iddialarıdır. Biz onların iddialarını almışız, eğer bu iddialarınızın sahibiyse gelin bu Meclis araştırması önergelerine olumlu oy verin, burada tartışalım demişiz. Ama kaçmışlar. Biri çıkıyor ortaya bir lâf atıyor. Enflasyona DÇM yol açtı. Öyle mi? Peki. Bir önerge veriyoruz. Enflasyona neler yol açtı? DÇM mi yol açtı? Rolü nedir? Gelin tartışalım. Müzakere ediyoruz. Efendim lüzum yoktur diyorlar. E hani bu iddianın sahibiydiniz. Arkasından hayali ihracat. Hayali ihracatı hükümetde kabul ediyor. Araştırma önergesi veriyoruz. Gelin, işte platform bu. Milleti burası temsil ediyor. Hayali ihracatı tartışalım. Siz de kabul ediyorsunuz hayali ihracatın varlığını. Araştırma önergesi reddedildi. Bugüne kadar bir tane kabul edildi. Çevre meselesi. E Türkiye'nin demek ki en önemli meselesi çevre. Önemsiz demiyorum. Ama şimdi demek ki parlamento devre dışı Türkiye'de. Şunu söylemek istiyorum. Parlamentonun çalışmadığı bir ülkede rejimi yaşatamazsınız.

Parlamentonun görevlerini hükümet almış, ülkeyi kararnamelerle yönetiyor, parlamentonun en

önemli görevi denetim görevi. Kanun yapmanın yanında denetim görevi. Denetim fonksiyonu yapamıyor parlamento. 290 milletvikiyle çoğunluğu gelmiş. O zaman hiç Meclisi falan açıklamaya ve tartışmaya da lüzumumuz yok. Anavatan Parsiti grubunda meseleler konuşulur, müzakere edilir ve oradan kanunlaştırılır. Sayın Demirel bir figüran olmayız derken haklıydı, haklıdır. Geçmişte belki bir % 36.5 vardı, arkasında % 36.5. Tabii çarpıklık oradan geliyor. % 36.5. % 65 sandalye. Şimdi % 36.5 inmiş, % 21.7'ye, % 75'le % 65 sandalye. Bunu ne salt mantıkla, ne hukukla, ne de demokrasi prensipleri ve gelenekleriyle bağdaştıramazsınız. Ve içinize de sindiremezsiniz. Bir yanda arkamızda % 21.75 halk desteği olacak, öbür tarafta sandalyelerin % 65'ine sahip olacaksınız. Böyle çarpıklık Türk demokrasisi için büyük ayıptır. Bu ayıbı telafi etmek de öncelikle iktidarın görevidir. İktidar bugün çok ciddi bir sorumluluk altındadır. Bu çarpıklığı mutlaka ve mutlaka en kısa zamanda düzeltmek zorundadır. Yoksa Türkiye'de vatandaş demokrasiye ısındıramayız, demokrasiye inandıramayız. Demokrasinin faziletleri lâfta kalır. Demokrasi, diyoruz ki, hem en iyi yönetim biçimidir hem de en iyi hayat tarzıdır. Neye dayalı hayat tarzıdır? Hürriyetlere ve eşitliğe dayalı hayat tarzıdır. Hürriyetler teminat altındadır, temel hak ve hürriyetler, yaşama hürriyeti, insanca yaşama hürriyeti, din, vicdan, ibadet hürriyeti, eğitimde fırsat eşitliği, doğru haber alma hürriyeti. Bütün bu hürriyetleri rejim bize sağlıyor. rejimin teminatı altında ve neye dayalı olarak? Eşitliğe dayalı olarak. Nerede eşitlik? Kanun önünde eşitlik. Ama siz demokrasiyi bu çarpık haliyle devam ettirerseniz, sürdürmeye gayret ederseniz, kimse demokrasinin en iyi idare tarzı, yönetim tarzı olduğuna, ne de en iyi hayat tarzı olduğuna inanır. Sonra bu ülkede işte aşırı akımlara yol açarsınız. O zaman karşınıza demokrasinin alternatifi olan akımlar çıkar. Bugün alternatif şudur: Tabii zaman çok dar olduğu için kusura bakmayın, biraz konular birbirine giriyor. Alternatif. Bugünkü konumuz siyasi ve sosyal alanda alternatif. Siyasi alanda alternatif, demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla işletmektir. Yasaksız Türkiye sloganı ile ortaya çıkmıştır. Doğru Yol Partisi, arkadan ANAP'sız Türkiye'yi ortaya atmıştır ve şimdiki sloganı da hür ve demokrat Türkiye'dir. Demokrasi bütün kurumlarıyla, parlamentosuyla, siyasi partileriyle, hir basınıyla, hür sendikasıyla, hür üniversitesiyle, hür yargısıyla işletilmek zorundadır. Eğer bu kurumlar işlemiyorsa, kurumlar ve kurallar işlemiyorsa demokrasi göstermelik demokrasi olur. Yani bizim ikti-

sattaki göstermelik tüketim benzeri, ona benziyor. Ve demokrasiyi tabii hayata geçiremeyiz. Sayın Özal dedi ki: Burda fukaralık edebiyatı yapıldı, dedi, fukaralık edebiyatı yapmış muhalefet partileri. Şimdi Türkiye'de öyle bir gelir dağılımı tablosu var ki değerli misafirler. Bu tablo karşısında insan hayretlere düşüyor ve tablodaki değişme süratine bakınız. Tarımın 1980'de milli gelirden aldığı pay % 24, inmiş % 15'e; maaş ve ücretlerin milli gelirden aldığı pay 1980'de % 27 inmiş, % 14'e, % 14'e; buna mukabil diğer gelirler, faiz, rant ve kâr, % 50'den % 70'lerin üstüne tırmanmış. Şimdi bu tablo ve 8 yılda böyle bir sonuç ne yapmış, hangi sonuçları getirmiş? Türkiye'yi ikiye ayırmış bir kere. 5 ila 10 milyon arasında bir nüfus Türk standartlarında yaşıyor. Geri kalan 45 milyon civarında müfûs neredeyse Hint fakiri gibi yaşıyor. Evet. 80 bin lira hâlâ asgari ücret. Ortalama ücret de 200 bin lira civarında. Bu tablo ne yapmış Türkiye'yi? Türk ekonomisini, faiz ve rant ekonomisine dönüştürmü. Bir ekonomi ki faiz ve rant ekonomisine dönüştürmüştür, bütün üretim kanalları kapanmıştır demektir. O ekonominin üretkenliği bitmiştir demektir. O ekonomide verimlilikten, etkinlikten, etkinlik hesaplarından bahsetmek mümkün değildir ve Türk ekonomisi o hale gelmiş ki faizle yaşamak bir hayat tarzı haline gelmiş. Minik bir vaka: Dünya'da başka örneği yok. Faizle yaşamak hayat biçimi olmuş ve bu tablo ne yapmış? Tarım kesimi ki Türkiye'de insanların halen % 55'i tarımda yaşıyor, tarım sektöründen geçimini temin ediyor, nüfusun % 55'i. Tarımda fert başına geliri 350 doları düşürmü. 350 dolar bugün yoksulluk sınırı sayılan 500 doların fevkalade gerisinde. Buna mukabil ne olmuş? Sayın Özal ne diyor? Türkiye, diyor, IMF Türkiye'yi sanayi ihracatçısı ülkeler arasına aldı, diyor. Şu kandırmaca. Yani Sayın Özal 80'den beri, 83'ten beri özellikle, devamlı olarak milleti kandırmakla meşgul. Bir ülkenin sanayi ülkesi olmasıyla sanayi ihracatçısı ülke olmak çok farklı şeyler. Sanayi ülkesi olmadan sanayi ihracatçısı ülke olabilirsiniz ve bunun çok örneği var. Meselâ o grupta, sanayi ihracatçısı ülkeler grubunda bir Hindistan var. Fert başına gelir 200 dolar. Çin var, fert başına geliri 400 dolar. Türkiye'de tam tersine sanayi gerilemiştir, sanayi unutulmuştur, sanayi ihmal edilmiştir. Türkiye'de hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomi oluşmuştur. Hizmet sektörü, ticaret, bankacılık, ulaştırma, haberleşme, konut, turizm, bunlar sürükleyici sektör olamazlar. Bunlar destek sektörlerdir. Sürükleyici sektör sanayi ve tarımdır. Türkiye sanayileşmesini ve tarımını güçlendirmeden güçlü ülke olamaz, sana-

yileşmiş ülke olamaz, refahını yükseltemez, ortalama hayat standardını yükseltemez ve sosyal politikaları da uygulayamaz. Sosyal politikaları uygulamak her şeyden önce Türkiye'nin güçlü ülke olmasına bağlı.

Türkiye'de bölgeler arası, bölgeler arası gelir farklılığı çok daha genişlemiş. Yapılan araştırmalar var. Sadece milli gelirden aldığı pay itibarıyla Marmara Bölgesinin payı artmış, diğer bütün bölgelerin milli gelirden aldığı pay 1980'den 88'e gerilemiş ve bu iktidar meselâ 1984 yılında Doğu için birçok tedbir aldığını ileri sürdü, sürmü. Teşvik tedbiri aldım demiş, doğuya özel sektör gidecek demiş. Yani o kadar çok yanlış yapmış ki tabii bu yanlışlıklar ülkeyi bu noktaya getirmiş. Bir ülkede fakirlik çemberini özel sektörün kırması mümkün değildir. Fakirlik çemberini ancak devlet kırabilir ve Doğuda sanayi gerilemiştir. Ben bu seçimden öncesinde Doğuya da gittim gördüm. Daha önce yapılmış olan fabrikalar var, bazı tesisler var. Bir kısmı kapanmış, sökülümüş. Şimdi Sayın Özal, özellikle Sayın Demirel'i muhalefetteyken ve iktidardayken farklı konuşmakla itham etti. Halbuki söylediği şey farklı. 226 meselesi. Biliyorsunuz 226. 226 rakamı önemli tabii. Salt çoğunluğu gösteriyor. Ama bir de onun arkasındaki oy desteği var. Yani ikinci MC hükümetinin arkasında bile % 52 oy desteği var. E siz 290 arkasında % 75, yani birbiriyle mukayese edilemeyecek hadiseler. Yani birbiriyle benzemeyen hadiseleri mukayese etmek pozitif mantığa aykırı bir hadise. Birbirine benzer olmayan şeyleri mukayese edemezsin. Mukayese etmek için benzer olması lâzım. Aslında Sayın Özal muhalefet olmadı henüz, muhalefet olunca ne söyleyecek bilemiyoruz daha henüz. Tabii muhalefet olmak başlıbaşına bir hadisedir ve muhalefet olmak güçtür, muhalefette ideal olmak güçtür. Yani bir partinin asıl varlığı, asıl kimliği, asıl yeri muhalefetteyken ortaya çıkar. Sayın Özal'ın muhalefetteyken ne söyleyeceğini bilmiyoruz ama, iktidara gelirken ne söylediklerini çok iyi biliyoruz. Sayın Özal'ın iktidara gelirken söyledikleriyle iktidara geldikten sonra söyledikleri birbirine her alanda % 100 terstir.

Değerli misafirler, sayın hocam, birazda provizyon yapmama izin veriniz, ben bu konuda bir kitap yazdım biliyorsunuz. Özal ne dedi, ne oldu? Oturdum, üşenmeden bunu yazdım. Özal'ın 1978 ile 1988 arasında geçirdiği deformasyonu göstermek için yazdım bunu. Aslında ülke transformasyona değil, Sayın Özal çok ciddi bir deformasyona uğramıştır. Zaman olmadığı için tabii hiç örnek vermeyeceğim. Ancak bir iki şey söyleyeyim izin verirsiniz. Mesela 1978'lerde,

77'lerde Sayın Özal faize tamamen karşıdır, kâr-zarar ortaklığına dayanan, rant sistemine dayanan faizsiz bankacılığı, İslâm bankacılığını savunur. İktidara geldikten sonra da serbest faiz serbest piyasanın temel direğidir der. Meselâ iktidara gelmeden önce der ki: Enflasyon içinde kalkınmak mümkün değildir. Dünyada bunu başaramış tek bir ülke, tek bir devlet, tek bir millet yoktur. Bunlar hep seçimler öncesi yayınladıkları broşürlerde var. Hükümet programlarında da var. Ama seçimden sonra, yani iktidara geldikten sonra işte bu enflasyon kalkınmanın bedelidir. Sanayileşme hakkında; 1980'li yıllarda Özal ağır sanayiden yanadır. Ağır sanayi. Çünkü o zaman MSP çizgisindedir. İktidara geldikten sonra 85'li yıllardan sonra sanayileşmede büyük hata yaptık demiştir. O yıllar sanayie önem verdik, halbuki aslolan ticarettir demiştir. Enflasyon hakkında söylediklerini hepimiz biliyoruz. Diyor ki Sayın Özal: Bir iki tanesi çok çarpıcı. Enflasyonu azaltmadan fakirin durumunu düzeltereğini iddia edenler fevkalâde sahtekârlardır. 1983. Enflasyonu azaltmadan, şimdi enflasyon azalmamış Sayın Özal. Biz kendisine zaman zaman bunları Meclis kürsüsünden de soruyoruz. Enflasyon azalmamış ama, sen iddia ediyorsun ki, dün de iddia ettin, sadece 88'de reel gerileme olmuş, 88'e kadar hep dar gelirliilerin refah düzeyi yükselmiş, reel gelirleri artmış, nasıl oluyor? Hem burada diyorsun ki enflasyonu azaltmadan fakirin, fukaranın durumunu düzeltereğini iddia edenler en büyük sahtekârlardır, hem de enflasyonun % 80'lere geldiğini, mutfaktaki enflasyonun % 100'leri aştığı bir ülkede reel gelirlerin arttığını söylüyorsunuz. Hangi hesabı yaparsanız yapın, hangi endeksi alırsanız alın reel gelirler, geniş kesimlerin reel gelirleri % 60 civarında kaybolmamıştır ve diyorsunuz ki, zam çok kötüdür, sakın ola ki zam yaparak bu ülkeyi kalkındıracak olanlara, kalkındıracağını iddia edenlere inanmayın ve ondan sonra da biz icap eden zammı yapıyoruz ve bu zamları da halkın iyiliği için yapıyoruz diyorsunuz. Şimdi bunlar Sayın Özal'ın iktidara gelmeden önce ve iktidardayken söylediği, aynı konular hakkında söylediği farklılıklar. Arada 180 derece, yani bu kadar fark olmaz. Zaten ANAP'ın yapısı da bu. Yani bir siyasi parti içinde farklı görüşler olabilir ama 180 derece. Bir kitle partisinde mutlaka farklı görüşler olmaz. İşte Özal'ın yapısında bu vardır. Farklılıkları çok rahat millete anlatabilmektedir ve bundan en küçük bir rahatsızlık duymamaktadır.

Sayın Başkan, değerli misafirler zaman doldu, fazla zamanınızı almak istemiyorum. Tabii çok söyle-

necek şey vardı. Bu alternatifler konusu üzerinde bir iki cümle bir şeyler söyleyip bitirmek istiyorum. Türkiye'de alternatif meselesi çok yanlış anlatılmıştır, yanlış aktarılmıştır. Niye alternatif arıyoruz? Yani Türkiye'de tarımın ve sanayiın durduğu, halkın fakirleştiği, enflasyonun inanılmaz boyutlara vardığı bir modeli mi alternatif arıyoruz? Yani bi vazgeçilmez bir model olarak millete takdim edilmiştir. Bu Türkiye'de uygulanan modellerin en kötüsüdür. Bir kere onu tespit etmek lâzım. Hangi modeli uygularsanız uygulayınız bundan daha iyi netice alırsınız. Çünkü bu modelin altında, Türkiye gerçeğini bilmemek yatmaktadır. Türkiye gerçeği tanınmadan, bilinmeden, Türkiye'nin meseleleri iyi teşhis edilmeden çare bulunamaz. Türkiye'nin bir numaralı meselesini biz hep söyledik. Enflasyondur dedik. Ama meseleye ordan başlanmamıştır. Türkiye'nin bir numaralı meselesi hep döviz olarak görülmüştür. Şimdi Türkiye'de 1,5 milyar dolar döviz fazlası var diyor. Bu inandırıcı mı? Yani 50 milyar dolar dış borcu olan, bu sene borçlarını ödemek için 4 milyar dolar kaynak arayan bir ülkenin 1.5 milyar dolar fazlası olsa, ki bu fazla kâğıt üzerindedir, ne işe yarar? Siz dünyanın en borçlu ülkesi haline gelmişsiniz. Tabii o mesele de ayrı bir mesele. Hayali ihracat meselesi. Turizm gelirleri ve Irak'tan alınamayan dövizler. Yani o kâğıt üzerindeki bir tablodur. Türkiye'ye döviz akımını, fiili döviz akımını göstermez. O itibarla Doğru Yol Partisinin siyasal ve sosyal politikalarındaki alternatifi yani alternatif demeyelim de kendi modeli, kendi programının esası şudur: Biraz önce ifade ettim. Siyasi açıdan hür ve demokrat Türkiye'yi korkusuz ülke haline getirmek. Sosyal açıdan ise, insanı esas alan, modelin omurgasını insana dayatan, insanı kalkınmanın hem amacı ve hem de aracı olan bir sosyal hedeftir ve netice olarak Doğru Yol Partisi iktidara geldiğinde Türk vatandaşına, seçmenine, Türk milletine hürriyeti, emniyeti ve medeniyeti birliklet taahhüt etmektedir. Hepinize saygılar sunarım.

YÜKSEL ÜLKEN - Teşekkür ederim efendim. Sağ olun Sayın Ertüzün. Sayın Selvi buyurun efendim.

CEVDET SELVİ - Sayın Başkan, saygıdeğer konuklar, basınımızın mümtaz temsilcileri, ilk önce hepinizi saygıyla selamlarken, İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Başkanını ve yöneticilerini saygıyla tekrar selamlar, kendilerine teşekkür ederim. Sadece bu salonda sanıyorum bu İktisat Haftasına beşinci katılı-

şım. Onun için de son derece mutluyum. Bu toplantı ülkenin içinde, memleketin içinde bulunduğu çok yeni gelişmeler için de hazırlandığı için de son derece memnun oldum. İşçi hareketi, grev hazırlıkları. Belki toplum, insanlar, halkımız pek çok şeyleri açık seçik direktif biçiminde veremiyor, söyleyemiyor ama olayları çok iyi hissediyor ve günü geldiğinde biraz sabırla da olsa yerine getiriyor. Böyle bir değişiklik diğer taraftan da çalışma hayatında, endüstriyel ilişkilerde alabildiğine endişe verici. Bir parça sorumluluk duyanların ciddiyetle yaklaşması gereken bir noktada sizlere kısaca görüş ve düşüncelerimi istiyorum ve tabii ki burada özellikle konu kapsamında kalma ihtiyacını da hissettim. Öyle de gerektiği kanaatindeyim. Rejim sorunları, Anayasa, işçi-işveren ilişkileri, eğitim, sağlık, çevre, nüfus ve konut. Bunları yarım saatte anlatmak takdir ederseniz mümkün değil. O alternatif konusu çok konuşulduğunda derhal bize alternatifini soran iktidarın, ANAP iktidarının acaba programı neydi, alternatifleri neydi diye özel olarak araştırıp, onun programını aldım. Sosyal politikalarla ilgili programını şöyle hemen okuyunca, bize acaba bu ölçüler içerisinde nasıl alternatif sorabiliyor diye de merak ettim. Hemen bir iki tanesini okuyarak, diğer konuşmalarımı mazur göstermek için belki bunlar, şöyle sizlere değerlendirmek istiyorum. "Sosyal dengenin iyileştirilmesi, gruplar arasındaki gelir dağılımı farklılıklarının pratik ölçüler içinde azaltılması, fakirliğin kaldırılarak, refahın yaygınlaştırılması iktisadi gelişme politikamızın esasını teşkil eder. "İktisadi politikası bu. İkinci bir önemli sosyal politikasından da bir satır, alternatiflerini gösteren satır daha okuyayım: "Refahın yaygınlaşması, sosyal politikamızın temel unsurlarını meydana getirir. "Bunlar ufak paragraflardır. İşte alternatif, sonra iktidarın bu konularla ilgili programı budur. Kendi alternatifleri de bu ölçüde gitmiştir. Bu ve benzeri konuları burdan uzunca bir süre konuşma ihtiyacını hissettiğimizde daha zorluk çeker, birtakım varsayımlardan hareket etmek zorunda kalırdık. Ama yaşanan şu son 10 yıl artık pek çok örnek vermeye, zorlanmaya, birtakım dert anlatmaya gerek bırakmayacak şekle geldi. Onun için kısaca olaylara hafızaları tazelemek için değindikten sonra, ne yapılmalıdır, neden yapılmalıdır, çok olumlu söylenenler ne getirdi bize, ona gelmek istiyorum. Hepimizin yaşadığı gibi 1980 başlarında Türkiye 70 sente muhtaç kalmıştı, uçurumun kenarına gelmişti, Turgut Özal'ın Mecliste kürsüde söylediği gibi. Ne zaman döviz bunalımı, döviz sıkıntısı olmuşsa ihtilaller olurdu ve Türkiye'de de 24 Ocak ka-

rarları gibi yeni bir önlem paketi hazırlandı ve ondan sonra da 12 Eylül olayı geldi. Yani yıllardan beri uygulanan bir politika tıkanmıştı ve ondan sonra yenisi geldi ve hazırlanan politikanın da Türkiye Cumhuriyetinde nadir görülen en radikal bir biçimde uzunca süre uygulanmasını sağladı. Hep beraber yaşadık. Sanıyorum Dokuzuncu İktisatçıları Haftasında ve burda Sayın Turgut Özal yeni gelmişti iktidara, 1,5-2 saat kadar konuşup o bize göre çağ dışı, o gün alternatif dediği yepyeni birtakım formüllerini uzun uzun anlatmıştı. O zaman yine konuşmacı olarak bu politikayla 270 yıl sonra normal, vasat geçimini sağlayan bir insanın refaha erebileceğini söylemiştik ve dünyada iktisatçıları, ekonomik otoriteleri bir ülkede yeni bir politika uygulandığı zaman 2 yılda ne olacağını kendisi göstermiş olmalarına rağmen, alınan diğer önlemlerle de bugün 10 yıla yakın çok mükemmel bir parlamento, rahat bir parlamento çalışma imkânını dikkate alırsak 6 yıldır geldiğimiz nokta bugünkü durumdur. Anayasa, rejim sorunu. Bu konuları konuşurken çok rahat konuşma ihtiyacını hissediyorum. anayasa tartışmaya açıldığı zaman enine, boyuna ve gece gündüz bütün toplantılarda anlatmaya çalıştık mahzurlarını. 61 Anayasası boldu, üstümüzden dökülüyordu, olmazdı böyle sine denmesine rağmen bilindiği gibi o baskıların altında yeni bir Anayasa hazırlandı. Biz onun çok dar geldiğini, gelebileceğini, kısa sürede anlam ifade etmeyeceğini, uygulanması mümkün olmayan kuralların yarar değil, zarar getireceğini, hatta bir takım tepkilere, daha doğrusu anarşiye bile yol açabileceğini, uygulanabilir, çağdaş, demokrasi diyorsak gerçekten tüm ilkelerini benimseyen bir şekilde hazırlanmasını söyledik. Fakat kefiller oldu, kefil çıktılar. Ne zaman Türkiye'de bir bunalım olsa hemen özgürlüklere gelinir. Aslında ters. Ne zaman özgürlükler sınırlandırılmışsa, demokrasi kuşa çevrilmişse o kadar kısa sürede bunalımın olduğunu yaşayarak da gördük. Örneğin 1961 Anayasası, 82 anayasasına göre belirli ölçüde ve bir hayli ileri özgürlükler, demokratik haklar getirmişti, 17 sene dayandı. O bunalımdan sonra derhal özgürlükler kaldırıldı, kefil olundu ama mürekkebi kûruman deldirmem demesine rağmen birtakım yetkililerin kalbura döndüğünü hep beraber gördük. O halde olaya burada bakmamız gerekiyor. Türkiye gerçekten Avrupa Topluluğuna girecekse, gerçekten bu ülke çağdaş uygarlık düzeyine özgürlük içerisinde, bağımsız bir biçimde onurlu bir toplum olarak girmek istiyorsa, onu kesin karar verip, lâfıyla eğlenip olayı saptırma yerine sineye taş basıp o hedefe ulaşmak için gerek-

rin yapılması lâzım.

O halde Türkiye'de hergün tartışılan demokrasi var mıdır, insan hakları nedir, ne noktadadır, işkence hangi boyuta ulaşmıştır, alın teriyle geçinenlerin temel haklarını dahi arıyamadığı baskı altında, devlet politikası olarak depolitizasyonu marifet sayıp, insanları toplum yönetiminden kendi ülkesindeki bugünü ve yarını için görüş ve düşüncelerinden uzaklaştıracak bir anlayışın geçerli olmadığını ve bunun yerine Anayasanın, sineye basarak herkesin katılacağı, çağdaş tüm kurum ve kurallarıyla işleyecek Anayasanın, özgürlükleri bünyesinde toplayan Anayasanın hazarlanmasında yatmaktadır. O halde 1982 Anayasasının derhal ele alınarak çağdaş bir şekle getirilmesi lâzımdır. Bizin Anayasamız bir tepki Anayasasıdır. Objektif olarak değerlendirilip, çağa uygun, temel hak ve özgürlüklere uygun bir şekilde yapılmamış, kasıtlı olarak işlerliği de her geçen gün güçleşen bir hale gelmiştir. Anayasa tekniği bakımından da sakıncalıdır, pek doğru değildir. Çünkü bir yasada, hatta yönetmelikte bile, tüzükte bile yer alıp almayacağı tartışılan konular Anayasaya özel olarak getirilmiştir. Kendileri bu sefer, kendi Anayasalarını çiğnemek için gayret göstermektedir. Bu Anayasa hazırlığı, Anayasa değişikliği mutlak yapıldıktan sonra diğer konulara gelmek gereklidir. Burada iç ve dış, işçi ve işveren ilişkileri son derece önem taşıyan bir noktaya gelmiştir. Başta da söylediğimiz gibi 12 Eylül'e neden gösterilen sıkıntılar alabildiğine yoğunlaşmış, bunun suçlusu demokratik kuruluşlar, sendikalar, meslek örgütleri görülmüş, artık suçlu tespit edilmiş, yani demokrasi suçlu görülmüş, sınırlar alınmıştır. Pembe tablolar çizilmiştir. Tüm çalışanlar, emeğiyle geçinenler artık ses çıkaramaz hale gelmiş, ekonomi 2-3 yılda köşeyi dönecek denmiş, fakat beklenen hiçbir sonuç alınamamış. İşçiler alabildiğine, çalışanlar, memurlar sessiz sedasız beklemişler, ama kendileri özveride bulunmuş, zaman zaman susmuş, susturulmuş. Karşılığında bir şey beklemişlerdir. Ne dış borçta azalma, ne iç borçta azalma, ne iş sahasının açılması, ne de diğer o olaylarda bir gelişme görülmemiştir. Bunları susturmak için endüstriyel ilişkiler onarılması güç olan yaralarla donatılmaya devam edilmiştir. Bugün 600 bin civarında işçinin sözleşmesi uyuşmazlığa gitmektedir, grev hazırlığındadır. Büyük ölçüde dirençler yapılmaktadır. Çeşitli biçimlerde direnişler yapılmaktadır ve bu sefer çok ciddidir, inarıyorum gitmek zorundadır, bir takım sendikacıların da önlemleri mümkün değildir. Açlıkla, yıllarca sabırla beklemenin bugün doğal so-

nucudur. Aslında neden direniş yapılması lâzım. Doğal grev haklarını kullanması lâzım. İşçiler, işçi sınıfı üretim araçlarının düşmanı değildir, üretime karşı değildir, kaliteye karşı değildir. Ama bugün olumsuz yönde etkilemektedir. Alabildiğine üretim düşmüştür. Petrol üretimi düşmüştür, maden üretimi düşmüştür, kalite düşmüştür. Ama hiçbir iktidar, hükümet yetkilisi sorumluluk duyup sormamaktadır. Niye üretimi düşürüyorsun, niye ülke ekonomisini olumsuz yönde etkiliyorsun? diye sorma ihtiyacını duymamaktadır, sorma cesaretini göstermemektedir. Çünkü hata kendisindedir. Buna yaklaşımı şöyledir. Eğer siz greve çıkarsanız, fabrikayı kapatırım, satarım, ithal ederim gibi daha da tahrik edici davranışlar göstermektedir. Çözümü bu değildir. Ona dertlerini dinleyebilecek bir yaklaşımla, sorunlarını çözme, ihtiyaçlarını karşılama noktasına gelmesi lâzımdır. Bu ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkilemektedir ve bu konuda da hiç ciddi bir yaklaşım yoktur. Bunun altında yatan, bu grevlerin, bu direnişlerin nedenleri ekonomik değildir. Kesinlikle ekonomik değildir. Bana göre ideolojiktir. İktidar, Özal, doğrudan çalışanları sessiz, sedasız hatta ağzı var dili yok, köle gibi çalışan insanları gibi görmektedir. Neden bu kadar sert suçlamada bulunuyorum? Kolay, açıktır. 80'den bu yana çalışanlar milli gelirden % 50 daha az pay alır hale gelmiştir. Toplu sözleşme masalarında, o idari konular, genel konuların dışında olaya bir de makro açıdan bakılır. Eğer işçi ücretleri çok yüksekse elbette verilmez. Ama işçi ücretleri asgari ücretin dolıyındadır, yeni yeni adım atmaktadır. Geçersiz asgari ücret de ölçü olamaz. Demek ki işçiler reel ücretlerinde 80'dan bu yana % 56.7 geri gitmiştir. Ücretleri asgari ücret dolayındadır, enflasyonsa söylenenin her seferinde 3 katına çıkmıştır. Bugüne kadar yapılan sözleşmelerde de Sayın Başbakanın yılbaşında söylediği, yılbaşlarında söylediği enflasyon üç aşağı beş yukarı baz alınmıştır. Bütün bunların yanı sıra üretim maliyeti içerisinde işçilik payı da % 20-24'lerden % 7 civarına düşmüştür. Hiçbir haklılık payı yoktur ve bu nedenle de bu direnişler grev ve salgın haline gelip gidecektir. Buna mutlak çözüm gerekmektedir. Bütün bu baskılara rağmen, yeni yaklaşım, olumlu bir yaklaşım göstermek yerine işçi sınıfı ve sendikaları iktidarın tutum ve davranışından her geçen gün umut kesmiştir, her geçen gün endişeli olmuştur. Bir taraftan bu açlık, bir taraftan sendikaların yetersiz, etkisiz hale getirilmesi, işçi sağlığı açısından alabildiğine olumsuzluklar getirmiş, şu son 1

ayın bilançosu İskenderun'da 11 işçi ölmüş, Eskişehir Şeker Fabrikasında 8 kişi patlamadan yanmış, 2'si ölmüş, hemen kısa süre önce Samsun'da bir patlamada 6 kişi ölmüş.

Bunlar sözde ekonomik yönden işçiye para vermemek, daha kârlı iş yapabileceğiz derken daha da zararlı olmuş, Gübre Fabrikası, Samsun'daki, aylarca çalışamayacaktır. Bir taraftan sorunlara çözüm bulmak yerine, olayı daha da olumsuzluğa götürmüş, işi müteahhide vermeye başlamış, müteahhit sokaktan işçi bulup getirip, acemi işçiyle, kalifikasyonu düşük işçiyle iş kazalarını çoğaltıp, üretimde de olumsuz etkilenme ortaya gelmiştir. Diğer taraftan işçi simsarlığı söz konusu olmuştur. Pendik, Haliç Tersanelerinde, Camialtı Tersanelerinde, İskenderun Demir Çelik, Ereğli'de yeni paravan şirketler kurulmuştur. Bir kaynakçıya 19850 lira devlet kasasından o şirkete verilmekte, o şirket de kaynakçıya 850 lira para vermekte. 1300 lira şirkete vermekte, temizlik işçisi için 650 lira saat ücreti vermektedir. Böylesine olumsuzluk devam edip gitmiştir. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, yine çağ dışı ve öyle sanıyorum ki belirli sürede utanç belgesi olarak önümüze çıkacak 233 ve 308 sayılı kanun hükmündeki kararnameyle sözleşmeli personel getirilmiştir ve bunlar hiçbir haklardan, temel hak ve özgürlüklerden yararlanamayacak, hiçbir istekte bulunmayacak, köle gibi kullanılacaktır. İlk aşamada cazip gibi görünümlerine rağmen, dün, evvelki gün, bir aya kadar iyice bu olumsuzluklar çıkmış, Etibank'ta ve diğer işyerlerinde bunlar artık işten atılır noktaya gelmiş, kaderiyle başbaşa bırakılmıştır. Bütün bunlar işçileri, çalışanları tahrik eden duruma gelmiş, vergi adaletsizliği zaten alabildiğine yüksekken, dolaylı vergiler, zorunlu tasarruf sözü çıkmış, uygulaması başlamış, karnını doyuramayan çalışanlardan, memurdan, işçiden bir de zorunlu tasarruf diye dolaylı vergi sayabileceğimiz o çıkmış. Konut yaptırma fonu denmiş, onlar çıkmış. Verginin üstüne de bunları almış. Güvenilecek hiçbir şey kalmamış, umut bağlanacak hiçbir şey kalmamış. Bunun için artık işçiler, çalışanlar sosyal ve ekonomik olayların çözümünü bakımından mutlak bir yol aramaktadır. Bunun çözümünü de lâfla, baskıyla değil, demokrasinin tüm kurallarıyla işletilmesinden geçmektedir. Toplu iş sözleşmelerinin serbestçe yapılabileceği yasalarda, Anayasadan başlayarak yasalarda değişiklik yapılma zorunluğu vardır. Grev yasağı mutlak kaldırılmalıdır. Şu anda 500000 işçinin çeşitli iş kollarında grev yasağı içinde olduğu ve direnişlere başvurduğu açıkça görülmektedir. Yüksek

Hakem Kurulu mutlak kaldırılmalıdır, hak grevi getirilmelidir. Bunlar nasıl yapılacaktır? Anayasa değişikliğinde, zaten gösterdik, çalışma yasalarının, çalışma hayatıyla ilgili maddelerinin değişikliği hazırdır. Uluslararası Çalışma Teşkilâtının sözleşmeleri, Avrupa Topluluğuna entegre olabilecek ölçüleri dikkate alınarak, bu değişiklikler getirilmelidir. Diğer 1475, 2821, 2822, 506 sayılı yasalarda da mutlak değişiklik yapılmalıdır. Daha doğrusu demokrasinin tüm gerekleri, kuralları yerine getirilmeli, insanlar özgürce örgütlenmelidir, sendikalaşmalıdır. Memurlar sendikalaşmalıdır. Mademki Avrupa Topluluğuna gireceğiz, ordaki koşullar da bize gelmelidir. Zira 12 Avrupa Topluluğundan en son giren İspanya, Portekiz ve Yunanistan'da memurlar bile örgütlenme, sendikalaşma hakkına sahiptir. Bizde de bunlar olmalıdır. Kamusen diye işçi ve sendikalarıyla sorumlu olan, sorumluluk üretimden, yönetimden, kaliteden sorumlu olanları uzaklaştırıp, olayı hiç kavramayan ve yetkisi kişileri sendikaların karşısına getirmek, çalışma barışını da bozan en önemli unsurlardan biridir. Aslında karşı karşıya gelse o 2 yıl içerisindeki gördüğü olayları tartışarak, bilerek, bu diyalog sayesinde de üretimi atıracak bir yöntem, yol olabilir. Yüksek Hakem Kurulu Anayasa müessesesi olmaktan mutlaka kaldırılacaktır. Yönetime katılma ise son derece önemli, olumlu katkısı vardır. 12 Eylül olayından sonra tüm kuruluşlar haklı, haksız tarumar edilirken, 440 sayılı Yasa gereğince yönetime katılmayı da sınırlı da olsa ortadan kaldırmıştır. Ancak alınan raporların hepsi olumlu mütalâalar vermiştir. Ama sözümüz yerine gelsin diye kaldırılmıştır. Yönetime katılma mutlak ve mutlak sağlanmalıdır ve iş barışını, üretimi artıracak en önemli konulardan biridir. Yönetime katılma deyince sadece kamu iktisadi teşekküllerinde değil, Ziraat Bankasında, Halk Bankasında hangi meslek grubuna, hangi kesime hizmet ediyorsa orada bulunanlar da bu bankaların yönetiminde söz sahibi olmalıdır. Esnaf dernekleri. Çok büyük şeyler değildir yönetime katılmak. Mutlak Ziraat Bankasının veya Halk Bankasının Yönetim Kurulunda emekli generaller bulunacak diye bir kaide olmamalıdır. Ondan yararlanan, onu denetleyebilecek, onun içinde yaşayan esnafı, çiftçisi ve demokratik kuruluşları kanallıyla bunlar katılmalıdır. Bütün bunların yanı sıra, bunları niye tek tek saydım, serbest pazarlık, serbest örgütlenme, serbest grev. Bunların ülke ekonomisine zararı yok, sosyal yaşamımıza da bilhassa faydası var. 12 Eylül öncesi, 1963'ten 1979'a kadar en etkin sendikal hakların olduğu, grevlerin yapıldığı dö-

nemde özel sektöre baktığımızda çok ciddi gelişmeler olmuştur. Demek ki sendikalaşma ve toplu sözleşme düzeni, hatta grevli toplu sözleşme düzeni olumsuz yönde etkilememiştir. İsim bile sayabilirim. 63'te bir fabrikası olan herhangi bir sermaye sahibinin, bütün bu serbestlik içinde 79'da 16 tane fabrikası olmuştur. Holdingleşmiştir, Türkiye'nin çeşitli yerlerinde. Demek ki sendikalaşma, sendikal hakları verme, grev hakkını verme ülke ekonomisini, yatırımları, sanayileşmeyi olumsuz yönde etkilemediğini de beraber görmüşüzdür. Korkulacak bir durum yoktur.

İşte ne yapılmalıdır olayına gelince işçi-işveren ilişkileri, bunlardan mutlaka kurtarılması için Anayasa değişikliğinden başlayarak diğer yasalarda da rahatça hareket edebilecekleri bir noktaya gelinmelidir. Bütün bunların yanı sıra bir iki konuyu da, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin programında bunlar vardır, inanarak bunları yapacaktır, yönetime katılmayı ve diğer özgürlükleri, örgütlenme hakkını, sendikal hakları verirken de oy almak efendim güzel şeyler söylemek için değil, Türkiye'nin kurtuluşunu, istikrarın, ekonomik, sosyal, siyasal istikrarın ancak bu şekilde mümkün olabileceğini, çağdaş uygarlık düzeyine, bu anlayışla ulaşılabileceğine inandığı için söylemektedir. Başka türlü bugün istikrar var. İşte işler iyi gidiyor demek mümkün değildir. Bunu biz değil, yabancılar bile bizden iyi bilmektedir. O nedenle bunlar son derece kolaydır, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin tüm konularda en ince noktasına kadar alternatifleri hazır, vardır, uygulama alanında mutlak ve mutlak gösterecektir. Ben şuna katılmıyorum. Partilerin kimliği, varlığı şekli esas muhalefette belli olur dendi. Esas iktidarda belli olur. Muhalefette çok iyi tanımak mümkün değildir. Dilin kemiği yoktur, sorumluluk yoktur. Her türlü rahat rahat söyleyebilirsiniz ama iktidara geldiğiniz zaman, sizin kimliğiniz, sizin görüşünüz, düşünceniz, anlayışınız belli olur, o imkân kısa süre sonra sanıyorum bize sayın halkımız tarafından verilecek, biz de o zaman kanıtlayacağız düşüncesindeyim. İkinci, tabii bugüne kadar Zeynep, Turgut Özal, papatya gibi lâflarla olay gidiyordu. Ama vatandaşımız bunları dinliyor, alkışlıyordu da, onun altında bir şeyler arıyordu. Bir şeylerin farkındaydı. Başta onu söyledim, hissediyordu. Bugüne kadar gelen uygulamaları ve aynı uygulamaların bir devamını alternatif diye görmesi mümkün değildir. bunun farkındadır. O nedenle gelişmeler mutlak bu ülkede demokratik bir anlayışla, bağımsız bir anlayışla bu olumsuzluklardan kurtulacak yönde gelişmektedir. Yine sağlık konusuna gelince

devlet, hükümet bugün vatandaşı ne zaman, nerde aramaktadır? Vergi alacağı zaman aramaktadır, askere götüreceği zaman aramaktadır, bir bölümünü kredi vereceği zaman aramaktadır, ceza vereceği zaman aramaktadır ve 5 yıldan 5 yıla işgal ettiği o önemli iletişim aracı televizyonla yönlendirdiği biçimde kendi çıkarına oy vermesi için seçimlerde aramaktadır. Hastalığında yoksa, eğitiminde yoksa, işsizlik sorununda yoksa, senin bunalımında yoksa bu elbette düşündürücüdür. Çağımızın devlet anlayışında böyle olmak gereklidir. Sosyal hukuk devletin anlamı da bu değildir, sosyal demokrasinin gerekleri zaten bu değildir, onun için ordayız. O halde, bu ülkede tüm değer yargıları değiştirilirken, her olayda, hele hele çok dik katimi çeken televizyonda vallahi de billahi de yapmam deyip, insanları karamsarlığa itmek yerine, derleyip, toplayıp umut göstermek, çözüm yolları anlatmak, bu ülkeyi yönetenlerin, yönetme noktasına gelenlerin en büyük sorumluluklarından birisidir. Neden sağlık hizmetini devlet veremesin? Elbet parası olan gider istediği gibi istediği yerde de muayene olur. Buna engel yok. Ama asgari düzeyde, tüm olanaklarını kullanarak halkın sağlığına devletin, hükümetin mutlak ve mutlak el atması gerekmektedir. Bu da mümkündür. olmaz diye bir şey yoktur. Kurtuluş Savaşından sonra edebiyat tarihimize geçmiş, verem, ince hastalık diye geçmiş tüberküloz tüm dünyayı, geri kalmış ülkeleri kasıp kavururken Türkiye'yi de kasıp kavuruyordu. Ama devlet politikası olarak ele alınmıştır. Son 10-15 yıla kadar dünyanın en az görünen tüberküloz noktasına gelmişti, devlet istatistikleri gösteriyor. O zaman çok mu zengindi? O zaman bugünkü araçlar, gereçler, imkânlar var mıydı? Yoktu. Devlet politikası olarak ele alınca halka bütünleşerek beraberce bu noktaya getirildi. Sıtma aynı noktadadır. At sırtında, katır sırtında Türkiye'de insanlar kırılıyordu. O ekonomik imkânsızlıklar, o teknolojik imkânsızlıklar içersinde bir çırpıda çıkarda. Bu bir anlayış meselesidir. Bu bir ilke meselesidir. Yani bugünkü iktidar, param olsa yaparım demiyor, kesinlikle reddediyor. Türkiye'nin bunu kaldırması, Türkiye'de çağımızda sosyal hukuk devletinde böyle bir anlayışı kabul etmek mümkün değil. İlk önce bunu yapmayı kabul etmek gereklidir. İke olarak benimsemek, inanmak, kendin inanmak gereklidir ve mümkündür. Çok acı olaylarla karşılaşmaktadır. 17 aylık çocuğunu alamayan, bunları hep abartma sanıyoruz ama yaşıyoruz her gün, bir tek evimde şu, bir tek tarlamda su, affedersiniz katırım var, getereceğim, hastanenin önüne bağlayacağım,

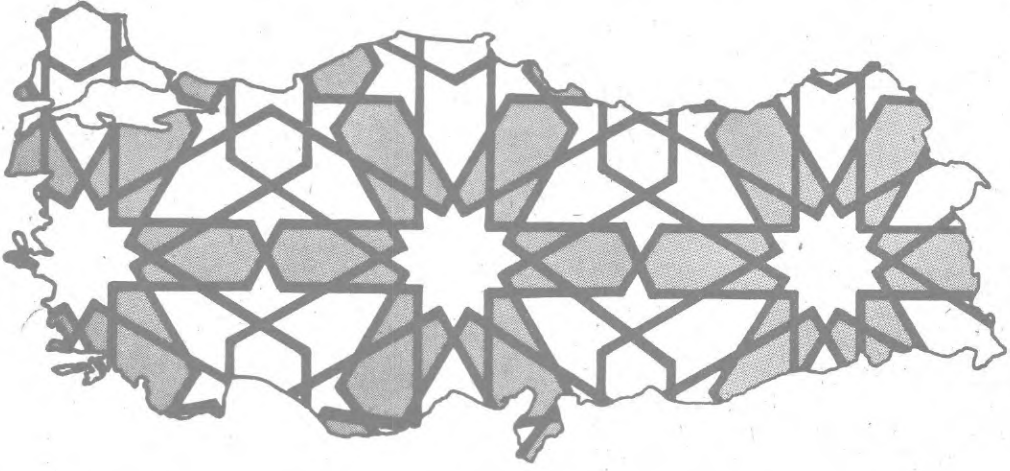

çocuğumu alacağım gideceğim diye ağlıyor, yapmacık değil. Hangi devlet anlayışı, hangi sorumluluk, hangi çağı uygun birbakıştır? Yani sağlığına tüm olanakları seferber ederek, insanların sağlığına bakmak mümkündür. Bu tabii sadece yeni doğan çocuklara belirli ülkelerde süt verilir, simge olarak söylenir. Bu oy versin diye değildir. O ülkede insanlar sağlıklı yetişsin, o insanlar sağlıklı yetişsin, sağlıklı bir toplumu oluştursun diye ileriye yönelik düşünme ve devletin, hükümetin sorumluluk alanına girdiği için onu yapma mecburiyetini hissetmektedir. O sadece sosyal yönden değil, ekonomik yönden de herkesin bildiği gibi yararı vardır. Sağlıklı yetişen çocuklar, gençler, nesil sağlıklı toplum oluşturunken, hastahane, ilaç, doktor, ameliyat masrafları da azalacaktır, ekonomik yönden de elbet sorumluluk yerine gelirken çok büyük külfet açmayacaktır, uzun vadeli. Eğitim konusunda gelince içler acısıdır.

Eğitime mutlak ve mutlak hükümet, devlet, diğer konular ne kadar önemliyse en az onların iki misli önem vermek zorundadır. Çünkü çocuklar sadece annenin, babanın çocuğu, genci değildir. Bu toplumun geleceğidir. O gençleri kültürlü, yetenekli, eğitilmiş bir şekilde yetiştirmek devletin sorumluluğundadır ki, Türkiye değil ama, dünya çağ atlıyor. O çağın atlandığı, bilimin, teknolojinin gelişmelerine ulaşabilmek için, gerçekten çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmek için o çocukları, gençleri okutmak, sosyal, siyasal, kültürel, teknolojik yönden son derece kaliteli bir hale getirmek, ülkenin geleceğini teminat altına almaktır. Yoksa parası olan okusun, parası olmayan okumasın anlayışı bu ülkeye konan, geleceğini tehlike altına alan bir olaydır. Elbette sosyal demokrat anlayışın, ilkelere esasında bu vardır. Yine de niyetir, inanmaktır ve mümkündür. Onun için bunlar birer anlayış meselesidir. Bugüne kadar gördüklerimizi ise tekrarlamaya gerek yoktur. Alternatif mutlak ve mutlak çelişkiler ülkesi haline gelen ülkemizde zaman zaman kafalarda bazı şeyler söyler ama, sosyolojik bir vakıdır. Aynı şeyin alternatifi aynı şey olamaz. Bu kavranmaktadır, bu araştırılmaktadır halkımız tarafından. Bu çözüm bulunma zorunluğu da vardır. Hemen şu cümlele bitirmek istiyorum. Bir ülkeyi yönetmek, bir devlet yönetimi ciddiyet gerektiren bir iştir. Sorumluluk gerektiren bir iştir ve yönetici olan insanlar belirli ilkeleri ülke yararına olan ilkeleri gerçekleştirmek için, yozlaştırmak için özveride bulunmaya da hazır olmalıdır. Biz bunu görmedik. Özellikle son 6 yılda görmemiz mümkün olmadı. Belirli insanlar, gruplar, siyasi partiler be-

lirli yerde çok güçlü olabilirler, çok etkili olabilirler ama onların gücü, temel hak ve özgürlükleri, yani demokrasiye dejenere etmeye kullanılmamalıdır. Ne kadar güçlü olursa olsun, demokrasiyi koruyacak kimsedir. Türkiye'de ne olmuştur? Akşamdan sabaha yasalar çıkarılmıştır ve büyük lâflarla çıkarılmıştır. En iyisi diye çıkarılmıştır, hemen bir tanesini söyleyim 3395 sayılı Yasa. Süper emeklilik. Ne olmuştur? Arkasında on binlerce aileyi perişan etmiştir. Haksızlığı büyüktür. Yine kanun hükmündeki kararnameler. Bunlar gayri ciddi, her uygulamaların arkasında binlerce hiç gereği olmayan ekonomik, sosyal, siyasal yararı bile olmayan yeni problemler çıkarmıştır. Eğer sistemli, sağlıklı hale getirilirse bu ülke 100 yıl 100 milyon insanı insan gibi yaşayacak bir noktaya getirilebilir. Bu sistemi biz kurmak zorundayız, bu ülkede kalacaksak, beraber kurmak zorundayız. Gerçekleri ortaya koymak zorundayız. Aksi halde dert yanmak yetmiyor. Bizim politikalarımız, inançlarımız bu doğrultudadır. Öyle sanıyorum yine kısa bir süre sonra bunu uygulamalarımızla kanıtlayacağız, onun için çok düzgün konuşmadım. Söylemek yerine, yaptığımız zaman görülsün, sürpriz olsun diye. Teşekkür ederim.

YÜKSEL ÜLKEN - Teşekkür ederim Sayın Selvi, sağolun efendim.

Kültür Hazinesi!

Türkiye...

Doğu ile batı arasında bir kültür köprüsü...

Tarih öncesini,

İlk, orta, yeni ve yakın çağları yaşamış topraklar...

Gelişen, çağdaş bir kültür,

Eşi bulunmaz bir tarih hazinesi,

Titizlikle korunması gereken bir kültür mirası...

VakıfBank

Bankacılık hizmetlerinde olduğu gibi,
kültür ve tarih hazinemizin korunması için de
üzerine düşen görevi yerine getirmektedir.

Bilerek ve Yaparak....

VakıfBank
Türkiye Vakıflar Bankası

7 Nisan 1989 (Öğleden Sonra)

Sosyal ve Siyasal Politikalar: Genel Tartışma ve Eleştiriler

Oturum Başkanı : **Nusret EKİN**

Panel : **Önder AKER**

Necati DOĞRU

Tuğrul KUTADGOBİLİK

Taha PARLA

Burhan ŞENATALAR

NUSRET EKİN - Herkes biraz yorgun oluyor, ama o kadar müstesna panelistlerimiz var ki, zannediyorum aynı sabahki tempoyu ve başından beri devam eden tempoyu sürdüreceğiz. Bu öğleden sonraki panelimizin temel konusu: siyasi ve sosyal politikalar. Siyasete bir şey söylemiyorum, benim uzmanlık dalımın dışında, Rufaîler karışır, karmakarışık bir konu. Ama sosyal politika deyince çok basit bir tasnif yaparak panelin sınırlarını da belirlemek istiyorum. Biliyorsunuz sosyal politikalar deyince, temelde devletin yürüttüğü makro seviyedeki sosyal politikaları kast ediyoruz. Hemen kaba saba akla gelen konu; sağlık, eğitim, sosyal altyapı politikaları yanında istihdam, gelir dağılımı, ücret ve gelirler politikaları, servet ve mülkiyet dağılımı politikaları vesaire gibi sosyal altyapı politikaları akla geliyor.

Bunların içinde bir tanesi de, çalışma hayatının demokratik düzeni dediğimiz bir sosyal politika dır. Şimdi bu mantık içinde kalarak, sosyal politikaların çok ayrıntılı ve teknik bilgiler isteyen endüstri ilişkileri sahasını biraz daha diğer siyasal politikalardan ayırarak, daha ziyade genelden başlayıp, özele doğru inen bir model uygulayarak ilk önce sözü basınımızın çok ünlü, şahsen benim de çok beğendiğim, benim beğenmem önemli mi bilmiyorum, ama çok beğendiğim ünlü gazeteci Necati Doğru'ya vermek istiyorum. Buyurun Sayın Doğru.

NECATİ DOĞRU - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Bu yapacağım kısa konuşmada teveccühünüze layık olmaya çalışacağım. Sosyal politikalarla ilgili olarak benden sonra konuşacak olan değerli bilim

adamı arkadaşlarımız ve sanayi kesimini temsil eden bir arkadaşımız, teknik ve derinlemesine bilgiler getireceklerdir. Ben sabahki yapılan konuşmalara bir gönderme yapıp, bir bellekleri tazelemek isterim. Sabahki konuşmalara dönmek istediğimiz zamanda, aklımıza bir Meksika fıkrası geliyor. Bir ekonomist Meksika'ya gitmiş. Meksika'da siyasal ve sosyal politikaların hangi yönde gitmekte olduğunu araştıracaktı. Sosyal ve siyasal politikaların hangi yönde gittiğini araştırmadan önce fiziki politikalara bir bakalım neler oluyor diye soru sormaya başlamış ve Meksika'da petrolü kim işletiyor diye sormuş. Onlar da demişler ki, Amerikan petrol şirketleri işletiyor. Peki, Meksika'da makine sanayii kimin elindedir demiş. Onlar da, Almanların elindedir demiş. Meksika'da bankalar kimin elindedir deyip sormuş. Meksika'da bankalar Almanlarla Fransızların elindedir demişler. Meksika'da tarımsal sanayi kimin elindedir? İspanyollarla Fransızların elindedir diye cevap vermişler. Peki Meksikalılar ne yapar? diye sormuş ekonomist. Onlar da sadece Viva Meksika diye bağırırlar, diye cevap vermişler ve tabii Meksika bugün 100 milyar dolara ulaşan borcu ve Amerikan sınırından sızmaya çalışan işsizleriyle biliyorsunuz en çok konuşulan ülkelerden birisi oluyor. Şimdi sabahki konuşmalarda sayın konuşmacılar tabii 26 Mart seçimlerinin vermiş olduğu o coşkulu, kendi açılarından coşkulu sonuca bakarak, hep Viva Meksika der gibi "Viva Patilerimiz" dediler ve sosyal politikaların gerektirdiği alternatifler neler olmalıdır ve neler olacaktır, gündemlerinde neler vardır? onu söylemek istemediler. Belki de bir politik strateji olarak, bir taktik olarak bunu söylemek istemediler. Çünkü daha önümüzde politikanın hangi mecrada seyredeceğine dair kristalize olmuş, en azından resmî anlamda kristalize olmuş bir yol, bir tarz yoktur. Şimdi tabii sabahki oturumda bir de seçim sonuçlarının yığınlığı'nın verdiği eziklikle iktidar partisi sözcülerinin de burda yer almaması, belki bu değerli toplantının bir yanının eksik bıraktır. Acaba, ben düşündüm, ANAP sözcüleri gelseydi ve burda sosyal politikalarını anlatmak isteselerdi ne diyeceklerdi? Bin onlara göz atmak lâzım ve belleklerimiz tazelemek için de 83'lere doğru gitmek gerekiyor. 83'lerde ANAP siyasî iktidarının sözcüsü burda olsaydı, en önemli sosyal politikalarından birisi olarak belki de enflasyonu söyleyecekti. Enflasyonu aşağı çekme kararıyla gelmişti biliyorsunuz. İkinci sosyal politika, konut sorununu çözmek üzerine düğümliyordu ve siyasî iktidar partisi gerçekten üzerinde araştırma yapmaya değer, irdeleme-

ye değer bir konut projesiyle Türkiye'nin gündemine geldi. 1983'lerde bugünkü iktidar partisinin sözcülerinin konuştuklarına göz attığımız zaman altını çizdikleri en önemli sosyal politikalardan birisi olarak gelir dağılımı adaletsizliğinin giderilmesi konusunda durduklarını, üzerinde durduklarını görmekteyiz. Yine aynı yollarda eğitim ve sağlıkta adaleti sağlamak, gerice yörelere doğru yatırımı kaydırmak ve eşitsiz gelişme kanununun o kaderici yapısını kırıp, Türkiye'nin bütün topraklarını, bütün bölgelerine sanayii yaymak, belki çok harcıyandan daha fazla vergi, lüks tüketenden daha büyük harçlar alarak orda da bir sosyal dengeyi sağlamak, herkesin çocuğuna İngilizce ya da yabancı dilde eğitim yapan bir okul sunabilmek gibi bir seri, o dönemin toplumun beklentilerini de kucaklayan bir seri sosyal politikaları uygulayacaklarını vazettiler ve hepimiz belleklerimiz tazeleyelim ki, ucundan kenarında olsa bunları uygulamaya koydular. Fakat 26 Mart 1989'a geldiğimiz zaman, sandığın da bize göstermiş olduğu tabloya da baktığımız zaman, bu politikaların toplum tarafından sevimli bulunmadığı, yeterli bulunmadığı, mutlu edici bulunmadığını görmekteyiz. Şimdi sormak gerekir. Sabahki konuşmacılar bunu açıkca belli ettiler ki, bu tablodan toplum memnun değildir ve zaten sandıktan çıkan sonuç da bunu göstermektedir. Peki neden başarısız oldu? Bugünkü siyasî iktidar, bence önemli gördüğüm bu sosyal politikaları neden başaramadı? Bunun çok çeşitli nedenleri var. Fakat en önemli nedenlerinden bir tanesi belki de tepeden plânlama ve insanı içine almayan, insanı içine katmayan bir anlayışla yola çıkılması tabloyu bu noktaya getirdi. Nitekim sabahki konuşmacılardan Sayın Deniz Baykalda konuşmasının bir yerinde, 1983'te başlatılan yukardan plânlama, yukardan yapmada ısrar etme tavrı, 6 yıl sonra iktidar oylarının % 21'lere inmesini getirdi derken, sanırım bu tepeden plânlama ve insanı içine almayan, insanı ön plâna almayan bir yaklaşımı kastediyordu. Diğer konuşmacılardan Sayın Tefik Ertüzünde, konuşmasının bir yerinde, iktidar partisinin neden daha az oy alır duruma geldiğini ve ülkenin problemlerinin neden bu kadar arttığını tahlil ederken de şu cümleyi kullandı: 1983'te Türk siyasetini değiştirme modeli tutmamıştır, yani 1983 yılında tepeden, insanı ön plâna almayan ve toplumun her kesimini bu işin içine katmayan bir anlayış getirildiği için, bu stratejide, bu felsefede yürüdüğü için bu model tutmamıştır şeklinde bir tespitte bulundu ki katılmamak mümkün değil. Diğer konuşmacılardan Sayın Cevdet Selvide şu cümleyi kullandı. Gerçekten bu da

bu tezi destekliyor. Bunalım geldiği için özgürlükler sınırlanmıyor, özgürlükler sınırlandığı için bunalım geliyor. Siz toplumu kendi problemlerini çözecek olan modellere aktif olarak katamazsanız, yani dolayısıyla onun özgürlüklerini veremezseniz, onun konuşmasını ve problemleri çözmekteki araçları üretmesine yardımcı olmazsanız bunalım o zaman geliyor. Şimdi bakınız bu, bu tepeden inme ve insanı içine katmayan yaklaşım meselâ son 9 yılda bütün toplumun her sosyal sınıfının ve katmanının büyük bir özveriyle desteklediği, ihracat politikasında da kendini gösterdi.

Ihracat 2 milyar dolardan 10 milyar sınırlarına doğru geldi. Hepimiz bundan büyük mutluluk ve övünç duyar olduk. Problemlerimizi çözmeye başlayan ciddi adımlardan birini atıyor gibi görmeye başladık. Fakat ihracatın bu kadar yükselmesinde ne kulanılan teşviklerden, trilyonlarca liralık teşviklerden ne kadarının bu ihracatın patlamasına katkıda bulunan insanlara gittiğinin bir hesabı, bir araştırılması yapılması gerekir. Şunu demek istiyorum. Ihracat teşviklerinden, fabrikada çalışan işçinin, serada domates toplayan bahçıvanın, tarlada çapa yapan köylünün, overlok makinesinde makine diken tekstilci gelinlik kızın cebine çok fazla para girmediği için, bu ihracat patlamasının yarattığı büyük maddi değer bir sosyal politikaya ulaşmış, toplumu o kesimde de mutlu edememiştir. Yani çok başarılı bir adımdır. Fakat bunun sosyal yansımaları olmamıştır. Konut politikası da son 6 yıl içerisinde çok önemli bir sosyal politika aracı olarak gelmiştir ülkemizin gündemine. Öyle ki bu konut politikası, bu toplu konut politikası Anavatan Partisini partileştirmede en önemli öğelerden birisi haline gelmiştir. Sosyologlar ve ekonomistler bunu böyle irdeliyorlar. Fakat ona rağmen bugün kentlerimizde yapılmakta olan kooperatiflerden tutun ve o kooperatiflerin yaratmış olduğu plânsız kentleşmeden ve kentlerin betonlaşmasından doğan problemlerden ötürü bu sosyal politika problem üreten bir duruma gelmiştir. Bunun nedenleri de insanlarla katılımı sağlayamadığı için. Meselâ kentlerdeki altyapı projeleri de çok önemli sosyal politikalardan biridir bence. Fakat bu da belediye başkanlarının ben yaparım, en iyisini ben bilirim, sizden iyi düşünürüm tavırlarıyla kucaklaştığı için ve o kentin insanları, dernekleri, sendikaları, demokratik kuruluşları ve kitle örgütlerinin düşünceleri alınmadan böyle bir tavra girildiği için bu çok önemli harcamaları da gerektiren ve sosyal bir politikayı içinde barındıran bu gelişme de, işte seçim sonuçlarının gösterdiği gibi toplumu mutlu etmeyen bir mecraya doğru gitmiştir.

Ücretler meselesini biraz sonra arkadaşlarımız anlatacaklardır.

Temel yasaklar kaldırılmamıştır. niçin bu noktaya gelinmiştir? Çünkü, insanı ön plâna alan bir anlayıştan hareket edilmediği için kanımca. Tarım kesiminde köye giren ürünlerin pahalılaşması, buna karşılık köylünün kente satmakta olduğu ürünlerin aynı oranda yükselmemesinin altında da yine bu karşılıklı olarak iletişimi sağlayamama sorunu yaratmaktadır. İşte gerice yörelere sanayi götürme iyi niyetlerine ve girişimlerine karşı gidememiştir. Çünkü, yüksek faiz sisteminin yarattığı büyük maliyet, büyük yük altına sanayici girmemiştir. Girmede için de iyi niyet olmasına rağmen gerice yörelere sanayi gidememiştir. En son meselâ özelleştirmede dahi bu yılların birikimi ve emeği olarak ortaya çıkan fabrikaların hangi ölçüler içerisinde özelleştirilebileceği topluma net bir şekilde anlatılmak istenmemiştir. Bütün bunları üst üste koyarsak, tepeden inme bir modelin çizgisinde gitmek ve insanı ön plâna alan çözümler üretmeden yola çıkmak, ne kadar çok sosyal politikaya uygun hareket ediyorum dersiniz dahi sonuçta başarısızlığa götürüyor politikayı. Ben zannediyorum ki bundan sonraki konuşmacılar bu çerçevede alternatiflerin hangi yönlerde olacağını size sunmaya çalışacaklardır ve bundan sonraki dönemde Türkiye'nin gerek siyasi partilerinin, gerek üniversitelerinin, gerek basının en çok üzerinde duracağı konular, bu insanı ön plâna alan çözümler nelerdir ve bizim insanımız ne yapabilir şeklinde olacaktır. Efendim teşekkür ederim.

NUSRET EKİN - Sayın Doğru'ya çok teşekkür ederiz. Efendim, şimdi sıra Sayın Parla'da. Sayın Parla Boğaziçi Üniversitesi eski öğretim üyelerinden. Halen yayıncılık yapıyor. Ünlü bir yazarımız. Buyurun Sayın Parla.

TAHA PARLA - Efendim, teşekkür ederim. İzin verirsiniz ben şöyle bir sıra izlemek istiyorum. Önce kabul ettikleri takdirde sayın parti temsilcilerine birkaç soru sormak istiyorum. Lütfedip cevaplarırsa partilerinin siyasi politikalar konusunda neler düşündüklerini sabahki oturuma nazaran biraz daha iyi anlayabileceğimi umuyorum. Ondan sonra sabahki konuşmalar hakkında edindiğim birkaç izlenimi çok kısaca söyledikten sonra, oturumun konusu daha baştan bizlere alternatif politikalar ki benim ilgilendiğim burda alternatif siyasal politika kısmı. Onunla ilgili bir öneri getirmek istiyorum. Çok zamanınızı almayacağım. Sor-

mak istediğim birkaç soru şunlardır: Tabii bunlar rastgele seçilmiş sorular değil. Fakat çok dikkatli bir soru listesi de değil. Önemli olduğunu düşündüğüm, siyasi rejimle ilgili olarak önem taşıdığını düşündüğüm konular. 1. 1982 Anayasasının temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan hangi maddelerini değiştirmeyi düşünüyorsunuz parti olarak? Hiç değilse öncelikle hangilerini değiştirmeyi düşünüyorsunuz? Çünkü sabahtan beri insan etrafına düzenlenen, yahut insanı öne alan politikalarından bahsediliyor. Temel hak ve özgürlükleri ki siyasal hak ve özgürlükler de buna dahildir. Bununla ilgili rejimdeki eksiklikleri nasıl tedavi etmeyi düşünüyorsunuz.

2. Olağanüstü yetkili Cumhurbaşkanı'nın yetkilerini azaltmayı düşünüyor musunuz? Düşünüyorsanız, hiç değilse öncelikle hangilerini azaltmayı düşünüyorsunuz? Burada çok temel bir soru daha var. Özellikle Cumhurbaşkanı'nın kendiliğinden Silahlı Kuvvetlere silah kullandırma yetkisi gibi son derece tehlikeli bir yetki. Buna karar verdikten sonra Meclislerin olaydan sonra dahi onayını almasına dahi gerek görmeyen bir Anayasaya karşı karşıyayız. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

3. Devlet yapısını demokratikleştirmek üzere Genel Kurmay Başkanlığının ve Milli Güvenlik Kurulunun konumu ve yetkilerinde değişiklik amaçlıyor musunuz?

4. Cumhurbaşkanı'nın tek başına yaptığı işlemlerin, Yüksek Askeri Şûra kararlarının ve olağanüstü sıkıyönetim ve savaş ve seferberlik hallerinde Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanacak Bakanlar Kurulunun Milli Güvenlik Konseyinin de olurlarını aldıktan sonra kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi hakkında ne düşünüyorsunuz? Ve bunun dahi yargı denetimi dışında olması hakkında ne düşünüyorsunuz?

5. 1982 Anayasasında son derece bozulan yargı ve yürütme ilişkileri konusundaki düşünceleriniz nedir? Somut sorum şudur: Özellikle tüm yüksek yargı organlarının ya doğrudan Cumhurbaşkanı'nca, kalanının da zaten onun atadığı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca seçilmesi konusunda bir değişiklik düşünüyor musunuz? Bağımsız olmayan ve yargı güvencesi olmayan bir siyasal rejim içinde hukuk devletinin özlenen demokratik durumu ne derece gerçekleşmesine imkân vereceği konusunda kaygılarınız nedir? Bu konuda somut Anayasa değişikliklerinizin nedir?

Bu soruları şunun için getirmek istiyorum. Bana göre ekonomik sorunlar son derece önemli. Fakat Türkiye'nin siyasi sorunları ve rejim sorunları da son derece önemli. Hiç değilse eş düzeyde. Birinci plâna almadığımız takdirde dahi rejim sorunlarını. Merak ettiğim şudur. Sabahki oturumda alternatif sosyal ve siyasal politikalar getirmelerini beklediğim siyasi parti temsilcileri, sosyal ve ekonomik alanda şu veya bu somutluk derecesinde bazı öneriler getirdiler. Siyasal politikalar konusunda alternatif getirtilmediler. Sadece ANAP değildir, SHP'dir veya DYP'dir dediler. Alternatif siyasal politikaları nedir? Biraz daha somut olarak görmek zorundayız. Ve bu partilerin talip oldukları iktidar ve hizmet yarışına hangi siyasal rejim içinde devam etmek istediklerini ben merak ediyorum. İki bakımdan merak ediyorum. Birincisi: Tasarladıkları sosyal, ekonomik ve siyasal politikalar bu rejim içinde mümkün müdür, değil midir, bunu ne kadar tartmaktadırlar. İkincisi: Bizatihi rejimin demokratikleştirilmesi gibi bir siyasal hizmet amaçlarının tam ne olduğunu görmek istiyorum.

İzin verirsiniz çok kısa birkaç izlenimimi söyleyeceğim. Sabahki oturumda ben önce yanlış oturuma geldiğimi düşündüm. Çünkü konu sosyal ve siyasal politikalar ve ikincisinin altında da Anayasa ve rejim sorunları diye bildirilmişti. Fakat sosyal ve ekonomik politikalarından bahsedildi. Fakat siyasete gelince hitabet zengindi, fakat siyaset eksikti. Şu anlamda eksikti. Bazılarımız belki bir içerik analizi yapmışlardır. Kullanılan terimler ne sıklıkta kullanıldı ve zaman olarak ne süre ayrıldı ve ben kendime göre şöyle bir tespit yaptım. Politikalar setinden bahsedildi. Bunu dar anlamda siyasalar diye de alabiliriz. Çok somutlaşmadı. İnsanlar, kadro ve partiden bahsedildi. Uygulamadan, hareketten, hatta ikinci bir aşamada süprizden, iktidara geldiğinde süprizden bahsedildi. Seçimden, oydan bahsedildi. Seçim analizi yapıldı. İstatistikleri verildi. İktidardan çok bahsedildi. Alternatiften somut politikalar, genel de olsa somut politikalar şeklinde değil, alternatif halihazır parti değil, bizim partilerimiz şeklinde bahsedildi. Bir miktar da kendi partilerinin erdemlerinden ve iktidara geldikleri zaman neler yapacağından bahsedildi. Fakat bu da siyasettir. Siyasetin parçasıdır ama siyaset bundan ibaret değildir. Bu dar siyasettir. Daha geniş bir siyaset anlayışını ben göremedim. İlkelerden, programlardan, özellikle demokratikleşme yönünde, rejim değişikliklerinden bahsedilmedi. Anayasa değişikliği ile ilgili soruları da bunun için sordum. Biraz daha açıklamış olabileceğimi umuyorum. He-

men işaret ediyim. SHP Genel Sekreterinin ünlü bir ikilisi vardı. Demokratikleşme ve sınılaşma. Bugün sınılaşmadan de bahsedildi, fakat demokratikleşmeden bahsedilmedi. Belki sizin de dikkatinizi çekmiştir. Benzerlikle DYP temsilcisi hürriyetçi demokrasiiden bahsetti, fakat bundan ne anladığını, ne kastettiğini ve bu yolda neler yapacaklarını ki bunun yolu esas itibarıyla Anayasa değişikliğinden geçecektir, hiç bahsetmedi. İkinci SHP temsilcisi, bu konuya en çok vakit ayıran kişi oldu. Ama o da eğer kabul ederse tespiti başka konulara, sosyal ve ekonomik konulara zaman olarak daha fazla zaman ayırdı. Anayasa değişikliği gereklidir dedi. Fakat nerelerde neyin gerekli olduğunu söylemedi. Bence en azından aynı zamanı ayırabilseydi, ben daha çok partinin eğilimlerini öğrenebilecektim. Bu arada benim endişe ettiğim bir şey var. Sabah parti temsilcilerinin büyük bir coşku içinde ve belli bir analitiklik içinde ortaya koydukları bir tarihi vesile ile karşı karşıya Türkiye'de, partiler de. Bu vesilenin iyi kullanılması lazım diye düşünüyorum. Bu vesile de şudur. Erken bir seçim hakikaten işaret ettikleri gibi gereklidir. Sağlıklı olan budurama bu sağlanır sağlanmaz, iktidar partisi bu tarihi görevi kabul eder, reddeder, onu bilemeyiz. Ama buna zorlanmalıdır. Eğer böyle olursa kompozisyonun ne şekilde ortaya çıkarsa çıksın o Meclis Anayasa değişikliği yapmak üzere halktan vekâlet almış bir Meclis olacaktır ve bu anlamda olağan yasama yoluyla Anayasa değişikliği yapacak bir kurucu meclis sıfatını da taşıyabilecektir. Aynı zamanda Cumhurbaşkanı seçimini de yapar. Benim önerim budur. Çok teşekkür ederim.

NUSRET EKİN - Efendim Sayın Parla'ya çok teşekkür ederiz. Sabah ve öğleden sonra konuşan politikacıların herhalde işleri çok zorlaşmaya başladı gibi gözüküyor. Bir hayli sualler var. Tabii bu suallerin bir kısmını ayrıntılı bir şekilde cevaplandırmak için ciltler dolusu konuşmak lazım. Efendim, şimdi sıra Sayın Şenatalar'da. Burhan Şenatalar ünlü bir hocamız. Siyasal Bilgiler Fakültesi, İstanbul Üniversitesi hocalarından. Zannediyorum o da bazı sosyal politika sorunlarından bahsedecek. Buyurun Sayın Şenatalar.

BURHAN ŞENATALAR - Çok teşekkür ederim Sayın Başkan. Değerli dinleyiciler, ben de sanıyorum hiç olmazsa girişte. Taha Parla'nın bıraktığı noktadan biraz devam edeceğim. Şimdi panelimiz siyasal ve sosyal politikalar başlığını taşıyor ve belki tesadüf,

belki çok bilinçli bir şekilde saptanmış, düşünülmüş bir isim. Şu noktaya dikkat çekerek başlamak istiyorum. Gerçekten de sosyal sorunların çözümünde siyasal rejimle ayrılmaz ilişkiler var, ayrılmaz karşılıklı etkileşimler var. Türkiye'de gerçekten de siyasal rejim konularında fazla kaçınarak konuşuyoruz. Bunlar biraz pürüzlü konular galiba. Tek tek insanların başını derde sokabiliyor ve partilerin başını derde sokabiliyor. Yani hesabını zor vereceğiniz birtakım polemiklerin içine sürüklenebiliyorsunuz. Dolayısıyla Türkiye'nin 12 Eylülle birlikte kabul etmek zorunda kaldığı rejim konusunda yeter derecede eleştirel davranılmadığı kanısındayım ben de. Davranılmadığı içindir de şöyle bir tablo ortaya çıkıyor. Partilerimiz değişik derecelerde yukarıdan popülist ve paternalist yaklaşımlarla halka vaatlerde bulunuyorlar. Yani biz sizin şu şu şu sorunlarınızı çözeceğiz, en iyi de biz çözeceğiz, fakat ana politikalar, ana modeller biraz anlatıldıktan sonra, siyasetle ilişkisi kopmaya başlıyor, yani bir anlamda siz bize bir vekâlet verin, bunları biz hallederiz, gerisini merak etmeyin. Şimdi maalesef siyaset benim naçiz kanatım ve sosyal ilişkiler böyle ilerlemiyor. Bunu emnim politikacı dostlarımızın hepsi biliyorlar ve belki kendilerine göre haklı nedenleri de var. Bizde tabii olaya başka bir yönden baktığımız için biz de kendi görüşlerimizi dile getirmekte herhalde haklıyız. Şimdi siyasal sorunlarla sosyal sorunlar arasında çok ciddi bir etkileşim var, çok ciddi bir ilişki var dedim. Şöyle örnekleyelim: Bilinen şeyler belki, sosyal güç dengeleri, bir toplumda belli bir anda sosyal güç dengeleri siyasal rejiminizi belirler. Yani Türkiye'de 12 Eylül'den sonra kurulan siyasal rejimin arkasında Türkiye'deki sosyal dengeler yatar. Yani Türkiye'de sermaye birikimi 1970'lerin sonunda bir krize girmiştir, bu siyasal düzeye de yansımıştır, ideolojik düzeye de yansımıştır. Yani bir belirsizlik, ne yapacağını bilememe, şaşkınlık, bu toplum nereye gidiyor endişesi, kaygısı hakim olmuştur. Ve bu aşamada sosyal kategori olarak söylenecek olursak, sermaye sınıfı Türkiye siyasetine ağırlığını koymuştur. Sosyal kategori olarak. Şimdi sabahtan beri bilmiyorum bulunamadım maalesef sabahtan beri kullanılmayan bir müstehcen kelimeyi kullanacağım ben. Sosyal sınıf. Sosyal sınıf ve tabakalar arasında cereyan eden bir hadisedir siyaset. Sadece partiler arasında cereyan etmez. Partiler değişik derecelerde kendilerine değişik sınıf ve tabakalardan destek bulmaya çalışırlar. Şimdi sosyal güç dengemiz siyasal rejiminizi belirliyor, ekonomik politikalarınızı belirliyor. Bizim 80'den sonra gördüğümüz olay sadece

zavallı Turgut Özal'ın yarattığı bir şey değildir. Türkiye'de TUSİAD da, bütün sanayiciler de, büyük tüccarlar da 24 Ocak politikasını alkışladıkları zaman, o kadar aritmetik biliyorlardı herhalde değil mi? Bunun sonunda sermaye sınıfının kazançlı çıkacağını, çalışan kesimlerin de kaybedeceğini bilmemek mümkün değil. Sokaktaki vatandaş bilmiyor olabilir ama büyük sermayedarlarımızın bildiğinden eminim, bazı siyasetçilerimiz de çok iyi biliyorlardı, bizler de çoğumuz biliyorduk, yani o gidişin nasıl bir gidiş olduğu çok belliydi. 83'ten 87'ye geldiğimiz zaman 4 yıllık bir süre içinde Ekonomik Panorama dergisinden hatırladığımı söylüyorum, Türkiye'nin 2 büyük holdinginden birinin reel kârı % 250 artmıştı 4 yılda, diğerinin reel kârı % 178 artmıştı 4 yılda. Şimdi bunun anlamı aslında 12 Eylül'den sonra getirilmiş olan siyasal rejim neye hizmet ediyor? Onu göstermesidir. 12 Eylül'den sonra bir dönem askeri idare olarak uygulanan, sonra ANAP eliyle sivil görüntülü olarak uygulanan politikalar kime hizmet ediyor, onun açıklamasıdır. Şimdi biz problemlerimize çözüm arıyorsak, birincisi lütfen sadece siyasal parti düzeyinde düşünmeyelim. Siyasal partilerin arkasındaki sosyal destekler, sosyal kesimler itibariyle düşünmeye çalışalım. Bir siyasal rejim sosyal güç dengesini ne kadar az yansıtıyorsa, belirli sosyal sınıf ve tabakaları ne kadar az temsil ettiriyorsa, bunaları düşünmeye o kadar mahkumdur. Onun içindir ki İngiltere'de de ücretler düşer, grevler olur. İtalya'da da ücretler düşer, grevler olur, ama Türkiye'deki gibi bir bunalım olmaz. Hiç değilse yakın bir gelecekte de olacağına dair bir işaret görmüyoruz. Ve Türkiye'de bizim parlamentoya yansıyan bir temsille ilgili çelişkinden bahsetmemiz sürekli olarak kısır bir tahlildir, yani dönüp dolaşıp neyi söylüyoruz? Efendim % 36.3'le % 65 olmaz. Efendim, % 21.75'le % 65 olmaz. Bu sadece parlamento düzeyinde bir aritmetik çelişkidir. Onun daha da temelinde bir sosyolojik çelişki var Türkiye siyasetinde. Türkiye'de bugün Avrupa'da gördüğünüz siyasal partilerin kurulması yasaktır. Avrupa'da gördüğünüz siyasal partilerin kurulmasının yasak olmasını savunuyorsanız, lütfen ben demokrasiye inanıyorum demeyin veya gidin bir Avrupalı Hristiyan Demokratla konuşun. Deyin ki ben demokratım, ama Türkiye'de kurulmasına karşıyım her türlü siyasal görüşün partisinin. Hristiyan Demokrat bile güler. Gidin beğenmediğiniz Yunanistan'daki Muhafazakâr belediye başkanlarına söyleyin. Olmaz, kabul edilmez. Bunlar artık modası geçmiş meselelerdir. Aynı şekilde sendikalarımız üzerinde 82 Anayasası başta ol-

mak üzere bütün yasalarla getirilmiş olan sınırlamaların bir tek anlamı vardır. Türkiye'de işçi sınıfını siyasete aktif bir şekilde sokmamak. Şimdi çok rica ederim eğer Türkiye'de 83 seçimlerinde veya 87 seçimlerinde % 36'yla 65 alınmamış olsaydı da % 40'la 65, % 45'le 65 alınmış olsaydı, bu sosyolojik çelişkiyi çözmüş olacak mıydınız? Hiç bir şekilde olmayacaktınız. Ve buradan bakmak zorundayız diye düşünüyorum ben naçizane.

Sorunlarımızın temelinde bir sosyolojik çelişki var, bir tıkanıklık var. Şimdi Türkiye ile ilgili sosyal sorunlar dediğimiz zaman, çok çeşitli sorunlar. Bunlara artık değinmeye bile gerek yok. Eğitim alanında değişik problemlerimiz var, sağlık alanında değişik problemlerimiz var, ücretlerle ilgili değişik problemlerimiz var. Bir küçük parantez meselâ, ücretlerle ilgili ben merak ettiğim, üniversite personelinin gelirlerine baktım. Tek tek belli tipler aldım. Profesör, doçent, memur, hademe vesaire, asiktan. Hepsine bakıyorum. 85 Ocağından başladım. Bugün herkes sadece profesör kategorisi hariç, herkes 85 Ocağında aldığından altında gelir alıyor reel olarak. Bu hesabı sadece Devlet İstatistik Enstitüsü tüketicî fiyatları indeksine göre yaptım. İTO indeksine göre yapsam daha da büyük kayıpta gözüküyorlar. Şimdi demek ki sizin yüksek öğretim politikanızda bir kere reel geliri düşürme var. Öğretim üyesi olarak bendeniz bir derneğe üye olmak istesim, Rektörden izin almak zorundayım, çoğunuz biliyorsunuz. Benim Üniversitemde öğrencilerin rahatlıkla üye olabilecekleri ve içinde faaliyet gösterebilecekleri bir dernekleşme olanakları yok. Buna benzer 1402 lie en fazla tırpanlanmış olan okullardan bir tanesi Ankara Siyasal Bilgiler, en çok tırpanlanan iktisatçıları. Bizim İstanbul'daki Fakültemizden biliyoruz, çok değerli hocalarımız, meslektaşlarımız. 1402'lerle ilgili, 1402'liklerle ilgili meselenizi neden çözmek istemiyorsunuz? Şimdi 1402'liklerle ilgili meselâ gönül ister ki bütün partiler birlikte davransın ve lafza bakarsanız herkes de sözde dönmelerini istiyor, yani şahsen ben şüpheye düşmeye başladım, herkes dönmelerini istiyor da bir tek kendileri mi istemiyor acaba? Üniversitelere sorarsanız istiyorlar, bütün partiler de istiyorlar, bir evvelki Milli Eğitim Bakanı Hasan Celal Güzel de istediğini beyan etti, kulaklarımla duydum, ama nedense bir şekilde bu formül uygulanmıyor. 141, 142'nin kalkması, 1402'likler meselesinin halledilmesi, YÖK'ün kaldırılması vesaire. Bunlar eğitim sorunun çok ciddi bölümleri. Devam edelim Anayasada yine, bana çok ağır gözükken bir şey. Din eğitimi zorunlulu-

ğu. Şimdi eminim bu salonda bazı kişiler dahi bu söyleyeceklerime tepki duyabilir. Benim naçiz kanatım, benim temel hakkımdır çocuğuma din eğitimi verip, vermemek. Bunu devlet zorunlu kılamaz. İmam Hatip Okulları, meslek liseleri olarak kurulmuştu, bugün İmam Hatip Okullarında yetiştirdiğiniz çocukları Tıp'a, Biyoloji'ye, Mühendisliğe sokuyorsunuz. Bunun bir mantığını açıklayacak bir kişi bu salonda bana açıklasın lütfen. Bunun bir mantığı olması lâzım. Bir mantığı var mı acaba? İmam Hatip Lisesine göndereceksiniz çocuğunuzu, sonra Cerrahpaşa Tıp'a göndereceksiniz. Meslek Lisesi olarak kurulmuş olan bu okulların bir şekilde ele alınması lâzım. Yani siyasetçiler haliyle oyu düşünüyorlar, çok normal düşünmeleri ama, bu problemlere hiç olmazsa bazı siyasetçilerin değinmesini umuyoruz. Bunlar Türkiye'de, sonra insanlar Beyazıt meydanında türban için yürüyüş yaptığı zaman kimsenin kızmaya hakkı yok. Ben şahsen hiç kızmıyorum. 82 döneminde uygulanan politika, dinle ilgili olarak bunun tohumlarını atmıştır. Tohumlarını atmıştır, şimdi de elimden çıktı, canavar büyüyor diye karşısına geçiyor. Olmaz bu. Ayıptır bence. Yani o kesimlere karşı ayıptır bence. Türkiye'nin sosyal sorunlarıyla ilgili, şu ücretlerle ilgili bir iki örnek daha vermek istiyorum. Çok genel istatistikler veriliyor, biliyorsunuz deniyor ki: Son 8 yılda, 9 yılda yarı yarıya düştü ücretler. Ben zaman zaman itiraf edeyim. Tereddüt ediyordum, ya acaba o kadar olabilir mi? Eksik mi hesaplanıyor acaba? 2 sendikadan rica ettim. Lütfen dedim, her şey dahil, sosyal haklar, yardımlar dahil net ücretleri çıkarır mısınız 80'den bugüne kadar? Kendi elimle hesaplamak istiyorum. Bir tanesi Demiryolu Sendikası İstanbul'dan aldığım. 1980'den 1988'e kadar 2 kategori işçi aldım. 1 tanesi yeni, 1 yıl hizmetli bir işçi 9'uncu derece, reel ücreti 1980'de 100, 1988'de % 50.46. Her yıl düşmüş, 96, 93, 89, 71, 61, 50, 46. Aynı demiryolu işçisi, 1'inci derece, 20çyıl hizmeti var. 1980'e 100 diyorum, 1988'de % 44'e düşmüş, reel ücret % 44'e düşüyor sosyal yardım dahil. Harp-İş Sendikası'ndan aldım. 80'den önce 79 Mart'ından başlatıyorum; 88 Mart'ına kadar getiriyorum. 88 Mart'ına kadar getirdiğimde kaçta düşüyor biliyor musunuz reel ücret? İnanmayacaksınız. % 24'e düşüyor. % 50'lik kaybı sadece 2 yılda yaşamışlar. 1987 Mart'ında sözleşme yapmışlar. Eylül'de % 15 zam almışlar. Mart 88'de % 25 zam almışlar. O aradaki enflasyon Mart'tan Mart'a % 179, % 180 ve bu ikisini hesaba kattığım zaman sadece 2 yıl içinde 100'den 51,5'a düşmüş reel ücret. Şimdi bu problemler varken, ben tek-

rar başladığım noktaya döneceğim. Türkiye'de bizim ihtiyaç duyduğumuz öyle bir iki tane, üç tane dört tane küçük değişiklik paketi değil. Biz 9 yıldır uygulanan bir tür modelle bir yere geldik. Bu model sosyal olarak çok ağır maliyetler yarattı. Siyasal olarak fevkalâde sıkışık, kapalı bir rejim yarattı. Dün dinlerken yine kulaklarıma inanamadım. Sayın Özal diyor ki: Biz Türkiye'de demokrasinin bütün müesseselerini kurduk diyor. Şimdi demokrasinin bütün müesseseleri kurulanlarsa o zaman biz çok yanlış biliyorduk. Türkiye'de çok kullanılan bir şeydir bu. Demokrasiyi tüm kurum ve kurallarıyla işleticeğiz.

Sayın DYP temsilcisine ben soruyorum. Memur sendikacılığına taraftar mısınız, karşı mısınız? Memur sendikacılığına karşıyım diyorsanız, Sayın Demirel söylüyordu İstanbul'da bir toplantıda. Ben 1,5-2 yıl evvel kendi ağzından duydum. Hâla aynı görüştemi biliyorum bilmiyorum şüphesiz. Memur sendikacılığına karşıyım diyorsanız, tüm kurum ve kurallarıyla işlemez demokrasi. Amerika'da bugün 492 bin öğretmenin olduğu Öğretmen Sendikası var. Çelik işçileri sendikasının üyesi de 2000 daha az. Bakın, çelik işçilerinden demek ki daha kalabalık, daha büyük bir sendika öğretmen sendikası. İngiltere'yi, İsveç'i falan hiç saymıyorum. Oralarda bunlar zaten çok eskiden beri hayatın normal parçaları oldu. Şimdi memur sendikacılığına karşıyım. 141, 142 olabilir ama zamanla. Şimdi zamanla dendiği zaman o olmaz demektir. Siyasette öyle. Olacak inşallah denirse, belki demek. Şimdi 141, 142 olmaz, memur sendikacılığı olmaz, sendikalar üzerinde Anayasanın getirdiği baskılar olmaz, din ve vicdan hürriyetini sınırlayan zorunlu din dersinin kaldırılmasına taraftar değilsiniz. O zaman tüm kurum ve kurallarda anlaşıyor demektir. Benim naçiz kanaatim şu: Tüm kurum ve kurallar o kadar uzun boyulu tartışma gerektiren bir şey değil. Batı Avrupa demokrasisi. Batı Avrupa demokrasisi, İngiltere'deki, İsveç'teki, İtalya'daki, Fransa'daki, Türkiye için lüks müdür, değil midir? Ama 20 senede demiyorum. 92'ye kadar. 92 madem Avrupa Topluluğu ile ilgili kritik bir tarih. Biz gireceğiz demiyoruz. Bizi daha 2000 yıllarına kadar kesin almayacaklarından eminim de, 92'yi düşünelim. Şöyle güzel bir mutabakat olmaz mıydı? ANAP'lılar, DYP'liler, SHP'liler, diğer partiler hatta. Desinler ki biz Avrupa ayarındaki bir demokrasiyi 1992'ye kadar kurmak için ortak harekete hazırız. Bir sürü meselemiz çok daha kolay gerçekleşir. Müsaade edin o zaman işçiler de, memurlar da, diğer kesimler de örgütleriyle siyasete ağırlığını koyarlarsa, teknik

çözümler daha kolay bulunur. Teknik çözümler zaten yeni keşfedilecek şeyler değil, Amerika'yı yeniden keşfetmeye gerek yok. Ben yanında birkaç şey düşünmüştüm. Şimdi girmeyeceğim. Gelir dağılımını ne yaparsanız daha kolay düzülür, ne yaparsanız daha zor düzülür? Bunlar çok da bilinmeyen şeyler değil. Amerika'yı keşfetmeyeceğiz ama, arkasında siyasal güç var mı, yok mu? Mesele odur. Şimdi Türkiye'de özellikle sol kesimde çok ciddi bir tedirginlik var. Eyvah 80 öncesi gibi olur mu? 80 öncesi olan hadisenin bence çok kritik bir örneği vardı. Kuyumculara defter tutun dedi. Hükümet tutturmadı. Kuyumcular Kapalı Çarşının caddesinden 50'er santim gaspettiler, onu da geri götüremedi. Kuyumculara söz geçiremeyecek bir hükümet olacaksa adı ne olursa olsun fazla mesafe alamaz. Kime söz geçirip, kime geçiremeyeceğinizi de arkanızdaki kitle belirler. Arkanızdaki kitle örgütlenbiliyorsa, siyasete ağırlığını koyabiliyorsa söz geçirmek mümkün. Aksi takdirde ben istediğim vaatte bulunabilirim. İyi niyetle ve samimiyetle bulunabilirim. Sosyolojik duvarlara çarpmaya mahkûm olurum. Tekrar edeceğim bir tek nokta var. Sonra bitiriyorum. Batı Avrupa demokrasisi standartlarını lütfen kabul edelim. Batı Avrupa ayarında bir ülkedir Türkiye. Ekonomik olarak değildir ama, politik olarak o ayardadır. Çok samimi söylüyorum ben. Bakın Türkiye'nin bugün Dünya Bankasında en ağırlıklı temsil edilen bir ülke olduğunu belki biliyorsunuz, yani ülke temsil ediliyor derken belki iyi ifade etmedim. Dünya Bankasında Türkiye'den giden uzmanların oranı bir sürü ülkeden giden uzmanlardan çok fazla. Bir sürü uluslararası kuruluşta Türk arkadaşlarımız, meslektaşlarımız var. Türkiye'nin halkının siyasi ferasetini lütfen küçümsemeyelim veya İngiltere'dekinin, İtalya'dakinin çok idealize etmeyelim. Amerika'daki seçmene göre Türk seçmeni bence belki daha bile iyidir. Sadece batı standartlarına bir şekilde yaklaşmak istiyoruz diye bir şey benimseyelim. Bunu bazı alanlarda yapıyoruz, sadece böyle meslektaşların çalışmaları falan değil, futbolde de yapmaya başladık öyle değil mi? Bir şekilde bunu kim başardı? Belki Avrupa'dan gelen futbolcular vesaire vesaire. Ben de doğrusu Mustafa Denizli'nin hayranlarından biriyim. Mustafa Denizli'nin yaklaşımı. Yani biz bunu yaparız arkadaş tavrı. Şimdi Mustafa Denizli ile ilgili küçük bir şeyle bitireyim. Turgut Özal Mustafa Denizli ile karşı karşıya geldiği zaman ne dedi? Bazılarınız fark etmişsinizdir. Sen futbolun Özal'ısın dedi. Şimdi sen futbolun Özal'ısın demek, yani megalomani artık dehşet boyutlara varmış.

Sen futbolun Özal'ısın ne demek? Bence tam tersine. Katıyen futbolun Özal'ı değil Mustafa Denizli. Bence çok daha ciddi, çok daha disiplinli, çok daha programlı, plânlı ve ilkeleri de çok daha sağlam olan bir insan. Ben dilerim ki, Turgut Özal'ın kendisi siyasetin Mustafa Denizli'si olabilsin. Son cümlem şu: Harîgi partidem olursa olsun, Türk siyasetinde bizim Mustafa Denizli'lere ihtiyacımız var. Bu arkadaşların elini sıkırım ben. Teşekkür ederim.

NUSRET EKİN - Efendim, Sayın Şenatalar'a çok teşekkür ederiz. Şimdi biraz daha özel bir sahaya gelyoruz. Bu da endüstri ilişkileri sahası. Biliyorsunuz, endüstri ilişkileri sahası Türk toplumunun en problematik (hep problem konuşuyoruz zaten), en problematik, en ciddi sahası. Tabii modern toplumda sosyal mesele olacaktır, çağdaş bir toplum sürekli sorun yaratan bir toplumdur. Bunu doğal karşılamak lâzım. Ama mühim olan, sürekli sorun çözecek mekanizmalarla sorun biriktirmemektir. Bizim endüstri ilişkileri sahasında tespit ettiğimiz en önemli problem, Türkiye sorun biriktiriyor, bıkmadan usanmadan, 20 sene, 30 sene aynı sorunları tartışıyoruz. Bu bakımdan gönlümüz, sorunların çıkmasında bir şikâyetimiz yok, sorunlar çağdaş dünyada çözülür, mühim olan sorun biriktirmeyecek mekanizmalar yaratmaktır. Şimdi nispeten daha teknik konuları içeren bu sahada ilk sözü Sayın Önder Aker'e vermek istiyorum. Önder Aker bu sahanın ünlü uzmanlarından bir arkadaşımızdır, meslektaşımızdır. Kendisi Türk-İş'in genel başkan danışmanıdır. Şimdi daha ziyade sendika kanadının endüstri ilişkileri sahasındaki problemlerini bize yansıttacak. Buyurun.

ÖNDER AKER - Teşekkür ederim. Türkiye için alternatifler arayışı içinde sosyal ve siyasal politikaların ele alındığı, irdelendiği bu toplantıda Türk-İş adına görüşlerimi özetle sunmaya çalışacağım. Önce yine Türk-İş adına İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetine böyle bir imkânı vermiş olmalarından dolayı teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Gerek Sayın Parla'nın gerek Sayın Şenatalar'ın ve nihayet sayın hocamızın çizdiği bir genel tablo var. Gerçekte özeli bu genelin dışında düşünebilmek, irdeleyebilmek de mümkün değil. Bu bakımdan ben ana hatlarıyla önce bir durum muhakkemesi yapılması gerektiğine inanıyorum. Hangi noktadan hangi noktalara geldik? Nedenleri belki çoğumuz-

ca biliniyor ama, tümüyle endüstri ilişkilerini, çalışan kesimleri kapsayan sorunlar nasıl oluştu? Durup dururken mi oldu? Birtakım olaylardan yanlış sonuçlar mı çıkarıldı? Hafızalarımızı tazelemek bakımından ve özellikle bir gelişmenin nasıl engellenmiş olduğunu ortaya koymak bakımından şöyle bir başlangıç yapmanın doğru olacağını düşündüm. Haliyle 1961 Anayasasına kadar geri gitme ihtiyacı var. O çok yerilen, çeşitli parti temsilcileri dahil, çeşitli siyasal partiler dahil, sürekli olarak Türkiye'deki olumsuzlukların başlıca sebebi olarak gösterilen 1961 Anayasası işçi sınıfı için, Türk sendikacılığı için, çoğu temel hak ve özgürlüğün, hatta Türk toplumu için temel hak ve özgürlüklerinin, insan haklarının son derece önemli bir güvencesi, bir kaynağı idi. Temel hak ve özgürlükleri sağlam güvencelere kavuşturması yanında, işçilerin temel hak ve özgürlüklerini de, kesin bir şekilde çalışanların temel hak ve özgürlüklerini de kesin bir biçimde tanıtmıştı. Bunun da ötesinde sosyal devleti kurmayı amaçlamıştı. Yani iktisaden güçsüz durumda olan halk kitlelerinin sorunlarını çözmekle ödevli devleti kurmuş, sadece onunla yetinmemiş, devlete özerk ve ekonomik anlamda müdahale imkânları, kamu yararıyla hareketle düzenleme imkânları ve cihazlandırmayı da beraberinde getirmişti. Plânlama çalışmaları gibi. Hemen 961 Anayasasının kabulünden sonraki sosyal hayatımızı şöyle satır başlarıyla bir izleyelim. 1963 yılında, 1961 Anayasasının 46 ve 47'inci maddelerinde tanınan sendikalaşma, toplu pazarlık ve grev hakları 274 ve 275 sayılı yasalarla hayata geçirildi. Tüm çalışanlar bakımından hayata geçirildi. En azından Anayasa o güvenceyi sağladı. Bir yıl sonra 440 sayılı kanun çıkarıldı. 440 sayılı kanuna ilk bir bakışta iktisadi devlet teşekküllerinin reorganizasyonu ile ilgili görülebilir. Ama sosyal politika alanında, o günler için, hatta bugün için çok çağdaş olan bir adım atılıyordu. Kendi içindeki yetersizlikleri ne olursa olsun, işçiye çalıştığı işyerlerinin yönetiminde, belli ölçülerde denetiminde söz sahibi olması imkânı tanınmış oluyordu. Aynı yıl Devlet Personel Sendikaları Yasası çıkarıldı. Devlet Personel Sendikaları Yasası'nın çıkarılmasıyla, yıllardır, yani o tarihten bu yana acaba sendikalaşmalı mı, sendikalaşmamalı mı sorusunu tartıştığımız, demin de siyasal parti temsilcilerine somut olarak sorulan soruların cevabı veriliyordu. Ve 64-71 yılları arasında Türkiye'de kapsam içi memurların % 50'si, tüm memurların % 30'u kendi örgütlerini, yani ekonomik hak ve çıkarlarını koruyup geliştirmekle ödevli, görevli örgütlerini kurma hakkına sahip oluyorlardı. 1965 yılın-

da sigorta düzenlemesinde 506 sayılı kanunla sosyal güvenlik alanında reform kabul edilebilecek bir adım atılıyordu. Yine aynı yıl 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile kamu kurumlarında ortak danışma kurulları kurulması esası getiriliyordu. İşledi, işletilmedi ayrı konu. Fakat toplu pazarlık hakkını tanımadığınız, ama örgütlenme hakkını tanıdığınız devlet memurlarına sorunlarını idare ile konuşabilme, tartışabilme, belli sonuçlara ulaşabilme imkânı tanınıyordu. 1 yıl sonra yılların saçma bedeni, fikri emek arzına dayalı işçilik niteliğini tayinde unsur olarak kabul edilen kriter terk ediliyor, hizmet akdi esası benimsenmek suretiyle çok sayıda çalışan, düne kadar iş yasası güvencesi dışında tutulan insan, İş Yasasının güvencelerine kavuşturulmuş oluyordu. 1961 Anayasasının getirdiği bu özgürlük düzeni içinde gördüğünüz gibi 7-8 yıllık bir süre zarfında Türkiye'de sosyal politika alanında ve endüstri ilişkilerinde doğrudan veya dolaylı ilgilendirebilecek bir alanda olağanüstü bir gelişim ortaya çıktı. 1970'te askeri müdahale oldu. Askeri müdahale ile birlikte bu gidiş durduruldu. Nasıl durduruldu? Yine Anayasaya musallat olundu. Önce memurların hiç bir daha gerçekleştirilmeyecek bir biçimde sendikaları kapatıldı, mal varlığına el konuldu ve tüm bu konularda, belki çok etkin bir rol oynaması beklenen işçi kesimi gerekli etkinliği maalesef o tarihte gösteremedi, geleceği göremedi ve göz göre göre insan hakkı olarak kabul edilen örgütlenme hakkı çok sayıda çalışanın elinden bir tasarrufla alınmış, bir tarafa atılmış oldu. Biz buralardan 1982 düzenine geldik. 1982 düzeni çok ilginç bir düzen. Şu anlamda ilginç bir düzen. 1961 Anayasası insan haklarına dayalı devleti değil, insan haklarına dayalı devleti kurmuştu. 1982 düzeni insan haklarına dayalı devleti değil, insan haklarına saygılı devleti kurduğu iddiasıyla ortaya çıktı. Diğer bir deyişle insan haklarını devletin, yani kişinin salt insan olması sebebiyle dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez haklarını adeta kendi düzenleme alanlarının dışında bir yabancı alan gibi görüp, ona saygı duymakla kendisini sözde yükümlü kabul etti ve temel bir değişiklik, temel bir tercih yapıldı ve bu tercih pek tabii kendisine hasım olarak gerisindeki ekonomik sebepleri (Sayın Şenatalar vurgulayarak açıkladılar) hedef olarak işçi sınıfını, çalışan kesimleri seçti. Bu seçim Türkiye'yi nereye getirdi, daha doğrusu bunu seçenler, bu yolu seçenler temelde hangi hedefleri ön plâna aldılar? Sınırım bunun, burada bir miktar daha somut ve daha ayrıntı kabul edilebilecek noktalara gideceğim, ama bunun tümü bir arada mütalâa edilmediği sürece, bir-

çok sorunun nasıl çözüleceğini bulabilme, nasıl alternatifler geliştirebileceğini de tespit edebilme imkânı da yok maalesef.

Bize göre 3 temel hedef öngörüldü, 80 ile başlayan yeni düzende, işçiler, çalışanlar bakımından. Öncelikle bunların sendikasılaştırılması amaçlandı. Örgütlenmelerinin engellenmesi amaçlandı. İkinci temel hedef: Sendikaları tüm toplumsal oluşumlardan tecrit etme hedefi idi, başarıyla uygulandı ve nihayet üçüncü ekonomik ağırlıklı hedef grevli serbest toplu pazarlık hakkını kâğıt üzerinde bırakma hedefi idi. Bu da başarıyla uygulandı. Çalışanları sendikasılaştırma hedefinde sadece yasal düzenlemelerden hareket edilmedi. Psikolojik etkilme, psikolojik davranış yöntemleri de seçildi. Yasal düzenlemelerden bir iki örnek vereyim. Yasalara göre sendika üyeliğini işverene bildirme zorunluluğumuz düne kadar yoktu, şimdi var. Bu yoldan işverenlerin sendikalaşan işçi üzerinde baskı kurması, sırf bu sebeple işinden etmesi, tehdit altına alması amacı güdüldü. Toplu iş sözleşmeleri işçi için çok yaşamsal bir ağırlık taşıyan bir konu. Toplu iş sözleşmesinden kim yararlanacak, hangi şartlarla yararlanacak sorusu da tabii çok önemli. Eğer siz toplu iş sözleşmesinden önünüze gelen herkesi rahatça, serbestçe toplu iş sözleşme hakkından yararlanma hakkı adına bırakırsanız, bu imkânı sağlarsınız insanlar acaba neden sendikalı olurlar, neden sendikalı olma yolunu seçerler? Bu düşünüldüğü içindir ki fevkalâde kolaylaştırıldı. Dayanışma aidatı ödemek suretiyle (dayanışma aidatına açıklık getiriyorum: Yani birisi 100 ödüyor, öbürü onun üçte ikisini ödüyor, üye olması gerekmiyor) bu kapı ardına kadar açıldı. hemen yasadan bir örnek vereyim. Toplu iş sözleşmesinin imzası sırasında taraf işçi sendikasına üye değilsiniz, üyeler tam aidat öderken, siz üçte iki öder, yararlanabilirsiniz. Sonradan işyerine girmediniz, yine üye olmadınız. Toplu sözleşme var, o sözleşmenin yapılmasında onun külfetine katkılananlar aidatın tamamını öderken, siz yine üçte iki ödeyerek sözleşmeden yararlanabilirsiniz. İmza tarihinde sendikanın üyesisiniz. Ayrılmaya karar verdiniz. Yine 2/3 aidat ödemek suretiyle toplu iş sözleşmesinden yararlanabilirsiniz. Çok teknik görülen ama gayet ustaca tasarlanmış bir düzenleme ile işçilere adeta denildi ki, senin için sonuç itibarıyla sendika ne yapacak? Bir şeyler sağlayacak, sen neden militan gibi hareket edeceksin. Bekle, istersen ayrıl, sendikalaşma, öde 2/3'ü, hem daha az öde ve her şeyden yararlanabilir. Bunun kapısı açıldı. Başka araçlara da başvuruldu. Bu bahis çok önemli

tabii. Sözleşmeli personel uygulaması. İnsanların önüne para atıldı. Tüm güvenceleri elinden alındı. Şimdi diyeceksiniz ki yahut denebilir ki, insanlar bir seçim yapıyor, sırf iş kendi kişisel tercihine kalsa mesele yok. Bu dahi eleştirilebilir. Belki diyebilirsiniz ki bilinclendirmemişsinizdir, böyle bir sonuç ortaya çıkabilir. Ama öyle yapılmadı. Baskı yapıldı. Ya sözleşmeli personel olmayı kabul edeceksin veya seni işinden atacağız denildi. Ve insanlar her türlü güvenceden yoksun bir şekilde sayın hocamın belirttiği gibi çok mahirane yepyeni bir sorun yaratılarak, yaklaşık 200000 yeni insanı kapsayan bir sorun yaratılarak, ama yine temelde sendikasılaştırma amaçlandı. Zira ilgili kanun gücündeki kararnamede bu tür sözleşmelerin hiçbir şekilde toplu iş sözleşmelerinden yararlandırılmayacakları kuralı sevk edildi. Sözleşmeden yararlanmayacak insanın sendika üyesi olmayacağı, olma yolunu seçmeyeceği varsayıldı. Devlet memurlarının durumu malûm. onla da yetinilmedi. Bakıldı. Acaba hangi kategorileri, hizmet akdiyle çalışmasına rağmen, işçi statüsünde çalışıyor olmasına rağmen, acaba hangi kategorileri mahrum edebiliriz bu haktan? Dünyanın hemen hiçbir demokratik ülkesinde görülmez bir şekilde, öğretmenler istisna edildi. Son değişikliklerle, memnuniyetle ifade ediyoruz, biz bu değişikliklerden memnun oluyoruz. Bu din ve ibadet işinde çalışanların sendikalaşma hakkı verildi. Anladığım kadarıyla imam görevi yapan arkadaşlar bundan böyle sendika üyesi olabilecekler. Onun ötesinde öğrenciler başta yasaklanmıştı, bu hakkı verme durumuna geçtiler. Fakat sonuç itibarıyla sadece tabii Sendikalar Yasası ile de değil, özel koruma görevlileri yasasıyla. İlk önce kamu kurumlarında başlayan, Milli Güvenlik Konseyi döneminde, Özal döneminde tüm sair kuruluşları da kapsayan bir kapsamda, bugün sayının yaklaşık 20-25 bin olduğu (20-25 bin rakamını küçümsemeyin, Türk-İş üyesi örgütler içinde en az 10 tanesinin üye sayısı 20-25 binden azdır) 25 bin çalışanın, hizmet akdiyle çalışanın sendikalaşma hakkı alındı, insan olarak saygı da gösterilmediği için anarşiye, teröre, sabotaja, yangına karşı o kurumu koyuyacak kişiler hiç eğitilmeden bellerine birer tabanca takıldı ve denildi ki siz koruma görevlisiniz, sırf bu sebeple sendika üyesi olamazsınız, Özendirildi. Psikolojik yöntemleri hep yaşadık. 2364 sayılı bir kanun çıkarılmıştı, biliyorsunuz, Yüksek Hakem Kurulu, yeni Sendikalar Yasası çıkana kadar toplu iş sözleşmelerini yeniledi. Yenilerken ne yaptı? 1963'ten 1980 tarihine kadar pazarlık suretiyle iş güvencesi sağlayacak ne

kadar kazanan var ise bütün bunlar grev tehdidi altında kazanılmıştır diyerek, bunların hepsini attı. Disiplin Kurulu mu kurmuşsunuz, baktılar nasıl terkip? Efendim işte 2 işçi, 2 işveren, 3 işveren, 2 işçi. Diğer ortak kurullarda bütün dengeleri bu şekilde bozmak suretiyle, toplu iş sözleşmeleri tanınamaz hale getirildi ve dolaylı yoldan işçiye denildi ki, senin kaderin işverenin iki dudağı arasındadır, aklını başına topla. Bu konuyu daha geniş bir şekilde irdelemek mümkün, fakat bunu bırakıp hemen ikincisine geçiyorum. Hocam tabii uyarıyor. Serbest bölgelere gelecektim. Bu arada tabii çiraklık müessesinde yapılan olağanüstü diyebileceğim bir değişiklikle sanırım artık 22 yaşına kadar insanlar çirak olarak bir yandan sömürülürken, çünkü kendisine ödenen ücret asgari ücretin belli bir oranından ibarettir, diğer yandan sendikalaşma kapısını kapatıldı.

Gelelim daha önemli konuya. Nedir? Sendikaları toplumsal oluşumlardan tecrit etme hedefi. Sadece sendikaları değil tüm dernekleri. Vesayet yaklaşımı içinde bakan, kişinin haklarının siyasal iktidarın keyfi tutumuyla devlet tarafından tehdit edilmesine karşı duyarlı değil, Devleti kişiye karşı koruyacağı endişesi içinde hazırlanan Anayasa ve buna muvazi yasalarla. Bir başka hedef nedir? Hatta herkes, Sayın Cumhurbaşkanı da zaman zaman değinmişti. O bakımdan hatırlatacağım. İşte efendim diyor, Kanarya Sevenler Cemiyeti de siyasetten bahsetmeli mi? Böyle bir tekel. O bahsetmemeli, bu bahsetmemeli falan. Belli kesimler ancak siyaset içinde olmalı, onun dışındakiler olmamalı, bu işte demokrasinin herhalde bir işleyiş biçimi, bir anlayış biçimi. Bu çerçevede çok geniş bir operasyonla tüm sendikal kuruluşları getirilen genel siyaset yasağıyla toplumsal oluşumların dışına itme düzenlemeleri gerçekleştirildi ve son derece ağır müeyyidelerle bağlandı. Şimdi bu etkileşimi kuramadığınız zaman, yani ekonomiyi etkileyecek siyasal karar mekanizmalarında söz sahibi olamadığınız zaman, ona katkıda bulunamadığınız zaman ortaya çıkacak tablo bellidir. İşte bu tabloyu düşündüler ve bunu ortaya koydular. Aslında tabii bunun gerisinde de ne yatıyor? Katılımcı demokrasiyi nasıl ortadan kaldırabiliriz? Oya indirgenmiş bir demokrasi modelini nasıl yerleştirebiliriz? Katılımcılıktan kaçılıyor, korkuluyor ve hiçbir siyasal parti SHP dışında, hiçbir siyasal parti bu tarihe kadar ANAP'ı zaten saymıyorum, hiçbir siyasal parti bu konuda, açık bir tavır ortaya maalesef koymuyor. Katılımcı demokrasiden yana mıdır, yoksa değil midirler? Aynı şey lokavt konusunda da var. Lo-

kavtla grevi eşit mi kabul ediyorlar? Bu konuda SHP açık. Lokavtla grevi eşit mi kabul ediyorlar, yoksa eşit kabul etmiyorlar mı? Eğer eşit kabul etmiyorlarsa Anayasada müesseseleştirilen lokavtı çıkarmaya hazır mı, değil mi? Aslında işçi sınıfı, sendikalar bu sorulara cevap bekliyor. Geliyorum üçüncü noktaya: Nedir o? Grevli serbest toplu pazarlık hakkını kâğıt üzerinde bırakma hedefi. Şimdi bunda toplu sözleşme prosedürünün, üretilen yeni sözleşme biçimlerinin üzerinde durmayacağım, epey tartışmayı gerektiren bir konu. Grev hakkı üzerinde duracağım, şu sebeple: Çünkü toplu pazarlık hakkının iyi niyetle ve özellikle çalışma barışını sağlayacak bir biçimde kullanılabilmesi için grev güvencesi şartı var. Bu grev güvencesi olmadığı takdirde, pazarlık gücümüz zaten yok. Bu noktadan hareketle bakınız neler yaptılar? Bir defa tüm uluslararası hukuk kurallarına yakını suretle, yani işçi hak ve özgürlüklerini güvenceye bağlayan uluslararası hukuk kurallarını çiğneyerek, sürekliliğinde zorunluluk olan işler kavramını hemen her iş kolunu kapsar biçimde genişlettiler ve oralara grev yasağı getirdiler. Bankacılıkta öyle, sigortada öyle, petrolde, kömürde. Hak grevi yapma imkânını ortadan kaldırdılar. Çok kullanılmış bir imkân değildi ama, her zaman kullanılabilir bir imkân olması bakımından bir tedip vasıtasıydı, terbiye vasıtasıydı. Yaptığınız sözleşmenin güvencesi yok. İşveren ihlal ettiği takdirde, imzayı atıp ihlâl ettiği takdirde grevle altına imza attığı sözleşmeyi uygulama zorlamasını yapamıyorsunuz. Nereye gidiyorsunuz? Mahkemeye gidiyorsunuz. Evet. Yorum davası, eda davası. Ama Türkiye daha bir DİSK davasını 10 senede çözemedi, kim bilir daha kaç sene devam edecek? Şimdi tabii bu da bir başka olay. Özetlemek durumunda olduğum için pek giremiyorum içine. Hükümete grev yasakları yanında, grevleri erteleme yetkisi tanıdınız. Erteleme sözcüğü aldatıcı bir sözcük. İnsan sanıyor ki bir grev uygulanacakken, ertelenecek, ondan sonra o süre sonunda tekrar grev yapılacaktır. Hayır. Grevi ertelediğiniz anda, belli bir süre için anlaşma olmaması ise ihtilâfı Yüksek Hakem Kurulu çözecek. Yani mecburi tahkim. Peki kim bu Yüksek Hakem Kurulu? 8 kişide 2 tane işçi demisiniz. Diğerleri işveren, hükümet beraberliği. Grev yasağı olan işkollarında ihtilaf çıkarsa Yüksek Hakem, grev ertelenirse ki teorik olarak her grevi milli güvenliği, milli sağlığı tehdit ettiği gerekçesiyle erteleyebilir. Sayın Ecevit çok güzel söyledi çelik greviyle ilgili olarak. Herhalde, dedi, Kıbrıs'ta Kıbrıslı Rum kadınların sınırimıza yürümesinden dolayı milli güvenliği tehdit altında olduğu

düşüncesindeki hükümet, Çelik-İş'in grevini erteledi. Şimdi orda o, bir uluslararası ölçü var. Siz salt siyasal amaçla değil, ama hükümetin ekonomik politikasından memnun değilseniz, bunu protesto etmek için genel olarak işi bırakma hakkına sahipsiniz. Uluslararası sözleşmelerle teminat altına alınmış bir hak, bizde ise tamamen budanmış, eskiden de öyleydi gerçi ama, tamamen budanmış ve çok ağır yaptırımlara bağlanmış bir durum. Yani genel grev yapamazsınız. Genel grev tehdidinde dahi bulunamazsınız. Her seferinde sörgulanırsınız. Grevi 60 gün içinde yapmak mecburiyetindesiniz, yani işveren ihtilâf çıktığı anda, 60 gün zarfında nasıl bir sonuçla karşılaşabileceğini peşinen bilecek, grev sırasında her türlü ürettiği malı çıkarabilecek, storkalırın satabilecek, ha bir tek güvence var grev sırasında, yeni işçi alamayacak, zaten vardı. Böyle bir tabloda grev hakkı tam manasıyla aslında kâğıt üstünde olan, içi boşaltılmış bir hak durumunda. Hemen bağlıyorum. Peki ne olacak? Görünen o ki bu tablo böyle gitmeyecek. Neden böyle gitmeyecek? Çünkü bir dengesizlik yaratıldı. Bu dengesizliği sadece askerler yaratmadı. Bu dengesizliğin temel sebebi genel olarak herkes tarafından kabul edilebilirlik noktasıdır, uluslararası normlara bakmak meselesidir. Türkiye'nin taahhütlerine, Batı demokrasisilerindeki uygulamalara bakmak meselesidir; eğer onu hedef alıyorsak.

İşte Türk-İş'in zaten genelde yaklaşımı ve istekleri bu doğrultudadır. Ne demektir? Uluslararası Çalışma Örgütü var, ILO. Uluslararası Çalışma Örgütünün temel işçi hak ve özgürlükleri konusunda belli normları var. 1963-1980 döneminde genel olarak bu normlara uygun bir düzenleme yaşandı. 82 sonrasında böyle bir düzenleme yapılmaması için hiçbir sebep yoktur. Aslında yapılması için çok sebep vardır, Sayın Şenatalar açıkladı. İşte bu düzenle 20 yıllık işçinin reel geliri % 24'lere inebilmişse, bunun devam etmeyeceği açıktır ve bunun belirtileri bugün sokaklarda görmeye başlanmıştır. Biz 1970'li yıllarda neden fabrikalar işgal edildi, neden efendim 16-17 Haziran olayları oldu sorunu hiçbir zaman dikkatli tahlil etmedik. Çok korkarım şimdiki gelişmeleri de, hem hükümet edenler, hem siyasi partilerimiz, hem de sosyal politikacılarımız pek iyi tahlil etmiyorlar. Ediyorlarsa da ürünlerini göremiyoruz. Bu patlama noktasına gelmeden akılcı bir biçimde çözülebilmelidir ve Türk-İş her zaman ifade ettiği gibi, bütün bu forumlarda insan hakları temeline dayalı olmak koşuluyla bunları tartışmaya, görüşmeye hazırdır. Çok teşekkür ederim.

NUSRET EKİN - Efendim, Sayın Aker ciltler dolusu, karmakarışık bir konuyu fevkalâde özetledi. Teşekkür ederiz. Şimdi bir başka ünlü konuşmacıya sıra geldi. Türkiye'nin önde gelen, belki en önde olan kuruluşu olan Koç Holding'in endüstri ilişkileri koordinatörü, alaydan yetişme değil, mektepli bir uzman. Bu sahada, endüstri ilişkileri sahasında yurt dışında da uzmanlık kazanmış bir arkadaşımız. Sayın Tuğrul Kutadgobilik. Buyurun Sayın Kutadgobilik.

TUĞRUL KUTADGOBİLİK - Teşekkür ederim Sayın Başkanım. Sayın Milletvekilleri, Sayın Hocalarım. Sevk, idare mesleğini bugün olmasa bile mezun olduğumuz yarından başlayarak beraberce paylaşacağımız meslektaşlarımla. Ben sizleri sabahtan beri, bu Türkiye'nin içinde kalmış dar boyuttan biraz dışarı çıkarmaya, biraz daha geniş açıdan olayı size baktırmaya çalışacağım. Bugünden, bu nisan ayından tam 41 ay sonra, Eylül 1992'de Avrupa Tek senedi yürürlüğe girecek ve Avrupa'yı meydana getiren 12 ülke kendi sınırlarını, kendi aralarındaki sınırları indirecekler, fakat buna mukabil, kendilerini dıştan ayıran sınırları da fevkalâde yükseletecekler. Yeni bir dünya doğuyor. Ülkeler yeni asra yeni birleşimlerle girme kararını aldılar. Ortak Pazarın bu 1992 Avrupa Tek Senedi'nden sonra Amerika Birleşik Devletleri de boş durmadı, o da önce Kanada'yla, bilâhare Lâtin Amerika'yı da içine alacak biçimde geliştirilecek bir Amerikan pazarını meydana çıkardı. Uzakdoğuda Japonya, Kore ve Çin'in içinde bulunduğu sarı benizliler dünyayı zaten avuçlarına alan bir ekonomik politikaya 20 yıl evvel başlayıp, bugüne kadar, hepinizin evine, müzik dolabına, telefonuna, teleksine kadar sokan Japonlar da bu birleşimlerde boş durmayacaklar. Şimdi Türkiye için alternatifler konusunu, ben gerek bu masada bulunan panalistler gibi, gerek sabahleyin konuşmuş olan siyasiler gibi bu dar çerçeve içinde almayacağım. Dünya boyutunda bakmaya çalışacağım. Ben sanayiciyim. Türkiye'nin en büyük sanayi kuruluşlarından birinin temsilcisiyim, ama müsaade ederseniz burdaki konuşmalarımı benim şahsi fikirlerim olarak alınız. Avrupa 320 milyon nüfuslu 12 ülkeyi bir araya getirerek, 41 ay sonra bu söylediğim işleri yaptığı zaman bakın neler olacak? İtalya'dan kalkmış bir TIR bugün İngiltere'ye gidebilmek için, her sınırda 20 ila 40 tane döküman ve ortalama 20 saat bekleme mecburiyeti ile taşıdığı mal ne olursa olsun, ister peynir, ister şarap, ister gözlük, % 45 nihayetle fiyat zammı olan, fiyat artı-

şı taşıyan bir nakliye işini bir anda sıfıra indirecek. Bir tek kâğıt olacak ellerinde. Şu kâğıda sahip olan bir mal, yani 12 AT ülkesinin herhangi bir malı veya mamulü hiçbir sınırda durmaksızın, transit hızıyla bütün sınırlardan geçecek ve kendi malını hizmetini pazarlamak durumunda olduğu o yere anında götürecektir ve % 45 o malda nihai tasarruf olacak. Biz Türkler, biz Türkler yokuz. Benim TIR'larım, sizin yüklediğiniz mallar, kapılarda 20'şer saat ve 20 ila 40 tane dokümanı imzalayacaklar Neler imzalayacaklar? Şu anda yapıyorlar. İthal rejimlerinin getirdiği değişik kâğıtlar, sıhhat sertifikaları, nakliye standartları sertifikaları, istatistik formaliteleri, bürokrasi kontrolleri, trafik ve sair kontrolleri, mühürler, imzalar, tasdikler vesaire. TIR şoförlerine sorun. Yanlarında karton karton Türk sigarası ve Türk rakısı getiriyorlar. Niye dersiniz, içmek için değil. Gümrükteki o gâvurcuklara birer karton verip, bu 20 saati 10 saati 10 saate indirebilmek için. Biz bunlarla uğraşıyoruz. İşte bu Türk sanayii biraz evvel arkadaşlarımızın da kritik ede ede söyledikleri bir hususun üzerine çıktı. Bugün Türkiye % 80 sanayi mamullerini ihraç eder hale geldi. Bütün bu zorluklara, bütün bu imkânsızlıklara, bütün bu hahdikaplara rağmen bugün lafayette'e giderseniz, Türk tekstil malını alıyorsunuz % 80. Şayet Mark and Spencer'a giderseniz çok daha dikkatli olun, çünkü bütün yatak çarşafalarının tamamı Türkiye'den. Ama Türk markası yok üzerinde. Şayet Avrupa'da kristal alırsanız bilin ki Paşabahçe malıdır. Haberiniz olsun. Altına çevirip bakın bardakların, çünkü Paşabahçe çok ufak yazıyor artık, öyle uzaktan bakarsanız göremezsiniz. Kristal aldım diye getirir, mahcup olursunuz. Bakın Türkiye nerelerden nereye geldi. Bugün benim şirketlerimden birinin ürettiği beyaz ev aletleri İrlanda'da başka markalarla satılıyor. Almanya'ya sattığımız her mal için, her buzdolabında 15 dolar mark-up, yani isim hakkı ödüyö-rüz. İrlanda'ya Gibson markasıyla satıyoruz, Suudi Arabistan'a General Electric markasıyla satıyoruz. Hepsi bunların para. Kim üretiyor? % 100 Türk işçisi, % 100 Türk Mühendisi, % 100 Türk kafası, Türk teknolo-jisi. Şimdi niçin bunları anlatmaya çalışıyorum? Biraz önce çizilen yeni Türkiye alternatifindeki zorlukları, başta akademisyenler, sonra kendi partilerini söyleyen siyasiler, sonra da tabii derdi çok büyük olan Türk-İş temsilcisi sevgili kardeşim Önder Aker ve onun sevgili başkanı yüreğinde hissediyor. Haklı. Çarık onların ayağını sıkıyor. % 100 kendilerine hak veriyorum. Ama meseleye gelin şu büyük boyutta bakalım. Ben siyasi bir insan değilim, konuşmamın hiç bir yerinde

şayet dilim sürçer de bir siyasi lisana benzer bir şey söylersem beni affedin, çünkü kastım bu değil. 1985'te ihracatımızın % 40'ı AT'ye gitmiş, ithalatımızın % 34'ü AT'nin 12 ülkesinden olmuş. 86'da % 43 ihracatı AT'ye yapmışız, % 41 ithalatı AT'den almışız. 87'de % 48 ihracatımızı AT'ye yapmışız, % 40 ithalatımızı buraya yapmışız. 88'de ise, geçen seneki rakamları Devlet Plânı'ndan aldım. Rakamlar daha bir yerde neşredilmedi ama, benim kalkülasyonumda hata varsa hata bana ait. % 44 ihracat, % 41 ithalat yapmışız. Bu rakamlar, doğru olduğunu, olup olmadığını da sayın profesörlerin tetkikine bırakıyorum. Şayet böyleyse, yani Türkiye ihracatının yarısını son 5 senedir AT'ye yapmaktaysa, ithalatının % 40'ını da buralardan Türkiye'ye getirmekteyse, bizim alternatif arayışımız bitmiştir. Olay hükmünü icra etmek üzeredir. Bugün Türkiye Avrupa entegrasyonu içinde, ister beğenin, ister beğenmeyin, Türkiye bu entegrasyonun içindedir. Ekonomik entegrasyon başlamıştır, bitmek üzeredir. Siyasi entegrasyon konusundaki açılan paranteze ben de katılıyorum. Bugün Avrupalı olmak demek, yalnız onların ekonomisiyle boy ölçüşmek değildir.

Şenatalar yerden göğe kadar haklı. Söylüyor bunu açıkça bize. Evet. Yani günün birinde bana da o sualleri sorarlarsa cevabını da benim de vermekliğimi isteyecektir benden. Haklı. Evet, bir bütünü istiyorsak, bir bütünün içinde yer almak istiyorsak, bunun temel kaidelerine uymaya mecburuz. Futbol başka türlü oynanmaz Avrupa kulüpler şampiyonasına giderseniz. Burda taş olmasın, burda auta gitmesin diyemeyiz. Burda da profesörlerin ikazına katılıyorum. Şimdi 5.4 tarihli Washington'da IMF Dünya Bankasının bülteni. Bülteni görmedim ama, TRT televizyonunun yalancısıyım. Bülten Türkiye'yi 12 ülkeden biri olarak sanayi ürünleri ihracatçısı ülkeler listesine aldı. Kriteriyum şu: Sayın milletvekili sabahleyin dedi ki: Sanayi ihracatçısı olmanız yetmez, sanayi ülkesi, evet sanayi ülkesi değil Türkiye'miz. Ama kriteriyumlarını söylüyorum. Kriteriyum: Bir ülke sanayi mamullerini % 50 ve daha fazla oranda genel ihracatın içinde yer aldırır ise, o ülke bu listeye girer. Liste IMF'nin listesi, Dünya Bankası. Şimdi affedersiniz, gençler size söylüyorum bunu. Biz Türkler fevkalâde çekingen insanlarız, utancacıdır. Kaç numara aldın? 10 numara aldım. Söyleyemezsiniz birbirinize, ben iktisattan 10 aldım geçtim, bırakın başkası söylesin dersiniz. Çok güzel bir kız, dünya güzeli. Yok efendim, güzel değildir. Yahu varsa bir şeyiniz söyleyin. Şimdi biz yeni bir devreye giriyö-

ruz. Dünya birleşti. Dünya yepyeni bir dünya oldu. Ben şayet bu ihracatı yapıyorsam, bu ihracat da hayalim mi yoksa, bunu söylememden rahatsız olmayın. Yapıyoruz biz bunu çünkü. Bu Türk sanayii bütün bu imkânsızlıklarla 15 senede buraya geldi. 15 sene evvel yüzmesini dahi bilmiyordu, değil Avrupa'ya çıkmayı. Kayık dahi yoktu altımızda. Ellerimizle, tarnaklarımızla bu pazarları gittik, bulduk. Arap pazarından başladık, bugün AT'ye % 48 mal satıyoruz. Bunu görmezlikten gelmeyin. Şimdi alternatifte burdan gelmek istiyorum. Türkiye bu 3800 çeşit malını ihraç ettiği 120 ülkenin 2200'ünü sanayi mamulü teşkil etmiş, ortada bu rakamlar gidin, bakın. Sınai mamul ihracatımızın % 50'si çok ileri sanayi ülkelerine oldu. Amerika Birleşik Devletleri dahil. Sanayi mamulünü sanayi ülkelerine sattık. Şimdi bunları bir tarafa bırakarak şuraya gelmek istiyorum. Avrupa artık bir bütünlük içinde yer alıyor. Türkiye Avrupa'nın içinde kültür entegrasyonumuz bakımından, benim babam zamanında Almanya'da okuduğu için söylemiyorum bunu, sizin baldızınız Fransa'da tahsil görüp, Türk kültürüyle Fransız kültürünü birleştirdiği için söylemiyorum. Yalnız ILO'ya gidip de Avrupa standartlarını, dünya standartlarını Türkiye'ye methettiği için Önder Aker'e söylemiyorum. Söylediğim bir bütünlüktür. Biz Türkler artık bir İran olamayız. Bu güzel kızları peçe altına sokamazsınız. Ne yaparsanız yapın sokamazsınız. Olay burda artık. Onun için ben bu inançtayım. Bakın daha ileri gidiyorum. Bugün Türkiye yerini belli etmiştir. Alternatif çizilmiştir. Sanayicisiyle, işçisiyle, profesörüyle bir bütün uyanmanın, kalkınmanın mecburiyeti içindeyiz. Ben geçen sene Avrupa'ya gidişimde karımla ve çocuğumla, bir yabancı aile ile tanıştım. Gayet güzel karım Almanca konuşuyor, kızım İngilizce konuşuyor, ben kendileriyle konuşabiliyorum birkaç şeyde. Bizim Türk olduğumuzu öğrenir öğrenmez alâkalari değişti, başlarını döndüler gittiler aile. Karım dedi ki bir şey mi yaptın, yahu ne oldu yani? Yo hayır Türk olduğumuz için, bakın. Ben hiçbir zaman aşağılık duygusu duymadım Türk olduğumdan dolayı ve duymayacağım. Ve yarın Avrupa'ya girdiğim zaman da bu güçle benim de, sizin de, hepimizin bunu paylaşacağınızı istiyorum. Şimdi fırsat geldi elimize. 12 öyle ülke öyle bir araya geldi, kilitlendi ki, şimdi bunların yapacağı, bu 320 milyon nüfusun yapacağı bazı işler var. Yapamayacağı bazı işler var. İşte yapamayacağı işleri yapmak imkânı biz Türklere nasip oldu ve bunu becermemiz lâzım. Şimdi biz bir kaos içindeyiz. Şimdi tabii Sayın Profesör Taha Bey de aynı şeyi söyledi. Türki-

ye'nin rejim problemleri varken, siyasi problemleri varken ekonomik problemler eşit ve aynı derecede olsa dahi sıra gelmez. Yerden göğe kadar haklı. Ama unutmayın, biz hâlâ az gelişmiş ülkenin problemlerini taşıyoruz. Ne demektir bu? Az gelişmiş ülkelerde, yukarıda baş ağrırsa eller sallanmaya başlar. İşte Türkiye siyasi istikrarsızlıkla karşılaştığı anda bütün müesseselerinde lâçkalanma olacak aşağıda. Korkumuz budur. Şimdi bir erken seçim mi yapılsın, yoksa 92? Hayır. Ne yapılacaksa bir an evvel yapılsın. Kim yapacaksa yap-sın. Bu iş bitsin. Buna tahammülümüz yok. Önümüzdeki 10 seneyi kaybedersek, çocuklar biz gidiyoruz, biz artık bundan sonra emekliliğimize kadar çalışırız, 5-6 senemiz var. Ama sizler için konuşuyorum. Sizler çok rahatsız olursunuz bu Türkiye'nin bu önümüzdeki 10 seneyi kaybetmesinden. O bakımdan sözlerim şimdi siyasilere değil, doğrudan doğruya gençlere. Şimdi Avrupa. Bakın Avrupa'da neler oluyor? Sendikacılık olayı. Geçen hafta okudum. VW, meşhur Volkswagen'i yapan fabrika Freiburg'daki 45000 kişinin çalıştığı fabrikasını kapatma kararı aldı. İşçi sendikalarının temsilcilerini çağırdılar. Yanımda da makale var gösteririm. Burda fabrika kapanıyor, fakat hiçbirinizin iş akdini feshetmiyoruz, 15 Mayıs bilmem ne günü öbür fabrikada işbaşı yapacaksınız. Nerde öbür fabrika? Barcelona, İspanya. İşte bakın bu Avrupalının başına ilk defa geliyor Meşhur VW dükkânını kapatıyor, burda 45000 kişiye diyor ki, seni işten çıkardım. Ne yaptın? Bir zahmet edip Barcelona, İspanya'ya kadar geliver, pazartesi orda iş başı yaparsın. E bitti. İşten çıkmış demektir. Avrupalının buna tahammülü yoktur.

Şimdi bugün zannetmeyin ki 1980-1992 Avrupa Tek Senedi yürürlüğe girince Avrupa'da da işler tıkırında yürüyecektir. Onların da dertleri. Daha ileriye gideyim. Herhangi bir talabe AT ülkesinden, sizlerden değil, her hangi bir talabe, bir Yunanlı talabe Atina üniversitesinden çıkacak, sertifikasını alacak, ertesi gün Cambridge'e gidecek. Sayın Profesör, ben geldim beni işe al, mektebe al diyecek. Maden işçisi Portekiz'den çıkacak, Almanya'da Krupp'un kapısında, beni işe almaya mecbursun diyecek mecburdur. AT 300 tane kaideyle idare edilecek 1992 Eylülünde. Bunun 69 tanesi yayınlandı. Bu 69 taneyi ben Türkçeye tercüme ettirip, öncelikle bütün sanayi işletmecilerin ve bundan sonra gelecek bütün kaideleri de öğretmeye mecburum. Çünkü buna göre ihracat yapacaklar, buna göre çalışacaklar, buna göre standart tutacaklar, buna göre çevre sorunlarıyla uğraşacaklar. Şimdi bü-

tün benim kafamda, bir teknisyen olarak, bir düşünür olarak, bir Türkiye sever olarak, Avrupa 92 senedini nerde yakalarız, nereden bu trene bir tek adım atabiliriz derken bugün fevkalâde karamsar bir tablo ile karşılaşyorum. Hakikaten dedikleri doğru. Rejim sorunları var. Profesörler yerden göğe kadar haklılar. Çünkü 1402'nin bilmem nesinden öbür profesörler dışarda kaldılar. Yani olmuyor şimdi, boğazlarından geçmiyor onların. Hak veriyorum ama biz bu işleri çözdük, biz bu işlerin ilerisindeyiz. Şimdi bakın neler oluyor? Eğitimde entegrasyon. Avrupa bugün bütün üniversitelerinde aynı ders okutma kararı aldı. Nerde Türk üniversiteleri? Hani YÖK? Üniversiteler arası muadelet, serbest nakil, kabul mecburiyeti, eşit krediler vesaire vesaire. Daha ileri gideyim. Şimdi İngilizleri de düşündürüyor. İngiliz dostum söylüyor. Yunanlı avukat İngiltere'ye gidecek, kapıyı çalacak, o İngiliz asilini düşünün, Yunanlı pos bıyıklı Stavropulos. Ben geldim temyiz mahkemesine diyecek. İngiliz diyor ki, nasıl kabul edeceğiz adamı, diyor. Şimdi bakın daha sıra size gelmedi çocuklar. Dünya bunları konuşuyor. Şimdi bunları konuşurken, e Türkiye'nin söyledim biraz evvel, ihracatı, ithalatı, kültürü, entegrasyonu. Ne alacağız? Demokrasi al. Senatolar diyor ki, Avrupayı al. E eyvallah Avrupa'yı alayım. Ama bende giremedim ki daha burdan içeri. Şimdi 92'de alırlar mı, almazlar mı? Canları isterse alırlar. Biz gittik oraya, bitti iş. Bugün artık kimse mani olamaz Türkün gelişmesine. Ondan sonra ne olacak? Kaç defa girdim çıktım. Ne yolu farklı, ne bilmem nesi farklı. Şimdi Avrupa'nın problemleri var. Niçin Alman fabrikası kendi fabrikasını Freiburg'da kapattı da Barcelona'ya gidiyor? Basit. Bir 20 dolar saat maliyetine karşılık 3,5 dolar saat maliyeti var da ondan. Orda da IG-Metall var, işte Türk-İş'in de gayet keyifle üye olduğu. Ne olacak şimdi? Hiç gıkları çıkmadı. Gidiyorlar şimdi İspanya'ya. Giden gider, gitmeyen oturup bira satarlar. Olay bu. Şimdi olay görüyorsunuz Türkiye'de değil. Şimdi İtalya'da 14 dolar, Batı Almanya'da 20 dolar, Türkiye'de 2 dolar. Bugün Türkiye'de 2 dolar. Şimdi bir şey gelmek istiyorum. Gene Şenatalar'a söyleyeceğim bu sözümü. Şenatalar dedi ki: gittim, tetkik ettim sendikaları ve 1980'de 100 olan demir yolu işçileri 0.50 olmuşlar. Tabii yanlış yeri tetkik ettiniz. Bugün Türkiye'deki olayı teşhis edin. Şu gün dün okudunuz, Türk-İş deklarasyonda bulundu. Türkiye'de genel greve gidiyorlar. Nerede? Onları da söyleyeyim. Şeker fabrikaları 25000 kişi, Çaykur 38000 kişi, Karayolları 60000 kişi, Köy Hizmetleri 110000 kişi, Yapı İşleri 40000, Deniz Kara, Hava

120000 vesaire vesaire. 600000 kişi. Ne oluyor? Greve gidiyor. Niye? Siz biliyor musunuz sebebini? Şeker Fabrikaları ya da Karayollarındaki 60000 kişinin ihtilâfını? Türk toplumu Karayollarından istifade eden insanlar. Bu Belediye işçileri değil. Belediye işçileri biliyorsunuz yavaş gidince direksiyonda, oğlum hızla git yol açık hadi hızlı git bakalım dedikleri zaman. Abi bak bordrom buydu diyordu geçen hafta, 10 gün evvel. Dalan bağladı gitti, zavallı ömrü yetmedi. Şimdi özel sektör, kamu sektörünün ayırımına sıra geldi. Bütün konuşmacılar bu ayırımı yapmadılar. Müsaade ederseniz ben yapayım. İyi yaptığımız şeyi söylemek mecburiyetinde hissediyorum kendimi. Bugün özel sektörde sayın profesörün verdiği rakamların dışında bazı rakamlar söyleyeceğim size. Metal İş kolunda çalışan 120000 kişinin 1989 yılı ortalama brüt maliyeti 7.950.000 lirayla 9.650.000 lira arasındadır yıllık. Bu 4 ay sonra, yani 1 Eylül 1989'de MESS'te bütün rakamlar yayınlandı, gidip bakabilirsiniz. 12 milyonla 14 milyon arasında. Türk Lirası. Tabii bir doçent bu parayı alıyor mu, bir profesör bu parayı alıyor mu, dekan bu parayı alıyor mu? Bunu bilmiyorum. Bu onların işi. Bunu giderler, kimle konuşacaklar, ama özel sektörü soruyorsanız, özel sektörde rakamlar bu. Geçen hafta, sabahleyin Talat Bey burdaydı, şimdi yok. 12000 kişinin çalıştığı cam iş kolunda sözleşme imzalandı Sayın Selvi. Sözleşme 4.736.800 TL olan adam başı maliyeti, birinci yıl 17.188.000 liraya, ikinci yıl 27.512.000 TL'e getirdi. Bunlar Türk işçileridir. Bunlar ehli vakıflık derecesi ileri olan sanayiîni, yani bütün o Avrupa'ya satılan kristal bardakları yapan, o buzdolabını yapan insanların ücretleridir. Demek istiyorum ki sevgili arkadaşlarım, Türkiye'de kanunlar şöyle oldu, yok bazı maddelerdeki düzenlemeler 82 Anayasasında işçi haklarını geriye... Hayır, böyle şey yok. Bugün sanayi işletmecisi Avrupa'yla kalite ve kantite bakımından yarışmak noktasında olan biz sanayicilerin tek dayandığı çalışan kardeş işçilerimizdir. Şayet işçilerimiz kaliteyi ve prodüktiviteyi tutmazlarsa hiç bir şey yapamayız. Siz zannediyor musunuz ki, biz bu işçilerin, yemesini, içmesini, giyinmesini, kuşanmasını, mesut olmasını, insan gibi yaşamasını düşünmeyeceğiz. 200000 dolar verip bir makine alıp geliyorum Avrupa'dan. 200000 dolar verip bir makine getirdiğim insanı asgari ücretle çalıştıracamı mı bekliyorsunuz benim? Bu kada enayi mi Türk sanayici?

Şimdi onun için lütfen sabahki size çizilen tabloları, şöyle gençlik zekânızla aralayınız. Sorunuz. Nerden bahsediyorsunuz? Devlet Demir Yolları. E Devlet

Demir Yolları devlet. Şimdi geliyorum devlete. Hocam, bu çok mühim. Bunu bitireyim. Çünkü Önder'le burda anlaşıyoruz. Efendim, devlet bir hata daha yaptı. Çok hata yaptı ama bir tane de ben söyleyeyim. Devlet Türkiye'de yaklaşık olarak % 50 özel sektör, % 50 kamudur. % 55 ama % 50 diyelim. Devlet kendi piyasasında bulunan teşkilâtlarını, serbest piyasa ekonomisine göre, yani aynı finansman kaidesine, aynı pazar kaidesine, aynı ihracat kaidesine, aynı elektrik parasına, aynı su parasına eşit şekilde temsil ettirmesine rağmen sendikal organizasyonlar bakımından tuttu Kamu-Sen diye onların da anlayamadığı, bizim de anlayamadığımız, Önder de haklı olarak sorup, duruyor, nedir bu? Kuş mudur, deve midir? Hayır. Bu Özal'ın yaptığı en büyük hatalardan bir tanesi. Sizlere söylüyorum. Sayın Selvi. Sayın milletvekilim. Yarın bunları hatırlatacağım çünkü. Yani yarın siz de iktidara geldiğiniz zaman inşallah, bunları, bu hataları yapmayın diye söylüyorum. Bu özel sektörle beraber aynı piyasayı paylaşan işletmeleri tuttular başka bir yere koydular, onların da kaidelerini siyasiler vermeye başladı. SEKA'da grev oldu. Aylarca millet perişan oldu. SEKA'nın genel müdürü, ismini bile belleyemedim, daha yok murahhas azası belleyemedim, yönetim kurulu başkanı belleyemedim. Ama Sayın Kahveci, Sayın Kâzım Oksay toplu sözleşmenin tarafı gibi, kim devlet namına masaya oturdu, pazarlık etti ve o da bitmedi? "Seydişehir'de grev yaparlarsa ben de fabrikayı kapatırım." Yok şimdi, olmaz. Topu oynayacaksanız futbol kaidelerine göre, basketbol oynayacaksanız, basketbol kaidelerine göre oynanır. Şimdi bir fabrika grev yaptı diye ben 25 senedir endüstri idarecisiyim. Bir günde bir sendikaya biz bu fabrikayı kapatırız diyemedim, denmez. Çünkü desem de onlar inanmazlar, bilirler ki ben bu fabrikaları kapatmak için kurmadım. Ama devlet bunu dedi. Şimdi hata burda. Bu büyük hatanın kim gelirse gelsin, bi koalisyon mu olur, inşallah olmaz ama, ne olursa olsun yeni seçimden sonar, bu hatayı bir kere düzeltmek lâzım. Şimdi sanayi ülkesi olmadık ama, bazı yapı değişikliklerini yaşadık. bugün dahili pazarlarda tüm yabancı mallar satılıyor. Gidin Doğubank İşhanına, her mal dünyada üretilen, elektronik konusundaki her mal, her model, her renk, hepsi var. Onun yanında öbür dükkânda da bizim ürettiğimiz mallar satılmak mecburiyetinde. Türk toplumu enayi değil. Onun malı daha kaliteliyse ve daha ucuzsa gider onu alır, benim malımı almaz. O bakımdan, kalite bakımından, kantite bakımından, fiyat bakımından bunlara uymak mecburiyetindeyiz ve

uyduk. Uydu ki bu kurduğumuz sanayi şirketleri rekorlar kırarak % 100 dediler. Evet % 100 kârlar ederek, yatırımlar yaparak geldik buraya ve gideceğiz de bunun üzerine. Bundan korkmayacağız. 2. Sanayi gelişmesi başlamıştır Türkiye'de. Bugün üçüncü derece robot kullanmaya başladık. Ben demiyorum, İskenderun Demir Çelik 3000 kişiyle çalışması lâzımken 15000 kişiyle çalışıyor. Gayet tabii bu söylediğim ücretleri haybeye, bedavaya dağıtmıyoruz. Üretime göre, prodüktiviteye göre bunları veriyoruz ve verdiğimiz için de iftihar ediyoruz. Yürüyen bant sistemi, yürüyen bandın süratlendirilmesi, üretim maliyeti sistemi. Oturdu. İşte hepiniz okuyorsunuz bunu. Yoksa Avrupa piyasasında rezil oluruz. Yüzümüze gözümüze buluşturırız Avrupa'yı, dünyayı. O bakımdan bunları yapıyoruz. İş değerlendirmesine dayalı ücret sistemini 5 yıldır uyguluyoruz. 5 yıldan beri Türkiye'deki metal, tekstil, kimya iş kollarında iş değerlendirme sistemi oturdu, uygulanıyor. İşçilerin yönetime katılması konusunda size bir şeyler söyleyeyim. 3 yıldan beri, 1985'ten beri kalite çemberleri uygulaması yapıyoruz. 300 kûsur kalite çember noktamız var. Hiç bir sendikacı, hiç bir başkan, hiç bir temsilci ne Türk-İş'ten ne Mürk-İş'ten bir gün de merak edip, yahu bu işçiler de, sizler de kalite çember uyarlaması yapıyor musunuz, ne menem şeydir bu, bir gelin bana gösterin demediler, demediler ama, biz işçimize sahip çıktık. İşçi bizim işçi. İşçi Türk sanayinin işçisidir. Bu bakımdan bu ayırımı değişik bir felsefe gibi görmeyin. Mecburuz Türk işçisinin mesut olmasını temin etmeye. Şimdi özel sektörle kamunun, devletin arasındaki çelişkiyi barda belki vurgulamak mecburiyetindeyim. Ama Türk sevk idaresi bugün özel sektörde söylüyorum, kendi boyutunu geçmiştir. Bugün sevgili Önder beni affet. Bugün bazı sendikacılarımızı, işçilerim 2 senede bir toplu sözleşmeden toplu sözleşmeye görüyorlar. Allah aşkına biriniz etüt edin, İskenderun Demir Çelik'e gidin, 15000 kişi grevde. Sendika başkanıyla, ikinci başkanın ismini sorun. % 50'si biliyorsa ben size istediğiniz her türlü mükellef yemeği ısmarlamaya hazırım. Bilmiyorum. İşçi sendikadan koptu. Liderler yukarda koşan, dertleri var, problemleri var, çanak ayaklarını sıkıyor, bazı maddelerden şikâyetçiler ama, Türk sendikacılığı Türk işçi hareketinin gerisinde kaldı. Bugün işçi sendika liderini geçmiştir. İstisnalar hariçtir. İstisnaları bir tarafa koyuyorum. Hakikaten Türkiye'de çok mükemmel sendikalar vardır, organizasyonları tamamdır, etütleri tamamdır, benim bilânçomun aynısı onların elilerindedir. onlardan bir tanesi Cevdet Selvi. Şimdi 20

oy daha alsaydı Türk-İş'in başkanı olacaktı. Olamadı, siyasi u. Şimdi o bakımdan bazı istisnaları bir tarafa koyarsak, olayı genelde tespit etmek istiyorum. Sendikalar zayıflamaktadır, dünyada ve Türkiye'de sendikalar zayıflamaktadır. Gençler, ben söylüyorum bunu. Amerika'da % 16'ya, Avrupa'da % 30'a indi. Amerika Birleşik Devletlerinde 1980'den sonra otomotiv endüstrisi dahil hiçbir işyerinde sendikalaşma olmadı artık. Önder yanılıyor. İşte İmam Hatip Okulu müezzinler sendikalı oldu diye seviniyor. Yok canım, bitti bu işler. Geçti dünya buralarını. Bugün teknoloji öyle bir yere geldi ki imamlar da sendikalı olsa, talebeler de, bitti bu işler. Efendim, iş değerlendirmesi sistemi 2/3'ü 40 defa katladı geldi, gitti.

Şimdi oturalım, bunları konuşalım. Şimdi bunlar, konuşacağımız işler var, yapacağımız işler var. Ama onların genelden söylediği her şeyi başımı eğerek kabul edeceğimi benden beklemeyin. Bitiriyorum. Şimdi Türkiye, ister 1992'de, ister 1996'da, ister 2006'da neyse, istemezlerse hiç almasınlar AT'ye girse de girmese de artık belirli bir entegrasyonun, belirli bir genel çizginin, genel dağılımın içinde yer almıştır. Türkiye bundan geriye dönemez. Sanayisiyle dönemez, tarımıyla dönemez, ticaretiyle dönemez, ticaretiyle dönemez. Bugün Türkiye tarımda patlama yapmaya hazırlanıyor. Yeni siyasiler bu GAP projesini ihmal etmesinler. Etmesinler ki bugün 18 milyon ton olan buğday ve hububat üretimimiz birdenbire sulamayla 36 bin tona, 37 bin tona çıkabilsin. 1 ton buğday 1 milyar dolar. 1 milyar dolar da bizim petrole verdiğimiz paranın beşte biridir. 5 milyar dolar harcıyoruz. Şu konuları bitirirlerse Türkiye'ye nefes aldırır. Kim nefes aldırır? Size nefes aldırır çocuklar. O bakımdan benim olaya bu siyasi boyuttan başka bir boyut verme mecburiyetim var. 1992'de AT kendi tek senetlerini yaptıktan ve bu işe girdikten sonra, hangi tarihte olursa olsun bize de bazı şeyleri empoze edecektir. İspanyol profesör bana bir gece, gece saat 12'yle sabahleyin 8 arasında 45000 sayfalık memonandumun altına imza atmak mecburiyetinde kaldığını ve Allah aşkına siz AT'ye girmeden evvel şu benim okumadan imzaladığım memorandumu bırakın itirazı, okuyun da öyle imza atın dedi. Tabi onlar 45000'e, biz Allah bilir AT'ye girinceye kadar bu 145000 sayfa olur bizim imzalayacağımız şeyler. Ama bir gün imzalatacaklar size bunu. Kimse o gün siyasi, hangi partiye, hangi liderse, onların çevre sorunundan, köpek mamalarının standardına kadar her şeyin altını size imzalatacaklar. Onun için diyorum ki ey iktisatçılar, talebeler, öğrenciler,

kardeşlerim, bunları öğrenin, bunlar hocaların ana konularıdır, size bunları verdikleri zaman, aman AT bana ne olacak demeyin. Yarın buralardan geçecektir. Bunları siz, benim yerimde, onun yerinde oturup siz imzalamaya mecbur kalacaksınız günün birinde. Bu imzalamaya mecbur kalacağınız şeyleri bugünden tetkik edin. Görüyorsunuz ki olayın boyutunu açmaya, sizi devamlı bir dünya boyutu içinde Türkiye'nin yeni alacağı şekle, yeni alacağı alternatifte getermeye çalışıyorum. Şimdi son olarak bir şey söylemek istiyorum müsaade ederseniz. Türk-İş'in geçen sene gene bu panelde başkan yardımcısı ile yan yana oturdum. Başkan Yardımcısına dedim ki: Geçen sene haziran'da ILO'ya gidecektik. Gitmeden evvel Türkiye'de oturulam, şu dertleri beraberce konuşalım, müştereken çözeceğimiz şeyler varsa, müştereken çözelim. Oraya gidip de Yunanlı Dasis'le, İskandinav Klasis'in oyununa gelmeyelim. Şuradan anlaşılarak gidelim dedim. Ha ma dediler bana. Bir şey olmadı. Şimdi Önder Aker kardeşime yalvarıyorum. Başkanına lütfen benim ağızımdan bu mesajı göndersin. 8 Haziran'da Profesör Ekin devlet namına gidiyor, ben İşveren Sendikaları Apikasyon Komitesi olarak gidiyorum, Önder kardeşim de geçen sene ordaydı. Gene sanıyorum o temsil edecek. Biz gene Türkiye'nin 3'leri, işçi, işveren ILO'nun masalarına gidip oturacağız. Geçen sene dargın kardeşleri oynadık orda. Onlar uzakta, biz burada, profesörler ve İmren Aykut hanımefendi ortada. Böyle bir türlü temaslar gayet klâsik. Bir şey yapamadık ve rezil olmamıza 5 saniye kala son anda direktan topu kurtardık, Türkiye kara listeye girmeden döndük geldik. Ama bitmedi, bitmeyecek. Ondan sonraki sene de bitmeyecek. Şimdi demek istiyorum ki, şayet bu kapılardan bu lâflar başkasına giderse lütfen gitsin ve varsın. Türkiye'nin dertleri vardır. Türkiye'nin dertleri işçi sendikaları ile işverenler arasında, yani çalışanla çalıştıran arasındaki dertlerdir. Bunlar aynı gemiye binen insanlardır ve çözme imkânları vardır, ama konuşmazsak, anlaşmazsak, anlatamazsak birbirimize, birbirimizi anlayamazsak çözemeyiz. Bu söylediğim kamu işveren sendikaları için de geçerlidir. Kamu işveren sendikalarının problemlerini, bugün TİSK'e Türk-İş getirmedi, siyasi boyuta getirdi. Devlet söylediği için söylüyorum. İdeolojik boyuta götürdü dedi Cevdet Selvi bey sabahleyin. Hepiniz duydunuz. O söyledi. Ben söyleseydim polemik yapıyor derdiniz. O söyledi. Evet, aynen katılıyorum cümlenize. İşte budur. Ama grev grev değildir. Bugün yapılan iş toplu sözleşme değildir. Endüstri münasebetleri problemi değildir.

Onun için meseleyi gelin, endüstri meselesi konuşuyorsak, endüstri meseleleri içinde çözümleyelim. Siyasi rejimi konuşuyorsak, siyasi rejimde. Ama çorba yapmayalım, elmayla armudu, patatesle domatesi birbirine karıştırmayalım. Bu karıştırma Türkiye'ye selâmet getirmeyecek korkusunu taşıyorum. Burdaki çağrımı tekrarlıyorum. Avrupa Topluluğu, yani AT konusunda 3 siyasi partinin bir ortak komisyon kurmasını öneriyorum. Türkiye'de, sevgili arkadaşlar, o başında hoca olan siyasi parti hariç, hepsi bir tek konu üzerinde konsensüse geldiler. Bu Türkiye'nin AT'ye ortak olması konusudur. İlk defa, ilk defa bütün siyasi partiler bu konuda birleştiler. Bu birleşen siyasi partilere diyorum ki, bu birleşmeniz lâfta kalmasın. Önce bir komisyon mu kurarsınız, bir iyi niyet temsilciler heyeti mi kurarsınız, AT'yi ilgilendiren konuları bir Türkiye meselesi olarak ele alalım.

Bu meseleyi, bu çözümden sonra siyasi görüş farklılıklarınızı muhafız tutmak üzere ayırma becerisini göstereceğinizi sanıyorum. Bu mesele gerek AT konusunda, gerekse endüstri boyutlarının, yani Türkiye'nin sosyal açı alternatiflerinin arayışında da geçerlidir. O bakımdan bu işi temsil eden 3 taraf, yani işçisi, hükümeti ve işvereni. Bunlar endüstri münasebetlerinin 3 temel aktörüdür. Bunlardan birinin lehine bu işin yapılması, uzun vadede hepsinin aleyhine, çalkantı bir kere bozulduğu anda herkesin aleyhine olur. Bu bakımdan ikinci çağrımı da bu endüstri münasebetlerini ve sosyal politikaları ilgilendiren konuları, gelir ve ücretler dağılımı dahil, müştereken oturup, konuşup, anlaşabilirsek de anlaşmayı teklif ve vadediyorum. Çok teşekkür ediyorum.

NUSRET EKİN - Efendim, renkli, fevkalâde güzel konuşması için Sayın Kutadgobiliğe teşekkür ediyorum.

8 Nisan 1989 (Sabah)

Dış Politikalar

Sunuş : **Süleyman DEMİREL**

Oturum Başkanı : **Erdoğan ALKİN**

Panel : **Erol AĞAGİL**

Mehmet DÜLGER

Süleyman DEMİREL - Sayın misafirler, basını-
mızın değerli mensupları hepinizi saygı ile selamlıyo-
rum. Beni burada konuşmaya davet eden İstanbul
Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunlar cemiyeti üye-
lerine teşekkürlerimi sunuyorum. Prof. Alkin'in ifade
buyurduğu şekilde bir takdim yapacağım. Yalnız bunu
mümkün olduğu kadar kısa tutmaya çalışacağım. Ba-
na ayrılan sürenin bir kısmını da sorularınıza, sorula-
rınızı cevaplandırmak için kullanacağım. Böylece zi-
hinlerinizde ne olduğunu bilmeden yapacağım konu-
şmayı yapıp buradan gitmiş olmayacağım. Zihinleriniz-
deki bazı soruları cevaplamak buraya kadar teşrif etti-
ğinize göre benim için görev haline gelmiştir. Ancak
burda böyle yapabilirim.

Alternatif politilalar aranıyor, alternatif politikalar
niye aranıyor? Alternatif politikalar niçin aranıyor? Ta-
bii ki alternatif politikalar aramasına bir diyeceğimiz
yoktur. Sadece alternatif politikalar aranması konu-

sunda isabetli yaklaşımlar yapabilmek açısından bu
soruyu getiriyorum.

Aslında siyasi rejim alternatif politikaları üretecek
birtakım mekanizmaları içinde taşıyor mu? Taşısa
bile böyle seçkin bir topluluğun ülkenin ekonomik poli-
tikaları ile ilgili tartışması bir zemine getirmesi ve dü-
şüncelerini söylemesi veya bazı düşüncelerin söylen-
mesini sağlaması gayet doğaldır.

Alternatif politikalar gayet tabidir ki aranmaya
başlanmışsa ihtiyaç vardır. İhtiyaç olmasa da aranabi-
lir. Her zaman aranabilir. en iyiyi bulmak ancak aran-
makla mümkündür. Aranmadığı takdirde iyiyi de bula-
mayız, en iyiyi de bulamayız. Ne kadar iyi desek iynin
iyisi vardır. İynin iyisini aramak gelişmenin şartıdır. Bir
ülkede suskunluk varsa arama güçleşir. Ülke konuşan
bir ülke ise, her zeminde sorunlarını konuşan bir ül-
keyse bundan sevinç duymak lazımdır. Bu fikri yaratı-
cılığı meydana getirir ve ülkedeki vatandaşların ülke

sorunlarına gösterdiği alaka ise bu sorunların çözümlerini kolaylaştırır, hem de yeni yeni çözümlere zenginlikler getirir. Bizim şikâyetimiz konuşulmamasındandır. Konuşulmasından şikâyetçi olamayız. Konuşula konuşula, nasıl ki su aka aka mecrâsını bulursa bir ülke de sorunlarını konuşa konuşa bir gün doğrularını, daha sonraki gün ondan daha doğrularını, daha sonraki gün en doğrusunu bulur. Ekonomik politikaların alternatifleridir benim anladığım, aranan odur. Aranan ekonomik politikaların alternatifleridir. Ülkede uygulanan politikaları bir kenara bırakıp nazari planda tamamen teori esasına göre birtakım politikaları da aramak mümkündür. Ama burası, bu zemin bir miktar ne kadar çok akademik olsa bizzatıhi üniversite kürsüsünden farklı. Bu tartışmalar Üniversite zemininde yapılmıyor. Bunların ister istemez, aktüel konularla ilgisi olacaktır. Kimseyi incitmek veya kimseyi şu veya bu biçimde rahatsız etmek söz konusu değildir. Ama birtakım kimseler rahatsız olacak diye de ülke sorunları konuşulmayacak mı? Bu çekingenlikten Türkiye'nin kurtulmuş olmasını ve adım adım çeşitli zeminlerde ülke sorunlarının konuşulmaya başlanmış olmasını çok önemsiyorum. Geçen sene de geldim bu zeminde konuştum. Bu zemin konuşan bir zemindir. Ben konuşulabilme olayını bu zeminle ilgili olarak söylemiyorum. Çeşitli zeminlerinde ülkenin mümkün mertebeye konuşursak acaba birtakım rahatsızlıkları mı meydana getiririz gibi çekingenlikler ortadan kalktıkça doğruları bulmamız kolaylaşacaktır. Ben ülke sorunlarının konuşula konuşula vatandaşın doğruları öğrenebileceğine de kaniim. Ülkemizde vatandaş, büyük topluluklar henüz doğruları tam anlayabiliyor. İçinde yaşadığı hayattan şikâyetçidir. Bunun nedenlerini doğal olarak bilmiyor, çünkü vatandaşın haber alma hakkı, vatandaşın öğrenme hakkı, eski tabiriyle hakkı vukuf, vukuf peyda etme hakkı olayları bilme hakkı, ülke içinde olup bitenleri bilme hakkı, bunların nedenlerini bilme hakkı layıkıyla işlemediği için vatandaş doğruları bilmiyor. Bu benim iddiam. Vatandaş doğruları kendi kendine çıkaramaz. Vatandaşın önüne değişik düşünceleri koyarsanız bunların içinden neyin doğru olduğunu vatandaşın büyük çoğunluğu seçmekte kusur etmez. Bu vatandaşın ayırma gücüdür. Hadiseleri, iyiyi kötünden ayırma gücüdür. Yine eski tabiriyle tefrik, ya temyiz, yani ayırabilme, seçebilme gücü, bir toplumun ayırabilme ve seçebilme gücü varsa hiç endişe etmemek lazımdır. Hür ve serbest toplumların ancak ayırabilme ve seçebilme gücü vardır. Toplumumuzu ne kadar susturursanız, o kadar ayıra-

bilme ve seçebilme gücünden uzaklaştırırsınız. Bu genel mülahazalarım her şey için doğrudur. Ekonomik meseleler için de doğrudur, sosyal meseleler için de doğrudur, siyasi meseleler için de doğrudur.. Evet, Türkiye geçen seneye nazaran meselelerini daha çok konuşabilir durumdadır. İki sene önceye nazaran daha da çok konuşabilir durumdadır. 86'ya nazaran ise daha da çok konuşabilir durumdadır. Ben huzuruza şikâyet getirmiyorum. Sadece konuşan Türkiye'nin onun vatandaşları için ne kadar büyük bir nimet olduğunu söylemek istiyorum. Bu nimetten kararlanmanın ancak ülkenin insanlarına yeni faydalar getireceğini söylemek istiyorum. Ekonomik politikalarda alternatif arayışı, bana göre alternatif arayışı, niçin alternatif arıyoruz? Doğruyu bulmak için, yani ekonomik politika bir çok alternatifler var, bunların içerisinde doğruyu seçelim. Arayış bunun için. Arayış bir fikir jimnastiği veya düşüncemizi zenginleştirmek veya ne kadarbilgi sahibi olduğumuzu belirtmek için yapılmıyor. Arayışın bir pratik sebebi var. Bugün uygulanmakta olan politikalara bir alternatif aranıyor. Yoksa birtakım nazari senaryolar yapıp da bu senaryoların alternatifleri ne olabilir diye bir düşünce yok. Zaten bu çeşit toplantıların halkı alâkadar eden kısmı da odur. Halkın günlük hayatını alâkadar eden sorumlu ilim müesseseleri, bu ülkenin ilim adamları, bu ülkenin düşünürleri gayet tabiişık tutmak bana göre mecburiyetindedirler. Işık tutmak görevindedirleri bile az buluyorum, mecburiyetindedirler. Neme lâzım diyemezler. Herkes neme lâzım dese onların neme lâzım demesi lazımdır. Ünkü bu ülkenin seçkin ilim adamları ve ekonomistleri, bilimcileri, bu ülke için vardır. Bu ülkenin insanların içinden yetişmişlerdir. Onların ilimlerin bilgileri evrensel plânlar önce bu ülkenin insanlarına lazımdır. Öyleyse bu zeminin, bizim ilim adamlarımızla yine bir siyasi parti zemini sayılmayacak, daha çok objektiviteye yakın ama değişik düşünceliri ki hür realizm gereğidir. Değişik düşünceleri bu zemine getirmek başka türlü değişik düşünceleri karşılaştırmadan doğru neticeleri çıkarmak mümkün değildir. Değişik düşünceleri bu zemine getirerek sanıyorum ki gidişata ışık tutmak gibi bir görevi de bu toplantılar yapmaktadır.

Ekonomik politikalarla alternatif niçin aranır? Daha iyiyi bulmak için diyelim. İyide bana göre iyinin bir şablonu olması lazımdır. Çünkü iyi kötü bunlar sürjektif şeyler. Kişiden kişiye göre değişen şeylerdir. Birisinin iyi dediğine birisi kötü diyebilir ama ilim de, fân de iyi veya kötü meseleleri şahıslara göre bu kadar çok değişmez. Nüans farkları olabilecektir. Ama muhak-

kak bunun bir şablonu olması lazımdır. Ekonomik politikalarla siyasi rejimi birbirinden ayırmak fevkalâde zordur. Hatta bir yerde siyasi rejimin ekonomik politikaları yönlendirir. Hiç olmazsa ana hatlarını çizer. Bir yerde de ekonomik politikalar siyasi rejime kişilik kazandırır. Bunlar birbirine çok girip şeylerdir. Ama değişmeyen bir şey var, değişmeyen şudur: Gerek siyasi rejimin gerek ekonomik politikaların hepsinin hedefi odağında insan olacak. Odağında insan yoksa konuşmalar boşunadır. Binaenaleyh ekonomik politikaların odağında insan olacak.

Ne demek istiyorsun? Odağında insan olacakla şunu demek istiyorum. Kişinin insan olarak birinci hakkı yaşamaktır. Yaşama hakkı yetmez, insan gibi yaşamalıdır. İşte insan gibi yaşama hakkını kaale almadığımız zaman o faliyetin odağında insan yoktur. İnsan gibi yaşama hakkını hedef alan politikalar arıyoruz. Kişiyi insan gibi yaşama hakkını hedef alan politikalar arıyoruz. Kişiyi insan gibi yaşama hakkı getiren politikalar arıyoruz. Bana sorarsanız ilminde, fennin de, siyasetin de, hükümetin de hedefi kişiyi insan gibi yaşama hakkını sağlayacak imkânlar sağlamaktır. Araçları vasıtaları sağlamaktır.

İnsan gibi yaşamak nasıl olacaktır? Nerden başlar? Ve nasıl gider? İnsan gibi yaşamının ana görevi, birinci şartı yoksulluk korkusundan kişinin kurtulmuş olmasıdır, belki buda siyasi rejimle alâkasını kurayım evvela her türlü korkudan kurtulmuş olması lâzımdır. Ama her türlü korkunun bu plâtförmün işi olmadığını bilerek onun detayına girmeyeceğim, her türlü korkunun içerisinde bir yoksulluk korkusu var. Yoksulluk korkusundan kurtulmuş olması lâzımdır. Yoksulluk korkusu bana göre yoksulluk korkusunun ortadan kaldırılması ekonomik politikaların hedefidir. Ekonomik politikaların kendisi ona göre tanzim edilmiş programlar onların icraatı eğer bir ülkede yoksulluk korkusunu ortadan kaldırmıyor yaygın hale getiriyorsa ya o politikalar yanlıştır. Ya onların tatbikatı yanlıştır. Yoksulluk korkusunu yaygın hale getiren politikaların veya onların tatbikatının doğruluğunu kimse savunamaz. Binaaleyh yaptığınız işin yanlış mı, doğru mu olduğunu anlamak için tabiki ekonomistler, ilim adamları rakamlara bakacaklar. Siyasetçi biraz daha farklı bakacak. Siyasetçi hem rakamlara bakacak hem hoşnutluğa bakacak, halkın hoşnutluğuna bakacak devletin görevi odur. İdarenin görevi odur, siyasetin görevi odur. Halkımız ne kadar hoşnuttur. Ve siz tabloları bakıp da bu tablolardan halkın hoşnut olması lazım ama halk hoşnut değil, halk hoşnut değilse efendim bu halk

da makbule geçmek mümkün değil. Halkın hoşnutsuzluğunu halkın kusuru haline getiremezsiniz. Kusura kendinizde arayın banaaleyh eğer böyle bir şey yapıyorsanız aslında rakamlar yanlış değildir. Rakamları yorumlayış tarzınız eğer bik ülkede % 75 enflasyon, % 100 enflasyonu halkın refahına hizmet ediyor gibi göstermeye kalkıyorsanız yaptığınız iş yanlıştır. Kim olursanız olun yanlıştır, ilim adamı iseniz yanlıştır, siyasetçi iseniz yanlıştır, okuryazar değilseniz bile yanlıştır. Binaaleyh o yanlışla saplanmamak lazımdır.

Değerli misafirler bu çok önemli bir olaydır. Yoksulluk korkusundan kurtulmak hakkı, zorbalık korkusundan kurtulmak hakkı kadar önemli bir olaydır. Çağda aslında yoksulluk olayı bir zulümdür. Zulmün mutlaka kamçı ile olması şart değil. Kamçılı zulümler yapıldığı devreler yine vardır. Ülkeler de vardır, zamanlarda vardır ama hiç kamçı falan olmadan da bir ülkenin ahalisini milyonları çoğu kere bunlar sessiz milyonlardır. Sessiz milyonları çok rahatça fukaralığın pençesine terk edebilirsiniz. Bunun mertebesi sefalet varmasa bile zulümdür. Binaaleyh işte burada vatandaşın refah hakkı vatandaşın refah hakkı başlıyor. Yoksulluktan kurtulma korkusunun karşısı refah hakkıdır. Öyleyse devletin siyasi sayılabilecek görevlerinin dışında ve ona en yakınlarından birtanesi vatandaşın refah hakkıdır. Refah hakkı Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü 82 Anayasasının 5. maddesinde yazılmıştır. Diyor ki devletin amacı ve görevleri, halkın refahını tıkayan yolları açmak, yollar tıkalıysa onları açmak halkın manevi maddi kalkınmasını sağlayacak imkânları sağlamak, şartları meydana getirmek bu fukaralık fonunu icad edip de herkesin cebine para koymak değildir. Herkese namusu ile çalışabileceği alimlerinin karşılığını alabileceği bir ortam yaratmak ve herkesin o ülkede daha çok çalışmak daha çok kazanmak daha iyi yaşamak hevesine kavuşturmasını sağlamaktır. Eğer bir ülkenin insanları daha iyi çalışmak, daha çok çalışma, daha iyi kazanma, daha iyi yaşama hevesinden mahrumsa o ülkenin insanlarını atıl bırakırsınız. Bu bir ortam meselesidir. Bu ortamı meydana getireceksiniz. Yani devletten beklenen budur. Hemen bununla geliyor istihdam hakkı, çalışabilme herkesin hakkıdır ve çalışabilme imkânlarını meydana getirmede hepimize düşen görevler vardır. Binaaleyh takip edilen ekonomik politikalar vatandaşın refah hakkı yanında çalışabilme hakkı getirecektir. Bunun yanında bir üçüncü fevkalade hak sağlık hakkıdır. Vatandaş hekim bulabilecektir, ilaç bulabilecektir. Yalnız bulabilmek kâfi değil buna gücü yetecektir. Yani bu-

nun karşılığını verebilecektir veya biri söyleyecektir bunu. Yani hastane kapısına düşen vatandaş paran yoksa öl denmesine maruz kalmayacaktır. Devlet budur, devlet bunun için vardır. Çünkü hastane kapısına düşen vatandaşın başka zaman devlete ihtiyacı olmayabilir. Devlete ihtiyacı olduğu anda birşeye ihtiyacı olduğu anda elini uzatacağı yer devlettir. Onda haysiyetsizlik olmaz. Haysiyet kırıcı birşey de olmaz. Kendi devletidir. Kendi devletine elini uzatabilmelidir ve vatandaşın dördüncü hakkı da eğitim hakkıdır. Vatandaş eğitim görecektir. Fırsat eşitliğidir. Eğitimde fırsat eşitliği bu ülkenin insanların tümüne söylediklerim yalnız bu ülke için değil bütün ülkeler için vardır. Bu ülkenin insanların tümüne eğitim olanakları açık olacaktır. Eğitim yolları açık olacaktır. Evet yine burada paran yoksa okul kapısından dön olmayacaktır. Defter, kalem, kitap parası bulamaz duruma Türk vatandaşının çocukları getirilmeyecektir. Ana baba acaba bu çocuğun üstünü başını nasıl yaparız gibi kaygılara düşmeyecektir. O çocuk o okula gidebilecektir. Ondan sonraki bir okula daha gidecektir. Bu hakların yanında üç tane daha temel hak varki bunlar rejimi karakterize eder. Kişinin mukavele hakkı kişi istediği işi tutabilmelidir. Kontrat hakkı, sözleşme hakkı kişi istediği işi tutabilmelidir ve istediği işten elde ettiği nemaya sahip olabilmelidir. Elde ettiğine gayet tabiki vergiye mahatabsa vergisini ödedikten sonraki kısmından bahsediyorum. Vergisini ödedikten sonra kalan kısmı kendi hakkı olmalıdır. Bu mülkiyet hakkıdır. Mülkiyet hakkının birikiminden bir hak daha doğar o da miras hakkıdır. Yani mülkiyet hakkını istediğine bırakılabilmelidir, edindiği kendi kazancından olan serveti veya mülkü hangi şekilde olursa olsun varlığını istediğine bırakılabilmelidir. Bunlar olmuyorsa bunlar yapılamıyorsa aslında kişinin didinip çırpınıp daha çok kazanmak daha çok üretmek, daha çok ülkesine yararlı olmak gibi birtakım gayretlerin içerisinde olmasını mümkün kılmak tasavvur olunamaz. Yani bir güven ortamında kişinin şevkle ülkeye katkıda bulunabilmesi ancak böyle mümkün olur. Buradan geliyoruz ülkenin en büyük kaynağını böylece harekete geçirebilirsiniz. Bir ülkenin en büyük kaynağı insan kaynağıdır. Eğer bu insan kaynağı elini sakağına koymuş günlük hayatın ezilmiş tase rejimlerinde olduğu gibi kaygılar içerisinde kıvranıyorsa bu toplumun yaratıcılık gücü olmaz.

İşte buradan refah toplumuna geliyoruz. Bir aziz hak daha var oda güvenlik hakkıdır. Yani kişi sadece bugün akşama kadar olan hayatından hayatı temin al-

tında olmayacak yarın da temin altındadır. Yarında yetmez yarından sonrada teminat altında olacaktır. Bu da yetmez öyleyse güvenlik hakkı dediğimiz kişinin ihtiyarladığı zaman ben ne yapacağım veya herhangi bir şekilde sakat kalırsam, fiziki gücümü kaybedersem ne yapacağım. Bu tasalardan uzak olması lazımdır ki, bu güvenliktir ve bunun adı aslından sosyal güvenliktir.

Ne dersiniz deyin şimdi bunları böyle sıraladıktan sonra iyi de bu şablon Türkiye'de acaba nasıl yani ben bunları kendi düşüncelerimi anlatmak için söyledim. Bunlara daha ilaveler yapılabilir. Bu şablon kâfi değildir denilebilir. Fakat bu şablonun içindeki unsurlardan herhangi bir tanesinin lüzumsuz veya herhangi bir tanesinin füzuli olduğunu söyleyebilecek kimse olduğunu sanmıyorum. Bunlar asgarilerdir ve işte bunları hür rejimin içerisinde hepsini beraber aramak gerekecektir.

İşte burada başlıyor; siyasi rejimle ekonomik politikaların veya ekonomik rejimin ahengi birbirine uygunluğu başlıyor. Siyasi rejim, bu neticeleri sağlamıyorsa aslın o siyasi rejim işlemiyor demektir, tıkanıktır. Binaaleyh siyasi rejimin tıkanıklığını ortadan kaldıracak başka yollar aranacaktır. Gayet tabiki ama ben bunların üstünde durmuyorum. Türkiye'nin bugünkü durumuna baktığımız zaman ne görüyoruz. Türkiye'nin bugünkü durumunda pahalılığın yoksulluğun altında ezilmiş milyonlar görüyoruz. Aşağı yukarı on sene devam eden enflasyon Türkiye'de orta sınıfı ortadan kaldırmıştır. Bundan 5-6 sene evvel gayrisafi milli hasıladan % 50'ye yakın pay alan köylüler, işçiler, memurlar, emekli dul ve yetimler, şoförler ve küçük sanatkârlar veya esnaf bu şimdi % 30'a inmiştir. Binaaleyh bu ülkenin milyonları hem pahalılığın altında ezilmiştir, hem de yoksulluk sınıfına getirilmiştir.

Burada bir yoksulluk sınıfı tabiri getirmek istiyorum. Hepinizin bildiği bir tabirdir. Yalnız fevkalâde bir değerli bir tabirdir. Yoksulluk sınırı yani asgari geçim meselesinden fala değişik bir şey.

Kişi eğer günlük ihtiyaçlarını karşılayacak kadar gelire sahip değilse o yoksulluk sınırının altındadır. Günlük zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar, hatını idame ettirecek şekilde günlük zaruri ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bir gelire sahip olmalıdır ki eğer bunun altında milyonlar olan bir ülke varsa. O ülke sıkıntılar içinde kıvrınmaktadır. Bunun altında hiç kimse kalmamalıdır. Bunun üstünde olmalıdır, herkes nereye kadar olmalı, herkes kabiliyeti nispetinde gidebildiği kadar gitmeli ama herkes bunun üstünde olmalıdır.

Üzüntüyle söyleyeyim ki bu sınır çeşitli hesaplarla Türkiye'de 230 bin liradan başlar, şu günkü şartlar içerisinde 250 bin liradan başlar, 200 bin liradan başlar. Nereden başlatırsanız başlatın ama 200 bin liradan aşağı değildir. 200 bin lira bir şey için söyleyelim bunu yani meseleyi abartmamış olmak için söyleyelim. 200 bin lira yoksulluk sınırı olan bir ülkede aylık gelir bakımından söylüyorum; bakınız bu ülkenin memurları kaç para alıyor. Memurların % 82'si 200 bin liranın altında maaş alıyor. İşçiler kaç para alıyor? İşçilerinin %90'ı 150 bin liranın ücret alıyor. Eline o kadar geçiyor. Bu ülkenin köylüleri. Çalışan nüfusun aşağı yukarı 19 milyon kadar çalışmaya muktedir insanı var. Türkiye'de bunun 16 milyon kadar çalışıyor veya bu rakamlar değiştiği olabiliyor. Biraz sonra başka birşey vereceğim çalışan nüfusun %58'i geçimini tarımdan çıkarıyor. Her zeminde söylesim bile tekrar etmiş saymam kendimi çalışan nüfusun % 58'i tarımda bulunan bir ülkeyi zengin saymak mümkün değildir. Sanayileşmiş saymak hele hiç mümkün değildir ve 1200 dolar gelir seviyesinde sayılan bir Türkiye'de 1988 rakamı olarak bu % 58'in geliri vasatı 317 dolardır. Bu seviye Pakistan seviyesinin altındadır. Hiç kimse bunlardan dolayı bir prestij meselesi yapmasın. Kendisine, bu rakamlar orta yerde. Basit hesaplar bunlar, binaaleyh 317 dolar milli gelire bu kadar köylümüz mahkûm. Bu da yoksulluk sınırının altındadır. Emekli dul ve yetiminin hali bunlardan parlak değil, onlarda yoksulluk sınırının altında. Sessiz milyonlar, çalışan milyonların yoksulluk sınırının altında bulunduğu Y% 80-90'ın sınır altında bulunduğu bir Türkiye'de uygulanan ekonomik politikaların doğruluğundan bahsederseniz o politikaların odağında insan var diyebilirmisiniz? Lafı getirmek istediğim buydu. O politikaların odağından insan yok isterseniz ağzınızla kuş tutun her gün 24 saat şu televizyona çıkın tranformasyondan bahsedin, şundan bahsedin, bundan bahsedin.

Değerli misafirler bir ülkeyi düşününüzki enflasyon % 75'e bunun makulü ne? Makulü % 1 bile savunulamaz. Hadi bu çok ileri, eee bakalım başkalarında ne bakıyorsunuz. Çağı yakaladık hatta geçtik filan dediğimiz ülkelere bakıyoruz o ülkelere enflasyon % 1,5-2 biride geçmeyenler var. (sıfır) olanlar var.

% 1,5-2 bugünkü ortamda oturmuş eee bizimkisi %75 bunu kimse savunamaz. Açık söylüyorum ben mühendisim ve 40 seneye yakın bu ülkenin kalkınma sorunlarının içindeyim. Bu ülke bana trilyonlar verdi, sarfettim. 40 senedir de bu trilyonların hesabını sorarlarsa veririm diyorum. Gayet meydanlarda. Gerine

gerine geziyorum, kim sorarsa veririm diyorum.

% 75 enflasyonun Türkiye'nin kalkınmasının neticesi olduğunu savunabilmek kadar yanlış birşey tasavvur edemiyorum. Yani huzurunuzda daha ileri cümleler, kelimeler söylemekten tereddüt ediyorum. Onları meydanlarda söylediğim için burada sadece kendi kendimi frenliyorum, fren patlatmamaya gayret ediyorum. Şimdi % 75 enflasyon, % 3,4 1988'de kalkınma hızı Türkiye'de % 3,4, % 75 enflasyona sebep olursa % 7'ye çıkarsanız bu kalkınma hızını enflasyon % 150 olur. Basit mantık evet biz bu ülkeyi idare ettik. 65'den 71'e kadar olan Türkiye % 5 enflasyon % 7 kalkınma hızı.

Bunlar arşive girmiş devletin rakamları içerisinde demekki enflasyon kalkınma hızının bir parametresi değil evet creeping enflasyon diye bir gerçek. Enflasyonun sebebi kalkınma sayarsanız kalkınmanın da sessiz milyonları alın teri ile el emeği ile geçinen milyonları ezdiğini kimse inkâr etmeyeceğine göre biz o kalkınmayı yine odağında insan bulunan bir kalkınma olarak yapmıyorsunuz "Efendim işte yol yapıverdik, üstünden geçin" adamın yola çıkacak takatı yokki. Ben yola falan karşı değilim, ben yapıcıyım ne kadar para verirsiniz bana kafam yapmaya işler. Ama yaptığım iş acaba o adama ama o adam dediğim sade büyük şehirlerdeki adama değil.

Bu ülkenin arka caddeleri de var. Bu şehirlerin arka caddeleri arka sokakları var. Üzüntü ile söyleyeyim ki; bu ülkenin büyük şehirlerinin fevkalade Avrupalı hepimizin öğündüğü semtlerin hemen arkasındaki yerleşim yerlerinde de orta zaman hayatı yaşıyor. Ülkenin bir köşesi ile diğer köşesini karşılaştırmaya gerek yok. İstanbul'da bu var, gidin Kasımpaşa'nın mahallelerine, gidin Şişli'nin arkasındaki mahallelere veya Ümraniye'nin arkasındaki mahallelere veya gidin şuradan Üsküdar'dan dolaşın. Pendiğe inin acaba burası İstanbul mu? diye birbirinize sorarsınız. Adana'nın mahallerini dolaşın aynı şeyi sorarsınız. İzmir'in arka semtlerini dolaşın aynı şeyleri sorarsınız. Acaba biz İzmir'demiyiz? diye. Hiç kimse yanlış anlamasın ben refaha dostum benim düşüncemde refaha dosttur. Ben refah arıyorum.

Yalnız refahla sefaleti bir arada yaşatamazsınız.

Refahın bir tek gayesi vardır, sefaleti ortadan kaldırma. Yoksa refahın gayesi sefaletle yan yana yaşamak değildir. İktisadi politikalar mı arıyoruz. İktisadi politikaların şablonu refaha hizmet ediyor mu? Bu politikalar herkesin refahına hizmet yalnız muayyen bir

grubun refahına hizmet etmesi yetmez. Yine söylüyorum, zenginden alalım fukaraya verelim kimseyi doyurmaz. Herkesi zengin yapalım, Zenginleştirelim, ülkeyi zenginleştirmenin yollarını arayalım.

Peki Demirel bunları söyledi de çarede söyle bakalım. Ama bu tasviri yapmazsam çare mukbule geçmez ki. Eğer bu tasvir ediliyorsa çareyi de söyleyeceğim. Her 100 kişiden yirmisinin işsiz olduğu bir ülke Türkiye 15'lerde 16'larda gezmeyelim. Zaten 15-16'da çok zaten ya 100 kişiden 20 kişisi işsiz yani işsizlikte birincisiniz. Fiat artışında birincisiniz, yoksullukta birincisiniz. Gelir dağılımı facia facia ve size söyleyeyim Türkiye'yi iki sene zarfında 5 defa gezdim. Bütün Türkiye'yi 25 defa gezdim, geçen 40 sene zarfında. En son gezdim geliyorum, fukakaralıktan utanmış yerler oldu. Açıklıkla söylüyorum, ben fukaralık edebiyatının adamı değilim. Ama gördüğümü saklayacak halim yok. Niçin varız benim fonksiyonum. Ben şayet siyasetçiyim, kalkınmacıyım, mühendisim ve size gelip konuşurken buradaki değerli ilim adamlarımızla ve ülke meseleleri ile üslûyeti olan değerli misafirlere bu güzûde topluluğa konuşurken benim size söyleyeceğim şeyler fikri dürüstlüğüñ icabı olarak gerçeklerdir. Gerçekleri söylüyorum. Ülkemin bir köşesi ile öbür köşesinin mesafesi o kadar çok açılmıştır ki, gayet açıklıkla söylüyorum Kars göç halindedir. Ve 200'lük can 200'e satılık haldedir. Açık göç halindedir. Türkiye'nin 20 vilayetten fazlası göç veriyor. Türkiye neredeyse 12 vilayete hücum ediyor. Bugün Türkiye'nin 12 vilayetinde nüfusun % 48'i yaşıyor. Daha iyi şartlarını arayacak adam. Daha doğrusu hayat şartlarını arayacak. Bu demokratik hareketliliğin içerisinde sosyal dengeyi bulamazsınız. Hatta siyasi istikrarı bile bulamazsınız. Öyleyse efendim siyaset makrodur, iktisat mikrodur evek makro-mikro hikâyesi birbirini küçülten şeyler değil bunlar ama siyaset bu işin şemsiyesidir. Fakat bir yerde eğer ekonomi iyi götürülmez ve ekonominin sosyal münasebetleri iyi kurulmazsa yani büyüyen gelişen ekonomi, büyüme gelişme nemalarını sosyal meseleleri ortadan kaldırmaya veremezse o takdirde siyaset mikro olur. Ekonomi makro olur. Yani o kadar çok problemler çıkarkı, siyaseti ayakta tutamazsınız. Bu istikrarsızlıktır. İşte ekonomik istikrarsızlık siyasi istikrarsızlığı eninde sonunda getirir. T.C. Anayasası'nın 166. maddesi istikrar diyor. Bu ülkede eğer % 75 enflasyon varsa bir ülkede kredi faizi % 150 ise bir ülkede % 22 işsizlik varsa bir ülkenin bazı bölgeleri ile diğer bölgeleri arasında çok büyük farklılık olmuşsa bazı bölgeleri göçe mecbur olmuşsa

o ülkede istikrardan bahsedemezsiniz ki. Ne ekonomik ne de siyasi istikrara ikisi de olmaz. Öyleyse ne yapalım? Yapacağımız iş bence alternatifimiz çok değil. Yani bunumu bunumu bunumu yapalım diyecek durumda değiliz. Bir tane yol var. Ev yanıyor, evin içinde-siniz ne yapacaksınız? Kapı mı buldunuz pencere mi buldunuz. Fırlayıp kaçacaksınız oradan. Ve bu enflasyondan kaçacaksınız. Yanan ev enflasyon. Başka şey söyleyeceğimi zannetmeyin. O yanıyor enflasyon ülkeyi yakıp yıkıyor. Bundan kaçıp kurtulacaksınız. Enflasyondan kurtulalım mı kurtulmayalım mı diye bir alternatif yok. Türkiye'nin alternatif politikalarını arıyoruz. Bir tek yol var. Enflasyonu kontrol altına alınız. Alırım ama büyük projeleri durdururum. Niye durdurursunuz. Büyük projeleri o gene ayrı mesele de olurum ama büyük projeleri de durdururum. Hayır Büyük projeleri durdurma. Burda büyük hikaye geliyor. Alternatifiniz nedir? Alternatifiniz bu ülkenin kaynaklarını iyi hesaplayınız. Bu kaynakları yerine yöneltiniz. Yani önceliklerini iyi veriniz. İki şey burada işin içine giriyor. Önem ve öncelik. Önem her önüne gelen önünüze bir proje getirip benimki daha önemli diye bunun ki önemliymiş diye ona para verirsiniz. Öncelikse bütün o projelere bir de kendiniz bakarsınız. Bunu şundan evvel yapmamız lazım dersiniz.

Çok hayati bir öneri daha tarımda çalışanların yedide biridir. Binaaleyh dünyanın hiçbir yerinde % 58 tarım çalışanlarıyla refah olmaz dedim. Ortak pazara gireceğiz, üye olacağız, ortak pazar ülkelerinde bu % 10'dur tarım işinde çalışanlar. Belki İspanya, Portekiz, İtalya ve Yunanistan biraz bunu yukarıya kaldırır ama % 15'i geçmez, netice itibarıyla. Bunu aşağıya indireceksiniz. Nasıl indireceğiz aşağıya? Sanayileşerek, Sanayileşmeyi yalnızca 1983'te % 64 var. 83'ten 88'e birşey yapmamışsınız. % 26 artmış. O da kalemleri değiştirmişiz. Zira bir miktar nohudu mercimeği parlak poşete koymuşuz. Birtakım kalemler değiştirmişiz. Önemli olan hadise bilhassa iktisatla ilgili erbabına söylüyorum: Gayrisafi milli hasıla içerisinde sanayii ne kadar artırdınız. Bakın sabit değerlerle milli hasıla ile ne yapmışsınız. Olduğunuz yerde duruyorsunuz. Evet Türkiye'nin sanayileştirilmesini durdurmak bana göre cinayettir. Türkiye'ye yapılabilecek en büyük kötülüktür. Buyrun elektrik tesisleri çalışmaz hale gelmiştir. Elektriğin % 65'ini sanayi kullanmaktadır. Sanayi de olmasa her sene bu nüfus artıyor. Nereden iş vereceksiniz bu çocuklara? Kırsal alandaki nüfus zaten parçalanmış topraklarda sıkıntılar içerisinde bir hayat kavgasında nerden vereceksiniz eeee birşeyler söyleyin.

Ülke nüfusunun % 50'si zaten sosyal güvenlikten mahrum yaşlandığı zaman nereden vereceksiniz. Bir şeyler söyleyin. Ülke nüfusumuz % 50'si sosyal güvenlikten mahrum yaşlandığı zaman sosyal güvenlikten mahrum. Bugün hastane kapısında hiçbir güvenliği yok. % 50'sinin 317 dolarla bu adam ne yapacak? Gelin zenginleşmenin bir tek yolu var. Önünüzde bana göre bir tek alternatif var. İstikrar içerisinde büyüyen ve nemalarını gayet akıllıca sosyal meseleleri ortadan kaldırmaya ve büyümeye devam ettirmeye yönelmiş, bir ekonomik politika. Aslında bu mümkün olmayan bir plandır. Zorlamayın ve hür teşebbüsün piyasa ekonomisinin bütün imkânlarından yararlanın. Bu hür teşebbüse mani değil. Çünkü merkezi plân dahilindedir. 166 fona dağılmış bütçe olmaz. Bir fonda para var, faiz alıyor öbür devlet, öbür tarafta devletin masraf yaptırmış para ödeyemiyor. Faizle para aramaya gidiyor, onu ödeyebilmek için öbür taraftaki fondan faiz alıyor. Bunlar olmaz. Binaaleyh gelelim doğru dürüst bir bütçe yapalım. Doğru dürüst ülkenin önceliklerini verelim. İsmi üzerinde ekonomi bu niçin yapıyorsunuz? Ne getirir ne götürür. Acaba bundan daha iyisi var mı? Bu alternatifleri orda münakâşa edeceksiniz. O işin detayıdır. Ama ana prensiplere gelince istikrar içerisinde büyüyen, istikrar içerisinde kalkınan, istikrar içerisinde ileri giden bir Türkiye meselelerini eğer siyasi rejimde bir kesinti olmazsa, makul bir süre içerisinde çözüme yüz tutmuş görecektir. Buna olan şevkimizi kaybetmiyelim. Ülke bizim ülkemizdir. Benim burda tasvir ettiğim tablolar bile bizim şevkimizi kaybetmemize mani olmamalıdır. Peki ne yapalım da bu kadar ağırlığın altında şevkimizi nasıl muhafaza edelim dersiniz. Yanlış hesap Bağdat'tan döner, Bağdat'tan dönmezse milletten döner. Hepinize sevgiler, saygılar sunuyorum.

ERDOĞAN ALKİN - Efendim, dışardaki misafirlerimiz lütfen yerlerini alırlarsa, panelimize başlayacağız. Vaktimiz daralıyor. Efendim iki değerli panelistimiz var. Panelde Sayın Mehmet Dülger ve Sayın Erol Ağagil. Süremiz kısıtlı ama yine de panelistlerden 20'şer dakikada konuşmalarını toparlamalarını rica edeceğiz. Efendim, sıramız şöyle olacak: Önce Sayın Ağagil konuşacaklar. Daha sonra da Sayın Dülger konuşacaklar. Buyurun efendim Sayın Ağagil.

EROL AĞAGİL - Teşekkür ederim Sayın Başkan. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları

Cemiyetinin on dördüncü İktisatçılar Haftasında tertip etmiş olduğu panelin bu üçüncü gününde, beni böyle bir panele katılmak üzere davet etmelerinden dolayı evvela Cemiyetin Sayın Başkan ve Yöneticilerine huzurlarınızda teşekkür ediyorum. Sayın izleyeciler, Basın ve TRT'nin saygı değer mensupları, "Dış Politika da Alternatifler" konulu panel kapsamı içinde görüşlerimi Sosyal Demokrat Halkçı Partinin programı doğrultusunda olabildiğince güncel konuları dile getirerek değerlendirmeye çalışacağım.

Bir ülkenin iç politikasını dış politikasından soyutlamak ve bunları ayrı ayrı iki olgu imiş gibi değerlendirmek takdir buyurursunuz ki mümkün değildir. İçte toplumsal barışı sağlanmış, adaletli bir gelir dağılımına kavuşmuş, demokratik kurum ve kurallarıyla yaşama geçirilmiş ve toplumun tüm fertlerinin asgari müştereklerde bulunduğu, millet kavramının oluşabildiği toplumlar ve o toplumları yönetenler, mutlaka ki dış politikalarında muhataplarına karşı çok daha güçlü, ço daha toplumu arkasına almış, pazarlık olanakları daha geniş yönetimler olurlar. Gene iç politikanın dış politikaya yansıyan bir boyutu da aynen iç politikada olduğu gibi dış politikanın da siyasi, sosyal, ekonomik ve askeri boyutları vardır, savunma boyutları vardır. Bunlar da birbiriyle son derece ilişkili konulardır. Dolayısıyla konuları açıklarken, özellikle alternatif dış politikalar konusuna değinirken zaman zaman ola ki siyasi ve savunmaya yönelik konuların içersine küçük anekdotlar halinde toplumsal ve ekonomik boyutlar da girebilecektir. Demokratik parlamenter düzeni yaşamının vazgeçilmez bir koşulu kabul eden Türkiye Cumhuriyeti 1923 tarihinden bu yana bu rejimi sürdürmüş ve bundan böyle de Türkiye Cumhuriyeti devleti, bu şekilde bir ana temel politika üzerine kurulacak ve devam edecektir. Bundan hiçbirimizin en ufak bir kuşkusuyoktur. Konu böyle olunca, özellikle İkinci Dünya Harbinden sonra kurulan iki pakt arasından biz Batı âlemiyle entegrasyonu kendimize şiar edinmiş bir ulusuz. Çok fazla da seçeneğiniz yok bu koşullar altında. Birinci seçeneğiniz, Avrupa ile bütünleşmek, Avrupa ile entegrasyon içersine girmek ve bir Avrupa ülkesi olmak. Uzun süreden beri uygulanan çeşitli politikalar neticesinde ve zaman zaman askeri rejimlerin demokrasiye vurduğu sekteler sonunda, ilk yapılan açıklama hep bir zamanlar CENTO da vardı, NATO'ya ve CENTO'ya ve uluslararası anlaşımlara bağlıyız. Bu zorunluluğu nedense her seferinden sonra duyuyoruz. Dünyadada batı âlemiyle entegre edilmiş ve batı âlemi içerisinde başka hiçbir ülke yoktur ki, kurulduğun-

dan beri bu uluslararası ittifaklar böyle bir anlaşma zorunluluğu duysun. Birinci seçenek Avrupa dedik. Gidiyorsunuz Avrupa'ya. Avrupa hoş geldiniz diyor. Benim de bir çok kereler gittiğim gibi. Sizinle futbol maçı yapmaya geldik diyorsunuz. İyi de kardeşim diyor, sen ne penaltıyı, ne ofsaytı, ne taçı, ne korseri kabul ediyorsun. Sen bizim ligimizde oynayamazsın. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si var, Lahey Adalet Divanı anlaşması var ve demokrasinin asgari koşulları var. Hür sendikacılık gibi, hür basın gibi, hür üniversite gibi ve sen bunları kabul etmediğin sürece benimle ne siyasi, ne ekonomik, ne askeri entegrasyon içerisine giremezsin. Yoksa gel. Benim Avrupa Topluluğum var, ekonomik, Avrupa Parlamentom, Avrupa Konseyim var, siyasi ve 1948'den beri kurulmuş, ama son zamanlarda aktivite edinmeye başlanmış Batı Avrupa Birliği denen askeri entegrasyonum var. Ama bütün bunların koşulları evvela senin asgari müştereklerde, bu topluluğun üyesi olmaya, senin de altlarına uluslararası anlaşmalarda imza koyduğun birtakım kurallar var. Bunlara uymadığın müddetçe Arap ligine git kardeşim Arap ligine, diyorlar. Bazılarının çok içtenlikle arzu ettiği şekilde Arap ligine gitmeye çalışıyoruz. Gidiyoruz. O da diyor ki, benim İslâm Kalkınma Bankam var, her ne kadar askeri entegrasyonum yoksa da siyasi entegrasyonum da var. Ama 500 seneden fazla Osmanlı İmparatorluğu devrinde siz bütün İslam ülkelerinin lideri durumunda, halifeliği de üzerinize alarak bizi yönetmişsiniz, idare etmişsiniz. Bırakın şu laiklik falan denen ilkeleri gelin İslam görüşlerinin altında bizim liderimiz olun, biz size ekonomik koşullarımızı da açarız, biz size kredi de veririz, para da veririz. Belki azılarının içte veya politikaları gereği arzu etmelerine rağmen demin Sayın Demirel'in de söylediği gibi Türk toplumunu böyle bir ortama itmeye kimsenin gücü yetmeyeceği ve yetemeyeceği için bazı kısımlarını tatbik etmeye gözlerden kaçırarak çalışıyoruz. İşte El Baraka, Finans Faysal diyoruz. Cumhurbaşkanımız İslam Birliğinin bilmem Ekonomik Konseyinin başkanıdır diyoruz falan, ufak tefek böyle işler yapıyoruz ama giremiyoruz oraya da. Giremeyiz zaten. Kimse de bizi o koşullar içine itemez. Dönüyoruz Batı demokrasisi âleminin lideri ve babası durumunda olan ve son seçenek olan Amerika Birleşik Devletlerine. Amerika Birleşik Devletleri diyor ki: Tabii kardeşim, bende IMF var, Dünya Bankası var ve ben batı ittifakının askeri entegrasyonu olan Nato'nun da hem finansal, hem de doktrinel lideri durumundayım. Gel. Yani adam sizi aslında davet etmiyor, demin anlattığım ko-

şullarla siz demokratik olmayı tam uygulayamadığınız için Avrupa'yla entegre olamıyorsunuz, öbürüne gidemiyorsunuz, istese dahi bazıları ve dönüyorsunuz Amerika'ya gidiyorsunuz. Amerika'nın da tabii diğerlerinin gibi olanakları var, ama o olanaklar gibi onun da koşulları var. Birisi demokratik kurum ve kuralları asgari ölçülerde, asgari müştereklerle uygulamayı istiyor. İkincisi laiklikten vazgeçin diyor, üçüncünün kurallı, bizden fazla demokratik bir şeyler istemiyor. Ne istiyor? Kendisinin dünya global politikası çerçevesinde Ortadoğu bölgesinden bazı çıkarlarına bekçilik etmek ve onların yapabileceği şeylere zaman zaman dayanak olmak, destek olmak. Karşılığında da koşulları var. Koşullar büyük çoğunlukla ekonomik ve askeri. Tabii seçeneksiz kaldığınız zaman, borç verenle borç alan arasında her zaman koşulları borç veren tayin eder, kuralları o koyar. Bir mağazaya bir mal almaya gittiğiniz zaman taksitle, eski tabiriyle veresiye, efendim ben bunu 2 sene taksitle öderim, % 3 faizle öderim, ayda şu kadar öderim, ödeyemediğim zaman ertelersin, borcumu ödeyememişsem senden bir mal daha alırım, başkasına satarım, onla sana yine taksitle bağlarım falan demeye kalktığınız zaman adam size bunu vermez. Kuralları o koyar. Sizin de seçeneğiniz kalmamışsa uyarınız. buna dünyada uyan ülkeler var. Hepsinin de sonuçları ortada.

Aslında batı âlemiyle entegrasyona girmeye çalışsan Türkiye gibi uluslara Batı âlemi çok kibar bir isim takmış. Gelişmekte olan ülkeler. Bu tabii çok kibarca, politikçe söylenmiş bir lâf. Bu aslında fukara ülkeler demektir. Bunun tabiri platformda böyledir. Demokrasisi fukara, sosyal hakları fukara, ekonomisi fukara, hatta milli gücü, savunma gücü fukara ülkeler. Amerika Birleşik Devletleri 952'den bu yana içinde Türkiye'nin de bulunduğu Nato ittifakının savunma perspektifi içerisinde bütçesinin % 32'sini karşılar. Bundan 3 sene evvel San Fransisco'da yapılan bir Kuzey Atlantik Asamblesi toplantısında zamanın Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanı, bir SDI diye lâf attı ortaya, proje. Biz 10 tane parlamentoda temsil edilen siyasi partinin milletvekiliydik. Bizim, mensubu olduğum siyasi partinin diğer 2 milletvekili de dahil olmak üzere 9'u bu SDI projesinin lehinde el kadırdılar. Avrupa üyelerinin büyük çoğunluğu aleyhte oy kaldırmıştım. Benim üzerine hem arkadaşlarım ve hem de Amerikalı senatör ve parlamenterler hücum ettiler arkadan. Hani nasıl böyle yaparsın? Türkiye'nin milli politikası. İşte burdan şuna gelmeye çalışacağım. Nedir milli politika? Milli politika toplumu arkasına alan, toplumda tar-

tişılarak oluşturulan, üniversitelerde, derneklerde, cemiyetlerde, ilgili bütün organlarda tartışıla, tartışıla oluşan asgari müşterekler manzumesidir. Bırakınız siz bunu, bugün Türkiye'de, ben bugün büyük mutluluk duyuyorum, parlamentoda biz dış politikayı tartışma olanağından mahrumuz. Bu hükümet geldiğinden beri hele ve inceledim tutanakları, askeri idarenin hüküm sürdüğü Konsey ve Danışma Meclisi zamanında dahi, çok daha geniş tarzda parlamento dış politikasının içersindeymiş. Dış politika şimdi bir Panadura kutusu. Ancak yılda bir kere bütçe müzakereleri sırasında siyasi gruplara verilen 1 saatlik süre veya büyük çoğunluğu kamu oyu önüne basın vasıtasıyla yansımayan Bütçe Komisyonu veya çok az sayıdaki, 1, 2'yi geçmez yılda, Dışişleri Bakanlığını da ilgilendiren kanun tasarıları veya teklifleri konusunda Dışişleri Komisyonunda görüşülen konulara kalır. Onun için bu kadar güzide bir topluluğun bulunduğu bir ortamda böyle bir konuyu tartışma fırsatı verdiği için ben bir kere daha Dernek yöneticilerine teşekkür ediyorum. Ne olacaktır, ne olmaktadır? SDI projesi, feza yıldızları savaşı diye Türkçe literatüre geçen proje neticesinde Amerika Birleşik Devletleri Nato'dan vazgeçmiştir. Bunu altını çizerek söylüyorum. Nato, Amerika Birleşik Devletleri için artık, kendisinin uzaktan perdeleme ve engelleme savunma paktına yönelik faaliyetlerinin hiçbir kıymet ifade etmediği arenaya dönmeye başlamıştır. Tabii bir tez vardır veya bir doktrin vardır. Bir silahın antitezi yapılmadan, o silah hiçbir zaman, o silahı imal eden ülke tarafından dünyaya sunulmaz. Amerika Birleşik Devletleri aslında 1972'lerden beri SDI projesini geliştiriyor idi, ama 1986 yılında karşı savunma silahını da bulduğu için SDI projesini çıkarttı. Bugün Sovyetler Birliği'nin yumuşama politikasındaki en büyük etkenlerden bir tanesi bu SDI profesidir. Çünkü artık Amerika Birleşik Devletleri, bütün dünyayı lazer ışınları vasıtasıyla elektromanyetik enerji yayınlayan her cismi bulunduğu yerden hareket noktasından itibaren yakalama kabiliyetine sahip bir atmosferik silah gücüne kavuşmuştur. Sovyetler Birliği bunun bilincindedir, kendisiyle bu konuda gerek teknolojik, gerek endüstriyel bakımdan mücadele edemeyeceğini görmüştür. Peki ne olacaktır? Avrupa'ya gidiyorsunuz, koşullarınız bu, diğer âleme gidiyorsunuz o, Amerika Birleşik Devletleri hem Nato'nun lideri durumunda, hem de demokratik parlamenter düzeni yürüten ülkelerin başı durumunda görüldüğü için veya iki pakttan birisinin lideri durumunda görüldüğü için gidiyorsunuz. Sizin en büyük güvenceniz bugüne ka-

dar Türkiye olarak, Amerika Birleşik Devletlerinden Nato idi. Bu olanak da kalktı elden. İşte o açıdan ben artık, Türkiye'nin jeopolitik ve coğrafi konumunun Amerika Birleşik Devletleri gözü ile Türkiye'de herhangi bir şekilde artık kıymeti olmadığını, ama karşılığında Türkiye'nin bir hedef olma, hassas bir hedef olma olgusunun çok daha arttığı görüş ve kanaatindeyim. Avrupa bu konuyu 4 sene evvel farketmiştir. Batı Avrupa Birliği'ni 1946'da kurmuş olmasına rağmen 84 yılında, 85 yılında aktive etmiştir. Eden Fransa'dır. Fransa NATO'nun askeri entegrasyonunda olmayan 3 ülkeden bir tanesi ve bunu deklare eden Fransa Devlet Başkanı de Gaulle ilk cümlesine şöyle başlıyor. Başkenti Avrupa'da olan ülkelerin bir savunma paktı olacaktır. Nato içersinde dışlanan bu doktrin gereği tek ülke Türkiye. Yani Türkiye'nin başkentini Ankara'dan İstanbul'a mı alacağız? Batı Avrupa Birliğine girebilmek için ve 4 senelik mücadelenin sonunda, Türkiye halen gözlemci statüsünde ancak daha bundan 3 ay evvel kabul edilmiştir. Nedir bu durum karşısında Türkiye'nin elinde kalan seçenekler? Kanaatimce Türkiye ekonomik ilişkilerini büyük bir devletin, bir pakt içersindeki lider bulunan bir devletin global dünya politikası üzerine oturarak ne siyasi, ne askeri, ne ekonomik, ne sosyal konularını herhangi bir şekilde eşit ilişkilere dayanan bir ikili anlaşma manzumesine çeviremez.

Avrupa Topluluğuna girmenin bir diğer nedeni de budur. Türkiye kendisini demokratik parlamenter sistemin içersinde yaşatmaya mecbur bir ülke ve bir ulus olarak, kendisini yönetenler tarafından Avrupa ile entegre edecek, ederken de hem siyasi, hem ekonomik, hem sosyal, hem de askeri yönlerden, daha doğrusu savunma paktı yönünden edecek. Batı Avrupa Birliği içersinde bugün Portekiz ve İspanya yeni yeni birtakım koşullar içersine girmeye başlamıştır. Yunanistan ve Türkiye'nin hâlâ müracaatı vardır. Bazı iddialar var, deniyor ki diğer Batı Avrupa Birliği ülkelerinin tümü Hristiyanlıktır, Katolik, veya Protestan vesaire. Türkiye tek Müslüman ülkedir, giremez veya girmesi halinde ulusal benliğini, ulusal niteliğini yitirir ve bir devletler manzumesinden daha çok bir birleşik devletler, Avrupa Birleşik Devletleri statüsüne gireceği için zamanla kendi millet olma nosyonunu yitirir. Ben bu kanaati taşımıyorum. Burda asıl altı çizilmesi gereken öge laikliktir. Batı Avrupa Birliğine üye ve Avrupa Topluluğuna üye bütün Avrupalı ülkeler laik ülkelerdir. Bu laikliğin anlamını hepimizin benden iyi bildiğinizi ve zamanın da kısıtlılığını göz önüne alarak açmıyorum. Ama as-

İolan öge laikliktir. Kaldı ki bugün Amerika Birleşik Devletleri kendi içersinde 53 eyaletten sonra Kanada ile bir entegrasyon içerisine girmiştir. Kanada ile askeri entegrasyon içerisine girmiştir, Kanada ile siyasal entegrasyon içerisine girmiştir. Tabii birtakım onur kırıcı davranışlar olabilir, bunlara çok dikkat etmek kaydıyla. Bunun da baş koşulu: eşit üye olabilmek ve olayların oluşumundan sonra, o oluşum içerisine entegre olabilmeye değil, olaylar oluşmadan evvel, olayların oluşumundan önce ona katkıda bulunabilmek ve kendi koşullarını oraya kabul ettirebilmek için ta baştan üye olabilmektir. Onun için bugün Türk dış politikasında Batı Avrupa Birliğine girmeye çalışmanın Türkiye'nin yalnızlığına itilmekten kurtarılacağı ve biraz evvel yine bazı endişelerimi belirttiğim gibi, birtakım başka idelojilerin Türkiye'de daha çok yeşermesine fırsat vermemek için bir supap olacağı görüşünü taşıyorum. Şimdi çok kısa olarak, Türkiye'nin bir başka devam ettirmesi gereken dış ilişkiye değinmek istiyorum. Türkiye Nato'nun Amerika'ya rağmen ne olursa olsun devamına çalışmalıdır. Gerçi Batı Avrupa Birliği, Nato'ya göre ittifak içerisnde bir ittifak gibidir görüşünde olanlar vardır ama, bu görüşte olanlar da aynı zamanda da bu Batı Avrupa Birliğinin içine girmeye büyük gayret sarf etmekte, hatta onu yönlendirici olmaya da gayret etmektedirler. Çünkü Amerika artık diyor ki: Kendi başınızın çaresine bakın, ben bütçemin artık % 32'sini vermem, size belki % 7, % 8 katkıda bulunurum, geri kalanını Avrupalılar siz yapın. İşte bu koşullar altında kurulacak bir Batı Avrupa Birliği yerine, mevcut Nato'nun çok daha rasyonel bir şekilde çalışan, ama zaten Amerika Birleşik Devletlerinden sonra Nato'nun en büyük yükünü çeken Türkiye'ye ilâve bir yük getiremeyeceği de Nato ittifak üyeleri tarafından bugün 40 seneden fazla bir süredir bilindiği için yeni kurulacak bir Batı Avrupa Birliğinden önce Nato'da bunun yeri kabul edilmesi çok daha kolay olacağı için, Nato'nun kuvvetlendirilerek devam edilmesini, Türkiye'nin büyük bir güçlölükle, kararlılıkla devam etmesi gerektiği kanaatindeyim. Aslında Nato da başlangıçta bir askeri entegrasyon olarak kurulmuştur ama Nato giderek bir ekonomik savaş arenasına haline dönmüştür. Bir çanak vardır. Bu çanağa herkes para koyar ve ama herkes bu çanaktan verdiğinin çok daha fazlasına almaya çalışır Nato'dan. Projeleriyle, yatırımlarıyla ve teknolojiyle, üretkenliğiyle.

Şimdi bunu söyleyince, önümüzdeki bazı zafiyetleri de dile getirmekte yarar var. Türk-Amerikan ilişkilerine çok global olarak değindim. Ama Türkiye'deki

Amerikan üslerinin Türkiye'ye, Amerika Birleşik Devletleri'nin Nato'ya bakış açısı değiştiğine göre ve ana stratejisi değiştiğine göre, bundan böyle bugüne kadar olduğundan çok daha fazla dikkatle, ne getirdiği, ne götürdüğü açısından bakmak gerekir. İspanya, Amerika Birleşik Devletleriyle yaptığı son ikili anlaşmasında Nato üslerinin ve bilhassa 24'er uçaktan müteşekkil Phantom füzelerinin sökülmesine karar verdi. Bu sökülen füzeler ordan alındı, Diyarbakır'a getirildi. Türkiye Büyük Millet Meclisinde çeşitli kereler, gündem dışı konuşmayla veya muhtelif vesilelerle dile getirdik. Bir türlü hükümet bunu getirmedi. Buradaki fark şudur: Daha evvelki F-10 füzelerinden kurulu filolar 16'şar uçaktan müteşekkildi, 32 uçaktı. Şimdi 24'er uçaktan 48 uçağa, yine 2 filo olarak çıktı ama sayısı 48'e çıktığı için Sovyetler Birliği silahsızlanma görüşmelerinde diyor ki: Hayır, İncirlik silah indirimi konusuna girilmelidir, sokulmalıdır çünkü, siz orayı 2 filodan 3 filoya çıkarttınız. Adı 2 filo ama 32'den 48'e çıkarttınız. İşte bu küçük örneği şunun için verdim. Bu Türkiye'yi Amerika Birleşik Devletleriyle ikili anlaşmalarda getirdiğinden, oranın çok daha fazla bir hedef haline Sovyetler Birliğinden ve tarafından gelmesinden dolayı daha çok şey götürmektedir ilk bakışta. Ama dış politikayı, iç politika kadar rahat irdelemek iki açıdan sakıncalıdır. Bir tanesi olayı bütün boyutlarıyla bilmezsiniz. Bir olaya, karara neden olan 100 faktör varsa, bunun belki ben 10 tanesini bilirim ve bu konuşmamı o 10 faktörün ışığına göre yapıyorumdur. Bir başkası 20 faktörü biliyordur ama onun 100'ünü de bilen belki o konuda, o kararın doğruluğunu ortaya çıkartabiliyordur. Bu bakımdan temkinli olmak lâzım. İkincisi dış politikada kararlar çok uzun sürede değişir ve söylenen her lâf ülkeye uzun sürede fatura getirir. Buna ait de çok küçük bir örnek anlatayım. 1976 yılında Yunanistan Limni adasını bir elektronik aygıtla İzmir'deki Nato karargâhına bağlamak için müracaat etti 73 yılında. Efendim ne var bunda dendi, gayet küçük bir proje ve Brüksel ile İzmir karargâhı arasında Güneydoğu Avrupa Mütefik Komutanlığı karargâhı arasında bir link istasyonu, radyolink istasyonu. Tabii Türk Dışişleri Bakanlığı ilgililerle de görüşmek suretiyle bu projeye rezerv koydu. Orda karşımıza Türkiye olarak çıkarılan cevap şuydu: 1936 yılında zamanın Dışişleri Bakanı rahmetli Tevfik Rüştü Aras, canım yani ne olur Yunanistan yani 12 adaları silahlandırsa ne çıkar? dedi. Aradangeçmiş 45 yıl, neden karşı çıkıyorsunuz? Sizin zamanın Dışişleri Bakanınız bunu söyledi. Dolayısıyla söylenen her lâfın uluslararası arenada kısa veya uzun vadede

mutlaka faturası ödenir. Ne oldu olay? 73 yılında bu kaldı, 74'te kaldı, 75'te kaldı, neticede bugüne kadar kaldı. Hukuken belki değil, ama fiilen Limni silâhlandı. Her çeşit silahla silahlandı ve artık bugün Türkiye'nin Eskişehir'den değil, Etimesgut'tan kalkan uçaklarının motorları yerinde çalıştığı zaman, Yunanistan anında tespit yapabiliyor. Şimdi Rodos geldi. Aynı konu Rodos için aynı proje olarak verildi. ve artık Güneydoğu Avrupa Müttefik Kuvvetleri Komutanlığı Karargâhı İzmir'de de değil. Dış İşleri Bakanlığı rezerv koydu. Tabii bu rezervler ondan sonra karşılıklı konuları altyapı projelerinde. Siz de para alamıyorsunuz, o da para alamıyor. Ama Sayın Dışişleri Bakanımız Mesut Yılmaz Türkiye'ye geldi yurt dışından. Esenboğa Havaalanında bir beyanat verdi. Efendim dedi. Ne olur dedi. Rodos adasında bir tane, dedi, elektronik radyolink istasyonu kuruyorlarmış. Bundan ne çıkar, dedi. 36 yılında söylenen lâf karşımıza 73'lü yıllardan beri çıkmaktadır. Dış politikalar ayak üstü. Galatasaray maçını seyretmek için Kohl'den randevu isteyip, gidip kapısında bekleyip dönecek kadar Türk politikasını şahsiyetsiz hale sokacak basit olaylara indirgenemez. İndirgenirse nesiller sonrasından bunun faturası çıkar. Demokratik parlamenter düzende, başkanlık düzeninin haricinde bizim sistemimizle çalışan bütün demokratik ülkelerde, hiç birisinde hiç kimse bir örnek gösteremez ki başbakan eşi devletin resmi protokol görevlisi olarak çeşitli dış seyahatler yapsın ve bu dış seyahatleri yaparken de, yanında yüzlerce sayıda insanı, kendi dostunu, arkadaşını götürsün devletin uçağıyla ve o uçak gelirken kızının butiklerine eşya getirmek için havaalanlarından kalkmasın, pilot zorlansın. Bunların elinde belgelerimiz var. Bunlar gayri ciddi dış politiklardır. Tabii 10 Kasım günü İran Büyükelçiliği bayrağını yarıya indirmez ama Sosyal Demokrat Halkçı Partinin milletvekilleri götürüp İran Büyükelçiliğinin önüne siyah çelenk koydu diye Meclis Kürsüsünden Başbakan olarak çıkıp, bizleri kınarsanız, eğer İran Dışişleri Bakanı Türkiye'ye gelir, Anıtka-bir'i ziyaret etmez, ama Konya'da tertip edilen özel bir ayine katılmak için oraya giderse ve oradan döner dönmeyiz de Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı kendisini devlet töreniyle Çankaya Köşküne kabul ederse arkasından bunlar gelir. Bir ülkenin bazı çıkarlar için veya o anda yönetiminde bulunan insanların politik geleceklerini biraz daha uzatabilmek için o toplumun, o milletin haysiyet ve şerefinden en ufak bir ödün vermeye hakkı olmaması gerekir. Bunlar küçük küçük olaylardır, ama bir gün gelir büyük ve o büyüdüğü süre

içerisinde de artık olayları engelleyemezsiniz. Ben konuyu çok daha derin anlatmak isteyeceğim esaslar olarak söyleyecektim. Değindiğim Türkiye-Yunanistan ilişkileri var. Bakınız çok kısa olarak izin verirsiniz Sayın Başkan, ona da değinmek istiyorum. Biz Nato'nun Yunanistan ile güya eşit koşullarda üyesiyiz. Yunanistan bugün Sovyetler Birliğiyle ve Bulgaristanla yaptığı anlaşma gereği Akdeniz'de bulunan ve Nato'nun 6'ncı filosuna ve Akdeniz'deki Nato kuvvetlerine karşı bulunan Sovyet filosunun bakım ve onarımını üstlenmiştir. Para mukabilinde limanlarını bakım için Sovyet filolarına açmıştır.

Bana tehdit Kuzey'den değil, Doğu'dandır demek suretiyle kendisine Bulgaristan'dan ve Varşova Paktı ülkelerinden değil, Türkiye'den tehdit geldiğini söylemiş, ilân etmiş ve Nato'ya rağmen, Nato plânlarına karşın konuşturulmalarını ve milli plânlarını Türkiye'ye yönelik olarak kurmuştur. Hiç bir şekilde ne Amerika Birleşik Devletleri, ne bir batılı ülke çıkıp kendisine, sen ne yapıyorsun kardeşim demiyor. Ama Türkiye'ye canım, siz efendi milletsiniz, siz büyük milletsiniz, siz 500 sene bu adamları idare etmişsiniz, işte siz çok alıcınap bir ulusun çocuklarısınız, yani Rodos'a da şuraya bir şey kurarsın canım, seslenmeyin bunlar ufak tefek şeyler. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı politikası mehter gibi. İki ileri, ortamı müsait bulmadığı zaman bir geri, ama daima ileri. Türkiye ise nane ruhunun arkasına sığınmış, o günden bugüne verdiğimiz ödümlerin de ne olduğunu bilmiyoruz. Bazı varsayımlara göre, isterdim ki burda keşke iktidar partisinin de temsilcisi bulunsaydı. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Rauf Denktaş'tan vazgeçmiştir ANAP hükûmeti. Bülent Ecevit'i Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olmak vaadiyle bu seçimlerde kendi lehine çalıştırmıştır. Bu iddialar vardır. Tartışmak isterdim. Bu koşullar altında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Türk devleti bağımsız bir devlet olarak kabul ediyor mu? Filistin Kurtuluş Örgütü'nün, Filistin Kurtuluş Örgütü'nün bir sürgünde hükûmet kurmasını ilk kabul eden ülkelerden biri olduk. Çok doğru bir karardı. Ama kuruluşunun 6'ncı yıl dönümünü geçenlerde kutladığımız Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin dünyada hiçbir devlet tarafından kabul edilmesi için ANAP iktidarını bir teşebbüsü olmuştur. Burda bir ikilem vardır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yalnız ve yalnız Türkiye Cumhuriyeti tarafından kabul edilmiştir devlet olarak. Acaba devlet olarak kabul ettik mi? Ettikse onun diğer arenalarda kabul edilmesi için bizim başkalarına uyguladığımız gibi ne-

den bazı kozlarımızı kullanmıyoruz? Yoksa Türkiye'de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni sadece başka nedenlerle öyle bir görüntü içine mi sokmak durumunda kalmaktadır? Ben çok kısa olarak başlıklar halinde bugünkü dış politika çerçevesinde önerilerimi arz ederek sözlerimi bitireceğim Sayın Başkan. Dış politikada, ülke için alınacak her türlü karar ve davranışlar tek makamdan, yani Dışişleri Bakanlığından yapılmalıdır. Bugün Türkiye'nin yurt dışında hemen hemen her bakanlığının ve kamu iktisadi kuruluşunun temsilciliği vardır ama bunların büyük çoğunluğu Dışişleri Bakanlığına dahi bağlı olmaksızın ayrı ayrı koşullarda, bazan da birbirini tamamen 180 derece ters şekilde etkileyen girişimlerde bulunabilmektedirler. Bir büyük devletle ikili anlaşma yerine, çok uluslu ve karşılıklı eşitlik ilkelerine dayalı dış ilişkilerin her zaman tercih edilmesi gerekir. Hiçbir neden ve mazeret ülkenin bölünmezliğinden ve hâkimiyetin kayıtsız şartsız milletin olduğu ilkesinden, hiçbir hükümete ödün verdirmemelidir. Batı Avrupa ile her konuda eşit koşullara sahip bir partnerlik yolunun tam bir demokratik sistemi oluşturmaktan geçeceği gerçeği asla unutulmamalıdır. Türkiye'deki ABD üslerinin ülkeye ne getirip, ne götürdüğü bugün artık iyice kamuoyunda ve parlamentoda tartışmalı ve Türkiye'yi muhatapları karşısında hak etmediği bir hedef görünümünden mutlaka kurtarılmalıdır. İran'daki davranışların benzerlerini sergileyen Yunanistan'a karşı da bir tavrın gene Türk milletini arkasına alacağı şeklinde uygun her arenada şiddetli bir şekilde konuşulması, tartışılması, alınacak kararların da gündeme getirilmesinde hiçbir ödün verilmeden uygulamaya geçilmelidir. Türkiye'ye bugünkü dünya konjonktüründe ek nükleer ve hatta konvansiyonel hükümlülük getirecek her teklifin, her ne sebeple olursa olsun, mutlaka karşısına çıkılmalıdır. Nato'nun önemine inanarak güçlendirilmesine ve devamına gayret edilmeli, ancak ittifak içindeki üyeler arasında sorumluluk, yararlılık hudutlarının yeniden belirlenmesi için uygun girişimlerin peşi bırakılmamalıdır. Dış politikada, parlamento ve bilim kuruluşları mutlaka ve her keresinde konunun içinde bulundurulmalıdır. Batı Avrupa Birliğinin içinde ve gene mutlaka tam eşit üyelik statüsünde bulunulması için bir girişimden kaçılmamalıdır. Uluslararası olayların oluşumunu takiben bize etkileri ve önlemleri tarzındaki bir politika yerine olayların önünden giden, olayların oluşumuna yön veren bir dış politika izlenmelidir. Yurt dışı temsilciliklerinin tümü büyükelçiliklere bağlanmalıdır. Başkaları istiyor, koşullar zorluyor diye değil, kendili-

ğimizden ve dış etkenlere muhatap olmadan demokratik kurum ve kuralları derhal ve tüm boyutlarıyla yaşama geçirmek ana ilkemiz olmalıdır. Ucuz işçi cenneti, kolay uysal işçi cenneti imajı ile dış yatırım tercihinden, teşvikinden vazgeçilmelidir. Buna serbest bölgeler de dahildir. Savunma sanayii denetleme fonu ile ilgili kanun yeniden ele alınmalı ve ülkemizin yararlarına uygun biçimde revize edilmelidir. Dış politikanın ana prespektifleri, hedefleri belirlenip, ekonomik ilişkiler buna göre harekete geçirilmelidir. Yoksa ekonomik bağlantılar ve çaresizlikler, çıkarsızlıklar gibi bahaneler dış politikayı belirlemeye, şekillendirmeye, yönlendirmeye neden olmamalıdır. Ben şimdilik bu kadarla yetiniyorum. Teşekkür ediyorum.

ERDOĞAN ALKİN - Teşekkürler Sayın Ağalil. Sayın Dülger, buyurun efendim.

MEHMET DÜLGER - Teşekkür ederim Sayın Başkan. Konuşmama başlamadan evvel İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetini bu vesileyle, böyle bir güzide topluluğun karşısında hayli de güç bir görev vermiş olmasından dolayı ama yine koşuma fırsatı tanımış olmasından dolayı teşekkürlerimi arz ederek başlamak istiyorum ve güzide topluluğu hem şahsım, hem partim adına saygıyla selâmlıyorum. Konumuz uluslararası politikalarda alternatif arayışı hadisesi. Şunu önce söylemek istiyorum ki, alternatif bakımından uluslararası politikalara: 1. mahiyeti icabı; 2. Türkiye'deki uygulama icabı pek o kadar sandığımız ölçüde bize alternatifler verecek bir geniş yelpaze arz etmiyor. Tabii bu yine birtakım alternatifleri düşünmeye mani değil. Yalnız orda fevkalade dikkatli olmak lâzım. Ben burada şahsen ve partim bakımından mümkün olduğu kadar şuurlu olarak şunu söylemek istiyorum. Rahmetli İnönü'nün bir sözünü hatırlatmak istiyorum. Diyor ki: İktidarda olmadan dış politika yapmak mümkün değil. Tabii bizim burada söyleyeceklerimizin hakikaten bir ölçüde sadece spekülâtif alanda kalmasının gerçek olduğunu ortaya koyuyor. Siz ne yapmak istiyorsunuz o zaman, muhalefette olunca bir şey söylemeyecek misiniz? Söyleyeceğiz tabii. Bizim getireceğimiz boyutlar umumiyetle düşüncelerde ve yorumlarda birtakım nüansları getirmek olacak. Tenkit yoluyla destek, ters gelebilir ama, zira sıkı ve yüksek dozlu bir tenkit Dışişleri Bakanlığımızı fazla tavizden korur, bir; bir de anlaşma imkânını çoğaltır, müzakereyi kesmez, tamam siz doğru söylüyorsunuz ama bakın burada da bu söyleniyor, burada bir şey bulalım

şeklinde bir davranışa rahatlıkla sevk edebilir Hariciye'yi. Türk dış politikası şimdiki kadar diğer alanlardaki politikalarımıza nispetle hayli geleneksel bir manzara arz ediyor. Onun hedeflerini çok kısa söyleyebilirim. Aslında partilerin genel açıdan değerlendirildiğinde burada büyük bir farkı yok, nüansların dışında tabii. Türk dış politikasının ana hedeflerini Türkiye'nin güvenliğini sağlamak, Türkiye'nin iktisadi kalkınma gayretlerine diplomasının sağladığı ekonomik, ticari, teknik işbirliği imkânlarını ilâve edebilmek, ülke etrafında bir dostluk çemberi meydana getirebilmek, çeşitli uluslararası zeminlerde ülkenin meselelerine yardımcı olacak dostluklar meydana getirmek ve bu dostlukları geliştirmek, bir de Türk kültür varlığının büyük Türk toplumu için yaşatılmasını sağlamak olarak özetleyebilirim. Aslında bu hayli geniş bir çerçevedir. Kâfi derecede de bir hareket imkânı verir. Doğru Yol Partisi kendi programında, seçim beyannamelerinde bu konuları daha inceltmek suretiyle ama genel olarak bu çerçeveye içinde kalmak suretiyle dış politikasının tarifini yapmıştır. Türk dış politikasının önemli özelliklerinden bir tanesi de multilateral, çok yönlü, çok taraflı bir politika takip etme arzusudur. Bu hayli yenidir bizim politik tatbikatımızda. Tabii herkesle dostluk kurma politikasını dikkatle götürmezsek, itibarsız bir hale gelmemiz, güvenilmez bir hale gelmemiz söz konusu olabilir. Çok yönlü politikayı bir mavi boncuk politikası telâkki etmek mümkün değildir. Ahde vefa, sözüne vefa göstermek çok yönlü politikanın hâkim unsurlarından birisidir. İtibar da, ahde vefa da ancak sağlam esaslara oturtulmuş bir politika ile olacak, bu sağlam esaslarda karşılıklı menfaatlerdir. Karşılıklı menfaatlerin bulunmadığı yerde, taraflardan bir tanesi sadece alıcı olursa veya sadece verici olursa, özellikle sadece verici olma halinde bu dostluklardan biraz şüphe duymak lâzım. Bunun sonunda siyasi nüfuz altında kalma, siyasi vesayet altında kalma birçok tehlikeli sonuçları olabilir. Dolayısıyla gerçekçi bir dış politika karşılıklı menfaat, karşılıklı itimat ve ahde vefa prensiplerine dayanacaktır. Türk dış politikasının önemli meselelerinden bir tanesi de çok dikkat ettiğimiz, hükümetlerimizin hangi parti olursa olsun fevkalâde dikkat ettiği yönlerinden bir tanesi de, büyük devletleri ülkemizin etrafında veya ülkemizle ilgili olarak çatışır hale getirmemeye azami dikkat sarf etmek olmuştur. Bunda da hayli başarılı olduğunu söylemem icap eder. Kore misali, Vietnam misali, Almanya misali hakikaten Türk dış politikasına yön verenlerin gözünde olmuştur.

Dış politikanın en önemli konusu, hâlâ en önemli konusu güvenlik meselesidir. Türk dış politikasına iktidar da, muhalefet de, Türk milleti de, bu politikanın evvelâ memleketin güvenliğini sağlayıp, sağlamadığı açısından bakar. Türkiye'nin bir güvenlik meselesi var mıdır? Tabii. Bu mesele nereden geliyor? Şu nokta çok önemli. Türkiye güvenliğini acaba tek başına sağlayabilecek bir ülke midir? Büyük devletlere komşu olmanın doğurduğu birtakım zorlukları da burada ifade etmek isterim. Türkiye kendi güvenliğini kendi sağlayacak. İlave güvenliğini birtakım müdafaa sistemlerinden bekleyecektir. Bu çok önemli bir prensip. Fevkalâde önemli bir prensip. Türkiye Nato'ya girmekle, kendi kuvvetine ilâveten ek güvenlik sağlamıştır. Kendisini savunma azmi olmayan bir memleketi, kimse savunmaz. Bu çok önemli. Savunma, başkalarına ihale edilecek de bir konu değil. Kendi kendisini savunmaktaki kararlılık, müşterek güvenlik sistemi içerisinde de o memleketin itibarını artırır. Ülkeyi de güvenilir bir dost, güvenilir bir müttefik haline getirir. Türkiye bu vasıflarıyla her zaman girdiği ittifaklar içerisinde, bazen zararına da olabilecek yükümlülükleri sırtına alarak bu vasıflarını muhafaza etmiştir. Türkiye'nin güvenliğinin sağlanmasında en önemli hadise, ülkenin başı derde girdiği zaman, başkası gelinceye kadar yahut başkası gelmediği takdirde kendi kendisini savunabilmek için silahlanmasının yeterli olmasıdır. Bence bu siyasi olarak, Türkiye'nin belki 200 seneyi aşkındır tam hepimizi memnun edecek bir sonuca da kavuşturduğunu tahmin etmediğim çok önemli bir konudur. Tabii bu herşeyden önce bir hükümet meselesidir. Siyasi bir sorumluluk konusudur. Zira hükümet ülkenin savunmasından Meclise karşı sorumludur. Sayın Ağal'in de isabetle belirttiği gibi, bu konular Türkiye Büyük Millet Meclisinde açık açık konuşulmaz. Sebeplerine girmek istemiyorum. Tehdit değerlendirmesi, caydırıcılığın yeterli seviyeye getirilmesi ve bir savunma stratejisinin hazırlanması gibi meseleler aslında üstün derecede siyasi meselelerdir. Bu konular Türkiye'de siyasi sorumluluk mevkiinde bulunmayanlar tarafından hazırlanır. Meclislere de düşen sadece bu iş için lâzım gelen kaynakların tahsisini onaylamaktan ibarettir. Türkiye'nin silahlanması konusunda tabii dış politikamıza önemli görevler düşüyor. Türk dış politikasının, Türkiye'nin güvenliğine yönelmiş gayretleri hangi safhadadır? Hangi hizmetin içerisinde? Bunu sormak bir vazife. Bu meselelerin Meclislerde konuşulması hadisesi, gerçekten rejimleri birbirinden ayıracak önemdedir. Önümde geçen aralık ayında Amerikan

Başkanı Ronald Reagan'ın Moskova Üniversitesinde yaptığı bir konuşma var. Diyor ki, 1987 Ağustosunda, Sovyet-Amerikan konferansı üzerine bir televizyonda konuşma yaptım New York'ta diyor, orada şöyle bir ümidi ifade ettim, ümit ettim ki, kendi askeri meselelerimizde çok daha büyük manada bir glasnost olacaktır. Nasıl? Bir kere geçerli bir askeri bütçeyi neşretme-
niz suretiyle. Silâhlı Kuvvetlerinizin hangi kompozisyonlarda olduğunun herkes tarafından bilinmesi suretiyle ve askeri politikanızın daha geniş bir tartışmaya açılmasını temin etmek suretiyle. Bunları biz Batıda yapıyoruz ve çok büyük bir fark olduğunu söylemek isterim diyor. Türkiye'de güvenlik bakımından önemli. Bu sadece güvenliğe dair değil ama, dış politika bakımında da, dış politikada alınacak kararların ve karar mekanizmasının mutlak surette siyasi sorumluluk temeline oturtulması bir zarurettir. Bugün bu iş öyle olmuyor. Yapılan iki cins tekliflerin telif edilmesiyle ulaşılan bir sonuçtur. 2 cins teklif var. Bu tekliflerden bir tanesi, Dışişleri Bakanlığında, Dışişleri Bakanlığında ki bürokrat iyi hazırlanmış dosyasından birtakım alternatifler çıkartarak hükümetin önüne getiriyor. Kim bu bürokrat? Bugün protokolde, yarın konsolosluk dairelerinde, öbür gün Sudan'da, daha sonra Çok Taraflı İş-kiler Dairesinde. Bilgisi genel, ihtisaslaşması az, ayrıntılı politika getirmesi ihtimali az. Dolayısıyla hep savunmada, hep geçiştirilmede, hep silik. Öbür kolu ise diğer bir teknik daire olan Genel Kurmay tarafından hazırlanmış teklifler. Onlar da tabii kendi önceliklerini dikkate alıyorlar ve siyasi sorumluluk süreci içerisinde bunu hazırlamıyorlar. Genel Kurmayın hele güvenlikle ilgili politikalarda, dış politikada tartışmasız ağırlığı açıktır. Bu tabii bize bazı sıkıntılar da getiriyor. Biz daha ileri bir ölçü içerisinde, siyasidir bu söylemek istediğim hususlar. Bir kere Genel Kurmayın mutlak surette Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmasına, Milli Savunma Bakanının siyasi mesuliyet sahibi bakan olarak bugün, şu anda, içinde bulunduğu durumdan değişik bir durum içinde bulunmasını isteriz. Anayasamızda, 61 Anayasasında olduğu gibi 82 Anayasasında da yeri belirtilmemiş, biraz da tartışmalı bırakılmış 2 tane konu vardır. Bunlardan bir tanesi de ordumuzdur. Kararların alınmasına, kararları alan bakımdan baktığımız zaman, kararların alınmasında netice olarak da 2 tane ayrı önemli hususu ifade etmek istiyorum. Bunlar çok çok önemli hususlardır.

İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyetinin bizden bir alternatif isterken dış politikalar bakımından sunacağım 4 alternatiften 2 tanesini bu suretle belirtmiş ola-

cağım. Onları da size formüle edeceğim. Bu karar alınması süreci 2 şeyde oluyor. Bir tanesi normal, rejimin normal olarak işlediği zamanlarda, bir de ara rejimlerde geçiş dönemlerinde. Nedense, umumiyetle farklı süreçlerde alınıyor bu kararlar ve en hayati, bizi sonrası için fevkalâde angaje eden kararlar da umumiyetle ara rejimlerde ve geçiş dönemlerinde alınan kararlar oluyor. Bu rejimlerin önemli kararları 1980'den sonra meselâ Amerikan Türkiye arasında Savunma İşbirliği Anlaşmasının imzalanması hadisesi. 80 öncesinde, biliyorsunuz, hayli tartışmalı bir konuydu. Tartışmalı meseleleri vardı. Bunlar üzerinde bir mutabakata varıldı ve hemen imzalandı. Çok önemli bir hadise olarak geçen akşam da getirildi. Rogers plânıyla Yunanistan'ın Türkiye tarafından hiçbir karşılık şartı konmadan, tekrar Yunanistan'ın Nato'nun askeri kanadına dönmesi hadisesidir. Aralık 81'de U-2 casus uçuşlarının ve Awacs'ların Türkiye'nin üzerinde uçurulmasına dair bir şeyler var. Birtakım hava üslerinin ıslahı ve modernleştirilmesi meseleleri var Ekim 82'de alınmış. Kasım 82'de tekrar Türkiye'de yeni bir anlaşma yapılarak hava üslerinde askeri malzeme yığınağı yapılacağına dair Amerikan Büyükelçiliğinin bir açıklaması var. Bu da hükümet mutabakatıyla yapılmıştır. Kasım 82'de Brüksel'de yeni bir anlaşmayla çevik kuvvetin Türkiye'de görev yapması gibi, ilânihaye bunları sıralayıp söylemek istiyorum. Normal zamandaki politika tespiti de münakaşası gerekecek bir hükümet tasarrufu niteliğindedir ve icrai bir görevdir. Statüsü bu sorumluluk içerisinde bulunmayan kurul ve kuruluşların da getirecekleri teklifler sadece ve sadece iştisarı açıdandır. Dolayısıyla ben birinci alternatifimi burada söylemek istiyorum. Mutlaka ele alınması lâzım. Türkiye'nin demokratikleşme süreci içerisinde dış politika ve güvenlik konuları mutlaka siyasi zeminlerin canlı tartışma konusu haline getirilmelidir. Bu konular konuşulurken mutlaka siyasi mutabakat, siyasi konsensüs sağlanmalıdır. Bunun yanında, milletimiz bilgi sahibi ve katılımcı hale getirilmelidir. İkinci önemli husus, dış politika değerlendirilirken bakılması icap eden hususlardan bir tanesi, şüphesiz dünya konjonktürüdür. Dünya konjonktürü bugün bir yumuşama istikametindedir, ama bunu da dikkatle karşılamak icap ediyor. Biz buna müspet istikrarsızlık konjonktürü diyoruz. Gerçekten Doğu-Batı münasebetlerinde çok önemli global değişiklikler olmuştur. Sovyetler dış politikalarına yeni bir dinamizm getirmişlerdir. Uluslararası arenaya yeni teklifler getiriyorlar. Pek çok bakımdan dış politikaların da böyle

gözden geçirilmesi zarureti ortaya konuyor. Mathias Rust'un uçağıyla Kızıl Meydana inişi Gorbacov'a yaşlı mareşallerinin opsiyonlarının geçersizliğini ispat etme fırsatını tanımıştır. Gorbacov sadece silahlanma barışına son vermek istemiyor, silah azaltmasına da teşebbüs ediyor. Bölgesel buhranlar karşısında daha açık bir tutumu benimsiyor ve tehdit kullanması tarafı değil. Biraz ileride çok ana hatlarıyla bu Nato meselesine bakarken orada izaha çalışacağım. Teklif ettiği silah indirimleriyle hâlâ gücünü haklı olarak korumaktadır. Bu ne dereceye kadar tehdidin ortadan kalktığı sorusunu da meşru olarak sorduruyor. Sovyetlerin kabul etmeye çalıştığı sistem içerisinde bir ikilem var. Acaba bu iş Gorbacov'la mı sınırlı, yoksa Gorbacov'un gelir gelmez yaptığı işlerden bir tanesi, en büyük işlerden bir tanesi bence öbür asra sarkan bir meselesi. Varşova Pakti Anlaşmasını 25 yıl uzatmasıdır. 2005 yılına kadar Varşova Pakti geçerlidir. Gorbacov'la mı sınırlı acaba bu iş? Sovyetler bunu bir yapı, bir bünye haline getirecekler mi? Batının buna cevabı anlayışlı, Gorbacov'a açık kredi veren bir anlayış içerisinde, fakat bu kredi de sınırlı değil. Bunun yanında Amerika'yla Batı Avrupa ve Japonya arasındaki kuvvet dengesi yeniden ortaya geliyor. Dünyanın bu en sanayileşmiş, en müreffeh 3 bölgesi. Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'da siyasi ve askeri güvenliğin orijinal bir konteksti var. Amerika'da bir soru var. Diyorklar ki, dünyanın en borçlu ülkesi olan Amerika, kendisine en fazla borç veren iki alacaklısının, Avrupa'nın ve Japonya'nın, savunma bütçesinin gittikçe yükselen masraflarını vermeye devam edecek mi?

İttifak stratejisi üzerinde Avrupa ve Amerika arasında önemli bir tartışma ortaya koyuyor. Aslında kısa menzilli ve uzun menzilli kıtalar arası nükleer füzelerin Avrupa topraklarından çıkarılmasıyla ortada entere-san bir durum çıkacak ortaya. Biri merkezi Avrupa'nın, biri de Akdeniz bölgesinin durumu, bizi ilgilendirir. Merkezi Avrupa ile Akdeniz arasında da durum itibariyle büyük bir uçurum var. Çünkü Merkezi Avrupa'da Amerikan konvansiyonel kuvvetlerinin büyük yoğunluğu bir garanti teşkil ediyor. Buna mukabil Akdeniz bu açıdan adeta boş, üstelik Akdeniz'de Sovyet donanması seyretmekte. Nato'nun Akdeniz ve Ortadoğu açısından fevkalâde hassas olduğu meseleleri var ve Akdeniz'in ele alınması konusunda muayyen yaklaşımlar var. Onların içerisinde çok fazla girmek istemiyorum. Bu müsbet istikrarsızlık adını verdiğimiz durumdan Türkiye'nin de mutlak surette faydalanması, bu müsbet istikrarsızlığın müsbet

manası da en azından istikrarsızlığın da istikrara dönüşmesine mutlaka katkısı olması lâzım. Ama hükümetimize bakıyoruz, ben 1989 noktasından hareket ediyorum, 1989'un Türkiye siyasi gündeminde, iki konu var idi başında. Şu anda bir tanesi bitmiş durumda mahalli seçimler dolayısıyla ama çok önemli. Çünkü hem iktidarın durumunu ortaya koydu, hem bundan sonraki Türkiye'nin yönelmesinin hangi istikamette olması icap ettiğini net bir şekilde meydana getirdi. İkinci konu da, Cumhurbaşkanlığı seçimi. Cumhurbaşkanlığı seçiminin bu şartlar altında nasıl yapılabileceğini hâlâ bilmiyoruz, önümüzdeki günler gösterecek. Ama hükümet ve hükümet başkanı esas itibariyle sadece bununla meşgul. Türkiye şu anda bir yerlerde hazırlanan, bir mutfakta hazırlanan yemeğe dış politika bakımından maalesef çok fazla eğilemeyecek. Birtakım emrivakiler karşısında kalması ihtimali ve bunları kabul etmesi ihtimali yüksek ve zaten siyasi cihazlanma-sı da bunu tamamen öğrenip, düzelterek, Türkiye'nin müdahalesine katkıda sağlayacak halde değil. Türkiye'nin bu müspet istikrarsızlığı istismar edememe riski var ki Türkiye için çok yazık, çok önemli ve çok hayati kararlarda Türkiye'nin katkısının bulunmamasını üzüntüyle karşılamamak mümkün değil. Alternatif politika içerisinde eğilmek istediğim ikinci konu mutlaka bu müspet istikrarsızlık konusunun iyice irdelenmesi, iyice ortaya konması, gine bir siyasi konsensüs esprisi içerisinde, siyasi mutabakat esprisi içerisinde mutlaka bu siyasi istikrarsızlıktan Türkiye'nin menfaatlerine uygun bir şekilde faydalanılması. Hatırlatma babında bunu söylemek isterim. Çok yeni bir dokümandan aldığım üzere, silah dengesini Nato içerisinde söylemek istiyorum. Meselâ başlıca savaş tankları diyor silah dengesinde. Nato'nun elinde 16424, Varşova Pak-tı'nın elinde 51500 var. Ama Gorbacov'un teklifinde bunun, bu tankların 39500'e indirilmesi düşünülüyor, ama 16424 karşısında yine ezici bir hâkimiyeti var. Rakamla söylüyorum ki biraz daha net olarak, ama meselâ Nota'nun elinde 18240 tanksavar sınıfına giren silâhlar varken, Varşova Pakti'nin elinde bu 44200. Bunu indirme konusunda hiç bir şey söylemiyor Gorbacov. Hava savunma sistemleri için aynı şey. Füzeler atan araçlar bakımından da aynı şey. Personel bakımından bir indirme söylüyor ama konvansiyonel açıdan Varşova Pakti hâlâ üstün bir şekilde kalıyor. Türkiye Nato'dan netice itibariyle bir yarar sağlamıştır. Bunu kabul etmek lâzım. Genel değerlendirmedir bu. Türkiye Nato'ya kendi arzusuyla girmiştir, silah ihtiyaçlarını karşılamıştır, birtakım altyapı yatırımları

yapmıştır. Ordusunun, Nato orduları seviyesinde tutulması gayesine hizmet edilmeye çalışılmıştır ama, bu galiba en uzak, galiba değil mutlaka en uzak hedeflerden bir tanesidir ama bunların global olarak Türkiye'nin menfaatine olduğunu söylemek lâzım. Nato bir dayanışma unsuru olarak devam ediyor, arasındaki ihtilâfları tabii, ihtilâfların devamı var. Mayıs sonunda bu en yüksek seviyede Nato toplantısı yapıldığında aşağı yukarı çok önemli konular ele alınacak. Nato'nun gündeminde çok entresan 3 tane konu var ele alınacak. Bir tanesi, silahsızlanmaya ilişkin yaklaşımın kavram olarak belirlenmesi ve bunun bir siyasi mesuliyet olarak Nato içerisindeki en yüksek seviyede, hükümet başkanları seviyesinde benimsenmesi, kısa menzilli nükleer silah modernizasyonunda ek yükümlülük, bu Türkiye'yi fevkalâde alâkadar ediyor, Türkiye'ye savunmasına yüksek katkısına rağmen, Türkiye gerçekten burada bir ek yükümlülük teklifiyle karşı karşıya ve bunu şu anda kabul etmiyoruz. Bir tanesi de Nato içerisinde genel manada yük paylaşımı hadisesidir. Yük paylaşımı hadisesinde değerlendirmeler çok değişik. Bu da o zirve toplantısının o kadar rahat geçmeyeceğinin işaretlerinden bir tanesi. Türkiye bu önemli durumdan, bu yumuşama durumundan istifade etmek suretiyle ve bu kavram meselesinin yüksek seviyede konuşulması hasebiyle güvenlik politikasını yeniden bir gözden geçirme mecburiyetindedir. Türkiye yeniden bir tehdit değerlendirmesi ve bu tehdit karşısında caydırıcılığı nasıl sağlamak durumunda olduğunu ortaya koymak mecburiyetindedir. Çünkü bu iş için ortaya koyacağı kaynakları, silahlanmaya, savunmaya ayıracağı kaynakları daha çok refaha yöneltmek Türkiye'nin menfaati icabıdır. Ama bunu yaparken ordusunu da modernleştirmek, caydırıcı halde tutmak en önemli önceliklerinden bir tanesidir. Bu da üçüncü alternatif bakımından, üçüncü mesele biraz daha genel olarak kalıyor, mümkün olduğu kadar tabii bu arada dış politikamızın ilgi alanlarını da çok genel hatlarıyla hatırlatmış oluyorum. Türkiye'nin dış politikasında karşılıklı menfaatler dengesinin tesisinde çok daha dinamik bir üslup benimsemek mecburiyetindedir Türkiye. Bütün bunlar, siyasi mahiyette olan bu davranışlar ve bu yaklaşımlar esas itibarıyla birinci alternatif teklifimizde yer alan konudur. Türkiye'nin dış konularının lâyikıyla tartışılmasının, Mecliste tartışılmasının sağlanmasıdır.

Karşılıklı menfaatler meselesinde, hemen bizim

ikinci konumuz ve Türk dış politikasının ikinci büyük prensibi ortaya geliyor. Ülke kalkınmasında acaba diplomasi neler veriyor? Kalkınma ve büyük ekonomik meseleler hemen tabii aklımıza Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu, Avrupa Topluluğunu yan yana getiriyor. Gerçekten Türkiye plânlı dönemde plânın finansmanını Türkiye Konsorsiyumu tarafından karşılanması vesilesiyle uzun seneler denkleştiremediğimiz dış ödemeler dengesinin açığını diplomasi vesilesiyle sağladığı kaynaklar yoluyla düzeltmiştir. Avrupa Ekonomik Topluluğu bu arada çok önemli bir yer işgal ediyor. Burada size Avrupa Topluluğu üzerinde, hakikaten bu güzide topluluk Türkiye'nin bugünkü tartışmaları içerisinde, Avrupa hakkında hayli fikrimiz var da, Avrupa topluluğu için meşru birkaç noktayı belirtmek icap ediyor gibi geliyor. Bunları bilmekte gerçekten Türkiye'nin ihtiyacı var. Mitterrand çok entresan bir konuşma yaptı. Orada çok güzel bir şey söylüyor. Fransa vatanımızdır, Avrupa geleceğimizdir diyor. Acaba Türkiye vatanımızdır, Avrupa da geleceğimizdir diyebilecek bir siyasi vadeyi ortaya koyabiliyor muyuz? Hoş, Türkiye'de bu henüz daha کافی derecede oluşmamış telâkki edilebilir. Mitterrand'ın görüşüne göre, bu siyasi irade henüz Avrupa'nın içerisinde dahi tam olarak teşekkül etmemiştir. 12'lerin teşkil ettiği Avrupa bir tesadüf Avrupa'sındır diyor Mitterrand. Savaşın, savaşın ve güç ilişkilerinin rastlantısından doğan bir birliktir. Meselâ niye Batı Almanya da Avusturya değil? İçerisinde niye yok? Niye Danimarka var da İsveç yok? Niye Yunanistan var da Polonya yok? Ama bu tesadüf Avrupa'sı bir düzmece Avrupa değil. Tamamlanmamış bir Avrupa. Biçimsiz de bir Avrupa değil. 12 ler beraberce yaşamak üzere yan yana gelmişler.

Bugün topluluğun öneminde gerçek manada yeni alanlar var. Bunların başlıcasını, sosyal Avrupa, çalışma şartlarını ve istihdam şartlarını düzelterek bir Avrupa, bir haberleşme Avrupa'sı, bir ulaştırma Avrupa'sı, bir çevre Avrupa'sı, bir zirai Avrupa, bir endüstriyel Avrupa, bir teknolojik Avrupa, bir sağlık Avrupa'sı (AIDS ve Kanseri karşısında) bir Erasmus projesi içerisinde üniversiteyi ve gençliği kucaklayan bir Avrupa, dil öğretimi ve nihayet tabii güvenlik Avrupa'sını getiriyor. Avrupa savunması, silahsızlanma, nükleer ve konvansiyonel silahlar meselesi, strateji ve silah sanayi konuları Avrupa'nın önünde bugün hâlâ, yani büyük bir siyasi iradenin tek istikamet halinde henüz belirtmeye ve ortaya koyamadığı bir durum halinde. Doğu Blokunda enteresan gelişmeler var. Türkiye bu

alandaki bakılacak olursa Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleriyle ve Sovyet Rusya'yla olan ilişkilerini de bir gözden geçirme durumunda. Pek çok yakınlaşma imkânları var. Bunlardan bir tanesi tabii glasnost politikası. İçeride dönme vesilesiyle, tekrar kaynağını içeride ayırma dolayısıyla Rusya'nın biraz daha açık, biraz daha müsamahkâr görünümü, tehdidi azaltmış bir görünümü var. Türkiye, Sovyet Rusya için. Türkiye için Sovyet Rusya güzel bir pazar yapısı arz ediyor kalite bakımından, ucuzluk bakımından ve uluştırmanın yakınlığı, kolay ulaştırma bakımından. 88 yılında dış ticarette, bizim ticaretimizin en fazla arttığı ülke Sovyet Rusya; % 90 nispetinde artmış. İşçi gidişleri, oradaki birtakım şeyler, burada birtakım potansiyel olduğunu gösteriyor. Afganistan mağlubiyeti de Türkiye ile olan münasebetleri baştan gözden geçirme vesilesi de olabilir, çünkü gerçekten eğer Doğu'dan gelecek bir tehdit gibiye, Türkiye'nin doğusu yapısı itibarıyla pek çok Afganistan'a benziyor, dağılışı da var. Gayri safi milli hasılamız Afganistan'la mukayese edilir gibi değil, çok yüksek, bir de Nato desteği. Dolayısıyla acaba bu konuda böyle bir devamlı tehdit unsuru halinde bulunmak Sovyet Rusya'nın menfaatine midir diye düşünebilir. Orada hiç olmazsa bakılabilecek bir alan gibi gözüküyor. Kıbrıs ve Yunanistan meselesi gerçekten Türkiye'nin, bu düşüncemi şahsi olarak arz ediyorum, partim içerisinde konuşulmuş bir şey değil, Türkiye'nin bir küçük Kıbrıs adasına yahut Yunanistan'la herkesin tabii komşularıyla münasebetleri var ama, her zaman şahsen küçük meselelerle meşgul olup, sanki dışarda çok muazzam, çok büyük, global bütün dünyayı ilgilendiren meseleler varken, burda birkaç ufak meselelerle artık en öncelikli meseleler halinde uğraşmasını Türkiye'nin her zaman yazık bulmuşumdur. Ama Yunanistan burda da çok güzel ifade edildiği üzere gerçekten Avrupa'nın şımarık çocuğu olma vasfını muhafaza ediyor. Üzerimizde tarihi niyetleri hâlâ devam ediyor. Yunanistan, Bulgaristan, batı komşularımız özellikle bizim için hâlâ problem olmaya devam ediyor ve biz bunlar karşısında gerçekten, birtakım şovların ötesinde çok da ciddi bir şeyler yaptığımız kanaatinde değilim. Yunanistan gerçekten masaya oturulması zor, konuşulması zor, münasebet tesisi zor bir ülke olarak görülmekle beraber, bu zorluğu tabii arkasındaki destekten alıyor. Önemli işlerden bir tanesi bizim ittifaklar içerisinde ve gerek ekonomik topluluklar içerisinde, gerek ittifaklar içerisinde Türkiye-Yunanistan meselelerini Türkiye-Topluluk, Türkiye-ittifak meselerinden iyi ayırt etmelerini

sağlayacak bir diplomatik yaklaşım içerisinde bulunmamız lâzım. Ben, efendim, sabrı istisner etmeyeyim daha fazla. Zaten kâfi derecede geç kaldık. Ortadoğu, İran, büyük devletlerle münasebetler gibi çok önemli konular da var. Saygılar sunuyorum. Teşekkür ediyorum.

ERDOĞAN ALKIN - Teşekkürler Sayın Dülger. Efendim, her iki paneliste de teşekkür ederiz. Çok ilginç, çok değerli bilgiler verdiler. Tekrar panelistlere ve sizlere teşekkür ederek bu oturumu kapatıyorum efendim.

**Kalite üstünlüğü
damgası ile onaylanmış**

**KESİCİ
TAKIMLAR**

EVAR

EVAR'ın modern tesislerinde
ileri bir teknoloji ile üretilen
EVAR Mamulleri:

- Garantisine,
- WARRIOR Teknolojisine,
E.C.A güvencesine sahiptir.
- Kullanma ömrü daha uzun,
işleme hassasiyetleri
daha üstündür.
- Standart ve özel serilerde
üretilirler.
- Satış öncesi ve sonrası
mühendislik hizmetleri
sunarlar.

EVAR MAMULLERİ
WARRIOR (Ing. Clarkson Grubu) ve
KALIP TAKIM SANAYİİ A.Ş.
teknik yardımı
 Presdokum Sanayi A.Ş.
denetimiyle imal edilmiştir

EVAR KESİCİ TAKIMLAR SANAYİİ A.Ş.

Satış Merkezi : Nordstern Han No. 105 Karaköy-İST.
Tel: 144 11 95-149 96 40

Fabrika : Köse İlyas Köyü Tekirdağ
Tel: 1551 Telex: 22861

8 Nisan 1989 (Öğleden Sonra)

Dış Politikalar: Genel Tartışma ve Eleştiriler

Oturum Başkanı : **Halit SOYDAN**

Panel : **Haluk GERGER**

Ali KOÇMAN

İlter TURAN

HALİT SOYDAN - Sayın konuklar, Türk basını-
nın değerli temsilcileri Ondördüncü İktisatçılar
Haftasının son oturumuna hoş geldiniz. Son otu-
rumla ilgili size kısa bilgileri sunmadan önce bu
başarılı düzenleme nedeniyle izin verirsiniz, İs-
tambul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları
Cemiyeti'ni, değerli Başkanları şahsında bir kez
daha kutlamak istiyoruz. Öğleden sonraki son
oturumumuzda, bidayette, başlangıçta 5 değerli
konuşmacının Türkiye için Alternatifler konu-
sunda dış politikalar üzerinde görüşlerini belirt-
meleri düşünülmüş idi, ancak biraz önce Sayın
Kırca'nın rahatsızlığını öğrendik. Hepimiz adına
kendisine geçmiş olsun diyoruz ve şifalar diliyo-
ruz. Bir spazm geçirdiğini öğrendik, ancak çok
önemli olmadığı tarzında gelen bilgiler tesellimiz
oldu. Keza çok değerli gazeteci arkadaşımız Say-
ın Sönmez'in de bu oturumda aramızda olama-

yacağını, Ankara'ya gittiğini öğrendik. O nedenle
mazeretini huzurunuzda ifade ediyorum ve bu
oturumda sizlere görüşlerini belirtecek olan Tür-
kiye için daha ziyade dış politika konularında gö-
rüşlerini sunacak olan son derecede değerli 2
akademisyen ve Sayın Koçman bu bölümde
20'ser dakika olarak görüşlerini ifade edecekler.
Bu şekilde kendileriyle bir program üzerinde gö-
rüş alış verişinde bulunduk.

Ben bir kez daha İstanbul Üniversitesi İktisat
Fakültesi Mezunları Cemiyeti'ni bir kez daha kut-
luyorum ve ilk sözü Sayın Turan'a veriyorum
efendim.

İLTER TURAN - Teşekkür ederim Sayın Başkan.
İktisat Fakültesi Mezunlar Cemiyetinin kardeş bir fa-
külte telâkki ederek İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgi-
ler Fakültesinden beni de programına davet etmesi

karşısında özel bir memnuniyet duyduğumu vurgulamak istiyorum. 20 yıl kadar ben de İktisat Fakültesi bayrağını şerefle mümkün olduğu kadar taşıdım. Fakat uzmanlık alanlarımıza daha yakın bir kuruluşun gelişmesi sonucunda, hicret ettim, fakat bağlarımız güçlüdür, bu imkân dolayısıyla de özel teşekkür duyularımı kendilerine aktarmak istiyorum. Efendim biz Cumartesi günü, güzel bir İstanbul günü, baharın ilk günlerinden bir tanesi, buna rağmen böyle canlı ve öğle yemeğinden sonra böyle canlı bir dinleyici kitlesini bulmak gerçekten sevindirici. Dış politikamız üzerinde bazı görüşlerimi sizlere ifade etmek istiyorum. Genellikle Türkiye'de dış politika alternatifleri üzerinde konuşulurken, Türkiye'nin sanki bir Doğu, bir Ortadoğu, bir de Batı alternatifi varmış gibi düşünceler serdediliyor. Benim şahsi kanaatim, Türkiye'nin böyle alternatiflere sahip olmadığı yönündedir. Ortadoğu alternatifi diye bir alternatiften zaman zaman söz edilmektedir. İşte Batı'ya kızsarsak Ortadoğu'ya yöneliriz denmektedir. Böyle bir görüşün altında, sanki siyasi anlamda bir Ortadoğu varmış gibi, aslında doğru olmayan bir varsayım yatmaktadır. Ortadoğu coğrafi bir kavram olarak mevcuttur. Adını bile Batıya göre Doğunun ortasında olduğundan almıştır, yoksa kişinin bulunduğu yere Ortadoğu diye bir isim takması düşünülemez ve Ortadoğu dediğimiz bölgede birbirinden farklı rejimler, birbirinden farklı insanlar, birbirinden farklı iktisadi yapılar, pek de barış içinde olmayan bir yöntemle hareket etmekte, dolayısıyla henüz siyasal bir kimlik olarak ortaya çıkmamış bir bölgenin Türk dış politikasında bir alternatif olarak düşünülmesi pek inandırıcı gözüküyor. Günümüzde sona ermiş olmakla birlikte, uzun süre dünyayı en çok meşgul eden savaş Irak-İran savaşı idi. Bir Arap-İsrail meselesi vardır. Fakat İsrail'e karşı ne yol izleneceği konusunda ortak bir anlayış söz konusu değildir. Basınıımızın bazı kesimlerine bakacak olursak, Türkiye'nin bir İslam Ortak Pazar alternatifi dahi vardır. Yalnız böyle bir Ortak Pazarın nerede olduğunu bilen varsa, bize söyleyin, gidip müracaat edelim. Yoktur. Dolayısıyla, bir kere bir Ortadoğu alternatifi olmadığını vurgulayarak sözlerime başlamak istiyorum. Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleriyle tek tek ilişkileri vardır ve Türkiye yakın zamana kadar bu tek tek ilişkilerde iktisadi temasları ön planda tutmuştur ve bu ülkeler arasındaki geçimsizliklere karışmamayı şiar edinmiştir. Eğer bu geçimsizliklere karışmaya kalkacak olursak, kaynaklarımızı tüketiriz, fakat büyük devletlerin bile çözemediği geçimsizlikleri herhalde Türkiye'nin iyi niyetli arabuluculuk

çabaları ve bir miktar kaynak tahsisıyla çözebileceğini zannetmek fazlasıyla iyimserlik olacaktır. Türkiye'nin bir Ortadoğu alternatifi yoktur. Evet, Batı içerisinde de iki alternatif varlığından söz edildi. Bir Avrupa ve bir Amerika alternatifi. Bu alternatiflerin mevcut olduğunu söylemeden önce Avrupa ve Amerika'nın aynı şeyler olmadığını, yani Türkiye'nin bu iki, bir ülke ve bir ülkeler grubuyla kurduğu ilişkilerin birbirinden farklı nitelikte olduğunu hatırlamakta yarar vardır. Türkiye'nin Amerika ile ilişkileri daha önceki dönemlerde bir miktar iktisadi yardım üzerine de inşa edilmiş olmakla birlikte, esas itibarıyla güvenlik üzerine inşa edilmiştir. Avrupa'yla olan ilişkiler ise kültür, güvenlik ve ticaretin bir karışımıdır. Bunlar birbirini tamamlayıcı niteliktedir, birbiriyle rakip ve birbirine alternatif teşkil edecek tercihler değildir. Nitekim dış ticaret istatistiklerimizin incelenmesi, ticaretimizin istikrarlı bir şekilde Batı Avrupa'yla seyrettiğini, Amerika ile iniş çıkışlar gösterdiğini, Ortadoğu ile büyük zikzaklar çizdiğini bize gösteriyor. Bugün Avrupa'nın kendisinin henüz Amerikan desteği olmadan savunmasını gerçekleştiremeyeceği üzerinde bütün uzmanlar ortak bir anlayışa sahiptirler. Uzun dönemde belki bunun değişeceği ileri sürülebilir. Bugün için Avrupa ülkesi olarak bu savunma sistemine dahildir, Amerika'nın da katkılarıyla gerçekleştirilmektedir. Amerika'nın bu savunmaya geçmişe kıyasla daha az eğilimli olduğu belki doğrudur. Henüz yalnız Amerika Avrupa'yı nükleer silahlarını çekerek, kuvvetlerini tamamen kıtadan çekerek tamamen terketme durumunda değildir. Artık Amerika'nın Avrupa savunmasına hiç ilgi duymadığı şeklinde varsayımlara dayanan aceleci davranışlar sadece Amerika'nın Avrupa'dan çekilmesini teşvik edici sonuçlar doğurur. Burada şunu da ifade etmek istiyorum. Biz ülkeler arasındaki ilişkileri değerlendirirken, bunun sadece kısa vadeli ve somut çıkarlar temelinde olduğunu düşünmemiz gerekir. Ülkeler arasındaki ilişkiler, ülkelerin birbirine karşı çıkarının ne olduğunun dahi belirlenmesinde bize yardımcı olmaktadır. Bundan 2 yıl önce, bir meslek toplantısında, Türkiye'de büyükelçilik yapmış bir Amerikalıya rastladım. Katıldığım toplantı Amerikan Siyasal Bilimler Derneğinin toplantısıydı. Eski Büyükelçi de bir kitap yazmış Türkiye'deki tecrübesinden yararlanarak. Bu kitabın takdimi ve satışıyla ilgili olarak mesleki toplantıya katılmış bulunuyordum. Eskiden olan tanışıklığımız çerçevesinde görüştük ve oldukça ilginç bir gözlemde bulunduk.

Zannediyorum aktarmam ne demek istediğimi anlatacak. Dedi ki: Bakın dedi, biz dedi, Türkiye ve Nato

ile bir camıyız, birbirimize bakış açımız salt ufak tefek savunma hesaplarından geçmiyor ve dolayısıyla birdenbire ani değişiklikler yapılması bu politikada söz konusu değildir. Öyle camıanın olmadığı yerlerde ise çok çabuk değişiklikler yapılabiliyor. Bakın biz bir gün Çin Halk Cumhuriyetini tanıdık, ertesi gün Tayvan'daki Çin'i tanımaz olduk, böyle bir ülkeyle görüşmez olduk. Salt camia dışı kısa vadeli çıkarları üzerine kurulmuş olan bir ilişkide bunu yapmak mümkündür. Ama Nato gibi bir kültür camiası, bir iktisat camiası ve aynı zamanda ve belki de en önde bir savunma camiası olan bir kuruluştaki ani ve şiddetli bir değişiklik yapılması söz konusu değildir. Bilakis çıkarların ne olduğu bu kültür değerleri ve iktisadi değerlerinin ışığı altında belirlenmektedir. Evet Türkiye 19'uncu yüzyıldan itibaren daima genel çizgisiyle batılılaşmacı ve Batı ile birlikte hareket edici bir çizgi izlemiştir. Zaman zaman Batının saldırılarına ve kendi sahip olduğu imparatorluğu parçalamaya yönelik eylemlerine rağmen, Türkiye bu çizgiyi izlemiştir ve bugün Ortadoğu'da uzun vadede güçlü bir devlet olacağına kesin gözüyle bakılan tek ülkede Türkiye'dir. Diğer bir deyimle, Türkiye'nin izlediği çizgi yanlış olmamıştır. Laik, demokrat, sanayileşmeye dönük, bir dünya devletliği-ne aday, kısmen de öyle olan zaten tek ülke bölgemizde biz bulunmaktayız ve şunu da ifade edeyim, Ortadoğu ülkelerinin belki Türk önderliğine arzu duydukları gibi bir düşünce ifade edildi. Benim gözlemim ve değerlendirmem bunun tam aksi yöndedir. Yani Türkiye Ortadoğu'da bir söz sahibi olabilecek konumda ise, Ortadoğu'nun bir parçası olmadığı için böyle bir durumdadır. Ortadoğu'nun bir parçası olduğu anda, sıradan Ortadoğu devletlerinden farkı olmayan bir konuma geçmiş olacaktır. Kaldı ki, bu sabah galiba ifade edilmek istendi. Benim görebildiğim kadar, herhangi bir Ortadoğu Arap ülkesi, Türkiye'nin liderliğine hazır değildir, tam tersine Türkiye'nin başka ülkelerin liderliğini kabul etmesini arzulamaktadır. Efendim buradan güncel konulara kısaca geçmek istiyorum. Şimdi Türkiye'nin savunma çevresinde önemli değişiklikler meydana geliyor, sabah da ifade edildi. Gerçekten orta menzilli nükleer silahların sınırlandırılması, hata yani sabit olanlarının kıta Avrupa'sından sökülmesiyle ilgili olan anlaşma, bloklar arası olan ilişkilerin yeni bir zemine oturmaya başladığını gösteriyor. Fakat bloklar arası ilişkinin temellerinin değiştiğini bize göstermiyor. Yani benim görebildiğim kadar kıtadan nükleer füzelerin, orta menzillilerin kaldırılması, sadece bunlara teknolojik olarak artık ihtiyaç duyulmasıyla il-

gilidir, veya büyük ölçüde onunla ilgilidir. Bilinebileceği gibi, denizdeki orta menzilli silahlar yasak dışı kalmaktadır. Cruise füzeleri yasak dışı kalmaktadır. Dolayısıyla ilişkide önemli bir değişiklik yoktur. Kaldı ki taktik silahların yenilenmesi adı altında daha uzun menzilli, fakat taktik düzeyde olduğu kabul edilen silah kapasitesi artırılmak istendiği için de, bu anlaşma iki blok arasındaki kaza ihtimalini azaltmakla birlikte, nükleer silahların terk edilme durumunu henüz ortaya çıkarmış değildir. Sabah ifade edildi. Bu yıldız savaşları, ya da SDI diye andığımız teknolojik çaba uzun vadede belki önemli sonuçlar verecektir.

Batı Avrupa Birliği sabah yine üzerinde durulan bir kurum idi. Batı Avrupa Birliği henüz savunma çevrelerinde fazla saygı uyandırmayan, faaliyetlerine çeşitli niyetler zerk edilen, fakat henüz bunu çok yakından da biliyorum, kendisinin henüz ne yapması gerektiğine de karar verememiş bir savunma kuruluşudur. Türkiye buraya girmek için başvurmuştur, sözlerimin yanlış anlaşılması için şunu ifade ediyim: Batı Avrupa Birliği'ne giriş davetle olmaktadır, yani girmek için başvuramıyorsunuz, fakat girme arzusu izhar edebiliyorsunuz. Bunu duyurabiliyorsunuz ve Türkiye'nin bu duyurusu incelenmektedir. Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na girmesi dışında Batı Avrupa Birliği'ne girme ihtimali mevcuttur. Fakat yine çok yakın zamanda bu kuruluşla ilgili bazı kimselerle yapılan görüşmelerde, buna yoğun bir arzu duyulmadığı anlaşılmaktadır. Avrupa Topluluğu ile olan ilişkilerimizden söz edildi. Biliyorsunuz, bu ne Türk toplumunun ne Avrupa toplumunun üzerinde kararlılığını oluşturduğu bir sorun. Yani biz başvurduk. Fakat başvurumuz dışında Türkiye'de kamu oyunu harekete getirici ya da Avrupa Topluluğuna girmemizi hızlandırıcı tedbirler büyük bir müstaceliyetle alınmamaktadır. Avrupalıların kendi meselelerine eğildiği hepimizce bilinmektedir ve Türk üyeliğine karşı bir öncelik tanımadıkları da çeşitli beyanlardan anlaşılıyor. Türkiye ilk bu ihtimallerden bahsetmeye başladığı zaman ve Ankara anlaşmasını 1963 yılında imzaladığı zaman, 7 sene sonra da katma protokolü imzaladığı zaman Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna üyeliğinin bir zaman meselesi olduğu, Türkiye iktisadiyatının gelişmesi sonucunda, Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna katılmasının doğal olacağı yönünde bir kanaat hakimdi. Bugün bunun yerini Türkiye'nin Avrupa Topluluğuna belkide geremeyeceği, kültürünün çok farklı olduğu gibi düşünceler almış bulunmaktadır. Bana öyle geliyor ki eğer 1960 veya 59 yılıyla, 1989 yılını karşılaştıracak olursak, herhalde

*Her tür pamuk ipliği
pamuklu kumaş
toptan satışı ve
ihracatı*

SaSü
TEKSTİL

SANAYİ ve TİCARET LTD. ŞTİ.
Sabahattin Altay

MERKEZ: Aşirefendi Cad. Bornovalı Han Kat.2 No.201 Sirkeci - İstanbul
Tel: 512 11 91 - 528 10 51 - 511 92 21 - 526 69 71
ŞUBE: Hocahan Cad. Akhan Kat.1 No.128 Yeşildirek - İstanbul
Tel: 511 96 99

Türkiye'nin bugünkü iktisadi durumu beğenmesek de Avrupa Topluluğu açısından Türkiye'nin girmesine daha yakın bir durumda olmak gerekir. Dolayısıyla benim değerlendirmem şu: Avrupa ekonomilerinin 1950'li ve 60'lı yıllardaki performansını bugün göstermemeleri, buna karşılık Türkiye'nin demografik bir dinamizm göstermesi Türkiye'nin Avrupa'yla olan ilişkisini yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Arada kültür farkları vardır, zaten Avrupa Topluluğu üyelerinin hepsi ortak, birbirinin tıpatıp aynı kültürüne sahip değildir. Fakat bir dönemde, belki daha iktisadi durumun daha iyi olduğu dönemlerde, kültür zenginliği diye nitelendirilebilecek bir fark bugün, üyeliğe engel bir kültür farklılaşması olarak değerlendirilmektedir. Şahsi kanaatim bu değerlendirmenin yine iktisadi değişme sonunda değişebileceğidir. 1955'ten sonra Avrupa'da önemli işgücü eksiklikleri ortaya çıkacaktır. Ve Avrupa işgücü eksikliklerini gine tahmin ediyorum, civarındaki ve işgücü fazlası veren ülkelerden karşılamaya çalışacaktır ve benim kendi değerlendirmem çerçeve içerisinde de Türkiye'yi görmeleri değişecek ve biz kültür farklılaşması kategorisinden belki de yeniden kültür zenginleşmesine katkıda bulunacak bir kategoriye intikal edeceğiz. Efendim, dış politikanın yapımı üzerinde sabahleyin duruldu. Dış politikanın demokratikleştirilmesi üzerinde duruldu. Fakat aynı zamanda, dış politikada Dışişleri Bakanlığının önderlik görevinin rolü üzerinde de duruldu. İkisi de son derece haklı. Yani dış politikanın dar anlamda yürütülmesi açısından, çeşitli bakanlıklar arasında, çeşitli diğer devlet kuruluşları arasında dış politikanın uygulanmasının dağıtılması pek isabetli gözükmemektedir. Sonra Dışişleri Bakanlığımız gerçekten seçkin bir kurumdur. Son derecede profesyonel olması dolayısıyla da siyasi müdahalelere kadrosu açısından en az açık kurumlardan bir tanesidir. Bu profesyonelliğin korunması ve daha geniş bir şekilde Dışişleri Bakanlığına, dış politikayla ilgili görevlerin verilmesi uygun gözükmemektedir. Zaten şöyle bir kanıt da var bakın, bugün dış politika yapımıyla ilgili diğer devlet kuruluşlarına baktığınız zaman, ödünç hariciyecilerle genellikle yürütülmektedir. Devlet Plânı'daki Avrupa Topluluğu Dairesi, Basın Yayın, Turizm Bakanlığı Müsteşarlığı gibi görevlerde, dil bilen, dış dünyayı bilen eleman arandığı zaman, sonunda mutlaka Hariciye'den ödünç eleman alınması yoluna gidilmektedir. Hatta ve hatta diğer konulardaki müşavirlikler içinde, eğer Sayın Başbakanın konuttaki müşavirlerinin kim olduğuna bakacak olursanız, hariciyecilerin önde geldiğini

görüyorsunuz. Son derece iyi eleman yetiştiren ve iyi elemanlara sahip bir Bakanlıkla karşı karşıyayız. Dolayısıyla bu Bakanlığın imkânlarının genişletilmesi ve dış politikanın uygulama sorumluluğunun, uygulama kelimesi üzerinde özellikle duruyorum, bu Bakanlıkta kalması önemli gözükmemektedir. Dış politika yapımı ise mutlaka, çok katkılı ve çok demokratik bir şekilde yürütülmek gerekmektedir. Şimdi biz dışa karşı birlik ve beraberliğe çok düşkün bir toplumuz. Bundan kastedilen ülkeye ihanet etmemek ise hep beraberiz, ama dış politika konusunda herkesin aynı bir şeyi düşünmesi kastediliyor ise, bu herhalde son derece sıhhsizdir. Dış politikada da, diğer siyasi alanlarında olduğu gibi farklılaşmanın olması son derece doğaldır. Hatta bu farklılaşmayı bir zaaf değil, bir güç unsuru olarak değerlendirmek gerekir. Neden bir güç unsuru? Türkiye'deki dış politika uygulamalarına baktığınız zaman, dış dünyaya verilen en büyük tavizlerin, ülkede demokratik süreçlerin uygulamadan kaldırıldığı dönemlerde yapıldığı dikkati çekiyor. Çünkü seçimle iş başına gelen iktidarlar, dış dünya ile olan ilişkilerinde, iç dünyalarında kabul edilebilir çözümleri ancak dış alanlarda kabul edebileceklerini ifade edebilmektedirler. Kamu oylarının kabul edemeyeceğini kestirdikleri çözümleri, aklı yakın olsa bile kabul etmemekte direnebilmektedirler.

Bunu unutmamak lâzım. Yani dış politikada ki çoğulculuk, çok seslilik politika yapımı süreci içerisinde bir kaynaktır, bir ülkeye güç verir, bir ülkeyi kesinlikle zaafa uğratmaz. Kaldı ki sadece uygulamaya dönük unsurların, böyle iki unsuru sabahleyin Sayın Dülger ifade ettiler, dış işleri ve güvenlik ve silahlı kuvvetler şeklinde, aslında tabii bu kuruluşlar, uygulamaya dönük kararlarla ilgilenirler. Uzun vadeli ve kapsamlı politika değişmelerini yapamazlar. Çünkü gündelik politikayla fazla ilgili olduklarından. Ve dolayısıyla toplumun diğer kesimlerinin, toplumdaki diğer kuruluşların da bu siyasa yapımı sürecine çeşitli yünden katkıları bulunmak gerekir. Burada Türkiye'de çok önemli bir eksikliğe de işaret etmek istiyorum. Mademki siyasi yetkililerimiz var. Onlar değerlendirsinler. Türkiye'nin ilişkide bulunduğu ülkelerin herhangi biriyle ilgili Türkiye'de Dış işleri dışında bir uzmanlık birikimi yoktur. Yani bugün bizim hayatımızı çok yakından ilgilendirdiğini beyan ettiğimiz Amerika Birleşik Devletleri'nin iç politikasını yakından tanıyan ve bu konuda düşünce serdedebilecek, bu durumda kendi danışmanlığına başvurabilecek ben hiçbir kimseyi tanımamaktayım. Yani kastettiğim de şu: Danışacağınız kişi, Amerika

Kongresindeki bütün komisyonların başkanlarını, üyelerini, bunların bölgelerini, özelliklerini bilen, hatta bütçesi için belki ayrı bir uzman bütçe yapımı için, savunması için belki ayrı bir uzman gerekiyor. Bunların hiçbirisi yoktur. Ortadoğu'ya açılıyoruz. Keza bu konuda yeni yeni bazı istatistiklerin bulunabileceği merkezler oluşuyor. Bunun dışında bir uzmanlık birikimi yoktur. Bu tür bir uzmanlık birikiminin mutlaka geliştirilmesi ve Hariciye ve Ordu dışında bir uzman kadronun da oluşturulması gerekir. Maalesef bir üniversite mensubu olarak şunu söyleyeyim. Bunu yapacak kurum Üniversite değildir. Şu andaki yapısıyla Üniversite böyle işler yapamaz, kendi işini dahi yaptığı konusunda, benim değerlendirmem değil, başkaları tereddütler izhar ediyorlar. Tabii ben mensup olduğum için değerlendirme hakkına da yasalar muvacehesinde sahip değilim. Yasayı bilenler bunu da okumuşlardır. Fakat başkalarının söylediğine inanmak gerekirse, zaten kendi işini yapamayan bir kurumun, tutup başka işlere kalkışması isabetli gözükmemektedir. Bununla birlikte önümüzde birkaç model var. Akademik kurumlara bağlı uzmanlık birikimini öngören modeller var. Kanatımca bu bizde uygun gözüküyor. Bunun dışında bir model geliştirmek lâzım. Bu daha çok özerk, vakıf türü yapılarla mı olur, yoksa Fransa'da yapıldığı gibi, işte Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi ve bunun etrafında gelişen uzmanlık şeklinde mi olur, bunu bilemeyeceğim. Fakat Türkiye'de bir uzmanlık birikiminin, özellikle yoğun ilişkide bulunduğu ülkeler açısından mutlaka geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Son olarak yine bu dış politikanın demokratik yürütülmesi çerçevesinde, bir noktaya daha işaret ederek sözlerimi tamamlamak istiyorum. Efendim, Mısır'da Nasır'ın gücünün en yüksek olduğu bir dönemde, Nasır, dünyanın neresinde bir uluslararası toplantı olursa, oraya bir temsilci gönderirmiş. Kendisinin yasakladığı Komünist Partisi varmış, Komintern'e onun temsilcilerini gönderirmiş. Başka bir toplantı olunca diyelim ki bir islamcılar toplantısı olsun, oraya kendi yasakladığı İslamcılar temsilcisini gönderirmiş. İfade etmeye çalıştığım şu: Yani bu çoğulculuğu, toplumda mevcut olan çoğulculuğu biz dış politikamız için önemli bir kaynak olarak görmeliyiz. Yani, ortalamadan sapan görüşleri dahi, dış politikanın genel anlamda uygulanmasında bir kaynak olarak değerlendirmeliyiz. Meselâ hükümetimiz, Uluslararası Af Örgütüne pek hoşgörüyü bakmıyor. Bununla birlikte bir dönemde, böyle bir örgütün başkan yardımcısının Türk olması zannediyorum, bu kuruluşla iletişimi

ve Türkiye hakkında bu kuruluşun güttüğü ve her zaman doğru olmadığı zaten kanıtlanmış olan bazı görüşlerin değiştirilmesinde önemli katkıda bulunmuştur. Bu bakımdan dış politikanın uygulanmasında bir standardizasyon, yapımında büyük bir çeşitlenmeye gidilmesi en büyük temennidir. Teşekkür ederim

HALİT SOYDAN - İhter Turan hocamıza teşekkür ediyoruz. Dış politika konusunda daha ziyade statüko ağırlıklı olarak görüşlerini ifade ettiler dersem, bilmiyorum yanlış bir değerlendirme yapmış olur muyum? Ancak kendileri de isabetle ulusal güvenliği ilgilendiren konular dışındaki boyutlarında, dış politikada da çok sesliliğin önemli üzerinde durdular. Şimdi sanıyorum ki, bu boyutlarda yeni şeyler de söylemesini beklediğimiz değerli Haluk Gerger'i dış politika konusunda dinliyoruz efendim.

HALUK GERGER - Teşekkür ederim efendim. Evet, biraz değişik şeyler söyleyeceğimi sanıyorum. Aslında ben buraya gelirken, şimdi konu Türkiye Dış Politikasında Alternatifler olduğuna göre, Sayın konuşmacıların, sabah oturumunda da, şimdi de alternatifler üzerinde duracaklarını beklemiyordum ama, konu itibarıyla sanıyordum. Üç konuşmacı da şimdiye kadar, zaten pek fazla seçenek yok diye başladılar. Ondan sonra ama dış politikanın yürütülmesinde kuşkusuz önerileri oldu, çoğuna katıldığım öneriler oldu. Ama henüz alternatifler ortaya çıkmadı, ve açık bir biçimde de Türkiye'nin seçenekleri olmadığı ifade edildi. Şimdi bu görüşlere katılmadığımı belirterek hemen başlayım. Bir iki alternatif de söylemeye çalışacağım. Fakat Sayın Süleyman Demirel'in söyledikleriyle başlamak istiyorum. Sanıyorum çok önemliydi. Öteki konuşmacılar da bir ölçüde değindiler. Siyasi rejim dedi, içinde alternatif politikalar taşıyor mu? Eğer taşımıyorsa o siyasi rejim bozuktur dedi. Suskunluk varsa dedi, alternatifler aranamaz, aranamayan alternatifler de zaten bulunamaz dedi ve bizim şikâyetimiz konuşmamaktı dedi. Hepsine gerçekten içtenlikle katılıyorum. Dış politika için bu çok daha önemli. Fakat burda tabii demokrasinin önemi ortaya çıkıyor. Sayın Dülger de değindi. Kendisiyle mutabıkım, bu demokrasinin dış politikada alternatifler oluşmasındaki önemi. Fakat tartışmanın ne olduğunu biraz açıklamak gerekir. Tartışmak, sadece dış politika konularının örneğin Parlamentoda konuşulması değil, tartışma, özgürce tartışmak. Türkiye'de benim bildiğim kadarıyla dış po-

litikada İkinci Dünya Savaşından bu yana seçenek getirenler esas olarak sosyalistler ve bir ölçüde de din kesimidir. Türkiye'de 161, 163, 162 ve 142'yi kaldırmadığınız sürece gerçek anlamda dış politika özgürce tartışması mümkün olmaz. Mümkün olmayınca da, Türkiye seçeneksizlikler ülkesi olur, seçeneksiz bir ülke olur. Seçeneksiz ülke demek, çaresiz ülke demektir. Kaçınılmaz olarak bağımlı ülke demektir. Demokrasi konusuna geleceğim. Şimdi Türk dış politikasının, yani resmi ideolojinin belirlemiş olduğu, var olan bugünkü dış politikanın kaynaklarını sanıyorum, Nato'yu ve hiç kuşkusuz Amerika Birleşik Devletleri'ni düşünmeden ortaya çıkarmak mümkün değil. Nato'nun özel belirleyici konumu, Türkiye'de Türk dış politikasının öteki parametrelerinde zaten kendiliğinden ortaya çıkmıştır. Şimdi Türkiye Nato'ya girdiği zaman, Nato üyeliği açık, seçik bir koşula bağlanmıştır. Bu koşul bugün de sürmektedir ve hep sürmüştür. Tarihsel bilgileri aktarmamam gerek yok. Türkiye'nin Nato'ya başvurusu, Nato tarafından kabul edilmemiştir reddedilmiştir, istenmemiştir ve Türkiye'ye Ortadoğu Komutanlığı çerçevesinde görev verilmek istenmiştir. Sonunda o zamanın dışişleri Bakanının şimdi bir sözünü söyleyeceğim, Köprülü'nün: Biz batı çıkarlarının Nato'da, Ortadoğuda bekçiliğini yaparız, buna talibiz ama, bizim bunu yapabilmemiz için, daha rahat, daha meşru bir biçimde yapabilmemiz için Nato'ya üye olmamız lâzım. Üye olalım, üye olduğumuz kulübün Batının çıkarlarını biz savunalım Ortadoğuda. Bir ikincisi, Nato üyeliğinin Türkiye'ye getirdiği. Türkiye'yi Nato'nun nükleer doktrinine entegre etmesidir, yani nükleer entegrasyondur. Üçüncüsü siyasal rejimle ilgilidir. Demek ki Nato üyeliğini, Türk dış politikasını, nükleer silahlar, Ortadoğuda özel görev, isterseniz bekçilik deyin, çünkü televizyon konuşmasında bir emekli general bekçiliklâfını kullandığı için onu öyle söylüyorum, bekçilik, Ortadoğuda bekçilik, üçüncü olarak da Türk iç siyasal rejimin belirli bir biçimde belirlenmesi. Bu özel görevler dolayısıyla, buna iki şey eklemek gerekir bir türev olarak. Türk dış politikası yardımı bağı bir politikaya dönüşmüştür. Yani Türk dış politikasının temel hedefi, askeri ve ekonomik yardım almak olmuştur. Ötekiler bunun hep sonrasında, gerisinde kalan işlevler olmuştur ve bu yardım alabilmek de esas olarak Türkiye'nin jeopolitik, coğrafi konumuna bağlı tutulmuştur. Bunun sonucunda Türk dış politikası kaçınılmaz olarak, doğası gereği, dinamik olması gereken bir sürecin, yani dış politikanın, çünkü nihayet dış politika sürekli değişen bir dünyaya

sürekli uyum gösterme çabasından başka bir şey değil, çok basit olarak tanımlarsak. Dolayısıyla özü, doğası gereği dinamik olması gereken bir süreç, Türkiye'de değişmez, sürekli, kalıcı bir olaya bağlanmıştır; coğrafya değişemeyince, dış politikanın o dinamik süreciyle bağılı bulunduğu statik unsur arasındaki çelişkiler, Türk dış politikasında sürekli kendini göstermiştir. Nato'ya üye olmak özel görev getirmiştir, özel görevler yardımı gerekli kılmıştır, yardımı almanın yolu da sabit bir noktaya Türk dış politikasının bağlanması olmuştur, yani coğrafyaya. Bu ise Türk dış politikasına atalet getirmiştir. Çünkü değişmeyen bir şeye statik bir şeye bağılı olan bir süreç kaçınılmaz olarak atıl kalır, atalet içinde olur. İkincisi ve çok önemlisi, Türk dış politikasını gerginlik politikasına mahkûm etmiştir, çünkü birtakım özel yükümlülükler almış üzerine. Bunları nasıl yerine getirecek? Yardım alarak yerine getirecek. Nasıl yardım alacak? Stratejik önemi arttığı ölçüde yardım alabilecek, azaldığı ölçüde gerekli yardımları alamayacak ama özel misyonlarında bir değişiklik olmayacak. Hep petrolün bekçiliğini yapacak ama, daha az yardım alacak. Nasıl daha çok yardım alabilir Türkiye? Türkiye ancak stratejik konumu önem kazandığı zaman daha çok yardım alabilir. Stratejik konum nasıl önem kazanır? Stratejik konum ancak gerginlik ortalarında, çatışma ortamlarında, soğuk savaş ortamlarında önem kazanır. Yumuşama dönemlerinde, silahsızlanma dönemlerinde stratejik önem azalır, kaçınılmaz olarak azalır. Tesadüf değildir dolayısıyla, yumuşama sürecine en geç başlayan ülkenin Türkiye olması. İkinci soğuk savaş başlatan, örneğin Afganistan işgali olayına stratejik önemleri artacak ve dolayısıyla yardım alacak diye dört elle sarılan ilk iki ülkenin Pakistan'la Türkiye olması, bunlar tabii tesadüf değil.

Şimdi tabii dolayısıyla, bugün burada yumuşamadan yana olmalıyız, yumuşama Türk dış politikası için iyidir dendiği zaman, ister istemez Türk dış politikasının ana parametresini de sorgulamış oluyorsunuz. O zaman stratejik önem konusunu Türkiye'de yeniden değerlendirmek gerekir. Buna bağılı kaldığı sürece Türk dış politikası objektif olarak, öznel olarak isteyebilir Türkiye hükümetleri, Türkiye'yi yönetenler, ama nesnel olarak Türkiye'nin yumuşamadan yana olması mümkün değildir. Gerginlik politikaları, soğuk savaşçı politikalar çıkarındadır çünkü Türkiye'nin, eğer bu şekilde siz çerçeveyi çizerseniz. Şimdi Nato'da özel görevleri söyledim, onlara geleceğim tekrar, son olarak demokrasi konusunda bir şey söylemek istiyorum. Or-

tadoğu'da Türkiye'yi verilen özel görevler, Nato adına, Batı adına, batı çıkarları adına ve nükleer entegrasyon içine alınmış olması ülkemizin, Batı dünyasında Türkiye'nin siyasal rejimine de dış politasının bir unsuru olarak bakılmasına neden olmuştur: Türkiye'de Batının çıkarı, stratejik çıkarları daima Türkiye'de demokrasi ile çelişmiştir. Dolayısıyla da Batı, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, Türkiye'de otoriter rejimleri desteklemişlerdir. 12 Eylül'den sonra Türkiye'nin bir başbakanı hapisteyken, Amerikan Savunma Bakanı Weinberger Türkiye'ye gelmiştir. Bu önemli bir mesajdır Türkiye'ye. O başbakanın kim olması önemli değil. Benim gözümde Weinberger'ın iyi ettiniz, hapsettiniz diye geldiği başbakan Bülent Ecevit değildi sadece, o gün bence Türkiye'nin bütün başbakanları hapisteydi, Sayın Süleyman Demirel olmak üzere. Sivil başbakanları, yani bizim seçtiğimiz başbakanlarımız diye söylemek istiyorum, hapisteydiler ve Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanı bunu desteklemek üzere Türkiye'ye gönderdi ve New York Times bunu yazdı. Dedi ki: Türkiye'nin özel stratejik konumu ve misyonları, Weinberger'ın seyahati üzerine yazdı bunu. Özel konumu ve stratejik misyonları, bizim bu ülkedeki demokrasiye esnek bakmamızı gerektirmektedir ve haklıdır da, gerçekten de öyledir, çünkü Batının Türkiye'ye biçtiği roller, demokratik bir Türkiye'de asla kabul edilmez, mümkün değildir. Hatırlarsınız, 12 Eylül döneminde Arthur Miller ve Harold Pinter Türkiye'ye geldiler. Ankara'da Amerikan Büyükelçiliğinde bir yemek yediler, ertesi gün ben ikisiyle de buluştum. Sonra ikisi de yazdı bunu. Hem İngiltere'de, hem Amerika'da yazıldı bu. Amerikan müsteşarının söylediği şudur: Siz nedir bu uğraşıyorsunuz, onlar Türkiye'deki insan hakları meselesiyle ilgili olarak gelmişlerdi. Sovyetlerin sınırındaki bu adamlara, aynen tabirle söylüyorum, bu adamlara ikinci sınıf bir demokrasi fazla bile. Demek ki siyasal rejimi belirleyici bir rol almıştır Amerika ve Nato Türkiye'de. Birinci alternatifimi hemen söyleyim ve bunu sıyın parti üyelerine söylüyorum. Bu konuda hiçbir parti ayırımı yapmıyorum, hatta bu konuda Doğru Yol Partisini kendime daha yakın görüyorum, ama gerçekten şunu söylemek lâzım. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ve Nato'yla ilişkilerinin bir tek kıstasını lütfen koyalım. Demokrasiye ve insan haklarına bu ülkede ne kadar saygı gösteriyorlarsa, ilişkilerimiz o kadar gelişsin. Aksi takdirde, bunun asıl kötü sonuçlarını siyasal partiler kendileri görüyorlar. Sayın Demirel çok gördü bunu. Adalet Partisi de gör-

dü, CHP de gördü, bundan sonra bütün sivil siyasal kuruluşlarda görecektir eğer biz bu kıstası koymazsak. Özel ilişkiler ancak demokrasi ve insan haklarına olan saygılarıyla, şimdi bugünlerde Washington'da biliyorsunuz senaryolar üretiliyor, burada siyasal parti temsilcilerine bir çağrı da bulunmak istiyorum, Lütfen Amerika'yı Türk iç siyasal gelişmelerinden dışlamanın yollarını bulun, aksi takdirde hepimiz siviller olarak kendi kuyumuzu kazmış oluyoruz. sizin söylediğiniz gibi sonunda işlerin Genel Kurmay ve Dışişleri Bakanlığınca yürütülmesi dışında bir seçenek kalmaz. Demokrasi olmadığı zaman 3 temel sorun daha çıkıyor ve aslında bana göre Türkiye'de dış politikadan söz etmek bunun için de olanaksız. Dış politikayı şöyle çok basit size bir tanım yapalım nedir dış politika dersek, dış politika, politika nedir zaten, politika çıkarların maksimizasyonu için, yani çıkarların en fazlaya getirilmesi için çeşitli seçenekler arasında en az zarar verip, çıkara en fazla hizmet edenin seçilmesi demektir. Bu kadar basit. Demek ki politika olabilmesi için iki tane şey gerekiyor, teorik olarak gerekiyor. Çıkar olacak, seçenek olacak. Şayet sizin seçeneğiniz yoksa, zaten politika yok demektir. Seçeneksiz ise Türkiye, ki olabilir, tartışabiliriz, ama seçeneksizse demek ki Türkiye'de, Türk dış politikasından bahsetmek mümkün değil, politikadan bahsetmek mümkün değil. Dış politikasızlık vardır. Dış politikasızlığı yaşarız seçenek yok ise. Teorik olarak seçenek yok demek, bizim dış politikamız olamaz demektir. İkincisi çıkar olması lâzım. Dış politikada çıkarlar olması lâzım. Dış politikada bu neye tekabül eder? Ulusal çıkarı olması lâzım, dış politika olabilmesi için seçenekler ve çünkü referans noktamız ulusal çıkar olması lâzım, o ulusal çıkar için seçenekler arasından en iyisini seçmemiz gerekir. Arkadaşlar, ulusal çıkar ancak, toplumdaki sınıfların, katmanların, grupların gereksinmelerinden ortaya çıkan çeşitli sınıfsal, grupsal çıkarların dengelenmesi rejimi olan demokraside mümkündür. Bunların bir senteziyle ancak demokraside ulusal çıkar ortaya çıkar, çıkarılabilir. Eğer demokrasi olmazsa, sivil ve asker bürokrasi artı dış odaklar artı o dış odakların Türkiye içindeki küçük bir azınlığın gereksinmelerinden kaynaklanan bir çıkar olur. Bu ulusal çıkar olmaz. Sizin o zaman ulusal savunmanız da olmaz, kozmopolit kavunma olur ve Türkiye'de demokrasi olmadığı zaman, ki İkinci Dünya Savaşı tarihimizin uzunca bir dönemidir, özellikle de askeri rejimlerde ve özellikle de 12 Eylül'de Türkiye'nin ulusal savunması ya da ulusal çıkarlara dayalı bir dış politikası kesinlikle söz konusu

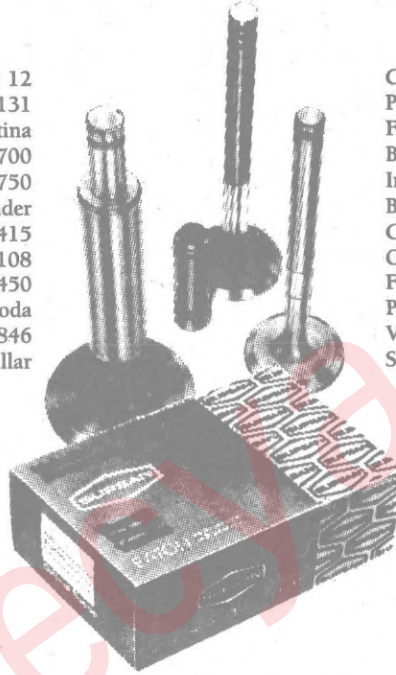
olmamıştır. Dış politikasızlık ve kozmopilit bir savunma anlayışı egemen olmuştur.

Başkalarının çıkarılarını biz Ortadoğu'da şurda burda, ülkenin geleceğini de tehlikeye atarak, Sayın Dülger verdi birtakım anlaşmaları, ülkenin geleceğini de tehlikeye atarak yürütmüşüzdür. Demokrasi olmadığı sürece demek ki, Türkiye'de gerçekten seçenek de olmaz, dış politika da olmaz. Şimdi alternatiflerime geçeyim, sanıyorum çok fazla uzattım, özür dilerim. Alternatiflerle söylemeye çalışayım. Nükleer silahlar konusunda SHP'de, DYP'de, hükümet de diyorlar ki biz nükleer modernizasyona karşıyız. Peki neden yapasınız? Şimdi nükleer modernizasyon şu demek. Daha iyi silahlar gelsin. Peki nükleer modernizasyona karşı olmak. Yo kötü silahlar bizde kalsın demek anlamına geliyor. Türkiye'de 1985 yılının ya sonudur, ya 86'nın başıdır, şimdi tam tarihini veremiyorum, çünkü bunlar Türkiye'de sırdır, ben de yabancı belgelere dayanarak konuşuyorum, onlar da tam veremiyorlar ama ya 85 sonu, ya 86 başına kadar 50'lerden bu yana, yani 35 yıl demode füzeler vardı. Bu füzelerin ateşlenebilmeleri için 48 saat gerekliydi, 48 saatte ancak şarj edilebiliyordu. Menzilleri 100 kilometre falan civarındaydı ve kötü havalarda, meselâ hava rüzgârlı falan olursa, hedeften sapma payı aşağı yukarı 2 kilometreydi. Yani bir örnek vereyim. 48 saatte şarj edemezsiniz, zaten onu karşı taraf çoktan yok eder ama varsayalım ki böyle bir olanağımız oldu, düşman Eskişehir'e 2 km yaklaştı, durduramıyorsanız konvansiyonel silâhlarla ve Nato doktrini uyarınca nükleer silah kullanacaksınız. Düşman'da Eskişehir'e 2 km. (Eskişehir ileri kusura bakmasın, her şehir için mümkündür bu) yaklaştı, siz de diyelim ki 170-100 km. ötedesiniz ve bu füzeleri ateşlediniz, o sırada hava da işte biraz bulutlu filan ve rüzgârlı. Düşman birlikleri yerine, meselâ Eskişehir'i ortadan kaldırabilirsiniz. Eskişehir'i savunmuş olursunuz, çünkü onları kurtarmış olursunuz, onları yaşamdan gayet rahat kurtarmış olursunuz. 1986 yılına kadar bu silahlar, en son Türkiye'den kalkmıştır, çünkü Türk hükümeti istememiştir kaldırılmasını. Sonunda modernizasyonun gereğidir diye zorla kaldırılmıştır. Jüpiterleri hatırlayın lütfen. Jüpiterlerin kaldırılması, Küba bunalımında Türkiye'yi biliyorsunuz ilk hedef yaptı, binlerce kilometre ötede olan bir olay için. Kennedy emir vermiştir. Dean Rusk Selim Sarper'le görüşmüştü, bunların belgeleri hep yayınlandı ve Selim Sarper kaldırılmasını istiyor diye Selim Sarper reddetmiştir, Türk kamu oyu üzerinde son derece aksi tesir yapar demiştir, yani Türk milleti

füzesiz yaşayamaz demiştir, biz rahatsız oluruz demiştir. Zaten Pentagon da pek istemediği için üzerinde durulmamıştır. İkinci kez sormuştur Kennedy. Kaldırılmadığını öğrenince özel bağlayıcılığı olan Başkanlık emri yayınlamıştır, yine olmamıştır ve sonunda Kennedy bunları emrinin yerine getirilmediğini, Hruşçev'un Küba bunalımındaki mektubu gelince öğrenmiştir. Siz Küba'dan kaldırırsanız, biz de Türkiye'den kaldıralım deyince biz kaldıramadık demiştir. Şimdi eğer siz nükleer silâhlara karşıysanız, Türkiye için iyi değilse nükleer silahlar, bunun bir tane yolu vardır. Eskiler, kötüler kalsın, yeniler gelmesin değil. Türkiye'yi, demekki birinci alternatif, nükleer silâhlardan arındırmak gerekir ve üstelik bu Nato üyeliğiyle de bağdaşmaz değildir, nükleer silah olmayan toprağında başka Nato üyeleri var. Nato üyeliğinin şartı değildir nükleer silâhlar. Türkiye'deki nükleer silahlar, ulusal çıkarımıza aykırıdır, bunlarla zaten savunmada yapılmaz, intihar edilebilir ancak. Dolayısıyla Türkiye'deki eski yeni bütün nükleer silahlar çıkmalıdır. İkinci nokta, artık bunları özet geçiyorum, belki ileride tartışma olursa tekrar ayrıntısına ineriz. Türkiye'nin Nato tarafından kendisine verilmiş özel Ortadoğu misyonları ortadan kaldırılmalıdır. Türkiye, Nato sorumluluk alanı dışındaki Körfez bölgesinin, Ortadoğu petrollerinin, Nato'nun bekçisi olmamalıdır. Bunun için de, bu ana bağı, yani Nato üyeliğiyle Ortadoğu bağlantısını yapan, temel olan Amerikan üsleri, İncirlik dahil tamamı Türkiye'den kaldırılmalıdır. Kaldırıldığı zaman bu Nato üyeliğiyle çelişmez. Aksine Türkiye'yi gerçek anlamda Nato üyesi yapar. Çünkü böylece Türkiye, Nato sorumluluk alanı dışında, Nato'nun işlevlerini yapmamış olur ki, bu zaten Nato antlaşmasına bağlanmak demektir. Dolayısıyla Türkiye'deki bütün Amerikan üsleri, Nato üsleri bu Ortadoğu bağlantısını kurdukları için tamamı kaldırılmalıdır. Şayet Türkiye'nin, Amerika'nın ve Nato'nun Türk siyasal rejiminde antidemokratik belirleyiciliği özel tedbirlerle, partilerin bu konuda mutabakatıyla mümkün olamıyor ise, o zaman gayet açık bir üçüncü şeyi söylüyorum. Türkiye kendi esenliği, iç politikasının esenliği ve demokrasiden kaynaklanıp, ulusal çıkarlara dayalı bir dış politikası için Nato'nun askeri kanadından ayrılmalıdır. Çünkü bu askeri bağlantıların Türkiye için politikasındaki istikrarı bozan, bu antidemokratik gelişmeleri güçlendiren, o zaman mecburuz biz bu askeri bağlantıyı koparmaya. Bunun yolu da gerekirse demokrasi için ve demokrasiden kaynaklanacak ulusal çıkara dayalı dış politikamız için, o zaman askeri kanattan da çıkılabilir. Bu bir alternatif olarak düşün-

WE MANUFACTURE ENGINE VALVES, GUIDES & HALF CONES FOR THE FOLLOWING MAKES OF VEHICLES

Renault 12
Fiat 124, 131
Ford Cortina
Ford Transit 1600, 1700
Ford Truck D 1210-D 750
Thames Trader
Fiat tractor 480-640, 415
Hatz motor E 80, E 89, E 108
Lo Lombardini LAP 250, LDA 450
Skoda
Man Do 026 MG-0846
Daimler-Benz. Caterpillar

Chrysler 225 inch 3
Perkins 6-354, 4-203, 3-152
Ford tractor 3000-5000-3600
BMC 5. 1-5, 7-98
Inter 1800-205s TR 654-s TR 444
Bedford 330, 381, 214 inch 3
Chevrolet 230 250, 235
Opel
Ford 12M, 17M, 20M.
Pegueot 504
Volkswagen EA 489-1200 1300
Steyr. Hillman

MOTOR SUPAPLARI SANAYİİ VE TİCARETİ A.Ş.

HALKALI CAD. 34620 ŞEFAKÖY — İSTANBUL TEL. : 592 19 50 - 3 hat Telex : 28787 SUPS — TR FAX : 579 07 41

REPR

lebilir. Aslında içim o kadar dolu ki, ama çok konuştum. Teşekkür ederim beni dinlediğiniz için.

HALİT SOYDAN - Efendim, Sayın Gerger'e teşekkürler ediyoruz. Politika konusunda değişik bir yorumla görüşlerini ortaya koydu. Bu iki etkileyici konuşmadan sonra, belki birbirine tam karşı olmasa da birbirini tamamlayan iki görüşmeden, konuşmadan, sunuştan sonra şimdi belki de Türkiye'de yaşayan en güzel konuşmacılardan birisi, Sayın Koçman'a sıra geliyor ve inanıyorum ki iki hocamızın, iki değişik görüşü arasında ilginç bir sentez mutlaka ortaya koyacaklardır, Sayın Koçman.

ALİ KOÇMAN - Sayın Başkan, belirli bir şöhretim olduğunu biliyorum da, oranı biraz çok yüksek tuttunuz gibi geldi bana. Çok teşekkür ederim. Sayın Gerger'in ifadesiyle dördüncü statükocu konuşmayı yapmadan önce müsaade ederlerse ana hatları itibarıyla konuşmalarına değinmek istiyorum. Çünkü çok yakın bir tarihte, Nato'ya başvurmak durumunda kalacak bir Gorbaçov ve Sovyetler Birliği dış politikasının yanın-da bizim politikanın giderek hakikaten demode hale geleceği ve Gorbaçov müracaat ettiğinde de siz artık fazlasınız, hadi Nato'dan çıkın gidin dedirtmemek için kendimize belki de haysiyetli bir şekilde Nato'dan daha erken çıkmanın çok akıllı bir karar olacağı kanaatindeyim. O açıdan görüşünüze katılıyorum. Yoksa Nato'nun, kaldı ki siz benim daha sağımdasınız, savunma şeyinden çekilelim, siyasi şeyinde kalalım gibi bir mâna çıktı, ben ona da karşıyım. Yani Ruslar geldi diye kovulacağımıza, küçük düşmeden biz müracaat edip, her zaman düşkün olduğumuz haysiyetli dış politika muvacehesinde, bir an evvel toparlarsak belki iyi olur. Biz de mevcut sizin anlattığınız, geriye tepen silahları da geriye isteyeceklerini, borçlarınızı ödeyin diyeceklerini hiç ama hiç zannetmiyorum. Tabii müsaahanıza sığınarak şaka yapıyorum. Türkiye'nin dış politikasındaki değişiklik konuşulurken veya alternatifler konuşulurken, artık Nato'nun siyasi kanadında mı kalalım, savunma kanadından mı çıkalım veya Amerika Birleşik Devletleri'nin, Türkiye'nin iç siyasetine müdahale oranını, Nato'ya katkılarımızla paralel hale getirilim görüşmelerini üzülererek ifade edeyim, ben biraz demode buluyorum. Demode buluyorum çünkü, bunlar seneler itibarıyla bizden biraz daha güçlü, siyasi bakımdan, sanayileşme bakımından bizden güçlü devletler tarafından vaktizamanında yapılmış olan

jestlerdi. Bilhassa hatırlarsınız, sağcı bir politikacı olmasına rağmen de Gaulle Fransa'da, Amerika Birleşik Devletleri'ne rağmen hem altın para konusunda, hem de Nato'nun askeri kanadından çekilme konusunda gerçekten, Avrupa entelijansiyasını çok tatmin eden jestler yapmış idi, ama o yıllarda Türkiye'nin bu jestleri değil yapmak, düşünmesinin bile mümkün olmadığı ortamlar yaşıyorduk. Türk dış politikasına, dünyadaki dış politika konseptlerinden ayırarak değerlendirmek mümkün değil. Zaten biz görüyoruz, değerlendiriyoruz, tepki şeklinde yeni politikalar üretiyoruz. Yoksa doğrudan politikalar üretip, onları uygulamaya geçen bir yapıda değiliz. Bu, bu dönem içinde, bundan önceki dönemler içinde böyle. Daha ziyade tepki gösteren bir toplumuz. Tepki gösterecek bir durum olmadığı zamanlarda da statükoyu aynen muhafaza edebilmek için, iktidarda kim olursa olsun, bir politika izleyen ülkeyiz. Dünyada dış politikada, İkinci Dünya Harbinden sonra 1950'lerde süratle değişen konsept, ekonomik ağırlıklı dış politika uygulamak, dış politikayı ekonomik, dış ekonomik ilişkilerin emrine vermek hadisesidir. Batı liderliğinin, diplomaside İngiltere'den Washington'un eline geçmesinden sonra, Avrupa, Amerika'ya nazaran bunu daha büyük başarıyla uygulamıştır. Ve 1952'lerde Türkiye Nato'ya girdiğinde dünyada mevcut olan dış politika ağırlıklı dış politika, Eisenhower doktrini, Marshall plânının ve Marshall yardımının yerini alan Eisenhower doktrini-dir. Yani Amerika'nın müttefiklerine gönlünden geçen miktarda, o ülkenin liderleriyle ilişkilerinin iyi olmasıyla orantılı yardımlar yapabilmesi hadisesidir. Bunun üzerinde ne senato'nun ne Kongre'nin herhangi bir bugünkü gücü yoktur. Devletten devlete değil, aslında liderlerden liderlere şeklinde bir Amerikan yardımı dönemi vardır ve Amerika, Türkiye'nin Nato'ya girişini İngiltere'nin bütün itirazlarına rağmen 1952 senesinde kabul etmiştir. 1951'de reddedilmiş, 1952 senesinde Amerika'nın ısrarlarıyla Lizbon'daki bakanlar toplantısında kabul edilmiştir. Yalnız orda sadece zamanın Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü'nün sözlerini ifade etmek kâfi değil. Bir hatayı daha nakletmek gerekir. 1950 yılında 14 Mayıs'ta seçimlerden sonra Celal Bayar Cumhurbaşkanı oluyor ve Sayın İsmet İnönü'ye bir ziyarette bulunuyor köşkte ve konu dış politikadan açıldığı zamanda, Sayın Paşam Nato'ya niçin girmediniz? deyince İsmet Paşa sinirleniyor, aldılar da biz mi girmedik? diyor. Bu birçok kitapta, birçok hatıratla mevcuttur. İsmet Paşa'nın 1946'lardan sonra, İkinci Dünya Harbinden çıkıştan sonraki kesin politikası Batı

ile akıllı bir entegrasyondur. Yalnız o zamanki konseptler ve o zamanki devlet yönetiminde mevcut olan zihniyet % 90 siyasi bir entegrasyon olduğu için ve ekonomik olaylar Türkiye'de belki bugünlerdeki kadar henüz düşünülür hale gelmediği için, onun ekonomik repertuvarlarından çok siyasi ve askeri sonuçları Türkiye açısından menfaat olarak düşünülüyordu, çok da iyi edilmiştir benim görüşüme göre. Çünkü Atatürk'ün resmi dış politikasında Batı ile akıllı entegrasyon vardır. Atatürk'ün dış politikası Cumhuriyetin kurulmasından sonra, Batı ile akıllı entegrasyonu gerektirmektedir. Eğer Atatürk, yaşı bakımından daha uzun süre yaşayan bir lider olsaydı, belki Nato'nun kurucu üyeleri arasında girmek için de çaba gösterebilirdi. Şurda şunu söylemiş, burda bu söylemiş gibi birtakım misaller vermek pekâlâ mümkündür ama, Atatürk'ün Cumhuriyetin kuruluşundan sonra, akıllı bir batı ittifakı içerisinde, o zaman mevcut olmayan bir Batı ittifakı içerisinde bulunmak arzusunda olduğu kesindir.

Sovyetler Birliğiyle ilişkilerini herhangi bir kesintiye uğratmadan ve herhangi bir düşmanlığa çevirmeden. Tabii dış politikada ekonominin ağırlıklı olması hadisesi Türkiye'ye çok geç gelmiştir. 1980'ler civarında gelmiştir. Türkiye'deki iç sermayenin, dış sermayeyle olan ilişkileri ve Türkiye'deki iç sermayenin kendisini kâfi derecede güçlü hisseder hale gelmesi ile paralel bir şekilde, Türkiye'nin dış politikasında ekonomik ağırlık gündeme gelmiştir. Hasbelkader o zamanlar sahip olduğum bir sosyal görev nedeniyle 1983 yılının Şubat ayında Washington'da, Amerikan Ticaret Odaları Merkezinde başkanlarla yapmış olduğum temasta, benim çabam Türk-Amerikan iş konseyinin bir an önce kurulmasının arayışı içinde olmaı.

Türkiye ile bir iş konseyi kurma ihtiyacı aklına gelmemiş Amerikalıların. Bu arada 91 tane askeri gizli, açık anlaşma yapmışlar ama, bir iş konseyi kurmamışlar, Ürdün'le kurmuşlar, Sudan'la kurmuşlar, Bangladeş'le, Pakistan'la kurmuşlar çünkü bizden talep gelmemiş, Türkiye'de işte şimdi Amerika Birleşik Devletleri, Sovyetler Birliği, Japonya, Almanya dahil 19 tane iş konseyi, işadamları tarafından taraf olarak kurulmuş 19 tane iş konseyi faaldir. Fevkalâde sonuç alıcı, işbirici çalışmalar yapılmaktadır. Devletin hiçbir müdahalesi yoktur ve sadece iş ilişkilerini değil, en önemlisi bilgi bakımından sekreteryayı da, özel sektör kendi yönetebilecek bir hale gelmiştir ve dış politika ilişkilerinde fevkalâde önemli roller oynanmaktadır. 1952 senesine gidelim, hatta 60'lara, 70'lere gidelim.

Türkiye'nin Nato'ya üye olması ve sonra batı ittifakı içerisinde ve sadece Amerikan yardımı olarak Eisenhower yardımından yararlandığı yıllar dikkate alındığınızda, istatistiklere baktığınız zaman, Türkiye ile Irak arasında dış ticaret yok, yazmıyor, yok, çünkü sıfır. Yani 3 milyon, 2 milyon, 1 milyon yok, yani rakam yok orda. Türkiye ile Yugoslavya arasında, Türkiye ile Arnavutluk arasında, Türkiye ile Libya arasında, Türkiye ile Suriye, Mısır arasında ekonomik ilişkiler, Suudi Arabistan'ı falan bırakın adı geçmiyor, rakamsal şey yok. Batı Almanya ile var, Amerika Birleşik Devletleri ile var, İngiltere ile bir miktar var ve Rusya ile çok az bir miktar var takas sistemine dayanan. Türkiye'nin dış politikasındaki gelişme ve açılma, Türkiye'nin dış ekonomik ilişkileriyle paralel olarak büyülebildiği takdirde, hiçbir komplekse kapılmadan, dış politikayı iş adamlarının emrine mi vereceğiz gibi hiçbir kıymet ifade etmeyen sözlerin peşinden gitmeden birlikte yürütmek gerekmektedir. Başka çaresi yoktur bunun ve Türkiye'nin demin de ifade edildi, bence en seviyeli bakanlığı elamanları bakımından, en seviyeli bakanlığı olan Türkiye'nin Dışişleri Bakanlığı mensuplarının, hatta eski ekole mensup, emekliliği yaklaşmış büyükelçilerimizin dahi bu yeni modelde yer almada ve yeni modelde görev yapmada olağanüstü başarılı olabilmeye vasıflarını şahsen hayranlıkla karşıladığımı ve bir teşekkür borcu hatta olduğumuzu ifade etmek isterim. Dış İşleri Bakanlığı konusu ekonomi olan bir çok bakanlıklara nazaran dış ekonomik ilişkilerde yürütülen politikalara yardımcı olmak bakımından büyük başarı göstermişlerdir. Dünyada değişen dış politika konseptlerinin başında, ekonomik ilişkilerin ve ekonomik menfaatlerin, siyasi gruplaşmaları ve hatta siyasi kampları aşan bir noktaya gelmiş olmasıdır. Ellerindeki birkaç Amerikan esirini 1970'lerde Küba'nın ilâç mukabili, yiyecek mukabili değiştirdiğini düşünecek olursanız, bugün gelinmiş olduğu noktada Batı âlemine zannediyorum 250 milyar dolar civarındaki sosyalist blokun ekonomik borcu. Daha henüz silah almaya başlamadılar ama alacaklarına dair işaretler de var. Bu daha da artacak demektir. O takdirde dış ekonomik ilişkilerin, dış politikayı adamakıllı sarsmaya, değer ölçülerini değiştirmeye başlattığının açık örneğidir. Brejnev doktrini İkinci Dünya Harbinden sonra devam eden klasik statükocu Sovyet politikalarının, bürokrasiye ve silahlı kuvvetlerinin üst kademelerine, Sovyetler Birliğinde dayanan son demode bir gösterisi idi. Sovyetler Birliği kapılarını, Sovyetler Birliği pencerelerini açmaktadır. Dış dünyadaki radyo ve televizyonla-

rın ilk defa Ermenistan'da olan ve tahminen 60 bin-70 bin kişinin öldüğü deprem münasebetiyle Sovyetler Birliği'nin girilmesine müsaade edilmiştir. Daha önce Ermenistan'da olan 2 depremin, deprem artık bir siyasi neden yüzünden sallanmıyor, hareket-i arz oluyor, efendim yasaklanmıştır, haber olarak çıkmasına müsaade edilmemiştir. Sovyetler Birliğindeki rejimin kamu oyu yoktu. Sovyetler Birliğindeki rejimde kamu oluşmaktadır ve enteresandır, en son Time mecmuasında okudum, Brejnev'in yaptığı son konuşmanın long-play'i dünyada yaşamış en ünlü canavarın sesi diye satılıyormuş kapış kapış. Moskova'da satış rekorları kırıyor, bir yanda Madonna, bir yanda Brejnev. Yani bu değişikliği nasıl, nasıl hazmedecektir Sovyetler Birliği ve bu değişikliği Batı ile birlikte nasıl paylaşacaktır ve ortaya çıkan tabloda, Nato'nun, Nato'dan ayrılmanın, Varşova Paktının nimetleri değil, hatta bizim meşhur 141, 142 ve 163 nasıl havada uçacaktır? Bunu nasıl, nasıl bu değer ölçülerindeki değişikliği dünya ve biz içimize sindirip, yeni kurulan bir dünyada yerimizi alacağız? Bir şey daha ifade etmek istiyorum. Zaman zaman karşılıklı ifadeler kullanılır ve onlardan bir tanesi idi, zannediyorum Sayın Ecevit'in teessüfle ifade edeyim, maalesef 12 Eylül'den sonraki nezarete bulunduğu dönemde, zamanın Amerikan Milli Savunma Bakanı Weinberger'in Türkiye'ye gelip, Türk hükümetine isabetli oldu dediğini ifade ettiniz. Gelmesi o anlama gelir, mesajı o anlama. Öyle bir mesaj verdi demediniz. Öyle bir doküman yok. Amerika Birleşik Devletleri menfaatleri gerektirdiğinde, yani en yaramaz çocuk olan müttefiklerinden biri olan Türkiye ile menfaatleri gerektirdiğinde, başbakanları, hükümetleri desteklemiş olabilir. Nitekim Sayın Ecevit'i, Sayın Ecevit'in iktidara gelmesini 1977 sonunda, 1978-1979 hükümetini kurmasında hararetle desteklemiştir ve bunu açık platformlarda, açıkça söylemişlerdir, siyasi destek olmuşlardır. Şurda da bellidir. 1977 senesinin son 5-6 ayında kurulan bir koalisyon hükümeti vardır. Mecliste gensoru ile düşmüş olan bir koalisyon hükümetidir, o koalisyon hükümetinin dış kredi arayışları ve IMF ilişkilerinin, o hükümetin gitmesi ve Ecevit hükümetinin gelmesi için sabote edildiği iddiaları da bize sağ cenah tarafından zaman zaman çok ciddi olarak söylenmiştir ve Sayın Demirel'in yapmış olduğu bir gazete söyleşisinde de buna ufak tefek bazı atıflar vardır. 500 milyon dolar yardım, her şey halloluyor, imza alıyor ama gözle görülmez eller diyor Sayın Demirel, son dakikada bunu yürürlüğe koymuyordu.

Bu hükümet belli ki gidecekti. Aynı yardımlar sonra geldi diyor. Bu gibi misaller bulmak mümkündür. Ama hiç bir zaman, hiç bir zaman, hiçbir Türk Hükümetinin, askeri dönemler dahil, şunu da ifade etmek mecburiyetindeyim, militarizmi, militarizm idarenin içinde savunmak en kolay şeydir. Militarizm siviller tarafından, militarizm idare olmadığı dönemlerde savunulamaz, mümkün değildir, ama bir şeyi, ordu hepimizin ordusudur, söylemek mecburiyetindeyiz. Ordu müdahalelerinde Türkiye'de sivililerin yönetim şekillerinin veya kargaşaların veya konsensüs yaratmalarının davetiye çıkarttığı da muhakkak bir gerçektir. Ortamlar hazırlanmıştır maalesef, kim üzerine alırsa alsın. Kim üzerine alırsa alsın, yoksa bir Paraguay'da olduğu gibi, bir Uruguay'da olduğu gibi, bir Haiti'de olduğu gibi, ordu hiçbir zaman sen, ben kavgasıyla birbirini takip eden profesyonel darbelerle Cumhuriyet döneminde iktidar olmamıştır. İktidar olmaya niyeti olduğu kanaatinde de değilim. Bunu söylemekten de militaristmişim yok efendim sermaye şundan yana, bundan yana. Zerre kadar şey değil. Açıkça ifade ediyorum. Demokrasiyi ve özgürlüğü ne kadar savunma mecburiyetinde isek, askeri müdahalelerin olduğu noktalarda, siviller olarak, her kesimden siviller olarak tikanıklığın açılmasında ve rejimin işlemede üzerimize düşen görevin yapılmadığı hususunda da vurgulamak gerekir ve eğer çok rahatlıkla geriye teslim etmeselerdi, zaten şimdi bunları konuşur olmazdık. Zaten bunları konuşur durumda hiçbir şekilde olmazdık, mümkün değildi. Eskişehir'i geriye tepecek silâhlardan siz bahsedemezsiniz, mümkün değildi. Bahsederdiniz, beyannameler filan böyle gizli elden. Burda böyle alalen herkese söyleyemezsiniz, basın burda, teypler açık, mümkün değildir.

HALUK GERGER - Yani bunu orduya mı borçluyuz?

ALİ KOÇMAN - Hayır, hayır onu iddia etmiyorum da, sizin getirmiş olduğunuz noktayla kesinlikle mutabık olmadığımı ifade etmek istiyorum. Profesyonel nedenlerden, profesyonel nedenlerle ordu militarist yönetimler kurmamıştır Türkiye'de. Nedenleri gayet iyi incelenmelidir. Hiç başka şeyi yoktur. Herkes üzerine düşen suçu yüklenmek mecburiyetindedir. Şimdi demokrasi çalışıyor, şimdi yavaş yavaş demokrasi çalışmaya başladı. Herkes söz verdi, herkes söz verdi tek tek. Sizin maddeler, 141, 142, 163'ü iktidara gelirse kaldıracağız. Başbakan da söyledi.

Demokrasi ve sivil yönetimler, demokrasiyi kurmakta, yerleştirmekte ve ebediyen muhafaza etmekte gösterecekleri başarı oranında Türkiye'de demokrasi vazgeçilmez ve kalıcı olacaktır.

Tartışmalı bir durum yok. Tamam. Başbakan söylediğine göre halen iktidarda, SHP iktidar namzedi. Doğru Yol söz vermedik diyor ama onu tartışabiliriz diyor. Zannediyorum bir dahaki seminerde alternatifleri açıklıkla ve rahatlıkla söyleyebilecek bir ortama, yani söylediğiniz maddeler olmasa daha iyi söylersiniz diye ben ifade ediyorum. İnşallah öyle bir ortamda yeniden buluşmak imkânını buluruz. Türkiye'nin dış politikasında değişen çok büyük dengeler, dünyada değişen çok büyük dengeler içerisinde kişiliğini muhafaza edebilecek bir yapıda kalması hangi parti iktidarda olursa olsun, siyasi dış ilişkiler kadar, ekonomik dış ilişkilere de bağlıdır. Körfez ülkelerinde bekçilik etmemiz konusu, resmi dış politikamızın haysiyetine dokunmayacak boyutta olur ise, etmemiz gerekiyorsa ve bu bize ekonomik menfaatler açısından bir yarar sağlıyor ise bu yapılabilir. Sabahleyin burdaydı, şimdi burda mı bilmiyorum ama, 1974'te kurulan ilk Ecevit-MSP koalisyonunda Sayın Necmettin Erbakan'ın Başbakan Yardımcısı sıfatıyla Suudi Arabistan'a yaptığı bir resmi ziyaret vardır. O resmi ziyarette İsmail Hakkı Birler, devlet Bakanı da bulunmuşlardır ve oradaki müzakerelere ait Cumhuriyet gazetesinde intişar etmiş olan yazılar vardır, koleksiyonlarında mutlaka vardır, çıkartırsanız tetkik buyursunuz. Ekonomik ilişkilerin önemi nedeniyle Cumhuriyet hükümetlerinin gerektiğinde ne kadar ileri gidebileceği, o müzakerelerde çok güzel ortaya konmuştur. Hükümetin Başbakan Yardımcısı ve diğer parti mensubu Devlet Bakanının huzurlarında. Bu itibarla Cumhuriyet hükümetlerinin haysiyetli olup olmadığı, böyle bir şey zaten tartışılmaz. Hiçbir Cumhuriyet hükümetinin bilinçli ve kararlı olarak, ülkenin ve Cumhuriyetin haysiyetinden fedakârlık edeceği bir girişim içerisinde konusu, olabileceği konusu ne geçmişte, ne gelecekte kesinlikle tartışılmaz. Hiçbir Başbakanın, hiçbir Dışişleri Bakanının, hiçbir Milli Savunma Bakanının, bu görevlerde bulunmuş olan kimselerin, Türkiye'nin menfaatleriyle bilinçli olarak, bilinçli ve kararlı olarak birtakım hatalar yaptıkları, bile bile ülke çıkarlarını başka çıkarlara tercih ettikleri hiç bir şekilde ifade edilemez. Bunun kanun maddeleri falanla da bir ilişkisi olduğu kanaatinde değilim. Bu şahsi kanaatimdir ve bu kanaatin Cumhuriyet hükümeti vatandaşları tarafından da kapsamlı şekilde benimsenmesi kanaatin-

deyim ama, şu anlaşmada şu hata yapılmış, bu anlaşmada bu hata yapılmış. Yapılmış olabilir, bir şey demiyorum. Ama bunlar bilinçli yapılmıştır, bilhassa yapılmıştır. Türkiye'nin menfaatlerinden başka menfaatlere hayır, katiyen böyle şey kabul edilemez. Çünkü pek çok karşılıklı misali bir ping-pong politikası içerisinde teati etmek mecburiyetinde kalırız. Hafızalar vardır, gazete koleksiyonları vardır, siyasi hayatta pek çok şey bulmak mümkündür, bu noktada takılı kalmamak lâzımdır. Bu nedenle mevcut Cumhuriyet hükümetinin ve müstakbel Cumhuriyet hükümetlerinin dış politikalarında hiçbir neden olmaksızın ülke menfaatlerinin gerektirdiği şekilde yerlerini tayin etmede o günün, o çağın gerektirdiği bütün uyanıklık içerisinde olmaları şarttır. Yoksa AET konusunda zannediyorum, AET'ye katılma konusunda Doğru Yol kesin karardır, SHP kesin karardır, Anavatan AET'ye katılmıştır, müracat etmiştir. Beklenmeyen bir katılma adımı atmıştır. Sayın Erbakan hocanın fevkalâde ilgi çekici bir televizyon konuşması oldu. Mahalli seçimler münasebetiyle zaten bir konuşmadan ibaret kaldı o konuşma ama bence taraftarları açısından % 3-5 puan o konuşmayla artmıştır. Yani kendi kampına adam toplama konusunda başarılı olmuştur. Dış politikaya en fazla yer veren lider konuşması o idi. AET'ye katılmak, siyonizmle, Amerika ile işbirliği yapmaktır, bu gaflete düşmeyin, yapmayın diye gayet güzel bir dışpolitika, kendi mantığı istikametinde gayet güzel bir konuşmaydı. Diğer liderler dış politika üzerinde mesela fazla durmuşlardır. Ama dış politikada, diğer liderlerin görüşleri arasında çok büyük farklılıklar olduğu kanaatinde de değilim. Bu zaten her şeye rağmen, her şeye rağmen bir Cumhuriyet geleneği olan mevcut bir hadisedir. Çok yakın tarihten bir misal vereceğim. Çünkü televizyonda haberlerde izledik. Başbakan grubunu bir arada tutmanın telaşı içerisinde iç politikaya gömülmüşken, zannediyorum bu haftaki grup toplantısında, SHP başkanı Sayın İnönü, İran'daki olayları kendi grubunda kınadı ve dış politika meselelerini iç politikaya karışıp da unuttuğumuzu zannetmeyin, hükümet bir an için tereddüt etse bile, biz buna müsaade etmeyiz gibi, aslında hükümeti de içine alan bir konuşma yaptı. Ama dış politikada alternatif arayışlarının darlığı, dış politika alternatif arayışlarının sona ermesini gerektirmez.

Nitekim Sayın Gerger, çok açık, çok dostça alternatiflerini söyledi ki, alternatifleri açık ifade edeyim benim beklediklerimden çok daha mülâyim alternatiflerdi. Ben daha radikal alternatifler söyleyebileceğinizi

tahmin ediyordum. Ama dünyadaki değişiklikler zannediyorum bizi de etkiliyor. Dün Londra'da konuşan Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreterinin, biz artık halkımızın daha fazla tüketim yapması, biz artık halkımızın daha iyi şartlar içerisinde yaşamasından yanayız. Biz silahlardan yana değiliz, bir kavga-dan yana değiliz, biz de sizler gibi kendimizi artık Avrupalı addediyoruz ve ekonomik ilişkiler ve halkımızın ekonomik menfaatleri ve hayat standardının yükselmesi bizim için artık soğuk harbin kesinlikle bitmiş olduğunun bir işaretidir. Ben size bunun teminatını veriyorum diyor ki bu 4-5 ay önce Birleşmiş Milletler'de New York'ta yapmış olduğu çok radikal, çok tarihi konuşma zincirinin bir ikinci halkasıdır. Üçüncü halkasında Nato'ya mı girer, AET'ye mi girer, onu samimi olarak bilmiyorum. Kendisi de belki o kadar ileri gitmez. O bir şaka olarak kalır ama, Rusya'daki bu değişiklik, en azından şunu söyleyim, Sovyetler Birliğinin 1970'ler, 1965'ler, 1970'ler Yugoslavya'sındaki ekonomik modeli tüketim bakımından, en azından Sovyetler Birliğinin batı kesimlerinin büyük şehirlerinde yakaladığı takdirde, yani 1965'ler, 1970'ler Yugoslavya ekonomik modelinin içerisindeki kadar tüketimin tadını alan bir Sovyet halkının, bugün Moskova'da yapılan seçimlerde hiçbir tecrübesi olmadığı halde göstermiş olduğu coşkuyu, yarın tüketim maddelerinden vazgeçmek mecburiyetinde yeniden bıraktığınızda, ellerinde hiç silah olmadan, ama iletişim bakımından birbirlerinden hiç de haberleri olmadan 1956'da Budapeşte'deki Barış Meydanında yürüyüşü yapan Macarlar gibi yürüyebileceğini pekâla görebilirsiniz, temenni etmiyorum. Sovyetler Birliği de, Sovyet halkları da, en az Batıdaki toplumlar ve halklar kadar iyi hayat şartlarına, iyi tüketmeye, iyi yaşamaya, özgürlüğe, müziğe ve bütün haklara lâyık halklardır. O itibarla bulundukları rejim içerisinde böyle bir arayışa girmiş olmalarını saygı ile karşılamak lâzımdır ve bu gelişmenin neticede, dünyadaki barış, dünyadaki umut ve dünyadaki ekonomik silahsızlanmayı bırakıp, ekonomik güçlenmeye ve neticede odak noktası olarak insanın refahına ve maddi manevi özgürlüğüne yönelik bir çaba haline dönüşmesini temenni ediyorum ve teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

HALİT SOYDAN - Daha ziyade ekonomik ağırlıklı yorumunu Sayın Koçman'dan dinledik. Renkli lâtifelerle derinlik kazandığını zannediyorum ki söylemek doğru olur.

CEVHER JANT

**özel alaşımlı alüminyumdan
üretilir,**

**uçak
jantları
gibi..**

HAFİF • DAYANIKLI • GÜVENLİ

Bugün dünya uçak sanayiinde kullanılan bütün jantlar özel alaşımlı alüminyumdan üretilir. Dünyanın bütün tanınmış otomobillerinin jantları gibi.. Tıpkı CEVHER JANT gibi..

Çünkü CEVHER ÖZEL ALAŞIMLI ALÜMİNYUM JANT hafif, dayanıklı ve güvenilir janttır. Ekonomi sağlar. Kilometreler boyu ısı tutmayıp, lastikleri ve balataları aşındırmaz. Balans problemi yaratmaz. Uluslararası yüksek kalite standartlarına sahiptir.

Bugün CEVHER JANT;
TOFAŞ, RENAULT, OTOSAN gibi
Türkiye'nin bütün otomobil fabrikalarının
Doğan, Ford 2000, R 9 Broadway, R 11 Flash gibi
seçkin otomobillerine orijinal ekipman olarak güvenle takılan,
Türkiye karayollarında başarı ile hizmet gören janttır.

5 YIL GARANTİLİDİR.

İşte CEVHER ÖZEL ALAŞIMLI ALÜMİNYUM JANT'ın kalite ve sağlamlık göstergeleri:

• CEVHER JANT Amerikan Mühendisler Birliği standartlarına uygundur.

TSEK Belgelidir

CEVHER
Özel Alaşımlı Alüminyum Jant

CEVHER JANT VE MOTOR TİCARET A.Ş.

Halit Ziya Bul. No.74/B 35210 İZMİR Tel: 9(51) 19 90 00 (4 hat)
Fax: 9(51) 19 14 97 Tlx: 53 078 cese tr.

TİCAR

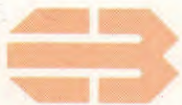
İzmir'i Belki de En Güzel Gören Pencere...

Tarihi zenginlikleri... doğal güzellikleri ve Türkiye ekonomisindeki önemli yeri ile İzmir Ege'nin merkezidir. Belki de İzmir'i en güzel gören pencereye sahip Egebank, şüphesiz Türkiye'nin 60 yıllık geçmişine açılan pencereye de sahiptir.

Nesilden nesile artarak süren dinamizmi ve dış ticarete uzman yapısı ile Egebank geleceği iyi gören bankadır.

YORUM

EGEBANK

“Nesilden Nesile Bankacılık”